

**KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AİLELERİN İLKÖĞRETİM DÜZEYİNDE YAPMIŞ OLDUKLARI
HANEHALKI EĞİTİM HARCAMALARI**

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YOLCU

HAZIRLAYAN

Berru ULUSOY

KASTAMONU- 2013

TEZ ONAY SAYFASI

Berru ULUSOY tarafından hazırlanan “Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Hüseyin YOLCU

Jüri Üyeleri :

İmza

Doç.Dr. Elife KILIÇ
Sinop Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Yrd.Doç.Dr. Ergün RECEPOĞLU
Kastamonu Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Yrd.Doç.Dr. Hüseyin YOLCU
Kastamonu Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

26/05/2013
Prof.Dr. B.Ünal İBRET
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<i>Sayfa</i>
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1.1. Araştırmanın Problemi.	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sayıltıları	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Araştırmada Kullanılan Tanımlar	4
II. BÖLÜM	
2. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Eğitimde Maliyet ve Harcama	6
2.2. Eğitimde Finansman	9
2.3. Eğitimde Hak ve Eşitlik Kavramları ve Bu Kavramların Uygulanma Durumu	26
2.4. Türkiye’de İlköğretimin Finansmanı ve İlköğretim	32
2.4.1. İlköğretim Okullarının Gelir Kaynakları	45
2.4.1.1. Devlet Gelirleri	45
2.4.1.1.1. İl Özel İdaresinden İlköğretim Okullarına Sağlanan Gelirler	47
2.4.1.1.2. Köy Bütçesinden Köy İlköğretim Okullarına Yapılan Harcamalar	52
2.4.1.2. İlköğretim Okullarına Özel Gelir Kaynaklarınca Yapılan Harcamalar	53
2.4.1.2.1. Halk Katkısı	56
2.4.1.2.2. Ailelerin Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları	57
2.4.1.2.2.1. Ailelerin Yapmış Oldukları Doğrudan Parasal Harcamalar	65
2.4.1.2.2.2. Ailelerin Yapmış Oldukları Dolaylı Parasal Harcamalar	78

2.4.1.2.2.3. Vazgeçme Maliyetleri	80
2.4.1.2.3. Hanehalkı Eğitim Harcamalarını Etkileyen Değişkenler	83
2.4.1.2.3.1. Kişisel ve Kültürel Algılara İlişkin Etmenler	84
2.4.1.2.3.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenler	95
2.4.1.2.3.3. Okulla İlgili Değişkenler	110
III. BÖLÜM	
3.YÖNTEM	126
3.1. Araştırma Modeli	126
3.2. Evren ve Örneklem	126
3.2.1. Örneklem	127
3.3. Veri Toplama Aracı ve Geliştirilmesi	129
3.4. Verilerin Toplanması	130
3.5. Verilerin Çözümü ve Yorumu	130
IV. BÖLÜM	
4. BULGULAR	132
4.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Bulgular	132
4.2. Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular	139
4.3. Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular	144
4.3.1. Okulla İlgili Değişkenlere Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular	144
4.3.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular	146
4.4. Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular	158
4.4.1. Okulla İlgili Değişkenlere Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular	159
4.4.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular	161
4.5. Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin Yapmış	172

Oldukları Harcamalara İlişkin Bulgular	
4.5.1. Okulla İlgili Değişkenlere Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular	172
4.5.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Çocuklarını Özel Okullara Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular	173
V. BÖLÜM	
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	182
5.1. Tartışma	182
5.1.1. Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarının Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Harcama Türlerine İlişkin Elde Edilen Bulgulara Yönelik Tartışma	182
5.1.2. Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yaptıkları Eğitim Harcamalarının Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Farklılaşmasıyla İlgili Sonuç ve Tartışma	191
5.2. Sonuçlar	214
5.3. Öneriler	217
5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	217
5.3.2. İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler	219
KAYNAKÇA	220
EKLER:	
Ek 1: Uzman Görüşü Listesi	239
Ek 2: Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarını Belirleme Ankeri (Kamu Okulları İçin)	241
Ek 3: Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarını Belirleme Ankeri (Özel Okullar İçin)	244
Ek 4: İzin Belgesi	249
Yemin Belgesi	250
Ek 5: Özgeçmiş	251

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

AİLELERİN İLKÖĞRETİM DÜZEYİNDE YAPMIŞ OLDUKLARI HANEHALKI EĞİTİM HARCAMALARI

Berru ULUSOY

Kastamonu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YOLCU

İlköğretimin bireylere sağladığı özel yararların yanı sıra, topluması sağladığı dışsal yararlar da sahip olması, onun tüm yurttaşlara zorunlu ve parasız olarak sunulmasını gerektirmektedir. Alanyazındaki araştırmalar, kamunun eğitimin finansmanından çekildikçe, ailelerin bu konuda daha belirgin rol almaya başladığını ortaya koymaktadır. Bu durum eğitimin herkese eşit ve aynı nitelikte sunulmasını engellemektedir.

Bu araştırmanın amacı, ailelerin ilköğretim düzeyindeki hanehalkı eğitim harcamalarının okulla ilgili ve sosyo-ekonomik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Araştırmanın evreni, Kastamonu il merkezinde bulunan kamu ve özel ilköğretim okullarında öğrenim gören 10.456 öğrencinin ailesidir. Çalışmada 789 aileye ulaşılmıştır. Bunlardan 707'si çocuklarını kamu, 82'si de özel ilköğretim okullarına göndermektedir. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen anket ile toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS (11) paket programı ile çözümlenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, ailelerin 2011-2012 eğitim öğretim yılında yapmış oldukları harcama 11.971,34 TL'dir. Bunun 1.920,15 TL'sini çocuklarını kamu; 10.051,19 TL'sini de özel ilköğretim okullarına gönderen aileler yapmıştır. Ailelerin eğitim harcamaları okulla ilgili değişkenlerden okulun türü, okulun SED'i, okulun öğretim biçimi, okula ulaşım türüne göre farklılaşırken; sosyo-ekonomik değişkenlerden öğrencinin kiminle yaşadığı, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba meslek durumu, aylık gelir düzeyi, evin mülkiyet durumu, evin türü, evin kira tutarı, ailedeki kişi sayısı, öğrencilerin sınıf düzeyine göre farklılaşmaktadır.

Kastamonu-2013, sayfa: Xi + 252

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Hanehalkı Eğitim Harcaması, Finansman, Hanehalkı, Doğrudan Harcama, Dolaylı Harcama.

ABSTRACT

Master Thesis

Berru ULUSOY

Kastamonu University

Institute of Social Sciences

Department of Educational Sciences

FAMILIES' EDUCATION EXPENSES IN PRIMARY SCHOOL LEVEL

Counselor: Assist. Prof. Dr. Hüseyin YOLCU

Besides special benefits of primary schools for individuals, it has outer benefits for society so it requires it to be presented as free and compulsory to all citizens. Researches in literature prove that families start to take more obvious roles in that issue when the public draws back from education finance. This condition prevents education to be presented to all citizens equally and with the same quality.

The purpose of this study is to show whether education expenses of household at primary school levels of families differ or not in terms of socio-economic variables and schools. The population of the study consists of 10.456 students' –who study at public and private primary schools - families in city center of Kastamonu. In that study, 789 families are reached. 707 of these families send their children to public primary schools and 82 of them send private primary schools. The datas of the research are collected with the survey developed by the researcher. The datas are analysed with the packet program of SPSS (11). According to the findings of the research, the expense of the families in 2011-2012 education year is 11.971,34 TL. 1.920,15 TL of these expenses are made by families who send their children to public primary schools and 10.051,19 TL of them are made by families who send their children to private primary schools. Education expenses of the families differ in terms of the school variables according to the type of school, socio-economic conditions of school, the type of teaching at school, transportation type of school; in terms of socio-economic variables according to with whom student lives, education level of parents, job condition of parents, monthly income level, ownership condition of the house, the sort of house, hiring sum of house, the number of the people at home, class level of students.

Kastamonu-2013, page:Xii+252

Key Words: Education, Households Education Expenditure, Financing, Households, Direct Expense, Indirect Expense.

ÖNSÖZ

Ailelerin hanehalkı bütçesinden eğitime yönelik yapmış oldukları harcamalar gün geçtikçe artış göstermektedir. Bu durum beraberinde toplumun varsıl olmayan kesiminin daha nitelikli bilgiye, eğitime erişiminde fırsat ve olanak eşitsizliklerini getirmektedir. Dolayısıyla böylesi güncel ve önemli bir konuda çalışma yapmam için beni teşvik eden danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Yolcu'ya içtenlikle teşekkür ederim. Kuşkusuz onun gerek akademik gerekse de manevi destekleri olmasaydı, böylesi titiz ve güncel bir çalışma ortaya çıkmayacaktı.

Çalışmam sırasında yabancı kaynaklardan yapılan çevirilerde yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Ayten Canaslan'a, Pınar Güven'e ve Ebru Sönmez'e teşekkür ediyorum. Ayrıca bu çalışmalarım sırasında kendisiyle geçireceğim zamandan taviz veren küçük kızım Rümeyşam'a ve kızımın ilgilenme görevini sabırla üstlenen annem Şerife Ulusoy'a, gösterdiği anlayıştan ötürü babama, manevi destekleriyle beni motive eden Somalili öğrencilerime sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

MART 2013

Berru ULUSOY

KASTAMONU

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Bazı Ülkelerde Eğitime Yapılan Kamu Harcamalarının Dağılımı	16
Tablo 2: Kamu Harcamalarının Sebepleri ve Sınırlılıkları	16
Tablo 3: Milli Eğitim Bakanlığı Harcamalarının Genel Bütçe Giderleri İçindeki Oranı (1931-1960)	17
Tablo 4: Kamu Eğitim Harcamalarının Uluslararası Karşılaştırılması	18
Tablo 5: Çeşitli Avrupa Ülkelerinde Eğitime Kamu Bütçesinden Ayrılan Pay	21
Tablo 6: Türkiye’de Kamu Harcamaları İçindeki Eğitim Harcamalarının Oranı	22
Tablo 7: Karma Finansmanın Nedenleri ve Sınırlılıkları	23
Tablo 8: Özel Finansmanın Nedenleri ve Sınırlılıkları	26
Tablo 9: 1. BYKP’da Temel Eğitimde (I. Kademe) Yatırım Harcamaları	33
Tablo 10: MEB Bütçesinin Yıllara Göre Dağılımı	42
Tablo 11: Türkiye’deki İl Özel İdarelerin Eğitime Katkılarının Yıllara Göre Dağılımı	50
Tablo 12: İllere Göre İl Özel İdarelerin Eğitim Harcaması (2003)	51
Tablo 13: Türkiye’de 1982-2011 Yılları Halk Katkıları	56
Tablo 14: Ailelerin 2002 Yılında Yapmış Oldukları Eğitim Harcamaları	62
Tablo 15: Açık İlköğretim Okulu ve Kamu İlköğretim Okullarında Ailelerin Yapmış Oldukları Eğitim Harcamaları	115
Tablo 16: Örneklemede Yer Alan Okulların Özellikleri	128
Tablo 17: Araştırmanın Bağımsız Değişkenlerine İlişkin Frekans Dağılımı	132
Tablo 18: Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Harcama Miktarı	139
Tablo 19: Harcama Türlerine Göre Doğrudan Eğitim Harcamalarının	140

Dağılımı	
Tablo 20: Harcama Türlerine Göre Dolaylı Eğitim Harcamalarının Dağılımı	143
Tablo 21: Okul Türüne Göre Yapmış Oldukları Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları	144
Tablo 22: Ailelerin Öğrenim Türüne Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları	145
Tablo 23: Okula Ulaşım Türüne Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	145
Tablo 24: Öğrencinin Kiminle Yaşadığına Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcaması İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	146
Tablo 25: Anne Eğitim Düzeyine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Test Sonuçları	147
Tablo 26: Baba Eğitim Düzeyine Göre Ailelerin Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	148
Tablo 27: Anne Meslek Durumuna Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	149
Tablo 28: Babanın Meslek Durumuna Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	150
Tablo 29: Aylık Gelir Durumuna Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamasına İlişkin F Testi Sonuçları	151
Tablo 30: Yaşadıkları Evin Mülkiyetine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	152
Tablo 31: Ailelerin Yaşadıkları Evin Kira Olma Durumuna Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamasına İlişkin t Testi Sonuçları	152
Tablo 32: Yaşadıkları Evin Türüne Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde	153

Yapmış Oldukları Eğitim Harcamasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	
Tablo 33: Yaşadıkları Evin Kira Tutarına Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	154
Tablo 34: Ailedeki Kişi Sayısına Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	155
Tablo 35: İlköğretime Devam Eden Öğrenci Sayısına Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	156
Tablo 36: Sınıf Düzeyine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	156
Tablo 37: Yardım Alma Durumuna Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları	157
Tablo 38: Yardım Alınan Kuruluşa Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Harcamalara İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	158
Tablo 39: Okula Ulaşım Türüne Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamasına İlişkin F Testi Sonuçları	159
Tablo 40: Okulun Öğrenim Türüne Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamasına İlişkin t Testi Sonuçları	160
Tablo 41: Okulun SED'ine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Toplam Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları	160
Tablo 42: Öğrencinin Kiminle Yaşadığına Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Harcamalara İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	162
Tablo 43: Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Test Sonuçları	163

Tablo 44: Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Test Sonuçları	164
Tablo 45: Anne Meslek Durumuna Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskall Wallis H Testi Sonuçları	165
Tablo 46: Baba Meslek Durumuna Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyindeki Toplam Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	165
Tablo 47: Aylık Gelir Düzeyine Göre Çocuklarını Kamu İlköğretim Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Toplam Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları	166
Tablo 48: Ailelerin Yaşadıkları Evin Türüne Göre Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları	167
Tablo 49: Evlerinin Mülkiyetine Göre Çocuklarını Kamu İlköğretim Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları	168
Tablo 50: Evin Kira Olma Durumuna Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin t-Testi Sonuçları	168
Tablo 51: Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin Evlerine Ödedikleri Kira Tutarına Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	169
Tablo 52: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları	169
Tablo 53: İlköğretime Devam Eden Öğrenci Sayısına Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları	170
Tablo 54: Sınıf Düzeylerine Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları	171
Tablo 55: Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin Eğitim İçin	171

Yardıma Alma Durumlarına Göre, İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları	
Tablo 56: Okula Ulaşım Türüne Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	172
Tablo 57: Öğrencinin Kiminle Yaşadığına Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları	173
Tablo 58: Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	174
Tablo 59: Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Toplam Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	174
Tablo 60: Anne Meslek Durumuna Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	175
Tablo 61: Baba Meslek Durumuna Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	176
Tablo 62: Aylık Gelirlerine Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	176
Tablo 63: Yaşadıkları Evin Türüne Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Eğitim Harcamasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	177
Tablo 64: Yaşadıkları Evin Mülkiyetine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	177
Tablo 65: Evin Kira Olma Durumuna Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin t-Testi Sonuçları	178
Tablo 66: Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerden Kirada Oturanların Ödedikleri Kira Tutarına Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F	178

Testi Sonuçları	
Tablo 67: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	179
Tablo 68: Çocuklarının Sınıf Düzeyine Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin Eğitim Harcamasına İlişkin İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	180
Tablo 69: Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretime Devam Eden Çocuk Sayısına Göre Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	180

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve araştırma içinde kullanılan tanımlar yer almaktadır.

I. BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Problemi

Eğitim; kişiliğin gelişmesine yardım eden, insanların yaşamı için gerekli bilgi, beceri ve davranışlar elde etmesine yarayan bir süreçtir (Tezcan, 1992, 3). Bu süreç, bireyin okul dışında ve içinde yaşam boyu edindiği öğrenmelerin bütününe kapsamaktadır (Varış, 1988, 19). Ayrıca eğitim, bireylerin kendilerine ve topluma faydalı olacak biçimde yetiştirilmesi süreci olarak da tanımlanabilir. Toplumla faydalı olan birey ekonomik olarak da ülkesine katkı sağlamakta, ülkesinin kalkınmasına hizmet etmektedir. Bu sebeple eğitim, ülkelerin kalkınmalarının temel taşı olarak görülen bir alan olma özelliğine sahiptir.

İlköğretim ise öğrenim yaşı içinde (6-14) bulunan her çocuğa iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandıran; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlayan eğitim kademesidir (Levent, 1984, 92). Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ilköğretim Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’nin izni ile özel kişi ve kuruluşlar tarafından açılan Türk, azınlık ve yabancılara ait okulların (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim) dışında, devlet tarafından parasız olarak sunulur. İlköğretimden, istenilen düzeyde fayda sağlanabilmesi; yeterli parasal kaynakların elde edilmesine ve bu kaynakların dengeli biçimde bölüştürülmesine bağlıdır (Adem, 1993, 184-185). Bülbül (1998, 326) bir süredir dünyada eğitim sistemlerinin karşılaştığı önemli sorunlarından birinin de eğitimin, öğrenci sayıları ve maliyetindeki artışlar nedeniyle, giderek artan finansman ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı sorusunun yanıtı olduğunu belirtmektedir. Hemen her ülkede eğitim planlaması çalışmalarının en büyük darboğazı finansman yetersizliğidir. Bunun nedeni ise, zaman içinde eğitim algısının değişmesi; eğitim harcamalarının toplumsal bir “hizmet” olarak değil, toplumun insan gücü kaynaklarına yapılan bir “yatırım”

olarak kabul edilmesidir. Bu bakış açısına göre eğer eğitim hizmetlerinden yaralananlar, bu hizmetin karşılığında gelecekte bir kazanç elde ediyorsa gelecekte elde edeceği bireysel kazancın bugünkü maliyetini de karşılamalıdır (Oğuzkan, 1983, 287).

Türkiye eğitim sisteminin tüm kademelerinde ciddi bir finansman sorunu yaşanırken 4306 sayılı “8 Yıllık Kesintisiz İlköğretim” Yasası’nın uygulanmasına 15 Eylül 1997 tarihinde geçilmesiyle fizik-mekan, modern araç-gereç, öğretmen-personel ihtiyacı artmış, ilköğretimde finansman sorunu daha da çok ön plana çıkarmıştır. Köy okullarının kapanarak çevre okullara öğrencilerin taşınması ve yemek ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliği de devleti eğitim finansmanı açısından sıkıntıya sokmuştur (Altuntaş, 2005, 3).

İlköğretimdeki öğrenci sayısı fazlaşmasına rağmen devletin bütçeden eğitime ayırdığı pay azalmış, azalan payın da büyük kısmı personel maaşlarına ayrılmıştır. Bu durumda ihtiyaçlarını devletten ayrılan bütçeyle karşılayamayan okul yöneticileri finans arayışı içine girmiş ve öğrenci ailelerini finans kaynakları içine dahil etmiştir. Böylece ilköğretim hizmetlerinin kamu tarafından karşılanmayan kısımları doğrudan ve dolaylı harcamalar yapmaları yoluyla ailelere yüklenmektedir. Bu kaynaklardan kayıt paraları, eğitime katkı payları, kitap, ulaşım, karne, diploma vb. gibi harcamalar ailelerden doğrudan alınırken; yemek, harçlık vb. harcamalarla da aileler dolaylı olarak eğitime katkıda bulunmaktadır. Öğretmenler, ailelerin eğitime yapmış oldukları doğrudan harcamaların yürütücüsüdür. Ailelerin eğitim için doğrudan ya da dolaylı olarak harcamada bulunmaları aileleri, yöneticileri ve öğretmenleri huzursuz etmekte, bütün bu faktörler de eğitimi olumsuz etkilemektedir (Altuntaş, 2005, 8).

İlköğretim hizmetlerinden faydalanmak devlet tarafından karşılanması gereken bir eğitim hakkı olarak görünmesine karşın, eğitime ailelerin yaptıkları harcamaların artması günümüzde ilköğretimin finansmanı alanında önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarını ortaya koymaktır. Araştırmada belirtilen amaca ulaşılırken aşağıdaki sorulara da yanıt aranmıştır:

1. Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları doğrudan, dolaylı ve toplam hanehalkı eğitim harcamalarının miktarı ne kadardır? Bu harcamalar okulun kamu okulu ya da özel okul olmasına göre farklılaşmakta mıdır ?
2. Çocuklarını kamu okullarına ya da özel okullara gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları okulla ilgili (okulun öğretim biçimi, okula ulaşım türü) değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?
3. Çocuklarını kamu okullarına ya da özel okullara gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları sosyo-ekonomik (anne babanın eğitim düzeyi, anne babanın meslek durumu, ailelerin gelir düzeyi, ailelerin çocukla yaşama durumu) değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de ilgili alanyazında hanehalkı eğitim harcamalarını konu alan araştırmalar bulunmaktadır (Akça, 2002; Keskin ve Demirci ve Keskin, 2003; Tansel ve Bircan, 2006; TÜİK, 2006, Kahveci, 2009; Köktaş, 2009; Küçüker ve Aslan, 2010; Türk Eğitim Derneği [TED], 2010; Sakallı, 2010). Bu araştırmalar içinde en kapsamlı olanı Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2002 yılında yapmış olduğu araştırmadır (TÜİK, 2006). TÜİK’in (2006) araştırması dışında ve ilgili değişkenler göz önünde bulundurulduğunda, bu araştırmanın konuyla ilgili yapılmış sınırlı sayıda araştırmalardan biri olduğu söylenebilir. Yapılan bu araştırmanın, ilgili alanyazındaki kuramsal bir boşluğu doldurmasının yanı sıra, Kastamonu ilinde ilköğretim düzeyinde hanehalkının eğitim harcamalarını konu alan ilk çalışma olması nedeniyle de önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, araştırmanın Anayasa’da zorunlu ve parasız olduğu dile getirilen ilköğretim düzeyini kapsamaması onun diğer bir önemli yönünü oluşturmaktadır.

Araştırmanın, ailelerin eğitim harcamalarıyla ilgili olarak ileride yapılacak araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

1. Anket sorularına verilen yanıtlar, ailelerin algılarını yansıtmaktadır.
2. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarını ölçebilecek niteliktedir.
3. Kamu okullarının içinde buldukları yakın çevrenin SED'lerini yansıttıkları varsayılmıştır.
4. Özel okullar üst SED okullar olarak varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Çocuklarını kamu ve özel okullara gönderen ailelerin yalnızca ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarıyla sınırlıdır.
2. Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları okulla ilgili değişkenler ve sosyo-ekonomik değişkenlerle sınırlandırılmıştır.
3. Araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı Özel Eğitim İlköğretim Okulları ile Yatılı Bölge İlköğretim Okulları (YİBO) araştırma kapsamının dışında tutulmuştur.

1.6. Araştırmada Kullanılan Tanımlar

Aile: Çocuğun yetiştirilmesi, gelişiminin sağlanması ve eğitim de dahil olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmasında sorumluluk taşıyan anne, baba ve aile büyüklerinden oluşan bireylerin her biri.

Cari Harcama: Devletin örgütünün işleyişini sağlamak üzere, devletin mal ve hizmet satın alması ve tüketimi ile ilgili harcamalardır. Devletin personeline ödediği maaş, kiralar, bina elektrik ve su faturaları cari harcamalara girer. Bu harcamaların en belirgin özelliği her yıl düzenli olarak tekrarlanmaları ve yararlarının bir mali yıl içerisinde ortaya çıkıp son bulmasıdır (Gülcan, 2008, 10).

Eğitim Ekonomisi: Bireyin ve toplumun para kullanarak veya kullanmadan, kıt kaynakları çeşitli tür eğitim ve yetiştirme etkinliklerini üretmek ve bugün veya yarın tüketmek üzere, toplumun çeşitli bireyleri ve grupları arasında, dağıtma konusunda yaptıkları teşvikleri inceleyen bir bilim dalıdır (Ünal, 1996, 12).

Eğitimin Finansmanı: Eğitsel gereksinimlerin giderilmesi için sistemin tümünü içeren öğretim tür ve düzeylerinin sunumunda gerek duyulan gerçek kaynaklara karşılık gelen parasal kaynaklardır (Yolcu, 2005).

Eğitim Harcaması: Kişinin kendi yeteneklerini geliştirmeye ve bilgi edinmeye yönelik olarak gösterdiği çabalar eğitim harcaması olarak tanımlanmaktadır (Durgun, 2002, 82).

Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan, kazanç ve masraflarını ayırmayan, hanehalkının hizmet ve yönetimine katılan bir ya da birden çok kişinin oluşturduğu topluluktur (TÜİK, 2009).

Yerelleşme: Mali, politik ve yönetimle ilgili bazı yetki ve sorumlulukların merkezden daha alt yönetim basamaklarına aktarılmasıdır (Yolcu, 2007, 47).

II. BÖLÜM

2. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde öncelikle, eğitimin finansmanının daha anlaşılır olması için konu içinde sıkça karşılaşılabilecek olunan maliyet ve harcama kavramları ele alınacak; Türkiye’de eğitimin finansmanı özellikle ilköğretim düzeyinde incelenerek Türkiye’de ilköğretimin finansmanının yasal dayanaklara göre nasıl karşılandığı, yasal kaynakların dışında ilköğretimin finansmanı ile ilgili özel kaynakların neler olduğu ve ailelerin ilköğretimin finansmanına olan katkılarına yer verilecektir. Ayrıca ailelerin eğitim maliyetlerine katılımları sırasında yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörler de ilgili kuramsal içinde aktarılacaktır. Eğitimin finansmanı ile ilgili yapılan araştırmalarla birlikte, Türkiye’de ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları diğer çalışmalar da kuramsal içinde yer alacaktır.

2.1. Eğitimde Maliyet ve Harcama

Maliyet genel olarak, "bir yarar ya da çıkar sağlamak için katlanılan fedakârlık ya da bir mal karşılığı elden çıkarılan belirli bir miktardaki paradır" (Üstün, 1988, 31). Diğer bir tanımda maliyet; bir birim ürünün üretilmesine harcanan paradır. Yani bir birim ürünün üretilmesi için işlenen, işleyen, tüketilen, kullanılan girdilerin parasal değeri ürünün maliyetini oluşturmaktadır (Başaran, 2006, 462).

Eğitim maliyeti ise eğitim hizmetlerini gerçekleştirmek üzere kullanılan girdilerin ekonomik değeri olarak tanımlanmaktadır (Bircan, 1988, 2). Bireyin eğitimi için yapılan dolaylı ve dolaysız harcamalar, vazgeçme maliyeti gibi ilerdeki toplam kazançlarını tahmin etmek için uygulanan ekonomik bir çözümlerdir (Adem, 1993, 127). Ayrıca eğitimin maliyeti; farklı kişi ve kurumların yaptıkları harcamalar fırsat maliyetleriyle birlikte eğitimin maliyetini oluşturmaktadır (Tural, 2012, 113). Tanımdan anlaşılacağı üzere eğitimin maliyeti yalnızca harcamalardan oluşmamakta kaybedilen kazançları da içermektedir.

Eğitimin maliyetinin belirlenmesi, eğitimin niteliğinden kaynaklanan üç tür zorluk nedeniyle daha fazla dikkat gerektirmektedir. Bu zorluklar eğitimin

tanımından, eğitime katılan ekonomik birimlerden ve eğitimin kamusal hizmet olması özelliğinden kaynaklanmaktadır (Hallak, 1974). Eğitimin maliyetinin hesaplanması, bir bakıma kıt kaynakları kullanarak çeşitli kesimlerin (devlet, aile, firma) kendi açılarından en iyi çözüme ulaşmak, en yüksek faydayı sağlamak ve bu kaynakları en iyi şekilde dağıtmak üzere çaba sarf etme amacını gütmektedir. Eğitimin çıktılarını üretmede kullanılan kaynakların değer ve miktarını kestirmek için var olan maliyet verileri kullanılarak, toplam maliyet ve birim maliyet hesaplanabilir. Her girdi için yapılan harcamalar toplanarak toplam maliyet elde edilebilir (Tural, 2012).

Eğitimde maliyet, girdi düzeyini azaltarak (daha az öğretmen, daha az derslik, daha az ders kitabı) ve daha düşük maliyetli bir öğretim teknolojisi seçerek (örneğin radyo, TV, bilgisayar yerine programlı öğretim araç-gereci kullanarak, öğretmen yerine radyo kullanarak vb.) düşürülebilir. Oysa kalkınmakta olan ülkelerin çoğunda girdilerin niteliği düşüktür ve maliyetine katlanacak teknolojiler de sınırlıdır. Eğitimde birim maliyeti azaltmak önemlidir. Ancak birim maliyeti azaltmak, eğitimin niteliğini düşürmek anlamına gelmemelidir (Karakütük, 2006, 220). Kavak ve Ekinci'ye göre (1994, 66) eğitimde maliyeti azaltma üç şekilde olabilir. Bunlardan birincisi eğitim yöneticilerinin, eğitim sisteminin mevcut yapı ve işleyişini değiştirmeksizin, girdilerin miktarını, kalitesini ve oranlarını değiştirerek veya mevcut girdileri daha etkin kullanarak maliyetleri etkilemesi; ikincisi eğitim yöneticilerinin sisteme yeni parçalar ve teknolojiler getirerek, sistemin temel tasarımı değiştirerek etkinliği arttırmasıdır. Örneğin; ekiple öğretim, TV ile eğitim, dil laboratuvarı gibi. Üçüncüsü ise daha radikal bir çözüm, yeni bir öğrenme ve öğretme sistemi tasarlamaktır.

Eğitimde maliyet kavramı genel özellikleriyle ekonomideki maliyet kavramından farklıdır. Eğitim bir hizmettir ve maliyetinin özel bir niteliği vardır (Adem, 1993, 129). Bu maliyetin de devlet, özel kaynaklar ya da her ikisi tarafından karşılanması gerekmektedir.

Çalışma içinde sıkça tekrarlanılacak kavramlardan biri de 'harcama'dır. Harcama, bir amaç uğruna değer ifade eden bir simgeyi elden çıkarmak, başkasına

devretmektir (İnsel, 2006, 113). Başka bir tanımda harcama, ekonomik bir işin başarılmasında harcanan değerlerdir. Harcamaları kamu kaynaklarınca yapılan harcamalar, özel sektörde yapılan harcamalar ve tüketim harcamaları olarak sınıflandırmak mümkündür. Yapılan harcamaları somutlaştırmak ya da daha anlaşılır kılmak için bütçe veya GSMH'ye (Gayrisafi Millî Hâsıla) oran cinsinden ifade edilmektedir (Türkmen, 2002, 18).

Eğitimde harcama ise eğitimin planlama, yatırım ve üretim sürecinin gerçekleştirilmesi için kullanılan parasal kaynakların tümüdür (Bircan, 1988, 1). Adem (1993, 94), eğitim harcamalarını genel ve özel (katma) bütçeli dairelerin, özel kesim ve kamu iktisadi kuruluşlarının bütçelerinden eğitim hizmetlerine yapılan harcamalar olarak ele almaktadır. Eğitim harcamalarıyla ilgili analizler genellikle eğitim harcamalarının büyüklüğü, yani eğitim harcamalarının GSMH içindeki oransal büyüklüğü; devletin eğitime yaptığı harcamaların büyüklüğü ya da bütçeden eğitime ayrılan kaynakların GSMH içindeki oransal büyüklüğü gibi ölçütler dikkate alınarak yapılmaktadır (Akça, 2002, 23). Eğitim harcamaları analizi, bir bakıma harcamayı yapan ve bu harcamadan yararlanan kesimler açısından, eğitime ayrılan kaynakların ekonominin diğer alanlarına göre yerinin ve boyutlarının belirlenmesidir. Makro düzeyde yapılan eğitim harcamaları, uluslararası karşılaştırmalarda kullanılırken mikro eğitim harcamaları da aynı ulustaki farklı eğitim harcamalarının karşılaştırmasında kullanılır. Makro ve mikro eğitim harcamalarıyla ülkenin eğitime ayırdığı kaynağın, gelişmişlik düzeyinin veya ekonomik kalkınması arasındaki ilişkilerin incelenmesi de mümkündür (Türköz, 2002, 60).

Eğitim harcaması verileri, eğitim yatırımlarının maliyetlerinin, bu yatırımların kârlılığının hem birey hem de devlet için doğru olarak hesaplanmasına önemli bir girdi teşkil etmektedir (Türkmen, 2002, 18).

Eğitim hizmetlerinin 'satış fiyatı' olmadığı bilinmekle birlikte, eğitim kesiminde maliyet kavramı, bir işletmenin maliyet fiyatına çok benzeyen eğitim harcaması kavramı ile karıştırılmamalıdır (Adem, 1997, 87). Eğitim harcamaları kavramı eğitim maliyetinden farklı olarak eğitime kaynak ayıran (finanse eden) kişi

ve kurumların, özellikle de devletin bütçesinden yaptığı mal ve hizmet alımlarını ve yatırımları ifade etmek için kullanılmaktadır (Tural, 2012).

Eğitim maliyetinin analizi, bireyin eğitimi için yapılan bireysel ve toplumsal harcamalar, vazgeçme maliyeti gibi ileriki toplam kazançlarını tahmin etmek için uygulanan klasik bir ekonomik çözümleridir. Kısacası eğitimin maliyeti tanımından şu eşitlik ortaya çıkmaktadır: Eğitim maliyeti=Kamusal ve özel öğretim harcamaları + vazgeçme maliyetleri.

2.2. Eğitimde Finansman

Eğitimin finansmanı, eğitimin parasal kaynaklarının kim ya da kimler tarafından karşılanacağı ve sağlanan kaynakların hangi yöntemlere göre kimlere, nasıl harcanacağı ile ilgilidir (Karakütük, 2003, 160). Ayrıca eğitim finansmanı, ülkenin parasal kaynaklarının ne kadarının eğitime ayrılacağı, ayrılan parasal kaynakların öğretim tür ve düzeylerine, illere, okullara nasıl dağıtılacağı konuları üzerinde önemle durulması gerektiğini belirtmektedir.

Eğitim, ülkelerin ekonomik olarak büyümeleriyle doğrudan ilişkili olarak ekonomik yönden kalkınmalarını etkilemektedir. Yapılan bir araştırmaya göre çeşitli ülkelerin eğitiminin ekonomik katkı oranları ABD’de % 12, Brezilya’da % 21.4, Arjantin’de % 7.6, Güney Kore’de % 15.5, Meksika’da % 12.9, Şili’de %14, Türkiye’de ise % 21’dir. Diğer yandan eğitimin ekonomik kalkınmaya katkısı dünya genelinde % 10.9, Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkeleri bazında katkısıysa % 8.7 olarak belirtilmektedir (Köktaş, 2009, 42). Eğitimin ekonomik kalkınmaya etkisiyle ilgili olarak Adem (1993); “Nüfusun okur-yazar oluşu gelişme sürecinde çok etkilidir. Rus devrimi, Fransa ve İngiltere’deki sanayi devrimi gençlerin en az 2/5 inin okur-yazar olduğu zaman gerçekleşmiştir” söyleminde bulunmuştur. Celep de (2000, 1) eğitimin ülkelerin ekonomik olarak büyümelerine katkı sağladığına katılmaktadır. 21 OECD ülkesinde yapılan bir çalışmada ilave bir yıllık eğitimin üretimdeki verimliliği % 6 oranında arttırdığı ve fiziki sermaye birikimine önemli katkı sağladığı tespit edilmiştir (Karagül, 2003, 83).

Eğitim için yapılan harcamaların ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir misyon üstlenmesi ona yatırım malı; sağladığı kısa süreli faydalar da tüketim malı olma özelliği kazandırmıştır. Bu nedenle uzun yıllar boyunca eğitim hizmetlerinin finansmanının kamu tarafından mı yoksa özel kesimce mi karşılanacağı konusu tartışılmış olmasına karşın, halen tüm ülkelerce bir görüş birliğine varılamamıştır (Orta, 2003, 240).

Dünyadaki uygulamalara bakıldığında, eğitim hizmetlerinin kamusal bir hizmet olarak algılanarak tamamen devlet tarafından finanse edildiği, ilk ve ortaöğretimde eğitimin yarı kamusal bir hizmet olarak, yüksek ğretim kademesinde ise daha çok özel hizmet olarak ele alındığı ve eğitimin finans yükünün buna göre paylaşıldığı devletler bulunmaktadır (Demir, 2004, 77).

Türkiye’de ise geçmiş dönemlerde kamu tarafından karşılanan eğitim hizmeti çeşitli politikalardan etkilenerek zamanla özele kaymış ve günümüzde de kamu finansmanı ile birlikte özel finans kaynaklarının da olduğu bir hizmet sektörü haline gelmiştir.

İlgili alanyazında üç farklı finansman modeli üzerinde durulmaktadır. Bunlar kamu, kısmi ve özel finansman modelleridir. Belirtilen finansman modelleri aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

1-Kamu finansmanı

Mal ve hizmetlerin finansmanının kamu tarafından sağlandığı finansman türü kamu finansmanı olarak tanımlanmaktadır. Kamu harcamaları için devlet tarafından vergi, borç ve diğer kamu gelirlerinden karşılanan harcamalardır da denilebilir (Ergen, 1999, 9)

Kamu finansmanında eğitim bir kamusal (toplumsal) mal sayılmakta ve eğitim harcamalarının tümü devletçe (vergilerle) karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle eğitim örgütlenmesini devlet üstlenmektedir. Devletler eğitime müdahale eder, kanunlarla eğitim kurumlarının sahip olması gereken asgari koşulları belirleyerek ekonomik anlamda da eğitime müdahale eder (Yolcu, 2008, 97).

Kamu finansmanı türünde devlet eğitim finansmanını tamamıyla üzerine alır. Devletin böyle bir hizmeti üstlenmesi için iki şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlardan birincisi, eğitim hizmetinin toplum açısından önemli olması ikincisi de özel çaba, mali imkânlarla yeterli miktar ve nitelikte karşılanamamasıdır. Devlet kamusal hizmetlerin yerine getirilmesi görevini üzerine alınca vatandaşlardan vergi, harç hatta yeri geldiğinde borç alma yoluna gitmektedir. Eğitim hizmetini yürüten devlet, vatandaşların asgarî seviyede eğitim görmelerini zorunlu kılmakta ve çocuklarını bu hizmetten yoksun bırakan aileleri cezalandırmaktadır. Bu durumda toplum, devletten daha fazla ve daha iyi bir hizmet beklemektedir (Ergen, 1999, 9).

Kamunun eğitime yatırım yapmasının altında bir takım nedenler bulunmaktadır. Bunlardan birincisi eğitimin bireysel yararlar birlikte dışsal yararlar üretmesidir. Eğitim, bireyleri gelecek yaşantılarına hazırlama işlevinin yanı sıra ömür boyu elde edebilecekleri gelir üzerinde doğrudan etkiye sahip olup bireysel yararlarının dışında kişilerin gelir sahibi olması toplumun tümüne yarar sağlamaktadır. Çünkü eğitim alan birey sahip olduğu meslek itibarıyla hem toplumun nitelikli işgücünü karşılamakta hem de kendi ihtiyaçlarını devletin yardımı olmadan karşılayabilmektedir (Taytak, 2007, 44). Eğitim ile gelir arasındaki ilişki bakımından OECD ülkelerinin 2009 yılı verileri incelendiğinde liseden daha aşağı düzeyde eğitim görenlerin yıllık kazanç indeksinin 79 iken lise mezunlarının 100'e, yükseköğretim mezunlarının 156'ya yükseldiği görülür.

Mutlu (Akt: Hesapçıoğlu, 2005, 34) kamunun eğitimin finansmanını üstlenmesiyle bireye ve topluma sağladığı yararı kişinin kendisini geliştirmesi yanında toplumun verimliliğini de artırma, teknolojik ilerlemeyi hızlandırma, milli gelirin artmasıyla birlikte değerlendirmekte, eğitimin hem bireye hem de topluma sağladığı dışsal yararları dikkat çekmektedir. McMahon'un (2002 Akt: Kavaklı, 2010) eğitimin toplumsal faydalarını araştıran çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere'deki toplumsal getirilerin % 30'a ulaştığı tahmin edilmektedir.

G. Psacharopoulos (1985, Akt: Küçük, 2005), eğitimin topluma sağladığı yararlar arasında suç oranında azalma, nesiller arası faydaları saymış ve bu

dışsalılıkların gelişmekte olan ülkeler için önemli olduğunu vurgulayarak kamunun eğitim finansmanını karşılaması gerektiğini öne sürmüştür. G. Psacharopoulos'un (Akt: 1985, Küçük, 2005) belirttiği eğitimin suç oranında azalma sağlayarak dışsal fayda yaratması devlet için çok önemlidir. Çünkü devlet, kendi düzenine karşı çıkmakla birlikte toplum düzenine de zarar verenleri azaltmak istemektedir. Eğitim görmüş kişilerin daha az suç işlediğine ilişkin sonuçlara ulaşılması sebebiyle de eğitimin finansmanına destek vermektedir. Dolayısıyla devlet, oluşan maliyet açığını önlemek, suç oranlarını azaltmak için eğitime başvurmakta, eğitimin finansmanına katılmaktadır.

Türkiye'de Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) 1998 yılında yaptıkları araştırma sonucu da yukarıdakileri desteklemektedir. Söz konusu araştırmaya göre üniversite ve fakülte mezunlarından cezaevine giren kişi sayısı 51'dir. Eğitim seviyesi yükseldikçe cezaevine giren mahkum sayısı azalmıştır. Toplumda eğitim düzeyinin yükselmesi, suç oranının düşmesiyle ceza giderlerinin azalmasına, yoksullara yardım, sağlık yardımı ve işsizlik yardımı gibi kamu maliyetlerinin düşmesine, piyasaların etkin işlemesine, sivil toplum örgütlerine katılımın artmasına, doğurganlık oranının düşmesine, gelir dağılımında iyileşmelere, komşu ve çalışma arkadaşlarını olumlu yönde etkilemeye katkıda bulunmaktadır (Taytak, 2007, 45).

Kamunun eğitim harcamalarını üstlenmesindeki ikinci sebep; eğitimin güçlü bir sosyalizasyon aracı olmasıdır. Durgun'un (2002, 50) yaptığı araştırmaya göre ilköğretimin kişisel getirisi % 25 iken, sosyal getirisi % 16.9' dur. Dolayısıyla ilköğretimin sosyal getirisi de kişisel getirisine yakındır. Kamu, eğitimin sosyal yararının fazla olduğunu bilmekte ve devletin sunduğu eğitimin birim maliyetinin daha düşük daha verimli olduğuna inanmaktadır (Ünal, 1996, 312-313). Uluslararası Yetişkin Okur-Yazarlığı Araştırması sonuçlarına göre eğitimde okur-yazarlık sonuçlarında % 1'lik bir iyileşmenin bireylere sağladığı faydaları yanında toplumun işgücü verimliliğinde de % 2.5'lik yükselme sağladığı hesaplanmıştır (Kavak, 2010, 26).

Üçüncü neden hakkaniyet ve eşitliğe ilişkin endişelerdir. Kamu, yapmış olduğu eğitim harcamaları yoluyla eğitim olanaklarını hakkaniyete uygun olarak ve eşit

biçimde dağıtmayı amaçlar. Çünkü devlet, eğitim harcamalarının hakkaniyete uygun olarak toplumda fırsat eşitliği sağlayacak şekilde yapılması gerektiğini bilir. Öyle ki eğitim alanındaki eşitsizliklerin doğuracağı sonuçların ülke yaşamındaki her şeyi olumsuz etkileyeceğinin de farkındadır (Ünal, 1996, 312-313). Blaug (1976 Akt: Hesapçıoğlu, 2005, 31) gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yetenekli öğrencilerin eğitimini engellemesini ve fırsat eşitsizliği yaratmasının önlenmesi için kamu tarafından finanse edilmesi gerektiğine inananlardandır. Devlet, yetenekli çocukların eğitime katılımı için eğitimin finansmanını üstlenmelidir ki bunların topluma sağlayacağı faydadan yararlanabilsin.

Diğer bir neden eğitimin toplumun sağlığı üzerindeki etkisidir. 17 ülkede yapılan bir çalışma sonucunda okulda geçirilen her ek bir yıl için bebek ölümlerinin binde dokuz oranında azaldığı ortaya çıkmıştır (Stewart, 1995,196). Grossman (1999) daha iyi bir toplum sağlığının eğitimin başka bir dışsallığı olduğunu vurgulayarak, eğitim ve sağlığın insan sermayesinin iki temel kaynağı olduğu ve birbirlerini tamamladıkları konusuna dikkat çekmektedir. Bu bağlamda eğitim sadece bireyin kendi sağlığı ile değil aynı zamanda onun çocuklarının sağlığıyla da ilişkilidir. Ayrıca eğitim, bulaşıcı hastalıkların tüm topluma yayılmasını da azaltan bir etkiye sahiptir (Kavak, 2010, 27).

Devletin eğitim harcamalarını karşılamasını açıklayan diğer bir neden de devletin ideolojik ve siyasal nedenlerle eğitimi üzerine almasıdır. Devletin kendi varlığını devam ettirebilmesi için bu olgu hayati öneme sahiptir. Bu görüşe göre eğitim sosyolojik, iktisadi ve siyasi düzeni devam ettirmek için verilir. Ne kadar özgürlükçü olursa olsun devlet, yurttaşlarına kendi toplumunun ayakta kalmasını sağlayacak ortak değerleri, siyasal kültürü kazandıramazsa varlığını sürdüremez. Hiçbir devletin kendine düşman gençler yetiştiren bir eğitim sistemi kurması beklenemez (Sakallı, 2010, 18).

Kişiler kamu hizmeti konusundaki belirli istek ve tercihlerine dayanarak devlet faaliyetlerinden en yüksek faydayı elde etmek için siyasal karar alma sürecinde çeşitli eylemlerde bulunur. Bu eylemler seçimlerde oy verme, siyasal parti veya sendikaya üye olma ve baskı grupları oluşturma gibi faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin

tümü siyasal karar alma mekanizmasına katılma niteliğindedir. Eğitim düzeyi ile siyasal katılım arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan araştırmalara göre gelişmiş ülkelerde ortalama 9 yıllık ilköğretim düzeyi ile etkin işleyen siyasal karar alma mekanizmaları arasında doğrusal ilişki olduğu gözlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yapılan araştırmalar ise yetersiz eğitim hizmetlerinin yurttaşların siyasal karar almaya bilinçsiz bir şekilde katıldıklarını göstermektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesi bireyin siyasal karar alma süreçlerine katılımını arttırmaktadır (Taytak, 2007, 49). Bu sebeple kamu eğitim hizmetlerini desteklemektedir. Özellikle ilköğretim çağında alınan eğitim kamuya daha faydalıdır. Çünkü toplum kurallarına uymayı, paylaşmayı, fikirlerini söylemeyi ve başkalarının haklarına saygılı olmayı insanlar küçük yaşlarda öğrenir. Bu nedenle de eğitime başlama yaşı gün geçtikçe düşmekte, ilköğretime verilen önem daha da artmaktadır (Durgun, 2002, 83). 2002 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda eğitimin özellikle de ilköğretim kademesine dikkat çekilerek ilköğretimin sosyal, ekonomik gelişme ve cinsiyet eşitliğini başarmadaki rolü ortaya konulmuştur (UN, 2004).

Serin (1974) eğitimin toplum açısından önemli olması ve finansmanının özel çabalarla ve mali imkânlarla yeterli bir biçimde karşılanamayacağı düşüncesinden hareketle, devletin eğitimin finansmanını üzerine alması gerektiği düşüncesine katılmıştır. Eğitim finansmanının genellikle kamu ekonomisine uygun bir şekilde yapıldığını belirterek eğitimin faydası nedeniyle kamunun bu görevi üstlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Gök de (1998), eğitimin insanı geliştiren ve özgürleştiren bir süreç olması sebebiyle temel bir hak olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiş; eğitimin kamu hizmeti özelliği göstermesi, tüm yurttaşlara sınıf, cinsiyet, dil ve inanç ayrımı yapmadan devlet tarafından sunulması ilkesinin kabul edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Bununla birlikte, malî imkânların sınırlı olması nedeniyle eğitim plânlamalarının hedeflerine zamanında ulaşamaması gibi bir olumsuzluk mevcuttur. Bu da, devlet gelirlerinin birbiriyle rekabet halinde olan hizmetler arasında dağılımının etkin bir şekilde sağlanamamasından kaynaklanmaktadır. Birçok ülkede, ilk ve ortaöğretim düzeylerinde eğitimin finansmanı genel vergilendirme ya da diğer

hükümet gelirleri tarafından karşılanmaktadır. Böylece öğrenciler ya çok az öğrenim ücreti ödemekte ya da hiç öğrenim ücreti ödememektedir. Bu finansman modelini savunanlar yurttaşlık hakkı, insan hakları ve demokrasiye katılım haklarının kullanılabilmesi için devletin bireye eğitim vermesi ve eğitimin finansmanını sağlaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun dışında, eğitimin finansmanının kamu tarafından karşılandığında “en azından ekonomik kaynakların daha verimli kullanılması, fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması” beklenilmektedir.

Devletin varlığının en temel amacı, o ülkede yaşayan insanların ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bir ülkede yaşayan insanların birlikte yaşamaktan kaynaklanan ve tek başına karşılanamayacak müşterek ihtiyaçları vardır. Eğitim de bu ihtiyaçlardan biridir. Devlet insanların bu müşterek ihtiyaçlarını kendisi doğrudan doğruya üretir, destekler ve denetler (Karaarslan, 2005, 37-38).

Eğitimin finansmanına dahil olmanın bu kadar çok nedeni olmasıyla devletler bireylerin eğitim almalarını teşvik etmekte ve gerekli finansmanı sağlamaya çalışmaktadır. Örneğin Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın sanayileşmiş bölgelerinde tüm okul harcamaları günümüze kadar devlet tarafından karşılanmıştır (Özdemir, 2011, 17).

Dünya ülkelerine bakıldığında çoğunda eğitimin finansmanına kamunun % 20 pay ayırdığı görülür. Kamboçya'da ise bu değerden oldukça düşük olarak kamunun eğitime ayırdığı pay % 10'un altındadır. Kamboçya'da 90'lı yıllarda kamu harcamaları GSMH'nin % 1'inden daha aşağıdadır. Bazı ülkelerde ise kamunun ayırdığı pay daha yüksektir. Bu ülkelerden olan Çin'de 1992-1996 yılları arasında eğitim harcamalarının % 80'ini kamu % 20'sini aileler; Tayland'da yine % 80'ini kamu % 10'unu aileler; Endonezya'da % 90'ını kamu % 10'unu aileler üstlenmiştir. Çin, Tayland ve Endonezya'da 1992-1996 yılları arasında eğitimin finansmanını çoğunlukla kamu üstlenmiştir (Bray, 1999, 27).

Nishimura ve Yamano'nun (2008, 10) yapmış oldukları araştırmaya göre Kenya'da 2003 yılından sonra kamunun eğitim finansmanına daha fazla katılmasıyla 1 yıl sonrasından 2007 yılına kadar kayıt oranları artmıştır. Bu da kamunun eğitimin finansmanını üstlenmesinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 1’de bazı ülkelerde eğitime yapılan kamu harcamalarının dağılımına yer verilmiştir. Tablodaki ülkelerde eğitim harcamalarının tamamına yakınının kamu tarafından karşılandığı görülmektedir.

Tablo 1: Bazı Ülkelerde Eğitime Yapılan Kamu Harcamalarının Dağılımı (2004)

Ülkeler	Kamu Harcamalarının Oranı (%)	Ülkeler	Kamu Harcamalarının Oranı (%)
Almanya	81,4	İtalya	90,7
İngiltere	84,7	OECD	87,8
Fransa	92,0	Malezya	99,9
Portekiz	98,5	İspanya	87,8

(Kaynak: DPT, İhtisas Komisyon Raporu, 2009, 47)

Tablo 1’de görüldüğü gibi kamu harcamalarının oranı ülkelere göre değişmekle birlikte, kamunun eğitimin finansmanında önemli bir rol oynadığı gözlenmektedir.

Endonezya’da Depok’ta yapılan bir çalışma eğitimin maliyetinin daha çok kamu tarafından üstlenildiğini ve kamunun 2008-2009 eğitim öğretim yılında 232.000 öğrenciye 26 milyon Rupiah harcamada bulunduğunu ortaya koymaktadır (Fitriah, 2010, 80). Yapılan açıklamalar çerçevesinde devletin eğitime kaynak ayırmasının nedenleri ve bunun sınırlılıkları Tablo 2’deki gibi verilebilir.

Tablo 2: Kamu Harcamalarının Sebepleri ve Sınırlılıkları

Kamu Harcamaları	Nedenleri	Sınırlılıkları
Vergilerden sağlanan Kaynaklarla finansman	<ul style="list-style-type: none"> • Fırsat eşitliğini yükseltir. • Dışsal yararları göz önüne alır. • Eğitim ve işgücü piyasası hakkında bilgi edindirerek iyi kararlar alınmasının temelini oluşturur. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kamusal kaynaklar daralabilir. • Sistemi sorgulama ve değerlendirme olanağı sunmaz. • Bireysel tercihler dikkate alınmayabilir.

(Kaynak: Tural, 2012, 193)

Türkiye’de 1922-1931 yılları arasında kamu bütçesinden en fazla ilköğretim düzeyinde harcama yapılmıştır. Buna göre 1922’de 7.236.254 TL olan harcama miktarı 1931’de 16.294.218 TL’ye yükselmiştir. Bu dönemde devletin yaptığı eğitim harcamaları içinde ilköğretime sırası ile % 49.3 ve % 98.6 oranında bir pay ayrılmıştır. Kamu eğitim bütçesinden ilköğretime daha fazla pay ayrılmasının nedeni, okur-yazar oranının çok düşük olmasıdır. İlköğretimi belli oranda yaygınlaştırılmamış bir ülkede, orta ya da yüksek öğretimi geliştirmek mümkün değildir. Bu nedenle Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren ilköğretim düzeyi daha öncelikli olmuştur.

Tablo 3’te görüldüğü üzere Türkiye’de eğitime ayrılan MEB bütçesi 1931-1960 arasındaki dönemde eğitim harcamalarının çoğunu karşılamıştır.

Tablo 3: 1931-1960 Yılları Arasında MEB Harcamalarının Genel Bütçe Giderleri İçindeki Oranı (TL)

Yıl	MEB Harcamaları (TL)	MEB Harcamaları Genel Bütçe Harcamaları İçindeki Oranı (%)	Yıl	MEB Harcamaları (TL)	MEB Harcamaları Genel Bütçe Harcamaları İçindeki Oranı (%)
1931	7.967.092	3.8	1951	192.527.343	11.8
1932	7.195.324	3.4	1952	196.793.029	8.8
1933	10.360.104	5.0	1953	233.749.634	10.2
1934	9.681.316	4.2	1954	283.644.163	11.1
1935	10.693.329	4.1	1955	327.624.219	9.9
1936	10.415.471	4.0	1956	400331.604	11.5
1937	14.289.212	4.1	1957	479.327.435	11.5
1938	17.356.685	5.5	1958	506.110.600	10.2
1939	17.924.327	4.5	1959	770.556343	12.3
1940	19.368.96r	3.5	1960	919.578.000	12.6

(Kaynak: MEB, 1931-1960)

Duruma köy okulları açısından bakıldığında, 18 Mart 1924 tarih ve 422 sayılı Köy Kanunu ile köy ilkokullarının yapımının, köyde yaşayan yurttaşların sorumluluğuna verildiği fakat bu kanun maddesine karşın köylü yurttaşların okul yapımında yetersiz kaldıkları görülerek 08. 08. 1951 yılında 5828 sayılı kanunla köy okulları ve binalarının inşaatları için özel idare bütçelerinden kaynak aktarılacağı, okul inşaatları için köy halkına hiçbir mükellefiyetin verilmeyeceği kabul edilmiştir (Kalaycı, 2004, 619). Bu şekilde köy okulları da ihtiyaçlarını tamamen devletten sağlamıştır. Devlet, köy okulları ve diğer eğitim harcamalarını üstlenmekte iken 90'lı yıllarda eğitime ayrılan pay giderek azalmış hatta 1996 yılında yapılan bir araştırmada Türkiye eğitimde kamu finansmanı bakımından son sırada yer almıştır. Bu da demektir ki 1996 yılında Türkiye'de kamu eğitim hizmetlerinin finansmanını karşılamakta birçok dünya ülkesinin gerisindedir. Belirtilen olumsuz durum Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4: Kamu Eğitim Harcamalarının Uluslararası Düzeyde Karşılaştırılması

Ülkeler	Kamu Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%)	Kamunun Eğitim Harcamalarında Kişi Başına Düşen Harcamalar (\$)
Yunanistan	3,0	390
Polonya	5,2	361
Rusya	4,1	162
Romanya	3,6	143
Meksika	4,9	401
Tayland	4,1	239
Rusya	4,1	162
Türkiye	2,2	136

(Kaynak: Durgun, 2002, 79)

Tablo 4'te görülen bu olumsuz durum üzerine eğitimin finansmanında iyileştirme çalışmaları başlatılmış 1997-1998 yıllarında MEB bütçe harcamalarının hem GSMH içerisindeki payında hem de konsolide bütçe içerisindeki payında önceki yıllara göre artış

yaşanmıştır. Bu artışın nedeni, belirtilen dönemde Türkiye’de ilköğretimin sekiz yıla çıkarılmış olması ve projenin Dünya Bankası (DB) kredileriyle desteklenmiş olmasındandır (Taytak, 2007, 50). 1997 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bütçesinden yatırıma ortalama % 7 oranında pay ayrılırken 1997 ve daha sonraki yıllarda bu oran % 15 seviyelerine yükselmiştir. Sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesinin vermiş olduğu heyecanla yapılan bu artış daha sonraki yıllarda yerini koruyamamış, ayrılan paylar 2000 yılında % 13’e, 2001 yılında % 12’ye ve 2005 yılında % 9’a kadar gerilemiştir (Taytak, 2007, 53).

Sonuç itibariyle devletin yurttaşlarının sağlıklı olması, geçimini kendi gücüyle sağlaması, ülkenin kalkınmasına katkıda bulunması, toplu yaşamın kurallarına uymasını istemesi kendi varlığı açısından gerekli görmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü, devlet kendi varlığının devamı için yurttaşlarına içinde yaşadıkları toplumu ayakta tutacak ortak değerleri, siyasal kültürü kazandırmak durumundadır (Başaran, 1982; Altunya, 1999).

Eğitimin hem bireysel hem sosyal hem de iktisadi boyutunun olması eğitimin daha çok kamu tarafından sunulmasına ve kontrol edilmesine neden olmaktadır. Fakat kamu finansmanı Türkiye’de belirtilen dönemler dışında uygulanamamış son dönemlerde de eğitim finansmanında daha çok karma ve özel finansman türü uygulanır olmuştur.

2-Karma (Kısmi) Finansman

Eğitim hizmetinin finansmanının hem devlet hem de hizmetten yararlananlar tarafından karşılandığı, eğitimin “yarı kamusal mal” olarak ele alındığı finansman modelidir.

Küreselleşmeyle birlikte artan ihtiyaçlara karşılık kamu bütçeleri ihtiyaçlara yanıt veremez duruma gelmiştir. Özellikle ülkelerin eğitim teknolojisinin birbiriyle yarışması, eğitim-öğretim etkinliklerinin tamamen görsel, işitsel, uygulamalı ve teknolojik olarak yürütülmesi bu zorunluluğun başlıca sebeplerindendir. Okullarda bilgisayar ve fen laboratuvarları, çok fonksiyonlu teknoloji sınıfları, resim atölyesi ve iş eğitimi atölyeleri kurulmuştur (Altuntaş, 2005, 6). İhtiyaçların karşılanması maddi

harcamaları gerektirmiş eğitimin finansmanı devletle birlikte aileler tarafından yürütülmüştür. Bu sebeple karma finansman modeli hem devletin hem de ailelerin harcamalara katıldıkları finansman türüdür. Eğitime kaynak ayırma işlemi öncelikle kamu tarafından yapılmasına karşın karma finansmanda eğitimden doğrudan veya dolaylı olarak yararlanan herkesin para harcaması gerekmesiyle öğrenciler ve ailelerinden parasal kaynak sağlanır (İnandı, 2005, 25). Bu finansman tipinde mal ve hizmetleri kamu yapmasına karşın hizmetin karşılığının büyük bir kısmı hizmetten faydalananlar ya da onların aileleri tarafından karşılanır (İnandı, 2005, 30; Bircan, 1990, 41-42). Örneğin Latin Amerika Ülkeleri'nde (LAÜ) 1980'li yıllarda görülen küreselleşmenin yarattığı ekonomik kriz, ilköğretime yapılan kamu harcamalarının azalmasına neden olmuştur. Bu ülkelerden Şili dışında kalan diğer LAÜ'nün her birinde ilköğretime ilişkin birim maliyetlerde kayda değer biçimde azalmalar olmuştur. 1980'li yılların başında belirtilen ülkelerde ilköğretime kamu bütçesinden ayrılan pay % 49 iken, 1989 yılında bu oran % 43'e düşmüştür (Wolf, Schiefelbein ve Valenzuela 1994, 93-941). Buradan hareketle, LAÜ'nün de küreselleşmeden oldukça etkilendiği söylenebilir. LAÜ'nün dışında Avrupa ülkeleri de eğitimde karma finansman modelini uygulamıştır (Keskin ve diğerleri, 2009).

Birçok ülkede kamu ile birlikte aileler işbirliği içinde eğitime harcama yaparak karma finansman modelini uygulamaktadır (Fitriah, 2010, 24). Belirtilen ülkelerden olan Fildişi Sahili, Senegal, Zambiya, Nijerya, Zaire, Şili, Arjantin, Fas, Kore, Tayland' da 1981-1989 yılları arasında küreselleşmenin uzantısı olan neoliberal dönüşüm sonucu kamunun eğitim harcamaları azalmıştır. 1980'li yılların ikinci yarısında İngiltere'de devletin eğitim harcaması toplam kamu harcamaları içinde % 6.3'den, % 5.0'e kadar düşmüştür (Giddens, 2000 Akt: Yolcu, 2007). Bu veriler, neoliberal politikaların kamu eğitim harcamalarını azaltma yönündeki hedeflerine dünya boyutunda hızla ulaştığını göstermektedir.

Karma finansman modelini uygulayan özellikle gelişmekte olan ülkeler, eğitim hizmetinin niteliğinin düşmemesi uğruna eğitim hizmetinden yararlananları bir bedel ödemek durumunda bırakmaktadır (Özçelik, 2007, 17).

Myanmar’da 1992-1996 yıllarında eğitim harcamalarının % 75’ini kamu, % 30’unu aileler; Filipinler’de % 70’ini kamu, % 35’ini aileler üstlenmiştir. Bu ülkelerde eğitim harcamalarına kamuyla birlikte aileler de dahil olmuştur (Bray, 1996, 32).

İspanya’da da kısmi finansman modeli uygulanmaktadır. İspanya’da 6-16 yaş arası çocukların eğitimini kapsayan zorunlu eğitimin finansmanının % 78.17’si kamu tarafından finanse edilirken % 21.83’ü başta ailelerin geldiği özel finansman kaynaklarından karşılanmaktadır (Bernal, 2004).

Çeşitli ülkelerin kamu finansmanı ile birlikte özel kaynaklara da başvurarak eğitimin parasal yükünü hafiflettikleri 2003 yılında yapılan bir araştırma sonucunda görülmektedir. Bu ülkeler ve ülkelerde kamunun eğitime ayırdığı pay Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Çeşitli Avrupa Ülkelerinde Eğitime Kamu Bütçesinden Ayrılan Pay (2003)

Ülkeler	Kamu Bütçesinden Eğitime Ayrılan Pay (%)
Danimarka	13.1
ABD	14.1
İsveç	11.6
Hollanda	8.7
Fransa	11.1
İtalya	9.0
Finlandiya	12.2
Almanya	9.5
Belçika	5.8
İspanya	12.8
Japonya	9.8
İsviçre	14.3
Yunanistan	8.2

(Kaynak: Özçelik, 2007, 30)

Tablo 5’te görüldüğü üzere kamu bütçesinden eğitime ayrılan pay Hollanda, Yunanistan ve Belçika’da en az orandadır. Belirtilen ülkelerde kısmi finansman modeli uygulanmıştır.

Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi Türkiye de, gelişen teknoloji ve rekabet ortamında gelirlerini artırabilmek için ihtiyaç duyduğu eğitilmiş insan gücünü elde etmek amacıyla eğitime yüksek miktarda kaynak ayırmaktadır. Nüfusun hızla artması, genç nüfus oranının ve eğitim hizmetine olan talebin fazlalığı gibi nedenlerle, devletin ayırdığı kaynak yeterli olmamakta ve kamunun yanında eğitimi finanse eden başka birimlerin varlığı söz konusu olmaktadır (Köktaş, 2007, 67).

Türkiye, eğitim alanına kaynak ayırmada, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeden daha geridedir. Eğitimle ilgili olarak yapılan anayasal düzenlemelere özellikle ilköğretim aşamasındaki zorunlu ve ücretsiz eğitim politikasına rağmen, milli gelirin çok az kısmı eğitime yönelik kamu harcamalarına ayrılmıştır (Akça, 2002, 25).

Tablo 6 incelendiğinde 2006 yılı ile 2011 yılları arasında Türkiye'deki kamu eğitim harcamalarının payının giderek azaldığı ve kamu eğitim harcamalarının yetersiz kalarak karma finansman türünün uygulandığı sonucuna ulaşılabılır.

Tablo 6: Türkiye’de Kamu Harcamaları İçindeki Eğitim Harcamalarının Oranı (2006-2011)

Yıl	Kamu Eğitim Harcamaları (TL)	Kamu Harcamaları İçindeki Eğitim Harcamalarının Oranı (%)
2006	34.044.152	3.1
2007	37.088.740	3.2
2008	39.225.197	3.4
2009	44.015.485	4.0
2010	47.502.072	3.9
2011	51.057.445	4.0

(Kaynak: Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2011, 55, 159)

Türkiye’de, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’e oranı 2006 yılında % 3.1 iken 2008 yılında % 3.4’e yükselmiştir. Bu artış olumlu bir gelişme olmasına karşın Türkiye, henüz OECD ülkelerinin ortalaması olan % 6’nın çok gerisindedir. 2009’da

yaşanan ekonomik krizden 2011 yılına kadar kamu eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı % 4'tür. Devlet, kamu eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranını OECD ortalaması olan % 5, ya da Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) geliştirmekte olan ülkeler için önerdiği % 6 düzeyine çıkarmak yönünde herhangi bir planlamaya sahip değildir. Aksine, kamu eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranını azaltmak yönünde bir planlama yapmıştır. Öyle ki başlangıç ödenekleri ve ödenek tekliflerine göre 2012 yılında kamu eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı % 3.7, 2013'te % 3.7 ve 2014 yılında % 3.6 olarak planlanmıştır. Öğrenci başına yapılan kamu okul öncesi ve ilköğretim harcamaları da 2006 yılında 3.217 TL iken 2011 yılında 2.990 TL'ye düşmüştür (ERG, 2011). Bu da devletin karma finansman modelini uzun süre uygulayacağı anlamına gelmektedir.

Eğitimde karma finansman türünün uygulanmasının bazı nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler ve karma finansman türünün sınırlılıkları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Karma Finansmanın Nedenleri ve Sınırlılıkları

Karma Finansman	Nedenleri	Sınırlılıkları
Eğitimin çok yönlü finansmanı (Devlet, öğrenci (aileler), gönüllüler vb.)	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitimden yararlanan tüm kesimlerin eğitime ilgi düzeylerini yükseltir. • Bir kaynaktaki daralma, başka bir kaynakla telafi edilebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Maliyetlere, hangi kesimin hangi düzeyde katkıda bulunacağına saptanması güçtür. • Böyle bir sistemi kurma ve yönetme maliyeti yüksektir.

(Kaynak: Tural, 2012)

Eğitimde karma finansmanın uygulanmasıyla ailelerin eğitim üzerine yapmış olduğu harcama kalemleri farklı boyutlarda gerçekleşmektedir (DB, 2005). Bu harcama kalemlerine ilişkin ileride daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

3-Özel (Dolaylı) Finansman

Eğitimin finansmanı ile ilgili diğer bir model olan özel finansman türünde, zorunlu eğitim dışında kalan eğitimin tamamen özel kesim tarafından finanse

edilmesi, devletin de yatırım ve gelir vergisi kolaylıkları sağlaması beklenir. Dolaylı finansman olarak da adlandırılan bu finansman modelinde, eğitim özel (kişisel) mal olarak görülmektedir. Eğitimin maliyetini özel kesim üstlenerek eğitimden yararlananlar, eğitimin bedelini öder. Devlet de öğrencilere kredi ya da hibe yoluyla satın alma gücü transfer eder. Ayrıca devlet vergi muafiyeti getirme veya öğretmen maaşlarını doğrudan destekleme biçiminde de özel kesimi destekler (Kavak ve Burgaz, 1994, 13). Örneğin Arjantin’de 1957 yılında toplam eğitim bütçesinin kamu bütçesine oranı % 12.7’dir. Bunun % 12.7’si kamusal eğitim harcamaları olarak gerçekleşirken, % 0.5’lik kısmı da özel harcamalar olarak gerçekleşmiştir. 1964 yılında toplam eğitim bütçesinin kamu bütçesine oranı % 19.7’dir. % 17.9’u kamusal eğitim harcamaları olarak gerçekleşirken, % 1.8’i de özel harcamalar olarak gerçekleşmiştir. Verilen örnekten de anlaşıldığı üzere özel okullara kamu eğitim bütçesinden ayrılan oran 1957’den 1965 yılına kadar her yıl artış göstermiş, devlet de özel finansmanı eğitim bütçesinden pay ayırarak desteklemiştir (Hallak, 1974, 14). Dünya Bankası’nın 41 ülkeden derlenen verileri, gelişmekte olan ülkelerdeki eğitim harcamalarının yaklaşık dörtte birinin, gelişmiş ülkelerdeki harcamaların ise % 11’inin özel harcamalardan oluştuğunu göstermektedir (Kavak, 2010, 100).

DB uzmanlarından Psacharopoulos (1994, Akt: Ercan, 1998, 65), eğitimin özel faydasının sosyal faydasından daha fazla olduğunu ve bu hizmetten yararlananların maliyetine de katlanması gerektiğini kanıtlamak için çalışmalar yapmıştır. Yapılan bu çalışmalarla neoliberalizmin 1970’li yıllardan beri gündeme getirdiği ‘hizmetten yararlananlar öder’ ilkesi, eğitim için de geçerli kılınmaya çalışılmıştır. Neoliberal düşüncelere katılan yazar ve iktisatçılar da aynı düşünceyi paylaşmış eğitimle ekonomi arasında ilişki kurarak, eğitim harcamalarının “insan sermayesine” yapılan bir yatırım olduğunu, bu yönüyle de eğitime yapılan yatırımların makine, binalar ve diğer insan dışı yatırımlarından ayırt edilemeyeceğini vurgulamıştır (Psacharopoulos, 1994, Akt: Güney, 2003, 10).

Tomul (2007, 122) eğitim harcamalarının tüketim olarak değerlendirilmesi durumunda eğitim maliyetinin kullanıcı tarafından karşılanması gerektiğini belirtmektedir. Özel sektörün nitelikli hizmet sunduğu, kamu sektörünün ise verimsiz ve daha pahalı hizmet sunduğu özel öğretim kurumlarının eğitimi düşük maliyetle

gerçekleştirirken; devletin verdiği eğitimin daha maliyetli olduğu eğitimin özel sektöre bırakılması gerektiğini savunan kesimlerin iddialarındandır.

Özel finansman çeşidinde her okulun kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılaması istenmektedir. Okullardaki Toplam Kalite Yönetimi (TKY) gibi bir takım projeler de bu amaçları desteklemektedir. Özel finansmanda eğitimin parasal maliyetinin ailelere yıkılmasıyla öğrenciler, ailelerinin finansmana katılımı doğrultusunda eğitimden yararlanıp maddi katılımları oranında kalite elde etmektedir (Keskin ve Demirci, 2009, 40).

OECD'nin 1995 yılı verilerine göre, eğitim harcamalarının ABD'de % 22.6'sı, Japonya'da % 24.0'ı, Fransa'da % 6.7'si, Türkiye'de % 5.8'i kamu fonları dışındaki özel kaynaklarca karşılanmaktadır. Vietnam'da 1992-1996 yılları arasında kamu eğitimin finansmanını % 45 oranında karşılarken aileler % 50 oranında karşılamıştır. Bu da Vietnam eğitim finansmanında ailelerin eğitim harcamalarını daha fazla üstlendiği özel finansman modelinin uygulandığını göstermektedir (Bray, 1996, 32).

Bütün bu verilerden sonra söylenebilir ki kamunun eğitime yeteri kaynak ayıramaması ve ailelerin yaptıkları eğitim harcamalarının yasal olarak önünün kesilmesiyle okullarını ayakta tutmaya çalışan yöneticiler darboğaza girerek özel finansman ihtiyacı hissetmiştir. Örneğin Siirt Valiliği, eğitime katkı sağlamak amacıyla yeni bir yöntem kullanarak okulların adlarını satışa çıkarmıştır. 2009 yılı itibariyle Siirt genelinde adları satışa çıkarılan 39 ilköğretim okulu ve 4 lisenin isimlerine talip olanlar maliyetin % 50'si civarında bir katkıda bulunmaktadır. Bu katkı da yapılan okulların büyüklüklerine göre 75 milyar ile 150 milyar arasında değişmektedir (Keskin ve Demirci, 2009, 56).

Özel finansman modelinin uygulanmasında öne çıkan nedenler ve bu modelin sınırlılıkları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Özel Finansmanın Nedenleri ve Sınırlılıkları

Özel Finansman	Nedenleri	Sınırlılıkları
Eğitimden doğrudan yararlananların (öğrenci ve ailelerin) ödedikleri“öğrenim fiyatı” ile eğitimin finansmanı	<ul style="list-style-type: none"> • Bedel ödeme, kullanımda etkinliği arttırır. • Eğitim sürecini sorgulama olanağı sağlar. • Bireysel tercihler dikkate alınır 	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitimden yararlanmada eşitsizlikler artar. • Eğitimde bireysel yararları ön plana geçer, dışsallıklar ihmal edilir.

(Kaynak: Tural, 2012, 193)

Kısacası Türkiye’de Cumhuriyet öncesinden günümüze kadar eğitim hizmetinde üç ayrı finans modeli çeşitli zamanlarda kullanılmış olup eğitimdeki finansman politikasının zamanla özele doğru kaydığı görülmüştür. Bu değişimler ve nedenleri ayrıntılarıyla ‘Türkiye’de Eğitim Finansmanı ve İlköğretim’ başlığı altında incelenecektir. Fakat bundan önce eğitimde hak ve eşitlik kavramlarına ve bu kavramların eğitimde uygulama alanlarına değinilecektir.

2.3. Eğitimde Hak - Eşitlik Kavramları ve Bu Kavramların Uygulanma Durumu

Eğitim Hakkı, bireyin ufkunun sınırlarını genişleten, onun gizil güçlerini ortaya koyan ya da bu gizil güçlerinin farkındalığını artıran, bireyin kendine duyduğu özgüveni besleyen ve bireyin içinde bulunduğu toplumda, doğasına uygun olarak kazanımlar elde etmesine olanak sağlayan ya da sağlaması gereken bir ön koşul veya istem biçiminde tanımlanabilir (Yolcu, 2007, 24).

Eğitimde eşitlik ise hiçbir kimsenin ilgi, yetenek, ekonomik, sosyal ve siyasal hiçbir sınırlamaya bağlı kalmadan, kendini gerçekleştirme ve geliştirme adına eğitimden “kayıtsız ve şartsız” yararlanmasını ifade etmektedir (Yolcu, 2007, 36).

Eğitimin finansmanına ailelerin dahil edilmesiyle eğitimin finansmanı merkezden yerele doğru kaymakta, “eğitim hakkı”, “eşitlik” ve “eğitimin niteliği” açısından olumsuz durumlar ortaya çıkmaktadır (Yolcu, 2007, 8).

Günümüzde eğitim finansmanında yaşanan sıkıntılar sebebiyle tartışma konusu olan, sorgulanan eğitim hakkı ve eğitimdeki eşitsiz uygulamaların örnekleri geçmişteki ilkel dönemlere kadar uzanmaktadır. Örneğin ortaçağ feodal toplumlarında, iktidarı ellerinde bulunduranlar toplumda yer alan bazı sınıfsal toplulukları (köylü, işçi, köle vb.) eğitimden mahrum bırakmışlar uygulanan haksız tutum sanayi devrimine kadar sürmüştür. Sanayi devrimi ile beraber, yeni bir toplum modeli ve toplumsal sınıflar arasında karşılıklı yeni bir ilişki biçimi ortaya çıkmıştır. İlgili dönemde fabrikalar toplu üretimin mekânı olurken, bu mekânlarda istihdam edilen işçilerin üretim alet ve yöntemlerini kullanma zorunluluğu, ayrıcalıklı toplumsal kesimlere ait olan eğitimin yaygınlaştırılması zorunluluğunu gündeme getirmiştir (Abacıoğlu, 2004). Devam eden bu ayrıcalıklar “kamusal eğitim” ve “eğitim hakkı” düşüncesinin önem kazanmaya başlamasıyla yerini özgürlük, eşitlik ve kardeşlik haklarına bırakmıştır. Fransız devrimiyle birlikte özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkeleri insanların doğuştan sahip oldukları bir dizi doğal hakları olarak kabul edilmiştir. Eğitim hakkı ise özel bir öneme sahiptir. İnsan haklarının bilincine varılması ve korunması önem kazanarak eğitim hakkı devletin zorunlu görevleri arasında sayılmıştır (Ercan, 1998, 20).

Devlet, zorunlu eğitim süresi içinde çağ çocuklarının zorunlu olarak okula gitmelerini isterken, her yerde ve herkese eşdeğer bir eğitim hizmeti vereceğini de taahhüt eder (Başaran, 1982; Okçabol, 2012). Böylece eğitim, devletin yurttaşlarına sunması gereken zorunlu görevleri arasında sayılmıştır.

Eğitim hakkı ülkelerin ilgisini çekmiş 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) ve 1990 Çocuk Hakları Sözleşmesi ile uluslararası topluluklar, ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz olması konusunda görüş birliğine varmıştır (İHEB, 1999, 240). İHEB (1948) eğitimi, her insanın insan olmak itibarıyla sahip olduğu bir hak olarak tanımlamakta ve bunun doğal sonucu olarak, eğitimin parasız olduğunu (olabileceğini ya da olması gerektiğini değil) vurgulamaktadır (Özsoy, 2008,78).

Birleşmiş Milletler (BM) Örgütü'nün 10 Aralık 1948'de kabul ettiği, Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun da 6 Nisan 1949 da onayladığı İHEB'nin 26. maddesinde, herkesin eğitim hakkına sahip olduğu, eğitimin en azından ilk ve

ilköğretim aşamasında parasız ve zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihinde kabul ettiği Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, taraf devletlerin ilköğretimin zorunlu olması ve herkese ücretsiz sağlanması gerektiğini öngörmüştür (Özdemir, 2011, 4). BM'nin 20 Kasım 1989'da kabul ettiği Türkiye Cumhuriyeti'nin 9 Aralık 1994 gün ve 4058 sayılı yasa ile onaylanmasını uygun bulduğu, "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 28. maddesinde ise taraf devletlerin çocuğun eğitim hakkını kabul ettikleri ve ilköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirmeleri gerektiği vurgulanmıştır (İHEB, 1999, 241). Belirtilen bu belgeler eğitimin amacının kişisel gelişimi desteklemek, insan hakları ve özgürlüklerine saygıyı pekiştirmek, bireylerin özgür bir topluma etkin biçimde katılmalarını sağlamak ve karşılıklı anlayış, dostluk ve hoşgörüyü yaygınlaştırmak olduğunu desteklemektedir.

Eğitim, bireyin sahip olduğu ya da ulaşabildiği mal ve hizmetleri kullanabilme ve diğer haklardan yararlanabilme kapasitesini de geliştirir. Bu anlamda eğitim hakkı, başka haklara sahip olma ve onlardan yararlanma haklarını da içermektedir (Özsoy, 2008, 72). Böylece eğitim hakkı sadece eğitim hizmetlerine erişimi değil aynı zamanda eğitim sisteminin her kademesinde ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve eşitliği geliştirecek asgari standartların konulması yükümlülüğünü de içermektedir (Özdemir, 2011, 4). Eğitim sosyal ve ekonomik alanda eşitsizlikleri azaltma potansiyeli taşımakla birlikte gerekli önlemler alınmazsa var olan eşitsizliklerin daha da artarak ileriye taşınması potansiyeline de sahiptir. Ercan'a göre (1998, 54) eğitim hakkının kaybı, diğer hakların kaybedilmesinin de başlangıcıdır. Eğitime erişebilirliği yansıtan okullaşma oranları eğitimdeki var olan eşitsizliklerin en görünür hale geldiği alanlardan biri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda eğitimdeki eşitsizliklerin; makro düzeyde ülkenin sosyo-ekonomik yapısından, mikro düzeyde ise ailesel faktörlerden kaynaklandığı belirtilmektedir (Tomul, 2007, 123).

Eğitim hakkına az gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında eğitim sistemlerinde göze çarpan en önemli özellik, eğitim olanağına gelir farklılıklarına bağlı olarak ulaşıldığıdır. Bu durum, eğitimin eşit dağılımıyla gelirin eşit dağılımı arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. İstenilen bireylere yeni fırsatlar yaratılırken toplumsal

tabakanın alt katmanlarındaki insanlar eğitim hizmetinden yararlanamamaktadır. Ailelerin eğitime harcama yapması, parasız eğitim hakkını ortadan kaldırmanın yanı sıra herkese eşit ve aynı nitelikte eğitim hizmetinin sunulmasının da önüne geçmekte ailelerin eğitime yapmış olduğu harcamalar, ailelerin varıl olup olamama durumlarına göre değişmektedir. Eğitimin fiyatının ödenerek yararlanılan bir hizmet olarak görülmesi, belirtildiği gibi eğitimin piyasalaşmana yol açmaktadır. Bu noktada, varıl olan aileler, çocuklarını gönderdikleri okulun niteliğini seçme hakkını elde ederken, varıl olmayanlar için ise böyle bir şey söz konusu bile değildir. Bu durum, varıl olmayan ailelerin eğitim hizmetinden yararlanmasında sınırlayıcı bir etki eşitsizlik yaratmaktadır (Ercan, 1998, 53).

Bowles (1999) ve Levin (2003, 10) yoksul çocukların eğitime daha az devam ettikleri için, eğitim için yapılan kamu harcamalarından daha az yararlandığını ve gittikleri ilköğretim düzeyindeki okulların çeşitli açılardan (araç-gereç, kitap, öğretmen, eğitsel süreçle ilgili girdiler) dezavantajlı bir konuma sahip olduklarını belirtmiştir. Zoraloğlu, Şahin ve Fırat'ın (2005) yaptıkları araştırmada, ilköğretim okullarının giderlerinin ailelerin eğitimin finansmanına katılımına göre değiştiği sonucu çıkmıştır. Farklı sosyoekonomik çevredeki okulların ailelerin eğitime yapmış oldukları harcamaların etkisiyle elde ettikleri gelirler arasında büyük farklılıklar olduğu, bu sebeple de eğitim olanaklarından yararlanmada büyük eşitsizliklerin olduğu ortaya konulmuştur.

Varsıllar kamu yardımından vazgeçebilir veya eğitim hizmetini kendileri satın alabilir. Buna karşın, alt gelir gruplarından gelen bireylerin eğitimin fiyatını ödeyip, bu hizmetten yararlanma durumunda kalmaları, eğitimin alt gelir grubunda olan aileler için bir toplumsallık aracı olması özelliğini ortadan kaldırmaktır (Mingat ve Tan, 1998; Stiglitz, 1988; Word Bank, 1995 Akt: Yolcu, 2007). Bu durum da varıl olanların bilgi ve eğitime erişim olanaklarını arttırırken, yoksul sınıflar için eğitimle kazanılacak bir gelecek fikrini sona erdirmektedir (Sayılan, 2007).

Gelir durumunun neden olduğu eğitimde yaşanan eşitsizliklerden başka eğitim hakkını kullanmada bölgesel ve kız çocuklarının aleyhine cinsler arası eşitsizlikler de yaşanmaktadır (Ercan, 1998, 53). Ülkeler ve cinsler arası eşitsizlikleri gidermek

amacıyla 5-9 Mart 1990'da Tayland'ta birçok ülkenin katılımıyla 'Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansında' ülkelerini toplanmış ve bir bildiri yayımlamıştır. İlgili bildiri, 'İlköğretim evrensel olmalı, bütün çocukların temel öğrenme ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmalı ve toplumun kültürünü, ihtiyaçlarını ve fırsatlarını dikkate almalı' ifadesi yer almıştır. Buna karşın 1990 yılındaki 'Herkes İçin Eğitim Dünya Beyannamesi' verileri dünyada 60 milyonu kız olmak üzere 100 milyonu aşkın çocuğun ilköğretimden yoksun olduğunu ortaya koymaktadır (Herkes İçin Eğitim Dünya Beyannamesi, 1990).

İlköğretimden yoksun olan kesimin büyük kısmının kızlardan oluşması cinsiyete dayalı eşitsizliğin de var olduğunu göstermektedir. Levin (2003, 39) tüm insanların topluma katılımı ve bireysel kapasitelerinin, yeteneklerinin geliştirilmesi için herkese eğitim hakkı sunulması gerekirken iş piyasası, meslekler açısından erkeklerin daha avantajlı olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum da kadınların dezavantajlı olduğu cinsiyete dayalı eşitsizlik tablosu sunmaktadır.

Büyük bir bölümü az gelişmiş ülkelerde yaşayan 100 milyonu aşkın çocuk ve sayısız yetişkin ilköğretim programlarını tamamlayamamakta, milyonlarcası da temel bilgi ve beceriden yoksun olarak mezun olmaktadır. İlköğretimin zorunlu olmasına karşın ilköğretimden yararlanamayan nüfusun bulunması, devletin yurttaşlarına bu haktan yararlanma olanağını yeterince sağlayamadığı anlamına gelmektedir (Akça, 2002,19). 'Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı' 2000 yılı evrensel ilköğretim hedefini belirlemesine rağmen gerçekleşmemiş olsa da bu hedef 2000 yılında Dakar (Senegal) 'da yapılan 'Dünya Eğitim Forumu'nda (WEF) 2015 yılı için bir kez daha konulmuştur. Böylece ülkeler 2015 yılına kadar parasız, kaliteli ve zorunlu ilköğretim çerçevesinde bütün kız ve erkek çocukların ilköğretim görmelerini ve eğitimin her kademesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam olarak gerçekleşmesini sağlayacaktır (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) / UNESCO, 2007, 7- 9). Özellikle bölgeler açısından daha iddialı hedefler de ortaya konulmuştur (Özdemir, 2011, 5).

Eğitim hakkı Türkiye açısından incelendiğinde 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunuyla ilköğretimde "fırsat ve imkan eşitliğini

sağlamaya yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Belirtilen çalışmalar arasında eğitimin devlet okullarında parasız olması, yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar, kurslar açılması, bölge okullarının gezici okulların kurulması, özel eğitime muhtaç çocuklara eğitim olanakların sağlanması, yoksul ve başarılı öğrencilere öğrenim görebilmeleri için burslarla veya başka yollarla gerekli yardımların yapılması gibi ilkeler ve önlemler göze çarpmaktadır (Özçelik, 2007, 3). Planlı kalkınma döneminde çıkarılmış olan 1973 tarih 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu 26. ve 27. maddesinde; “fırsat ve imkân eşitliği” eğitim sisteminin temel ilkeleri arasında yer almıştır (Özsoy, 2004, 59). Fakat Türkiye’de farklı bölgeler arasındaki fırsat eşitsizliklerinin birbirinden oldukça farklı okullar meydana getirdiği bilinmektedir. Bundan da öte aynı okul içinde “dayalı döşeli” sınıfların yanında bu sınıflara göre oldukça kötü durumda sınıflar da bulunmaktadır. Bu farklılığın sebebi eğitimin özelleştirilmesi ile devlet okullarında özellikle ilköğretim okullarında başış, katkı parası, kayıt parası gibi değişik adlar altında öğrencilerden ve ailelerinden para toplanmasıdır. Aytaç (1992 Akt: Ercan,1998, 54), okulların belli bir zümrenin çıkarlarına göre hizmet eden kurumlar olarak değil, ulusun ortak malı olarak genel insan eğitimini amaç edinmesi gerektiğini vurgulamıştır. Fakat eğitim ortamlarında yaşanan uygulamalar elbetteki Anayasaya aykırıdır. Eğitimde özelleştirme uygulamaları, eğitimde fırsat ve olanak eşitliğini olumsuz etkilemekte, eğitimi metalaştırmaktadır.

Eğitimin bireysel getirisinin toplumsal getirisinden fazla olduğunu öne sürerek eğitimin mali yükünün ailelere devredilmesi geniş kesimler için eğitime ulaşma olanaklarının daralmasına, eğitimdeki eşitsizliklerin daha da derinleşmesine neden olmaktadır.

Türkiye nüfusunun yaklaşık % 12’sini oluşturan engellileri de unutmamak gerekir. Türkiye’de yaşayan engellilerin eğitim hakkından yeterince faydalanabildiklerini söylemek mümkün değildir. Sayıları 1 milyonu bulan 4-18 yaş arasındaki engelli çocuğun, ancak 30 bin kadarı eğitim hakkından yararlanabilmektedir. Türkiye’deki 8 milyon engellinin % 36.3’ü okuma yazma bilmemektedir. Engelliler arasında ilkokul mezunlarının oranı % 41 iken, yüksekokula devam edenlerin oranı ise sadece % 2.24’tür (Türkiye İstatistik Kurumu

(TÜİK), 2011). Bu da eğitimde yaşanan eşitliği görmezden gelen uygulamaların engellileri de kapsadığını, fırsat eşitliğinin Türkiye’de tam olarak sağlanamadığını göstermektedir. Aslında ‘fırsat eşitliği’ kavramı kullanılarak eğitim hakkına piyango diliyle yaklaşılmaktadır. Eğitimden şans, fırsat gibi kavramlar kullanarak söz etmek üstelik bu dile yasalarda yer vererek onaylamak toplumsal, siyasal ve ekonomik ayrıcalıkları meşrulaştırmak anlamına gelmektedir. Bu dili kullanmak aynı zamanda eğitim piyangosuna katılmak için bilet alacak parası olmayanların amorti şansı bile bulunmadığını onaylamak demektir (Özsoy, 2004, 59). Öyle ki hak şans anlamı taşımamakta; hak kavramı başkalarıyla bir tutulma, başkalarından aşağı tutulmayarak kabul edilme, tanınma ve onlarla aynı şeylere sahip olabilme talebi olarak tanımlanmaktadır (Özsoy, 2004, 66). Dolayısıyla bu tanım şansı ortadan kaldıran bir ifade olmasına rağmen hala eğitimde fırsat kavramları kullanılmaktadır.

Eğitim hakkını temel alan bir düzenleme devletin görevidir. Herkesin, ulaşılabilir mesafede okula “parasız” gidebilmesi ve tüm araç gerecin devletçe parasız sağlanması gerektiği hükümetler tarafından sürekli vurgulanmasına rağmen okullarda bunun tam olarak uygulanamadığı görülmektedir (Özçelik, 2007, 12).

Eğitim alanında yaşanan eşitsizlik son 20 yılda çoğu ülkede daha kötüye gitmektedir. Eğitim sisteminde ve iş piyasasında başarılı olanların seçilmesi, başarı için ailelerin harcama yapmaları ve kamunun eğitim harcamalarındaki kısıtlamalar eğitimdeki eşitsizliği daha da artırmaktadır (Levin, 2003, 39).

2.4. Türkiye’de İlköğretimin Finansmanı ve İlköğretim

Eğitimin sağladığı bireysel ve toplumsal yararlar nedeniyle eğitime verilen önem Türkiye’de de yansımaları bulmuş kurulan hükümetler en fazla kaynağı eğitim hizmetlerine ayırmış, eğitim hizmetleri özellikle ilköğretim devletinin maddi sorumluluğu altında sunulmuştur (Yolcu, 2007, 5).

Türkiye’de aileler ilk kez 1927 yılında “Maarif (Eğitim) Vergisi ile eğitim finansmanına katılmış, bu vergi 1929 yılında 1454 sayılı yasa ile kaldırılmıştır. 1948 yılında kabul edilen 5166 sayılı yasayla da ilköğretimde öğretmen aylıklarının genel bütçeden karşılanacağı belirtilmiş, ilköğretimde öğretmen aylıklarının özel idare

bütçelerinden karşılanmıştır (Ulaş, 2007, 14). Bu uygulama 1960'lı yıllara kadar devam etmiştir.

1960'lı yıllarda ise eğitimin bir tüketim malı olmaktan ziyade bir yatırım malı olarak kabul edilmesi, eğitime yapılacak harcamaların kim tarafından finanse edileceği problemini gündeme getirmiştir (Ercan, 1998). Neoliberal görüşe göre eğitimin piyasadaki diğer mal ve hizmetlerden bir farkı yoktur. Devletin ekonomiye müdahalesini reddeden, piyasaların ve ticaretin serbestleştirilmesi, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini savunan neoliberal politikaların eğitim üzerindeki ilk etkisi kamu bütçesinden eğitime ayrılan kaynakların azalmasıdır (Yolcu, 2009, 46). Nitekim 1963 ile 1967 yılları arasında uygulanan ilk kalkınma planı olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (BYKP) ilköğretimin parasız olması benimsenmiş ama ilköğretim dışındaki eğitim kurumlarında bulunan öğrencilerden veya ailelerinden eğitim harcamalarını belli oranda karşılamaları istenmiştir.

Tablo 9'da, 1963-1967 yılları arasında uygulanan Birinci BYKP'da genel bütçeden ilköğretime ayrılan ödenek görülmektedir.

Tablo 9: Birinci BYKP'da İlköğretim (I. Kademe) Yatırım Harcamaları

Yıl	Ayrılması Gereken Ödenek (%)	Alınan Yatırım Ödeneği (TL)	Ayrılan Ödenegin Devlet Gelirlerinde Oranı (%)
1963	3	260.000.000	2,1
1964	3	256.211.000	1,9
1965	3	237.500.000	1,7
1966	3	300.175.000	1,9
1967	3	262.444.000	1,4

(Kaynak: Bircan, 1979, 42)

Tablo 9'dan da görüldüğü gibi Birinci Kalkınma Planı döneminde yasaya göre bütçe gelirlerinin % 3'ünün verilmesi öngörüldüğü halde, devlet bütçesinden eğitim harcamaları için hedeflenen bu orana bir türlü ulaşamamıştır (Bircan, 1979, 44).

İkinci BYKP'da (1968-1972), bir önceki beş yıllık kalkınma planındaki gibi eğitimden yararlananların eğitime katkıda bulunması için uygulamalar yapılması

öngörülmektedir. Birinci ve İkinci BYKP'daki hedeflerden açıkça görülmektedir ki, eğitimde finansman sorunu vardır ve hükümet programlarında bu sorunun çözümü geçici olarak düşünülmüştür. Belirtilen yıllarda, ilköğretimin finansmanı maliyet-fayda açısından ele alınmasıyla eğitimden yararlanan öğrenciler ya da ailelerinin eğitime harcama yapması öngörülmüştür (Oğuzkan, 1983, 287; Özçelik, 2007, 20). Kamunun 1. kademe ilköğretimin finansmanına yönelik belirlediği % 3'lük oran İkinci Kalkınma Planı döneminde % 0.6'ya kadar düşmüştür (Keskin, 2001, 60). 3. BYKP'da (1973-1977), MEB'in harcamaları içinde ilköğretim harcamalarının oranı 1974'te % 62.3 olup bu oran aynı zamanda incelenen dönemdeki en yüksek oranı oluşturmaktadır. Bununla birlikte, ilköğretim harcamalarının MEB harcamaları içindeki oranının belirtilen tarihten itibaren sürekli azalma eğiliminde olduğu söylenebilir (Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), 1981, 104-105). 1974 yılında devletin eğitime ayırdığı pay 2.226.072.469 milyon TL ve MEB bütçesinin % 52.7'si ilköğretime ayrılırken ilköğretim bütçesi giderek azalma göstermiştir. Çünkü bu dönem Kıbrıs Barış Harekatı'ndan dolayı askeri harcamaların olağanüstü seviyede arttığı bir dönemdir. Fiyat istikrarsızlıklarının bozulması, enflasyonun kontrolden çıkması ile ekonomi 1977' den itibaren çok ağır bir bunalım dönemine girmiştir. Bu da kamunun eğitim harcamalarını etkileyerek eğitim alanındaki harcamalarının azalmasına neden olmuştur (Kaya, 2006, 51). Türk ekonomisinin özellikle 1975'ten sonraki yıllarda karşılaştığı bu ekonomik krizin etkisiyle enerji problemi daha da ön plana çıkmış ve yatırımlar enerji, ulaştırma alanlarına yönelmiş ve eğitim yatırımlarından fedakarlık edilmesi gereği ortaya çıkmıştır (Keskin, 2001, 60).

Bir yıl ara verildikten sonra uygulanmaya başlanan Dördüncü BYKP'da (1979-1983), eğitim sisteminin ticari meta haline gelmesine dikkat çekilerek, eğitim sisteminde yapılacak düzenlemelerle fırsat eşitliğinin sağlanması hedeflenmiş ilkokullarda eğitim araç gereçleri, kitaplar ve kırtasiye harcamalarının devletçe karşılanması öngörülmüştür. Türkiye'de MEB harcamaları içerisinde ilköğretim harcamalarına ayrılan oran 1979 yılında % 46.7'dir. 1980 yılında devletin bütçesinden eğitime ayrılan pay düşerek 2.000.867.779 milyon TL'ye gerilemiştir. İlköğretim bütçesinde gözlenen bu düşüşün nedeninin 1980 yılında uygulamaya konulan 24 Ocak ekonomik kararları olduğu söylenebilir. 24 Ocak kararları ile genel bütçe içerisinde yer alan kamu hizmetlerinde kısıtlamaya gidilmiştir. Buna karşın

MEB Bütçesinde ilköğretime ayrılan bütçe oranı artarak MEB bütçesinin % 60.3'ü ilköğretime ayrılmıştır. 1981 yılında ise eğitime kamu bütçesinden ayrılan pay % 9.4 oranında iken bu oran 1983'te % 13.4'e yükselmiştir (DİE, 1981, 104-105).

Dördüncü BYKP gibi bir yıl ara verildikten sonra uygulanmaya başlanan 5. BYKP'da (1985-1989), mesleki ve teknik öğretimle ilgili olarak, devlet, işçi ve işverenin katılacağı mesleki yaygın eğitim fonu kurulmasından söz edilmektedir. 1985 yılında Türkiye'de kamu eğitim bütçesi 617.696.100 TL ve MEB bütçesi 465.982.2 TL iken MEB bütçesinin % 44.7' si olan 275.819.603 TL ile en fazla pay ilköğretim bütçesine ayrılmıştır. Bu plan döneminde özel okulların açılmasının özendirilmesi öngörülmüş, eğitim hizmetlerinin maliyetine ailelerin katılımı hedeflenmiş sonuçta da 1988 yılında eğitime kamu bütçesinden ayrılan pay azalarak % 11.5'e kadar düşmüştür (Kavak, Ekinci ve Gökçe, 1997, 23-25). 1989 yılında ise bütçeden ilköğretime ayrılan pay 2.573.225.442 milyon TL'dir. İlköğretime kamu bütçesinden ayrılan pay bu dönemde çoğalmış gibi gözükse de, artan ilkokul dönemindeki öğrenci sayısı göz önünde bulundurulduğunda bu oran son derece yetersiz kalmış ve eğitimin finansmanında farklı kaynak modelleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda çözüm olarak gösterilen özel okulların açılması, ilk kez Beşinci BYKP'da yer almıştır.

Altıncı BYKP'da (1990-1994), özel kesimin okul açması ve bununla beraber vakıfların üniversite kurlmalarının teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Devlet bütçesinden eğitim için ayrılan yatırım ödeneklerinin en az % 7.5'inin yaygın eğitime aktarılması öngörülmüş ve kamu bütçesinden eğitime 1990'da % 19.1 oranında 11.011.903.000 TL ayrılmıştır. Bu rakam 1992'de % 18.8'e, 1995'te de % 12.5'e düşmüştür (DİE, 1990-1994). Türkiye'de MEB harcamaları içerisinde ilköğretim harcamalarına ayrılan oran ise 1990'da % 80 artarak 58.6 ile 4.650.248.054 milyon TL olmuştur. Yaşanan artış Türkiye'de 1983-1990 yılları arasında neoliberal politikaları uygulayan Anavatan Partisi'nin (ANAP) genel seçimleri kaybederek Doğru Yol Partisi (DYP), Sosyal Demokrat Halk Partisi (SHP) koalisyonununun iktidara gelmesiyle açıklanabilir (Kavak, Ekinci ve Gökçe, 1997, 25). 25.02.1995 tarihine gelindiğinde ise Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşmanın eklerinden biri olan Hizmet Ticareti Genel Sözleşmesi (GATS), TBMM'de onaylanarak kurucu üye olarak Türkiye tarafından

imzalanmış ve bununla birlikte eğitimde piyasalaşmanın önü açılmış Türkiye’de MEB harcamaları içinde ilköğretim harcamalarında düşüş yaşanarak bu oran 1995’te 73.064.539.000 TL ile % 40.4’e düşmüştür. Kamunun ayırdığı eğitim bütçesi ise bu yılda 180.905.170.000 TL olmuştur (Altuntaş, 2005, 26).

Eğitim, tüm dünyada 50 milyondan fazla öğretmenin, 1 milyar öğrencinin ve binlerce eğitim kuruluşunu içeren bir sektördür. Bu nedenle eğitim, uluslararası sermayenin yatırım yapmayı arzuladığı en gözde piyasa alanlarından biri olarak görülmüş ve bunu gerçekleştirmenin en önemli aracı olarak da GATS kullanılmıştır (Keskin ve Demirci, 2009, 44).

GATS’ın ortaya çıkmasının bir nedeni de, özellikle bazı Avrupa devletlerinde “sosyal devlet” uygulamalarının hızla terk edilmesidir. GATS, anlaşmayı imzalayan ülkelere, “kamusal düzenlemelerin hizmet ticareti önünde gereksiz önlemler oluşturulmaması” gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca GATS’da özelleştirilmesi gereken kurumlardan birisinin de eğitim olması gerektiği sonucu çıkmaktadır (Özçelik, 2007, 14).

GATS ile birlikte kamu eğitim kurumları ya serbest piyasaya uygun hareket etmek zorunda kalacak ya da kamu, eğitim hizmeti vermekten vazgeçecektir. Eğer kamu eğitim kurumları piyasa ekonomisine uygun bir eğitim hizmeti sunma kararı alırsa, eğitim kurumları piyasa ölçütünde fiyatlandırılacaktır. Çünkü GATS’a göre eğitim, kamu tarafından sunulan bir hizmet olsa bile bunun karşılığının alınması gerekmektedir (Ünal, 2002, 129). Kamu, özel okullardan daha nitelikli bir eğitim hizmeti verirse bu hizmeti, özel okullardan daha pahalı bir bedelle verecektir. GATS ile birlikte, insanların temel hakları arasında yer alan eğitimin, kamu tarafından parasız sunulmasının anlamı kalmamaktadır. Anlaşılacağı üzere GATS, temel insan hakları ve özgürlükleri için ciddi bir tehlike oluşturmaktadır. Kamu eğitim hizmetinin temel ilkeleri arasında yer alan eğitimde eşitlik ilkesi GATS ile gerçekleştirilmesi olanaklı olmayan bir ilke gibi görünmektedir (Özçelik, 2007, 14) . Bu tarihten sonraki kalkınma planlarında da GATS özellikle etkisini gösterecek ve eğitimde özelleşme uygulamalarında, kalkınma planlarında GATS’a sıkça değinilecektir.

Yedinci BYKP’da (1996-2000), eğitimin finansmanına katkıda bulunmak üzere özel kaynakların kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Toplumsal getirileri nedeniyle zorunlu eğitimin kamu finansmanı tarafından karşılanması; özel getirilerin daha fazla olması nedeniyle de ileri öğretim düzeylerinden faydalananların hizmet bedellerini ödemeleri benimsenmiştir. 1996 yılında bu anlayış devletin eğitime ayırdığı finansmanda etkisini göstermiş, devlet bütçesinden ilköğretime ayrılan pay azalarak 3.803.019.290 milyon TL’ye düşmüştür. Bu azalmanın nedenleri arasında 5 Nisan 1994 ekonomi kararları ve 1990 yılından sonra uygulamaya konulan DB destekli eğitim politikalarının uygulanması da gösterilebilir. Bu dönemde GSMH içerisinde eğitim harcamalarına ayrılan pay Avrupa ve Afrika’da % 5 iken Türkiye’de bu oran % 3,8 olmuştur. Türkiye’nin 1996 yılında Yunanistan, Polonya, Rusya, Romanya, Meksika ve Tayland’ın da yer aldığı ülkelerle birlikte kamu eğitim harcamaları incelendiğinde, Türkiye’nin bu ülkeler arasında 136 dolar ile son sırada kaldığı görülmüştür (Aydın, 1997, 132).

Türkiye’de mevcut ilköğretim sistemi 1997 yılında değişime uğrayarak, 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmiştir. Bu geçişle birlikte 1997-2005 yılları arasında ilköğretim bütçesinde görece bir artışın olduğu fark edilir. Artışın asıl sebebi ilköğretimdeki öğrenci sayısının artmasıdır. Böylece, değişen sisteme paralel olarak, ailelerin bu hizmetten faydalanma düzeyi yasal zorunluluktan dolayı artmış ve sonuç olarak yapılan harcamalar da artmıştır. 1997 yılındaki verilere bakıldığında 4.117.899.316 milyon TL olan ilköğretim bütçe büyüklüğü zorunlu olmasıyla giderek artan ilköğretim talebi sonucunda, 2005 yılında 8.074.501.779 Milyon TL’ye yükselmiştir. Aynı şekilde MEB bütçesi içinde ilköğretime ayrılan pay oranları da artmıştır. 1997 yılında MEB bütçesinin % 50.7’si ilköğretime ayrılırken bu oran 2005 yılında % 54.2’ye yükselmiştir. Bu artış, 4306 Sayılı Kanun gelirleri doğrultusunda halktan toplanan vergilerdeki artışa bağlanabilir (Aydın, 1997, 132).

İlköğretimin sekiz yıl zorunlu olmasının etkisiyle özel okulların teşvik edildiği görülmektedir. İlköğretimdeki yoğun artış sebebi ve eğitimin devletin üzerindeki finansal yükünün hafifletilmesi amacıyla devlet tarafından “tamamıyla kâr amacına yönelmeden” özel okulların açılması teşvik edilmiş; özel eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması, girişimcilerin eğitim alanında yatırım yapmaları için 1997 yılında

gerekli yasa değişiklikleri yapılmış, bu konuda özel sektöre büyük kolaylıklar sağlanmıştır. Özel eğitim kurumlarından, kurumlar vergisi veya gelir vergisi alınmaması konusunda yapılan düzenlemeler de özel sektörü bu alanda teşvik eden önemli değişkenlerden olmuştur (Aydın, 1997, 132).

Eğitime kamu bütçesinden ayrılan pay 1998 yılında % 11,0 iken 2000’de 9.3’ e düşmüştür. MEB bütçesinden ilköğretime ayrılan en büyük pay da % 60.40 ile yine ilköğretime ayrılmıştır (DİE, 1981, 104-105). 1998 yılı içerisinde kamu bütçe yatırımlarının % 37’si MEB yatırımlarına ayrılmıştır. Bu oran 1997 yılı yatırımlarının % 150’sinden fazladır. Yatırım harcamaları içerisinde eğitim yatırımlarının 1998 ve izleyen 2 yıl artmasının temel nedeni, sekiz yıllık ilköğretim uygulaması için Dünya Bankası’ndan (DB) sağlanan kredilerle gerçekleştirilen yatırımlardır (Gülcan, 2008, 42).

Türkiye’nin kamu ilköğretim harcamalarının Avrupa Birliği Ülkeleri ile karşılaştırıldığı 2000 yılı tarihli bir araştırmada, öğrenci başına en fazla harcamayı yapan ülkelerin 7074 dolarla Danimarka, 6560 dolarla Avustralya, 6336 dolarla İsveç ve 5973 dolarla İtalya olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı araştırmaya göre ilköğretim düzeyinde en az harcamayı yapan ülkeler 3318 dolarla Yunanistan, 3385 dolarla İrlanda, 3672 dolarla Portekiz ve 3877 dolarla İngiltere’dir. Türkiye ise ilköğretim düzeyinde öğrenci başına 1050 dolar harcamaktadır. Bunun da 509 dolarını kamu okullarındaki öğrencilere, diğer kalan 541 dolarını ise özel okul öğrencilerine yapmaktadır. Buna göre Türkiye, ilköğretimde öğrenci başına Avrupa Birliği ülkelerinin oldukça altında bir harcama yapmıştır. GSMH bütçesinden eğitime ayrılan pay da 2000 yılında % 2.7’ye kadar gerilemiştir (Hesapçioğlu, 2005, 217).

Sekizinci BYKP’da (2001-2005), eğitimin yaygınlaştırılması için merkezi yapının yanı sıra yerel yönetimlerin, gönüllü kuruluşların ve özel sektörün katkısının sağlanması hedeflenmiştir (Özçelik, 2007, 21). Özel Eğitim Kurumları Kanunu’nun, çeşitli özendirme olanaklarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi öngörölmüştür. Bunun nedeni, eğitim çağında olan nüfusun sayısında belirgin bir artış olmasına karşı, devletin bütçesinden eğitime aynı oranda payın ayrılmamasıdır.

Sekizinci BYKP verilerine göre, 6-13 yaş grubu nüfusun, toplam nüfus içindeki oranı % 15.85; 14-16 yaş grubunun oranı % 6.29; 17-20 yaş grubunun oranı ise % 8.28'dir (Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 2001, 80). Bu verilerden yola çıkarak, eğitim sistemi içindeki nüfusun (eğitim çağında olup eğitime devam eden) 2000 yılı için toplam nüfus içindeki payı % 36.31 olarak bulunmuştur. Başka bir deyişle Türkiye'de 2000 yılında, toplam nüfusun % 36.31'inin eğitim ile doğrudan ilişkili olduğu tahmin edilmektedir (Tural, 2012, 338). Türkiye'de eğitim hizmetlerinin öncelikli olarak görülmesi, bu dönemde bazı kesimlerce eğitim finansmanının devletçe karşılanacağı biçiminde yorumlanmamıştır. Çünkü Sekizinci BYKP'da "Eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanı sıra mahalli idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün katkısı sağlanacak, Özel Öğretim Kurumları Kanunu da çeşitli teşvik imkânlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir" maddesi yer almaktadır (Karakütük, 2006, 222).

2001-2005 dönemindeki ekonomik kriz nedeniyle diğer alanlardaki yatırımlar azalmasına karşın, GSMH'dan eğitime ayrılan oran kısa bir süre içerisinde % 2,93'ten % 4,18'e yükselmiştir. 2002 Bütçesinde MEB ve YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu) ödeneklerinin toplamı, GSMH'nın % 3.55'idir. 2002 Yılı Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırmasında eğitime yapılan kamu harcamalarının GSMH'ya oranı % 4,65; özel harcamaların oranı ise % 2,66'dır. Bu durumda Türkiye, GSMH'sının % 7,31'ini eğitime harcamaktadır (MEB, 2001-2005).

Sekizinci BYKP'da devletin işlevleriyle ilgili temel amaç, ilke ve politikalar içinde "Devletin özelleştirme yoluyla üretim alanından çekilerek asli işlevine ağırlık verilecek, rekabetçi piyasa düzenini sağlama işlevini yerine getirmesi için gerekli düzenlemeler sürdürülecektir" denilmektedir (Karakütük, 2006, 222). Görülmektedir ki kamu, eğitim finansmanını özel sektörle paylaşmak istemektedir.

Eğitime verilen önemin en dikkate değer göstergesi, GSMH bütçesinden eğitime ayrılan paydır. Bu görüşü destekleyen yazarlardan olan Bray ve Borevskaya (2001) devletin eğitim hizmetindeki gerekli finansmanı sağlamanın o devletin eğitime verdiği önemi gösterdiğini, verilen bu önemin de eğitim harcamalarındaki kamu harcamalarıyla doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Benzer biçimde Karakütük

(2006), eğitime gerekli kaynakları ayırmadan kalkınmanın sağlanamayacağını, ülkelerin kıt kaynaklarının önemli kısmını eğitime harcamaları gerektiğini belirtmektedir. Buna karşın 2001 yılında GSMH'den eğitime ayırdıkları yüzdelere göre 11 ülke arasında İsveç 1. sıradayken Türkiye, son sırada yer almıştır. Aynı araştırmaya göre GSMH'den eğitime ayırdıkları yüzdelere bakımından diğer ülkeler şöyle sıralanmıştır: 2. Ürdün, 3. İsrail, 4. Mozambik, 5. Arabistan, 6. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), 7. İngiltere, 8. Almanya, 9. Rusya, 10. Yunanistan.

GSMH'den eğitime ayırdığı % 2'lik pay ile Türkiye belirtilen devletler arasında en düşük düzeyde olup bu pay Mozambik'in GSMH'den eğitime ayırdığı payın üçte biri ile aynı düzeydedir. Araştırma sonuçları göstermektedir ki; Türkiye'de kamu eğitimin finansmanında yeterli olamamaktadır. Eğitimde yaşanan bu finansman sorunu en fazla aileleri etkilemiştir. Çünkü kamunun finansman konusunda yetersiz kalması öğrencilerin ailelerine mal edilmiş, öğrenci velilerine "katkı payı" vb. gibi ek parasal yükler getirilmiştir (Özçelik, 2007, 4).

1985 ve 2003 yılları arasındaki dönemde Türkiye'de ilköğretim harcamalarının GSMH'ya oranları azalmıştır. 1985 ile 2003 yılları arasında diğer Avrupa ülkelerinde ilköğretim harcamalarının GSMH'ya oranı ya aynı düzeyde kalmış ya da artmıştır buna karşın Türkiye'de bu oran 1985 yılında % 4 iken 2003 yılında % 3.6 ya gerilemiştir. Bu çerçevede 2004 Yılı Programında "özel sektörün eğitime daha fazla yatırım yapması amacıyla 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu başta olmak üzere ilgili kanunlarda düzenlemeler yapılacaktır" denilerek özel sektörün eğitimdeki yatırımları özendirilmiştir (Karakütük, 2006, 223). 2003 yılında ulusal gelirden, eğitime en fazla kaynak ayıran ülke yüzde 6,25'lik oranla İsveç olup, en düşük oran ise yüzde 3,46'lık oran ile Türkiye'ye aittir. 2004 yılında MEB bütçesinin Konsolide Bütçeye oranı % 8.54'e düşmüştür (MEB, 2003-2004). Buradan şu sonuç çıkarılabilir: Çağ nüfusunda çok büyük bir düşüş görülmemesine karşın 2004 yılında MEB bütçesinde azımsanamayacak bir azalma olmuştur.

Eğitimin payının azalması, eğitimin maliyetlerinin giderek ailelere yüklendiğini ve düşük gelir düzeyine sahip ailelerin zaten kıt olan gelirlerinin büyük bir bölümünün eğitim harcamalarına ayırdıklarını göstermektedir. Daralma

dönemlerinde eğitim harcamalarının payının düşmesi eğitim sektörünün ilk önce fedakarlık edilen sektörlerden olduğu yargısını güçlendirmektedir. Bu yargı 2004 yılında Türkiye'nin de yer aldığı ülkelerin öğrenci başına yapılan kamu eğitim harcamaları sıralamasında Türkiye'nin son sıralarda yer almasıyla doğrulanmaktadır. 2004 yılında eğitim finansmanının yalnızca % 11,1'i devletçe karşılanmış olup aileler eğitimin maliyetine 2004'te daha fazla katılmışlardır (Özbaran, 2004).

Eğitime ayrılan kamu desteği 2005 yılında artış göstererek yüzde 12.8 olarak gerçekleşmiş fakat kısıtlı eğitim finansmanı sonucunda, eğitim kurumları istenilen nitelikte eğitim hizmeti sunamamıştır. Eğitimde karşılaşılan parasal güçlükler, eğitim kurumlarını yeni arayışlara itmiştir. Bu yeni arayışların birçoğunun sonucunda da yine aileler finansman kaynağı olarak görülmüş ve aileler eğitimin finansmanına zorunlu olarak katılmak durumunda bırakılmıştır. Ailesinin gelir durumu düşük olan bazı öğrencilerin bu finansmanı sağlayamayacağı açıktır. Bu durumdaki öğrencilerin eğitim için ödenen fiyatı ödeyemeyecekleri düşünülür. Böylece belirtilen öğrenciler eğitim hizmetinden yararlanamayacaklar bu durumda da daha önce anlatılan eğitimde fırsat eşitliğinden ve eğitim hakkından söz etmek olanaklı olmayacaktır (Özçelik, 2007, 5).

Türkiye'de 2006 yılı verilerine göre eğitime ayrılan kaynaklar, ülke GSMH'sının % 3'ü civarındadır (Yolcu, 2011, 3). 2006 yılında MEB bütçesinden ilköğretime ayrılan pay % 56.1 ile de en fazla ilköğretim düzeyindedir (MEB, 2006). Türkiye'de, ilköğretim için yapılan harcamalara bakıldığında kamu kaynaklarından yapılan harcamaların ağırlıkta olmasına rağmen ailelerin de eğitimin finansmanına dahil edildiği söylenebilir.

Dokuzuncu BYKP'da (2007–2013) “Öncelikli sektörler arasında yer alan eğitim ve sağlık sektörlerinin kamu yatırım payı artırılacaktır (m.340)’ ifadesi yer almıştır. Bu doğrultuda 2007 yılında MEB eğitim harcamalarının GSYİH'e oranını % 2.50'ye çıkış, aynı süreç içerisinde bütçeye olan oranı da % 10.42'ye yükselmiştir.

Türkiye'de 2008 yılında kamunun eğitime ayırdığı pay % 3.38'dir. Bu oranın GSYH'ye oranı, UNESCO'nun kalkınmakta olan ülkelere önerdiği % 6 düzeyinin

yarısından biraz fazladır (Eğitim İzleme Raporu, 2008, 21). 2008’de kamu eğitim harcamalarının GSYH’ye oranını 2011’de yeniden % 3,24’e yükseltmek yer almaktadır. Yani günümüzü de kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde hükümet özelleştirme çalışmalarının da eğitim talebini karşılayamamasıyla birlikte kamudaki eğitim harcamalarını artırma yoluna gitmiştir (Eğitim İzleme Raporu 2008, 29).

Türkiye’de eğitim harcamaları ile MEB bütçesinin kurum içindeki birimlere dağılımını izlemek, eğitim sisteminde hangi politika ve uygulamalara öncelik verildiğinin görülmesini sağlar.

Tablo 10’da MEB bütçesinin 2004, 2008, 2009, 2010 ve 2011 yıllarında gerçekleştirdikleri harcamaları sunulmuştur.

Tablo 10: MEB Bütçesinin Yıllara Göre Dağılımı (TL)

Birimler	2004	2008	2009	2010	2011
Milli Eğitim Bakanlığı	18.340.760	24.184.352	24.506.052	28.237.412.000	34.112.163.000

(Kaynak: MEB, 2011)

MEB, 2004 yılında bütçesinden 10.706.775 TL’yi; 2008’te 13.073.062 TL’yi; 2009’da 13.212.534 TL’yi ilköğretime ayırmıştır. MEB bütçesinden ayrılan en fazla kaynak ilköğretim düzeyindedir. Buna rağmen ilköğretimde finansman yetersizliği sorunu aşılammamaktadır.

OECD ülkelerinin 2009 yılında yaptığı araştırmada da Türkiye ve seçilmiş OECD ülkeleri eğitime ayrılan kamu kaynaklarının GSYİH’ye oranları incelenmiş, Türkiye’de 61. Hükümet’in eğitim için mümkün olan en fazla payı ayırdıklarını belirtmiş olmalarına rağmen diğer OECD ülkeleri arasında son sırada yer aldığı görülmüştür. OECD ortalaması % 5.7 iken, Türkiye’de eğitime yapılan harcamaların GSYİH’ye oranı sadece % 2.7’dir. Oysa bu oran Almanya’da % 4.8, İspanya’da % 4.7, Estonya’da % 4.9, Slovenya’da % 6.1, Macaristan’da % 5.6, Çek Cumhuriyeti’nde % 4.8’dir (Çolak, 2010, 119). Devletin öğrenci başına yapmış

oldukları yıllık eğitim harcamaları 10.395 \$ ile en fazla Danimarka'da iken, Türkiye 1.614 \$ ile 35 OECD üyesi ülke arasında öğrenci başına yıllık en düşük kamusal harcamayı yapmıştır (Çolak, 2010, 119; Arabacı, 2011).

MEB bütçesi, 2011 yılına gelindiğinde artan okul, derslik, öğretmen ihtiyacı ve öğrenci sayısına rağmen 39 milyar 169 milyon 379 bin TL'ye yükselmiştir (MEB, 2011). MEB bu bütçeyle okullara yeterli ödenek ayıramadığı için eğitim harcamalarının önemli bir bölümünü yine öğrenci aileleri üstlenmiştir. 2012 yılı MEB bütçe rakamlarına bakıldığında; bu dönem öngörülen merkezi yönetim bütçesinin 350 milyar 898 milyon TL olduğu görülür. 2012 yılı eğitim bütçesi ise 39 milyar 169 milyon TL olarak belirlenmiştir. 2011 yılında MEB bütçesinin 39 milyar 169 milyon 379 bin olduğu düşünüldüğünde MEB bütçesinden eğitime ayrılan payın 2012 yılında azalacağı söylenebilir (MEB, 2012). Özellikle son on dört yıllık sürece bakıldığında, Türkiye'de; 1998 Asya krizi, 1999 Marmara depremi, 2000 ve 2001 krizleri neticesinde 2000, 2002 ve 2005 yıllarında IMF ile anlaşmalar yapılmıştır. 2011 yılında yaşanan Van depremi de eğitim harcamalarını etkilemiştir. Bu dönemler içerisinde, bütçe borç ve faiz ödemeleri yüksek tutarlar göstermiş, faiz dışı fazla vererek mali disiplinin kontrol altında tutulması amaçlanmış ve buna yönelik zorunlu harcamalar yapıldıktan sonra bütçede sosyal nitelikteki bir harcama olan eğitim harcamaları kısılmıştır. Bütçe harcamalarının kısılmasının bütçe açıklarını gidermeyeceği ve eğitim harcamalarının yıllar itibariyle istenilen düzeylerin altında kaldığı söylenebilir (Argyrous, 1998, 18). Sözü edilen dönemlerde, sekiz yıllık eğitime geçilmiş olması ve öğrenci sayısındaki artışlar göz önünde bulundurulduğunda Türkiye açısından öğrenci başına yapılan eğitim harcamalarında bir azalma olduğu görülmekte; eğitim verileri incelenen OECD ülkeleri ve diğer ülkeler ile kıyaslandığında Türkiye çeşitli göstergelerde oldukça geride kalmaktadır (Özkener ve Esener, 2009).

MEB bütçesi, sayısal olarak tüm bakanlıklar içinde en büyük bütçelerdendir. Ancak kamuda çalışan personelin yüzde 48'i eğitim alanında yer almaktadır. Dolayısıyla MEB bütçesinin büyüklüğünün temel nedeni, hükümetin eğitime verdiği önemden değil, büyük ölçüde personel ödemelerinden kaynaklanmaktadır. Eğitim yatırımlarına ayrılan paylar, MEB bütçesi içindeki yatırım payları ve öğrenci başına

yapılan harcamalar dikkate alındığında, MEB bütçe büyüklüğünün oldukça yetersiz kaldığı görülebilmektedir. Günümüze dek her hükümet eğitime en fazla payı kendilerinin ayırdığını ifade etmesine rağmen gerçekte durumun farklı olduğu görülmektedir. Örneğin günümüzdeki 61. Hükümetin 59. Hükümetin devamı olduğu düşünüldüğünde, 59. Hükümetin kurulduğu 2003 tarihinden bu yana MEB bütçesinden eğitim yatırımlarına ayrılan pay azalmaktadır. Öyle ki 2003 yılında MEB bütçesinden eğitim yatırımlarına ayrılan pay %17 iken 2011 yılı itibariyle MEB bütçesinden eğitim yatırımlarına ayrılan pay sadece % 5.85’de kalmıştır (MEB, 2003; MEB, 2011). Kamu hizmetlerinde yıllardır yaşanan ticarileştirme ve piyasalaştırma süreci, ailelerin her yıl daha fazla eğitim harcaması yapmasını beraberinde getirmiştir. Özellikle sekiz yıllık eğitime geçilmesiyle artan ilköğretim ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına kurulan hükümetlerin amacı da kamunun sırtında “yük” olan sosyal harcamaları kamu kaynaklarıyla finanse etmekten vazgeçmek, bu harcamalara devletin yanında aileleri ortak etmektir.

Kamu, günümüzde eğitim için daha fazla kaynak ayırmak istememektedir. Bunun bir nedeni de uluslararası finansman örgütlerinden ve gelişmiş ülke hükümetlerinden alınan kredilerin, devletin eskiden eğitime ayırdığı kaynağı başka alanlara aktarmasını kolaylaştırmasına rağmen dış borç yükünü arttırmasıdır. Bugünkü eğilim, kalkınma planları çerçevesinde alınan kredilerin bir parçası olarak eğitime kaynak ayrılmasıdır (Öztürk, 2002, 16-17). Yapısal Uyum Programları ile uygulanan neoliberal politikalar "yararlanan öder" mantığıyla, "sosyal devlet" kapsamında kamusal olan hakları özel teşebbüse devretmekte, devletin elinde kalanları ise paralılaştırmaktadır. Yani eğitime ayrılan kaynakların kısılması ile birlikte özel sektörün eğitim yatırımları kamu kaynaklarıyla desteklenmiş, kamu kaynakları kullanılarak üretilen eğitim hizmetleri ise gittikçe niteliksizleşmiş ve eğitim maliyeti çeşitli biçimlerde ailelerce karşılanmaya başlanmıştır. Böylece eğitimde yaşanan eşitsizliğin daha da artması yönünde bir süreç başlamıştır.

Planlı kalkınma döneminde uygulanan ve uygulanmakta olan bütün kalkınma planlarında ilköğretimin parasız bir eğitim düzeyi olması gerektiği belirtilmiştir. Fakat özellikle Birinci BYKP’da eğitimde finansman sorunu kendini göstermiş, sonraki kalkınma planlarında da bu finansman sorunu devam etmiştir. Kalkınma

planlarında, ilköğretim dışındaki bütün eğitim düzeylerinde, eğitim hizmetinden yararlanan öğrencilerin ya da ailelerinin eğitime bir miktar katkı sağlamaları istenmiş, bu fikrin uygulamaya konulması için gerekli çalışmaların yapılması hedeflenmiştir. Kalkınma planlarında, eğitim hizmetinden yararlananların, eğitime katkıda bulunma yollarının araştırılması ve bu payların ileride arttırılması gerektiği de belirtilmiştir. Sonraki kalkınma planlarında özel sektörün yanı sıra vakıf ve halk katkılarının da arttırılması gerektiği kararlaştırılmıştır.

Buraya kadar Türkiye’de geçmişten günümüze dek eğitimin ve ilköğretimin finansmanının zaman içindeki değişimi aktarılmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak Türkiye’de kamu ve özel gelir kaynaklarıyla ilköğretimin finansmanının sağlandığı söylenebilir.

Türkiye’de ilköğretimin finansmanı ile ilgili olarak görülebilecek yasal dayanaklar sırasıyla ele alınmıştır.

2.4. 1. İlköğretim Okullarının Gelir Kaynakları

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’na göre ilköğretimin üç temel finansman kaynağı vardır. Bunlar Devlet Gelirleri, İl Özel İdareleri ve Köy Bütçeleri’dir.

2.4.1.1. Devlet Gelirleri

İlköğretime devlet tarafından kaynak ayrılmasını öngören ilk yasa ‘İlköğretim ve İlköğretim Kanunu’dur. 21.01.1961 tarih ve 11705 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 222 sayılı Kanun’un 76. maddesinde ilköğretime ait gelir kaynakları şöyle sıralanmaktadır: (Resmi Gazete, 21.01.1961) :

- a) Her yıl devlet gelirlerinin % 3’ünden az olmamak üzere devlet bütçesinden ayrılan yardımlar,
- b) Özel idare bütçelerinin yıllık gelirlerinden en az % 20’si oranında ayrılacak ödenekler,

- c) Köy bütçelerinden her yıl genel gelirlerinin % 10'u oranında ayrılacak ödenekler,
- d) Her yıl Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce bütçe ile tespit edilecek gelirlerle vakıflardan ayrılacak hisseler ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı, Milli Eğitim Yayınevi tarafından satışı yapılan karne, diploma, öğrenci dosyası, teşekkür belgesi, takdir belgesi, onur belgesi, not defterleri, öğrenci kimliği gelirlerinin % 45'i, satın alan okul müdürlüğüne bırakılmaktadır. Ayrıca eğitim gören şehit çocuklarına burs verilmektedir.
- e) İktisadi Devlet Teşekkülleri, özel kurumlar, dernekler veya hayırsever kimseler tarafından yapılan yardımlar (mal, para vb.),
- f) Faizler. Milli Eğitim Müdürlükleri'nin faiz gelirleri bulunmamakla birlikte, MEB Bütçesi'nde vadesi gelmeyen ödemeler için ayrılan paralar faizli olarak bankalara yatırılarak gelir elde edilmektedir (Altuntaş, 2005, 31).
- g) Hurdaya çıkacak okul araç-gereçlerinin, işe yaramayacak ve yenisinin yapılmasına karar verilen okul binalarının veya okul yerinin değiştirilmesi nedeniyle yararlanılamayacak durumda kalan arsa ve tarlaların satışından elde edilecek paralar.
- h) Mahkeme kararları dahil olmak üzere bu kanuna göre verilecek para cezaları.

222 sayılı Yasa ile belirlenen finansman kaynakları ve kaynakların kullanımı Adem (1999, 95-96) tarafından şöyle değerlendirilmektedir: Anayasa ile planlı kalkınma politikasını benimseyen Türkiye, 222 sayılı yasa ile eğitimde planlılık ilkesini de benimsemiştir. Yasa ile hedef 10 yıl içinde 7-11 yaş tüm ilkököl çağ nüfusunu okullaştırmaktır. Bu hedeflere ulaşmak için finansman kaynakları yaratılmıştır. Her yıl devlet gelirlerinin en az % 3'ü, İl Özel İdare gelirlerinin % 20'si, köy bütçelerinin % 10'u, belediye bütçesinin % 5'i (bu sonuncu madde 1965 yılında kaldırılmıştır) ilköğretime ayrılacaktır. Daha da önemlisi ilköğretime ayrılan tüm gelirlerin % 70'inin yatırım, % 30'unun cari giderler için kullanılacağı ön görülmüştür. Okulsuz köyün kalmaması çok büyük bir hedefdir. Çünkü kalkınma uzmanları, genelde kamu yatırımlarının en çok % 20-30'unu yatırım, geri kalanını cari giderler için önermektedirler. Bu anlamda gelirlerin % 70'inin yatırıma

ayrılması, olağanüstü bir durumdur. 222 sayılı yasada öngörüldüğü gibi gelirler sağlansaydı ve planlandığı gibi uygulansaydı, bugün her köy en az 12 derslikli bir okul ve bu okulda görevli her öğretmen için de bir lojmana sahip olurdu.

222 sayılı Yasa ile eğitime kaynak ayrılması öngörülmesine karşın, Karakütük'e (2006, 220) göre bu konuda başlıca üç sorun yaşanmıştır: Birincisi; Devlet gelirlerinden eğitime ayrılması gereken oran hiçbir yıl yasada belirtilen düzeye ulaşmamıştır. Dolayısıyla okullar, parasal kaynak sıkıntısı içinde kalmaktadırlar. Eğitime yeterli parasal kaynak ayrılmaması, eğitimde özelleştirme özlemleri ile birleşince; Anayasa gereğince devlet okullarında parasız olarak sunulması gereken ilköğretimden itibaren çeşitli adlarla para toplanması olağanlaşmıştır. İkincisi; belirtilen oranlarda kaynağın ayrılması, bir önceki yılın kesin hesap yasasına dayanmaktadır. Yüksek enflasyon nedeniyle bir önceki yılın harcamalarına göre ayrılacak oran gerçekçi olmamaktadır. Üçüncüsü, eğitim sistemi için ayrılan sınırlı kaynaklar yerinde kullanılmamıştır (Öztürk, 2002, 26-27).

222 sayılı yasa ile ilgili belirtilen sorunların ardından 1973 yılında yürürlüğe giren 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda İlköğretim kurumlarının yapımı ve finansmanı üzerinde durulmuştur. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 56.maddesinde 'Milli eğitim ve öğretim hizmetinin devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur' ifadesi yer almaktadır. Yine aynı kanunun 51. maddesinde 'Her derece ve türdeki eğitim kurumlarına ait bina ve tesisler Milli Eğitim Bakanlığı'nca planlanır ve yaptırılır. Bu maksatla her yıl MEB bütçesine gerekli ödenek konur' denilmektedir (Öztürk, 2002, 28).

2.4.1.1.1. İl Özel İdare Bütçesinden İlköğretim Okullarına Sağlanan Gelirler

Türkiye'de İlköğretim Geçici Yasası ile ilköğretimin finansmanının nasıl olması gerektiği ortaya konulmuştur. Bu yasa ile ilköğretimin finansmanı İl Özel İdareleri'ne bırakılmıştır (Ulaş, 2007, 13). İlköğretime yönelik eğitim harcamalarının önemli bir kısmı İl Özel İdareleri tarafından yerine getirilmektedir. Personel harcamaları dışında kalan eğitim harcamalarının önemli bir kısmı genel bütçeden İl Özel İdareleri'ne ödenek ve nakit aktarmak yoluyla gerçekleştirilmektedir (Karaarslan, 2005, 59).

Bakanlık dışında, valiliklerce üç yıllık plan ve programlar hazırlanır. Bu planlar ve programlar İl Genel Meclisi'nde onaylanır ve il bütçesine bağlanır. Bu planlara göre; Bakanlıkça hazırlanan planda her il için gösterilen okul yapım ve tesis işleri ile 78. maddenin a ve b fıkrasında yazılı işlerden il tarafından yapılması mümkün olanlar belirlenerek planlanır. Bu işler için gereken hazırlık safhaları, uygulama zamanları, ayrılacak ödenekler gösterilir (www. meb. gov. tr). Bu planlar il bütçesiyle birlikte incelenmek ve onaylanmak üzere İçişleri ve Milli Eğitim Bakanlıkları'na gönderilir. Milli Eğitim Bakanlığı gerekli görürse, sebep göstermek şartıyla planlar üzerinde değişiklik yapabilir. Bu planların uygulanmasından Mülkiye Amirleri, İl Daimi Komisyonu, Milli Eğitim Müdürleri, İlköğretim Müfettişleri, İlçe Eğitim Müdürleri yükümlü ve sorumludurlar. Bu kanunda gösterilen gelirler, ödenekler ve yardımların tahsilleri, ilgili dairelerce Özel İdarelere yaptırılır. Özel idareler bu gelir ve ödenekleri "İlköğretim Gelir ve Ödenekleri" adıyla açılacak ayrı bir hesaba alır. Mali yıl içinde harcanmayan kısımlar gelecek mali yıllara devredilir. Bu paralardan bir aylık ihtiyaçları karşılayacak miktardan fazlası, bir devlet bankasında açılacak hesaba yatırılır. Özel idareler 3360 sayılı İl Özel İdaresi Yasası gereğince, kendi gelirlerinden ilköğretim kurumlarının yapım, bakım, onarım ve donanımlarında kullanılmak üzere ödenek ayırmaktadır. Ayrıca İl Özel İdareleri genel bütçeden MEB'e ayrılan ve ilköğretim hizmetlerinde (yatırım ve cari giderler) kullanılmak üzere özel idare bütçelerine aktarılan kaynakların kullanılmasında da "emanetçi ara yönetsel birim" işlevini yerine getirmektedir (Altuntaş, 2005, 29).

İl Özel İdareleri tarafından ilköğretim okullarına yönelik gerçekleştirilen harcamalar, yalnızca donatım ve onarım gibi yatırım harcamalarıyla sınırlı değildir. Bunlara ek olarak taşınmaz eğitim, yemek alımına yönelik cari harcamalar da İl Özel İdarelerine ödenek aktarılmak yoluyla yapılmaktadır. Bu yöntem, ihtiyaçların en iyi yerinde tespit edilip yerinde temin edileceği anlayışından hareket edilerek ortaya konulan seçilmiş bir yöntemdir. Bu yöntemin belirlenmesiyle birlikte eğitim harcamalarının önemli bir kısmını da İl Özel İdareleri yapar konuma gelmiştir (Karaarslan, 2005, 59).

İl Özel İdarelerinin 1963-1976 döneminde I. kademe için yaptığı harcamalar yılda ortalama % 2.5 civarında bir artış göstermiştir. Aynı dönemde Devlet

Bütçesinden ayrılan yatırım harcamaları % 22 civarında bir gelişme gösterdiği göz önüne alınırsa, yerel yönetimlerin ilköğretim için yaptıkları çabaların çok yetersiz kaldığı ortaya çıkacaktır (Bircan, 1979, 48).

İl Özel İdarelerinin ilköğretime yapmış olduğu harcamalarda 1980'li yıllarda ortalama % 23.7 oranında bir artış olmuştur. 1982 yılında İl Özel İdareleri'nin ilköğretime yaptığı katkıların ilköğretim harcamaları içindeki oranı % 1.6 (23.655.063 TL) iken 1983 yılında % 39.9'luk artışla 33.088.235 TL'ye yükselmiş, 1984 yılında ise % 2,0 oranında düşüş göstererek bu harcamalar 32.437.554 TL olmuştur. 1985 yılında İl Özel İdareleri'nin ilköğretime katkıları 5596 TL, 1987 yılında da 64.472.727 TL'ye ulaşsa da, bu yıldan sonraki harcamalarda sürekli bir düşüş gözlenmiştir (İnandı, 2005, 112).

1990 yılında artan öğrenci sayısına rağmen 65.711 TL harcama yapılmıştır. Söz konusu harcamalar, 1988-1993 yılları arasında yılda ortalama % 10.5 oranında bir azalma göstermiştir. 1993 yılında ise % 0.5'le en düşük oranda harcama yapılmıştır. Diğer yandan, İl Özel İdare harcamalarının ilköğretim harcamaları içindeki oranında 1994 yılında % 0.9'luk bir artış olmuş bu artış, 2001 yılındaki % 19.5'lik azalma dışında diğer yıllarda da devam etmiştir. 1995 yılında ise harcama miktarı 722.400 TL olarak gerçekleşmiştir (Kavak, Ekinci ve Gökçe, 1997, 28).

Tablo 11'de Türkiye'deki İl Özel İdarelerinin 1995 yılından araştırmanın yapıldığı 2011 yılına kadar yapmış oldukları harcamaların miktarları ve yıllara göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 11'e göre 1995-2006 yılları arasında İl Özel İdarelerinin eğitime katkıları sürekli artış göstermiş olmasına rağmen 2006 yılından 2010 yılına kadar bu katkıları sürekli azalmıştır. İl Özel İdarelerinin yapmış oldukları katkıları yıllara göre değişmesiyle birlikte bölgelere ve illere göre de farklılık göstermektedir.

Tablo 11: Türkiye’deki İl Özel İdarelerin Eğitime Katkılarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Tutar(Milyon TL)	Yıl	Tutar (Milyon TL)
1995	1.127.592	2003	182.356.168
1996	2.868.142	2004	677.741.292
1997	6.749.144	2005	948.183.585
1998	16.435.656	2006	1.187.132.414
1999	27.721.024	2007	1.108.166.147
2000	47.064.128	2008	971.061.840
2001	69.051.344	2009	528.693.606
2002	114.261.319	2010	467.359.930

(Kaynak: MEB, 1995; MEB, 2011)

Adana İl Özel İdaresi 2003 yılında her öğrenci için 17,00 TL yılda toplam 5.504,096 TL ile ilköğretim düzeyinde en fazla harcama yapan il; Van her öğrenci için 7,13 TL yılda toplam 1.335,166 TL harcama ile ilköğretim düzeyinde en az harcama yapan ildir (Yolcu, 2007, 112). Altıntaş da 2007 yılında yaptığı araştırmasında İl Özel İdarelerinin eğitim harcamalarını illere göre incelemiştir. İlgili araştırma sonucuyla ilgili veriler Tabo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: İllere Göre İl Özel İdarelerin Eğitim Harcaması (2003)

İl	Harcama (TL)	Öğrenci Sayısı	Her Bir Öğrenci İçin Harcama (TL)
Ankara	6.500,020	562,071	11,56
Bingöl	262,590	43,921	5,98
Bursa	2.810,414	304,003	9,24
Çanakkale	546,615	48,807	11,20
Diyarbakır	2.195,000	290,350	7,56
İstanbul	60.773,502	1.619,228	37,53
İzmir	12.676,683	455,647	27,82
Şanlıurfa	1.702,999	264,118	6,45
Tunceli	349,136	10,713	32,59
Van	1.335,116	187,328	7,13

(Kaynak: Yolcu, 2007, 112)

Tablo 12'ye göre 2007 yılı verilerine göre her bir öğrenci için en fazla eğitim harcamasını yapan il 37,53 TL ile İstanbul iken en az harcamayı yapan il ise her bir öğrenci için 5,98 TL ile Bingöl'dür.

Bölgeler bazında İl Özel İdareler'in eğitim harcamalarının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırma sonucuna göre; Çankırı, Kastamonu, Sinop illerini

kapsayan Kastamonu Bölgesi 871.405 nüfusuyla en az nüfusa sahip bölge olmasına karşın Kastamonu Bölgesi İl Özel İdarelerinin 2001–2004 yılları arasındaki eğitim harcamaları, 2001 yılında % 31.21; 2002’de % 29.35; 2003’te % 30.80 ve 2004’te % 35.92 ile diğer bölgeler arasında ilk sıradadır (Altıntaş, 2007, 115). Türkiye illerindeki Özel İdarelerin tamamına yakını en yüksek harcamalarını eğitime yapmaktadır. % 44.07 gibi bir oranla İstanbul olmak üzere sırasıyla Trabzon, Balıkesir, Konya, Aydın, Zonguldak, Tekirdağ, Samsun, Ağrı, Şanlıurfa, Gaziantep ve İzmir bölgeleri Türkiye ortalamasının üstünde harcama yapmıştır. Türkiye ortalamasının altında harcama yapan Mardin, Antalya, Ankara ve Erzurum Bölgeleri’nin oranları ise dikkat çekici derecede azdır (Köktaş, 2007, 136).

2.4.1.1.2. Köy Bütçesinden Köy İlköğretim Okullarına Yapılan Harcamalar

Daha önce belirtildiği gibi 222 sayılı İlköğretim ve İlköğretim Kanunu’na göre köy bütçelerinin % 10’u ilköğretime ayrılmaktadır. Köy bütçelerinden elde edilen gelirler, “İlköğretim Gelir ve Ödenekleri” adı altında bir hesaba alınır ve kalan bakiyeler gelecek mali yıllara devredilir. Buradan elde edilen gelirler köy ihtiyar heyetinin hazırlayacağı plan ve programa göre 78. maddenin (b) fıkrasında yazılı işlere ve öğrencilere yapılacak yardımlara harcanabilir. Bu paralar yine bir devlet bankasında saklanır ve köy ihtiyar heyetince uygun görülecek iki imza ile çekilebilir. Ancak köy bütçesi gelirlerinin okul giderlerini karşılamadığı durumlarda yönetici tarafından ihtiyar heyeti veya muhtarlar okulun çok acil olan ihtiyaçları için köy bütçesinden ayrılan oranın yetersiz olduğu ve bu oranın artırılması gereği yönünde istekte bulunabilmektedir. Yine köy bütçesinin bu katkıyı sağlayamadığı durumlarda, salma yoluyla muhtarlarca köylülerden belirlenen miktarda para toplanmaktadır. Bu miktarlar okulun yakacak, onarım vb. gibi ihtiyaçların, tutarına göre tespit edilmektedir.

222 sayılı Kanun’un 76/d maddesi gereğince köy okullarına gelir sağlamak üzere, tahsis edilen araziden ve okul uygulama bahçesinden elde edilen gelirler dışında, köy bütçelerine her yıl genel gelirlerinin en az % 10’u oranında destekte bulunulacağı hükmü yer almaktadır. Bununla birlikte, yapılan araştırmalar köy okullarına ayrılan ödeneğin yetersiz olduğunu, okul yöneticilerinin köy

muhtarlığından gereken parayı alamadıklarını ortaya koymaktır. Özben'in (1997, 2) çalışması da okulların çoğu kez bu ödeneği alamadığını ya da köy yönetimi ile okul müdürü arasında ilişki boşluğu ortaya çıktığını belirterek yukarıdaki olguları desteklemektedir. İlgili araştırma Sinop ve ilçelerinde yapılmış olup köy bütçesinden ayrılan ödeneği öğretmenlerin % 91'i yetersiz ve çok yetersiz, ilköğretim müfettişlerinin % 93'ü yetersiz ve çok yetersiz bulmuşlardır. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç da yöneticilerin köy muhtarlığından gereken parayı alamamalarıdır.

2.4.1.2. İlköğretim Okullarına Özel Gelir Kaynaklarınca Yapılan Harcamalar

Yasal dayanaklara göre gerek Özel İdarelerin ilköğretime ayırdıkları payın % 1 civarında olması gerekse de diğer ilgili bütçelerden ayrılan payların yetersiz kalması sebepleriyle okulların finansman ihtiyacı tam olarak karşılanamayarak özel harcamalara gereksinim duyulduğu belirlenmektedir.

Özel gelir kaynaklarınca yapılan harcamaların tarihsel başlangıcı hatırlanacak olursa; dünyada ve gelişmekte olan ülkelerde özellikle 1960'larda ve 1970'lerde devlet finansmanına duyulan bağlılık, eğitim harcamalarındaki hızlı artışlarla birlikte azalmış ve özel finansman kaynaklarının kullanımı artmaya başlamıştır. Özel gelir kaynaklarının kullanılmasını savunan görüşler, eğitimin bireysel getirisinin sosyal getirisinden daha yüksek olduğu yönündeki belirlemelere dayanmaktadır (Ünal, 1996, 317). Hatta bu getirilerin kuşaklar yoluyla aktarılabilmesinin bile söz konusu olabildiği savunulmaktadır.

Ana babanın eğitim yoluyla artırdığı kazançlarının çocuklarının eğitim olanaklarını ve bu yolla onların kazançlarını da artırdığı düşünülürse kuşaklar arası etki üzerinde durulmasında fayda vardır. Bu durumda eğitim hizmetinin sağlanmasına bireylerin de katkıda bulunmaları gerekir. Yine özel finansman savunucuları, fırsat ve olanak eşitliğinin özel finansmanla uygulanacağını bunun da devletin oluşturacağı kredi ve yardımlarla mümkün olabileceğini ileri sürmektedir (Ünal, 1996, 318). Daha çok ABD ve İngiltere'de savunulan bu görüşe göre eğitimin harcamalarını kullanıcılar yani öğrenci aileleri yapmalı devlet ise bunlara kredi ve benzeri yollarla parasal kaynak sağlamalıdır (Ünal, 1996, 321).

Eğitimde uygulanan politikaların etkisiyle ilköğretim okullarının finansmanında devlet kaynaklarının yeterli olmaması, özel kaynakların yaptıkları harcamaları zorunlu hale getirmiştir. Özel gelir kaynaklarının harcamalarından kastedilen, eğitim hizmetinden yararlananların yani bireylerin ve onların adına ailelerinin yaptıkları ödemeler ve doğrudan hizmete sunmak üzere kullanılan özel sermayedir (Altuntaş, 2005, 16). Eğitim harcamalarının GSMH'deki payı eğitim için yapılan harcamaların büyüklüğü konusunda kullanılan göstergelerden biridir. Türkiye'de her öğretim düzeyinde, kamu finansmanı ağırlığı sahiptir. Bu finansman yapısı içinde, kamusal eğitim harcamalarının GSMH oranı 1963'ten günümüze kadar yüzde 2 ile 4,5 arasında değişkenlik göstermiştir. Bununla birlikte yıllar arasında farklılıklar olsa da eğitime ayrılan pay, nüfus artışına paralel olarak artan eğitim talebine uygun artış göstermemiş, eğitim sistemi devamlı parasal güçlüklerle karşılaşmıştır. Finansman sorunu, büyük ölçüde devlet finansmanına dayanan eğitimde 'ödenek yetersizliği' biçiminde tanımlanmıştır. Bu durum okulları kendi başlarının çaresine bakmaya itmiştir. Görünürde parasız olan eğitim, fiilen özel gelir kaynaklarının yaptıkları harcamalarla ayakta durmaktadır (Ünal, 1996, 342).

Özellikle son yıllarda eğitim sisteminde bütçe olanakları, mali sıkıntılar, nüfus artışı, eğitim talebi gibi sorunlar gerekçe gösterilerek devlet ile aileler arasında eğitim maliyetinin paylaşıldığı bir süreç başlamıştır. Öyle ki Psacharopoulos (1990, 159-160) son yirmi yılda eğitim isteminin artmasının bir şeyi açıklığa kavuşturduğunu ve geçmişte devlet eğitimin finansmanını yüklenirken bugün için bu durumun geçerli olmadığını ileri sürmüştür. Günümüzde, eğitim için yurttaşların istediği oranda bütçe sağlayan bir devletin bulunmadığını, özellikle gelişmekte gelişimi durmuş ve dış borcu giderek artan ve halkın gereksinimlerine ayrılan bütçeye sınırlama getiren (yiyecek ve pek çok sosyal hizmet için vergi alınan) ülkeler için bunun daha doğru olduğunu vurgulamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde, parasız eğitimin politik bir slogan olarak kalmaya devam ettiği, herkesin parasız öğle yemeği olmayacağını bildiği gibi parasız eğitimin de olmayacağını bilmesi, eğitim hizmetinden yararlanan ailelerin maliyetine de katlanmaları gerektiğini belirtmiştir. Devletin eğitim hizmetinden vazgeçmesi ya da vereceği hizmetten yararlananların bu hizmetin karşılığını piyasa koşulları içinde yüklenmesi ile ileri sürülen temel çerçeve, özellikle azgelişmiş ülkelerde iyice açığa çıkan kamusal harcamaların azaltılması

yönündeki vurgu ile birleşmektedir. Eğitim için yapılan harcamaların azaltılması, kamunun sunduğu eğitim hizmetinden yararlananların bu hizmetin maliyetini yüklenmesine yol açmaktadır. Son yıllarda ailelerin eğitim maliyetine katılımı, eğitimde özelleştirme sürecine geçişin sinyalleri olarak yorumlanmaktadır (Öztürk, 2002, 3-4).

Ailelerin maddi katılımıyla ihtiyaçlarını karşılayamayan okullar fiziki koşullarından özel gelir yaratmaya çalışmaktadır. Okulun bahçesini, toplantı salonları gibi bölümlerini kiralama suretiyle imkanlarını artırmaya çalışmaktadır. Bray (1999, 60) Kamboçya’da yaptığı çalışmasında 77 okulu incelemiş ve bunların 16’sının (%20) bahçelerini çiftlik olarak kullanma, balık yetiştirme gibi faaliyetlerden maddi gelir elde ettiği bulgusuna ulaşmıştır. Öyle ki okullar bu yolla en az 10.000 Riel en fazla 1.000.000 Riel olmak üzere ortalama 296.000 Riel gelir sağlamıştır. Bu okulların kantinlerinden işletim kirası, spor alanlarını da at yarışları için kullanılması suretiyle en az 390.000 Riel ile en fazla 2.700.000 Riel olmak üzere ortalama 787.000 Riel okullarına maddi katkı sağladıkları görülmüştür.

Yolcu’nun (2007, 169) yaptığı araştırmada ilköğretimin belirtilen gelirlerinden başka ‘halk katkıları’, ‘4306 sayılı yasa’, ‘4018 sayılı yasa’, ‘dış kaynak destekli eğitim kredileri ve hibeler’, ‘kurumsal katkı projeleri’, ‘kardeş okul projeleri’, ‘belediyeler’, ‘sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonu’, ‘İçişleri Bakanlığı’, ‘banka maaş promosyonları’, ‘okul aile birlikleri’ ve okul içinde yaratılan diğer kaynaklar olmak üzere toplam 13 farklı özel kaynağa sahip olduğu ortaya konulmuştur. Üstelik bu özel kaynaklar ilköğretim okullarının içinde bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi bakımından farklılık göstermektedir. Sarubal’ın 2005 yılında Van ilinde yaptığı araştırma sonucuna göre, okulların % 43.75’inin hizmetli ücretlerini özel gelir kaynaklarından karşıladığı belirtilmektedir (Sarubal, 2005, 57).

Eğitimin finansmanında en fazla paya sahip olan özel kaynaklar halk katkıları ve öğrenci ailelerinin yapmış olduğu harcamalardır.

2.4.1.2.1. Halk Katkıları

Bahsedilen halk katkılarına yardımsever vatandaşların yaptırdıkları ilköğretim okulları, ek derslikler, işlik ve mutfak vb, ortaokullar, bağışlanan arsa ve binalar örnek verilebilir. Ünal (1997, 369-377) çalışmasında eğitime halk katkısı yapıldığıyla ilgili bulgulara ulaşmıştır. Ünal'a (1997, 369-377) göre okulların buldukları yerlere bağlı olarak okul yöneticileri çevredeki hayırsever kişilerden, özel kuruluşlardan vb. destek almaktadır.

MEB verilerine göre 1973 yılında 42 ilkokul, 12 ortaokul yardımsever yurttaşlar tarafından yaptırılmıştır. Türkiye'de 1982'den 2012 yılına kadar eğitime yapılan halk katkıları araştırılmış ve sonuçlar Tablo 13'de sıralanmıştır.

Tablo 13: Türkiye'de 1982-2011 Yılları Halk Katkıları (TL)

Yıllar	Tutar	Yıllar	Tutar	Yıllar	Tutar	Yıllar	Tutar	Yıllar	Tutar
1982	3098	1988	82388	1994	1865332	2000	84882400	2006	234.689.755
1983	5255	1989	114638	1995	4587242	2001	96000000	2007	251.729.440
1984	6210	1990	187178	1996	9488177	2002	338200027	2008	218.259.319
1985	25066	1991	238664	1997	16471454	2003	144.030.560	2009	118.167.971
1986	37615	1992	404492	1998	50968181	2004	104.837.117	2010	115.647.348
1987	46267	1993	740169	1999	71210217	2005	213.714.999	2011	-

(Kaynak: MEB, 2005, 230; MEB, 2007, 207)

Türkiye'de son yıllarda halkın eğitime yaptığı katkının artırılması için kapsamlı eğitim kampanyalarının yürütülmektedir. Bu kampanyaların başında Eğitime % 100 Destek Kampanyası, Bilgisayarlı Eğitime Destek Kampanyası, Ulusal

Eğitime Destek Kampanyası ve Kız Çocuklarının Eğitimine Destek Kampanyası gelmektedir (Yolcu, 2007, 127). Bununla birlikte, katkıların halktan değil varsıl kişilerden, şirketlerden, kurum- kuruluşlardan, sivil toplum örgütlerinden geldiğini belirtmek gerekir. Örneğin okulların bilgisayar laboratuvarı, halı saha, yemekhane, spor salonu gibi alanlarının yapımını hayırseverler üstlenmektedir. Halk katkılarını artırmak üzere kampanyaların düzenlenmesi, eğitimin kamuya olan maliyetinin düşürülmek istenmesiyle açıklanabilir. Böylelikle çeşitli özelleştirme yöntemleriyle eğitim metalaştırılmakta ve ticarileştirilmektedir (Bircan, 1979, 51).

2.4.1.2.2. Ailelerin Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları

Eğitime yapılan özel harcamalar içerisinde hanehalkının payı da önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. OECD ülkelerinde özel harcamaların ortalama dörtte üçü aileler tarafından yapılmaktadır (DPT, 2009, 48).

Eğitim programı kapsamında yer alan, öğretim programının yürütülmesinde gereksinim duyulan harcamalar için maddi desteğe ihtiyaç duyulması kaçınılmazdır. Hızlı teknolojik değişimin yaşandığı okulların araç gereç ve donanım için harcamalarda ihtiyaç duyduğu maddi kaynağın, aynı veya nakdi olarak sağlanması okul yönetimi açısından son derece önemlidir. Bu noktada öğrenci ailelerinin de desteğine gereksinim vardır. Belirtilen sebeple okulların ihtiyaçlarını gidermek üzere bazı aileler doğrudan para ödeyerek bazıları da doğrudan para ödemeyip farklı harcama kalemleriyle dolaylı olarak parasal harcamalar yapmak zorunda kalmaktadır (Beydoğan, 2006, 75).

Ailelerin yaptıkları eğitim harcamaları, öğrenci ailesinin ödediği okul ücretini, harç, kitap ve kırtasiye giderlerini, okula geliş gidişteki ulaşım giderlerini, okul üniforması giderlerini, eğitimi sürdürebilmek için sağlanan konut ve benzeri için yapılan harcamaları ve ödenen vergilerin eğitime ayrılan bölümünü içermektedir (Türköz, 2002, 61-62; Yıldız, 2000). Öğrenimin kamu okullarında tamamen parasız olduğu ülkelerde dahi, öğrenimin ücretsiz olduğu söylenemez.

Ailelerin harcama yapması gerektiği düşüncesine katılan yazarlardan olan Cingi ve Güran'a göre (2003, 132) her kademedeki eğitim hizmeti, eğitimden

yararlananların parasal katkılarıyla gerçekleştirilmelidir. Cingi ve Güran (2003, 132) özelleştirme alanındaki düşüncelerinde daha da ileriye giderek kamunun eğitim alanından çekilerek, bu alanı özel sektöre bırakması gerektiğini savunmuştur. Onlara göre devlet, okullara ayırdığı ödeneklerle okul yönetiminin, öğretim programının gerektirdiği harcamaları karşılayamaz.

Ailelerin hanehalkı eğitim harcamalarıyla ilgili alanyazın incelendiğinde yurt dışında yapılan çalışmaların yanı sıra Türkiye’de ailelerin eğitim harcamaları ile ilgili yapmış oldukları sınırlı ve az sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili yurtdışında yapılan çalışmalardan Colclough ve Lewin (1993), Bray (1999), Tilak (2002), Bray (2003), European Commission Report (ECR, 2005), The European Group for Research on Equity in Education Systems (EGREES, 2005), Fitriah (2010), Quang (2012) hanehalkının yapmış oldukları eğitim harcamalarını incelemektedir.

Colclough ve Lewin’e göre (1993, Akt: Kavak, Ekinci ve Gökçe, 1997, 7) çok sayıda ülke eğitim maliyetlerinin aileler tarafından karşılanması için arayış içerisindedir. Örneğin 1990 yılında Zambiya’da yapılan araştırmada bu ülkedeki ilköğretim okullarının yapı malzemelerinin % 52.2’sinin, okul için gerekli olan işgücünün % 50’sinin, gönüllü nakit bağışların % 43.5’inin, zorunlu olarak da toplanan paraların % 41.8’inin aileler tarafından karşılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada Malavi, Zaire, Mali ve Nijerya’nın bazı bölgelerinde ilköğretime ailelerin yaptıkları harcamaların giderek arttığı gözlenmektedir.

Bray (1999, 15) aralarında Kamboçya, Myanmar, Vietnam ve Uganda’nın da bulunduğu bazı ülkelerde ailelerin yapmış olduğu harcamaların ailelerin toplam hanehalkı harcamalarının yarısından fazla olduğunu belirtmektedir. Kamboçya, Vietnam ve Uganda belirtilen ülkeler arasındadır. Örneğin Myanmar’da yapılan bir çalışmada ailelerin ilköğretime yapmış oldukları eğitim harcamaları toplam hanehalkı harcamalarının % 53.7’sini oluşturmaktadır. Adı geçen çalışmaya göre Tokyo’da ailelerin ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamaları gelirlerinin % 11.9’u ile 20.4’ü arasındadır. Aileler Tokyo’da yılda 77. 500-405.000 Riel ilköğretim düzeyinde harcamada bulunmuştur (Bray, 1999, 125).

Tilak (2002) çalışmasında, hanehalkının yapmış oldukları eğitim harcamaları ve bu eğitim harcamalarını etkileyen faktörlere ilişkin bilgiler sunmuştur. Hindistan'da hanehalkının eğitim harcamaları GSYH' nin % 3.5'i olarak tahmin edilmektedir. ECR'de (2005) çeşitli ülkelerde hanehalkınca yapılan eğitim harcama miktarları verilmiştir. Adı geçen çalışmaya göre İtalya'da ve Polonya'da ailelerin çocuklarının eğitimleri konusunda daha fazla sorumluluk hissetmeleri hanehalkı eğitim harcamalarını artırmıştır. Bununla birlikte bu harcamalar Yunanistan, İspanya ve Letonya kadar yüksek değildir. Luxemburg'ta hanehalkı, bütçesinin yalnızca küçük bir kısmını eğitime ayırmaktadır. Slovenya'da hanehalkı eğitim harcamaları çok yüksektir. Bu ülkede özel okulların açılmasına izin verilmesi, ailelerin hanehalkı eğitim harcamalarını artırmıştır. İsveç'te hanehalkı eğitim harcamaları kamu okullarında eğitimin ücretsiz olmasından dolayı düşüktür. Buna karşın, kamu eğitim sisteminin ücretsiz olduğu Birleşik Krallık'ta, hanehalkı eğitim harcamaları çok yüksektir. Bunun sebeplerinden biri yüksek öğrenim kurumlarının kendi ücretlerini belirleme yetkisine izin verilmesidir. Yine Danimarka'da ilkökul eğitiminin ücretsiz olmasıyla, diğer üye ülkelerle kıyaslandığında hanehalkı eğitim harcamaları yüzdesi düşüktür. Fransa'da da devlet okullarında eğitimin ücretsiz olduğundan hanehalkı, bütçesinin küçük bir kısmını eğitime ayırmaktadır (ECR, 2005, 34).

Eğitimin finansmanını, 20. yüzyılın son çeyreğinde tamamen kamunun üstlenmesi sebebiyle öğrenci sayıları artmış oluşan talebin fazla olmasıyla istenen eğitimi karşılayamayan okullar ailelerin eğitime harcama yapmasını ön plana çıkartmıştır (Bray, 2003, 32).

Avrupa Birliği (AB) ülkelerini kapsayan 2002 yılında yapılan bir çalışmaya göre eğitim için ailelerin yaptıkları kişi başı eğitim harcaması en yüksek olan İngiltere'de 190 €, en düşük Slovak Cumhuriyetinde 10 €' dir (EGREES, 2005). Gerek kamunun gerekse ailelerin eğitim için yaptıkları eğitim harcamalarının önemli bir kısmını yüksek öğretim düzeyi için yaptıkları belirtilmektedir. İngiltere'deki ailelerin eğitim için yaptığı harcamalarının yaklaşık olarak dörtte üçü yükseköğretim içindir. Öyle ki Güney Kore'de eğitim kaynaklarının üçte biri hanehalkı tarafından sağlanmaktadır (EGREES, 2005).

Ailelerin eğitim harcamalarına dünya ülkeleri açısından yaklaşıldığında 20. yüzyıldan önce kiliseler, diğer dini kurumlar ve gönüllü kuruluşlar tarafından eğitim hizmetinin verilmesiyle ailelerin eğitimin finansmanına katıldığı görülür. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kamu eğitimin finansmanını üstlenmiş, uluslar arası anlaşmalar olan 1948 İHEB, 1959 Çocuk Hakları, 1966 Uluslar arası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Antlaşmasıyla eğitimdeki rolünü daha da artırmıştır. Mongolya'da yapılan hanehalkı eğitim harcamasına göre aileler öğrenci başına 273.8 Tughrik harcamada bulunmuştur. Endonezya'da yapılan çalışmada Endonezya hükümetinin 2009 yılında yeni bir okul programı olan Free School Programme (FSP)'yi düzenlemesiyle birlikte ailelerin yapmış oldukları, yüksek düzeydeki harcamalar büyük oranda düşürülmüştür. FSP'den önce aileler okula kayıt ücreti, aylık aidat ve ekstra harcamalarda bulunuyordu. FSP'den sonra okul aidatları ve ailelerin eğitime yapmış oldukları doğrudan harcamalar kaldırılmıştır (Fitriah, 2010, 4-87).

Quang'ın (2012, 68) Vietnam'da 2006 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre aileler yılda en az 2.476.383 VND, en fazla 26.318.000 VND eğitim harcamasında bulunmuştur.

Ailelerin eğitim harcamaları Türkiye açısından değerlendirildiğinde ilk defa 1925 yılında zorunlu eğitim çağındaki çocuklar için yapılacak harcamalara ailelerin katılımının sağlanması amacıyla "Mektep (Okul) Vergisi" adında bir vergi konularak ilk kez eğitimin finansmanına aileler katılmıştır. "Okul (Mektep) Vergisi, birçok zorlukla karşı karşıya olan Cumhuriyet yönetiminin, eğitim finansmanında karşılaşılan güçlükleri yenmek için bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Bu vergi, "zorunlu öğrenim çağında bulunanların okutulması için zorunlu olan harcamalara halkın katılması" olarak tanımlanmıştır (Madde 11). Dolayısıyla bu vergiyle birlikte aileler eğitimin, özellikle de zorunlu olan ilkokulun finansmanına dahil edilmiştir. Şehir, kasaba ve köylerde oturan, az çok kazancı, serveti olan her birey ile tüzel kişiliğe sahip şirketler ve kurumlar bu vergiyi vermekle yükümlü tutulmuştur (Madde 2). Verginin hane, nüfus, yükümlü sayısı ve servet derecesi göz önünde bulundurularak alınması ön görülmüştür (Madde 6). Bu durumdan anlaşılmaktadır ki daha önce İl Özel İdareleri'ne yüklenen eğitimin finansmanı; 1925 yılındaki mektep vergisiyle daha çok ailelere mal edilmiştir (Ulaş, 2007, 14).

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Şükrü Saraçoğlu bu durumdan duyduğu rahatsızlığı belirttiği 28.02.1925 tarihli TBMM konuşmasında ilköğretimin aile katkısı olmadan İl Özel İdarelerince finanse edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Demirci, 2003, 1-2) .

1980’li yıllardan itibaren Türkiye’de serbest piyasa ekonomisinin uygulanmasının, eğitimin ticari bir hizmet alanı olarak kabul edilmesi beraberinde ailelerin üzerinde etkisi; çocuklarının eğitimi için hanehalkı bütçelerinden daha fazla kaynak ayırmalarına yol açmıştır (Köse, 2007). Kamu kaynaklarından eğitime ayrılan oranın azalması, eğitimin niteliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Varsıl aileler çocuklarını özel okullara gönderirken, çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler okulların birçok gereksinimini karşılamak durumunda bırakılmıştır. Bütün bu değişkenler de ailelerin eğitime yapmış oldukları harcamaları artırmıştır. Belirtilen değişkenle birlikte kamu harcamalarının kısılmış eğitim finansmanında ailelerin eğitimin maliyetine katılım oranlarının arttığı özel kaynak kullanımı kullanılmıştır (Ünal, 1996). Aileler bu hizmetlerden birinci derecede faydalandıkları için de eğitim harcamalarını yapmak durumunda bırakılmıştır.

Türkiye’de hanehalkı eğitim harcamaları ile ilgili çalışma yapan araştırmacılar arasında Kavak, Ekinci ve Gökçe (1997), Akça (2002), Kahveci (2009), Köktaş Altuğ (2009) ve Yolcu (2011) gelmektedir. Ayrıca Türkiye’de hanehalkı tüketim harcamaları kapsamında hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin TÜİK’in çalışmaları yer almaktadır.

Kavak, Ekinci ve Gökçe (1997) tarafından yapılan araştırmada Ankara merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenci ailelerinden 27’dir. Ankara’ya bağlı köylerde ise 20 tür gelir sağlandığı saptanmıştır. Bunlardan bazıları karne parası, dergi parası, diploma parası, kayıt parası, gönüllü nakit bağışlar için ailelerden doğrudan alınan paralardır. Akça (2002) çalışmasında ailelerin ilköğretime yapmış oldukları yıllık doğrudan ve dolaylı harcamaların, yıllık aile bütçelerinin % 8.4’ünü oluşturduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Eğitimin 2002 yılında özel kaynaklarla desteklenmesiyle Türkiye’de eğitim harcamaları konusunda büyük bir veri eksikliğinin olduğu ortaya çıkmış, eğitim harcamalarının ayrıntılı olarak hesaplanmasına karar verilmiştir. TÜİK tarafından

Devlet Planlama Teşkilatı işbirliği ile ilk kez referans yılı 2002 olmak üzere “Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırması” gerçekleştirilmiştir. “Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırması”, Türkiye’de 2002 yılında eğitim amaçlı yapılan tüm harcamaları ölçen ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Bu araştırma ile Türkiye’nin toplam eğitim harcaması; öğrenci başına düşen eğitim harcaması; eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payı; hanehalkı, vakıf, dernek, hayır kurumları, şahıs, bakanlık ve kurumların eğitime yaptıkları katkı tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırma sonucuna göre Türkiye’de 2002 yılında yapılan toplam eğitim harcamaları 20.155.207.669 milyon TL olup harcamaların % 65,51’i kamu kaynaklarından, % 32,85’i ailelerden karşılanmak üzere % 34,40’ı özel kaynaklardan finanse edilmiştir. Geriye kalan % 0,09’luk harcama ise uluslararası kaynaklardan karşılanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2002 yılında harcama grupları ve eğitim seviyelerine göre ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 14: Harcama Grupları ve Eğitim Seviyelerine Göre Ailelerin 2002 Yılında Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları (TL)

<i>Harcama Grupları</i>	<i>KAMU</i>	<i>ÖZEL</i>
	<i>İlköğretim (açık ilköğretim hariç)</i>	<i>İlköğretim</i>
Eğitim kurumlarına doğrudan ödenen miktar	249.363.790.113.547	276.150.556.377.055
Özel dersaneler-özel Ders	152.438.386.983.491	5.648.968.108.795
Servis ücreti	92.916.948.277.223	22.860.376.413.390
Sınav ücreti	17.672.017.878.120	34.342.628.616
Eğitim araç ve gereçleri	762.912.700.306.334	26.640.767.397.619
Öğrenci geçimi için yapılan harcama	590.728.680.355.810	28.235.893.320.303
Eğitim için fertlere alınan kılık-kıyafet	478.483.210.825.728	11.207.711.084.008
TOPLAM HARCAMA	2.344.515.734.740.250	370.778.615.329.785

(Kaynak: TÜİK, 2006)

Tablo 14'teki verilere göre, ailelerin kamu ilköğretim okullarına gönderdikleri çocukları için yapmış oldukları harcamalar içerisinde yalnızca özel dershaneler, özel ders ve sınav ücretleri toplamı 170.462.084.865.658 TL'dir ve bu harcamanın toplam harcama içindeki payı % 7.25'tir. Sınava hazırlık için alınan kaynak kitap ve testler, kırtasiye malzemeleri; kurs, dersane ve özel derse katılım için yapılan ulaşım giderleri vb. harcamalar da eklendiğinde, ailelerin çocuğunun sınav hazırlığı için yaptığı harcama oranı daha yüksek çıkacaktır.

TÜİK'in 2002 yılında yaptığı istatistiksel çalışmalar sonucunda Türkiye'deki ilköğretim harcamalarının üçte birinden biraz fazlasının ailelerin harcaması olarak gerçekleştiği ortaya çıkmıştır. Bu durum, Türkiye'de neoliberal politikalardan en çok etkilenen öğretim düzeylerinin başında ilköğretimin geldiğini ve eğitimin maliyetinin önemli bir bölümünün ailelerce karşılandığını göstermektedir (Yolcu, 2007,7; Tomul, 2007, 124). 2002 yılında yapılan Türkiye Eğitim Harcamaları araştırmasına (2006) göre ailelerin yaptığı toplam eğitim harcamaları 6.620.064.983 Milyon TL'dir. Bu harcamalarının 2.293.495.558 milyon TL'si (% 33.95) ilköğretim için yapılmıştır (TÜİK, 2006).

Türkiye'de yapılan diğer araştırmalar da ailelerin eğitimin maliyetine hangi boyutta katıldıklarını açıklamaktadır. Belirtilen araştırmalardan biri Eğitim Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim-Sen) tarafından yapılmıştır. Araştırma sonuçları, 2007-2008 eğitim öğretim yılı içinde ilköğretime yeni kayıt yaptıracak olan bir öğrenci için harcama miktarının gelir dilimlerine ve ailelerin sosyo-ekonomik koşullarına bağlı olarak 1.000 YTL ile 2.250 TL arasında bir farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Bu rakamlara özel öğretmen, kurs ve dersane harcamalarının dahil olmaması ailelerin yaptıkları eğitim harcamalarının büyüklüğünün burada belirtilenden daha da fazla olduğunu göstermektedir (www.egitimsen.org).

Türk Eğitim Sen tarafından 2009-2010 öğretim yılının başında yapılan araştırmaya göre ailelerin ilköğretim için 36 farklı kalem harcama yaptıklarını ortaya koymaktadır. Buna göre, ilköğretime yeni kayıt yaptıracak olan bir öğrencinin maliyeti 474,61 TL ile 1775,58 TL arasında değişmektedir (www.memurlar.net).

Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi (EBSAM) tarafından Türkiye’de 2010-2011, 2011-2012 eğitim-öğretim döneminin başında ailelerin yaptıkları eğitim harcamaları ve eğitimin ailelere maliyetini araştırma sonuçlarına göre; 2010-2011 öğretim dönemi başında hesaplanan ailelerin ilköğretim harcamaları 86 TL iken, söz konusu bu rakam 2011-2012 eğitim öğretim yılı başında % 12. 6 oranında 11 TL’lik bir artış göstererek 97 TL’ ye yükselmiştir. Ayrıca ailelerin eğitim harcamaları ilköğretim 8. sınıfta olan çocuklarını SBS (Seviye Belirleme Sınavı) için çocuğunu dershaneye gönderdiği takdirde ise ayda ortalama 353 TL artmaktadır (www.egitimbirsen.org). bir aile, bütçesinden çocuğu için 2002–2003 eğitim öğretim yılında 720 TL eğitim harcaması yapıyorken, 2011–2012 eğitim öğretim yılında yaklaşık 3.200 TL eğitim harcaması yapacaktır (www.memurlar.biz).

Yukarıda anlatıldığı üzere yapılan araştırmalar Türkiye’de ailelerin çocuklarının eğitimleri için bütçelerinde önemli harcamalar yapmak zorunda bırakıldıklarını göstermektedir.

Ailelerin eğitime harcama yapmaya istekli olma nedenlerinden biri de eğitimin en önemli bireysel getirisi olan daha fazla gelirdir (Küçük, 2005, 9). Daha fazla eğitim sonucunda kişisel gelirin artacağı tezini savunan “beşeri sermaye teorisi”, kişisel gelir ile ailelerin yaptıkları harcamalar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Teoriye göre; kişiler örgün ve yaygın öğretime daha iyi iş fırsatları elde etmek için harcamalarda bulunurlar. Yaptıkları bu harcamalar sonucunda da kazançlarını arttırma şansına kavuşurlar. Bireylerin kendilerine yaptıkları bu yatırımlar, bireyin işteki verimliliğini ve yeteneğini doğrudan arttırdığı için sonuçta gelir farklılığına neden olur (Taytak, 2007, 44). Bu düşüncüyü 2011 yılı Eğitim Reformu Girişimi verileri de desteklemektedir. Adı geçen kaynağa göre anne babanın eğitim düzeyi arttıkça anne baba daha fazla gelir getirici profesyonel meslek grupları içinde yer almakta bu da ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını arttırmaktadır (Eğitim İzleme Raporu, 2011, 195).

Aileler çocuklarına harcama yaptıkları sürece onların geleceklerine de yatırım yaptıklarını düşünmektedir. Aslında bu düşüncenin ardında ailelerin kendi geleceklerine olan kaygıları da yer almaktadır. Çocuklarının eğitimine harcama

yapan aileler çocukları iyi bir mesleğe sahip olduklarında kendilerine bakılacaklarını ümit ederler. Dolayısıyla aileler rahat bir yaşlılık dönemi geçirme beklentisiyle, çocuklarının eğitimlerine daha fazla harcama yapmaya istekli olabilmektedir. eğitimin finansmanına daha çok katılmak istemektedirler. Bu düşünce, özellikle aile bağlarının güçlü olduğu ve sosyal güvence sisteminin az geliştiği ülkelerde yaygındır (Yolcu, 2011, 11). Başka bir neden ise ailelerin çocuklarının geleceğine yönelik kendilerinde sorumluluk hissetmeleridir. Kirchsteiger ve Sebald da (2010) ailelerin eğitimin finansmanına dahil oluşunu ailelere sorumluluk hissettiren duygusal yaklaşımlarıyla açıklar.

Eğitim kademeleri içinde en yüksek getiriye sahip olan kademe ilköğretim kademesidir. Bu sebeple ailelerin yapmış oldukları harcamalarının % 32.5'i ilköğretim için yapılmaktadır (Karip, 2007, 249). Eğitimin zorunlu tutulduğu ilköğretim kademesinde devletin maliyetlerin tamamını üstlenmesini beklemek doğaldır. Çünkü ilköğretim kademesi hemen her ülkede zorunlu eğitim kapsamındadır. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ilköğretim de dahil olmak üzere tüm kademelerde ailelerden giderek daha fazla katkıda bulunmaları beklenmektedir. Bütçe kaynakları kıt olduğunda, alternatif finansman kaynakları aranmakta ve çoğunlukla da en yakında duran ve istekli oldukları düşünülen aileler akla gelmektedir (TED, 2007, 94).

Aileleri harcama yapmaya yönlendiren en önemli sebeplerden biri de okulda verilen eğitimin niteliğidir. Alderman, Orazem ve Paterno (2001) okulun niteliğinden dolayı ailelerin eğitim harcaması yapmaya daha istekli davrandıklarını söylemektedir.

İlgili alanyazında ailelerin eğitime yapmış oldukları harcamalar; doğrudan parasal harcamalar, doğrudan olmayan (dolaylı) parasal harcamalar ve vazgeçme maliyetinden oluşmaktadır. Bunlar aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

2.4.1.2.2.1. Ailelerin Yapmış Oldukları Doğrudan Parasal Harcamalar

Ailelerin çocukları için ödedikleri okul ücreti, kayıt parası, katkı payları, okula yapılan parasal bağış ve yardımlar, spor parası, özel dershaneye, özel derslere,

yaz okuluna, ulaşım, okul kıyafetlerine ve kitaplarına doğrudan ödenen parasal harcamalar doğrudan yapılan harcamalar içinde yer alır (Karakütük, 2006, 220).

Konuyla ilgili Bray'ın (1999, 76) Tokyo'da yapmış olduğu çalışma ailelerin yapmış oldukları doğrudan harcamaların 50.000 ile 224.000 Riel arasında değişmekte olduğunu göstermektedir.

Ailelerin okullara ödemiş oldukları katkı payları, yapmış oldukları doğrudan harcamaları içinde yer almaktadır. Bazı ülkelerde ise kayıt ücretleri uygulamasında kupon (Voucher) sistemi denenmektedir (Elchanan ve Geske, 1990). Bu yaklaşım, her öğrencinin devlete maliyeti karşılığında çekini alıp istediği okulda hizmet almasıdır. Eğer okulun fiyatı yüksek ise geri kalanını aile kendisi doğrudan karşılamak zorundadır. Kupon yoluyla eğitimi finanse etme fikri ABD ve İngiltere'de ileri sürülmesine rağmen yaygın bir biçimde uygulamaya konulamamıştır (Altuntaş, 2005, 6). Lewin (Çev: Kavak ve Burgaz, 1994, 15) ise kupon sistemini, devletin öğrenci ailelerine çocuklarının okul seçimi ve eğitim hizmetinin maliyetini karşılaması için yaptığı yardım olarak tanımlamaktadır. Bu sistemle devlet, özel sektörün ürettiği eğitim hizmetini finanse etmekte, ailelere çocukları için seçim imkanı sunmakta ve böylece okullar arası rekabeti arttırarak eğitimin kalitesini arttıracakını düşünmektedir. Fakat uygulandığı ülkelerde eğitimin kalitesinin artması düşünülürken kalite daha da düşmüştür.

Katkı paylarının 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirisiyle eğitim hakkını gerçekleştirmenin önünde engel oluşturduğu belirtilmesinden sonra Endonezya'da ilkokullarda kayıt ücreti resmi olarak 1977 yılında kaldırılmıştır (Bray, 1995). Endonezya'da her ne kadar ilkokullarda birinci sınıfa kayıt sırasında alınan ücretlerin varlığına son verilse de, Jakarta'da yapılan araştırmalarda 1989-1990 öğretim yılında birinci sınıfa yeni kayıt olacak bir öğrenci için ailelerin 100.000 Endonezya Rupiah (Rp)'sı ödedikleri belirlenmiştir. Bu ücret yaklaşık olarak 55 \$'dır (Moegiadi ve Jiyono, 1991 Akt: Bray, 1995).

Bray (1996, 23-74) 1992 yılında Endonezya'da ailelerin kayıt ücretleri için % 2.3 oranında 1200 Rupia; öğrenim ücretleri için % 10.5 oranında 5.500 Rupia harcamada bulunduğunu ortaya koymuştur. Moğolistan'da da 1993 yılında aileler

bir öğrenci için 54 Tughrik (0.038\$) kayıt ücreti ödemiştir. 1992-93 yıllarında Filipinler’de çocuklarını kamu okuluna gönderen aileler 159, özel okula gönderen aileler 3207 Peso harç ücreti için harcama yapmıştır (Bray,1996, 23). Kamboçya’da yapılan bir çalışmada incelenen 77 okuldan 14’ünde ailelerin 1. sınıfa giden çocukları için 200-2500 Riyale kadar kayıt ücreti ödediği görülür (Bray, 1999, 49). Vietnam’da 1992 yılında ilkokullarda ailelere kayıt ücreti ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Bu dönemde Vietnam’da resmi verilere göre ilkokul mezunlarının dört yıllık ortaöğretim programına katılım oranları 1986-1987 yılında % 92 iken, ailelerden kayıt ücreti alınmaya başlandığı 1992 yılında % 72’ye düşmüştür. Bu düşüş yarım milyondan fazla öğrencinin eğitim hakkının elinden alındığını göstermektedir (Chossudovsky, 1999, 199-200).

Avrupa ve Orta Asya’da okul ücretleri yaygın bir uygulama olarak göze çarpmaktadır. Çoğunlukla resmi olmayan yollarla toplanan bu ücretler ailelerin eğitim harcamalarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin çoğunda parasız eğitim anayasal bir hak olarak ilişkilendirilmemiş olup söz konusu ülkelerden Mısır, Ürdün, Tunus ve Yemen’de okul ücreti bulunmaktadır. Endonezya, Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Çin ve Vietnam’da az da olsa okul ücretleri kullanılmaktadır (Öztürk, 2011, 19).

Türkiye’de ise ilk defa 1997 yılının başında uygulamaya konulan eğitime katkı payı ile makbuz karşılığında ailelerden para alınmaktadır. Birden fazla çocuğu aynı okula giden aileler sadece biri için ödeme yapar. Kayıt ücretleri, Bakanlığın alınmaması için her yıl çıkardığı genelgelere rağmen alınmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 01.09.1993 tarihinde yayımlanan 1993/57 sayılı genelgede, ailelerden kayıt parası adı altında zorla para alındığı, para vermeyenlerin kayıtlarının yapılmadığına yönelik basın aracılığı ile pek çok şikayetin olduğunun öğrenildiği, bu nedenle ailelerden kesinlikle para alınmaması aksine davrananlar hakkında yasal işlemler yapılacağı vurgulanmıştır (Altuntaş, 2005, 7). Buna rağmen aile ile okul aile birliğinden bir kişi muhatap olmakta ve ailenin ekonomik durumuna göre gönüllü makbuz karşılığında bağış alınmaktadır. Okul aile birlikleri kuruldukları (1759 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 16. Maddesi) 1973 yılından itibaren okul ve aile arasında işbirliğini sağlamanın yanında daha çok okulun finansmanında

görev aldığı görülür. Milli Eğitim eski Bakanı Erkan Mumcu bakanlık yaptığı dönemlerde yaptığı konuşmasında da bizzat bunu dile getirmiştir. Eski Bakan, açıklamalarından birinde okul aile birliklerinin okulun ihtiyaçlarında kullanılması için ekonomik durumu iyi olan öğrencilerden belli bir ücret alabileceklerini dile getirmiştir (Keskin ve Demirci, 2009, 31). Okul yöneticileri bağış ve kayıt ücretlerinin alımında ailelerle karşı karşıya kalmamak adına çoğunlukla okul aile birliklerini aracı etmektedir. Böylece okul yöneticileri öğrenci ailesini öğrenci ailesinden maddi talep etmek durumunda bırakmakta, yönetici kendisi almaya da okuluna kayıt ücretiyle bir gelir sağlamaktadır. Elde edilen bu gelir hizmetli, araç-gereç, kırtasiye gereksinimlerinin karşılanması, laboratuvar açılması, kütüphane kurulması, spor salonu yapılması, elektrik, su ve telefon giderlerinin karşılanması gibi amaçları gerçekleştirmek için kullanılır. Zorunlu öğretim süresinin 8 yıla çıkartılması ile birlikte derslik ihtiyacının artması ve buna bağlı olarak finans sorununun da yaşanacağı öngörülerek 4306 sayılı Kanun'da bazı kağıt ve işlemlerden eğitime katkı payı alınması hükmü getirilmiştir. Sekiz yıllık ilköğretimin finansman ihtiyacını karşılamak üzere eğitime katkı payı alınması ile ilgili aynı Kanunun yürürlüğe girdiği 1997 yılından 2004 yılı Ekim ayı sonu itibariyle; eğitime katkı payı olarak 2,189 katrilyon TL gelir sağlanmıştır. Bunun 2 katrilyon 163 trilyon 273 milyar TL'si eğitim ihtiyaçlarına harcanmıştır (Karaarslan, 2005).

Ailelerin eğitime yapmış olduğu doğrudan harcamalardan biri de bağışlardır. Özellikle kış aylarında okulun ısınma problemi olduğunda, okul idaresi öğrenci ailelerinden ekonomik durumu iyi olanlarla irtibata geçerek okula yakıt ya da para bağışında bulunmalarını istemektedir. Devletin okullara verdiği yıllık yakıt miktarı çoğu okullarda, okulların tükettiği yakıt miktarının üçte biri civarındadır. 2/3' si ise okul aile birliklerinden sağlanmaktadır (Altuntaş, 2005, 432). Bu ihtiyaçların giderilmesinde ailelerin sosyo-ekonomik durumu doğrudan etkili olmaktadır.

Ailelerin eğitime yapmış olduğu doğrudan harcamalardan diğeri toplanan spor paralarıdır. Okulda spor kolu için senede bir defaya mahsus olmak üzere ailelerden para toplanmaktadır. Bunun miktarı okul idaresi tarafından tespit edilmektedir. Diğer yanda, ilköğretim okullarında çeşitli miktarlarda (beş yüz bin ila bir milyon arası) karne ve diploma parası öğrenciler vasıtasıyla ailelerden doğrudan alınmaktadır

(Altuntaş, 2005, 432). Bu konuyla ilgili Kavak (1997, 1) ilgili araştırmasında, okullarda her öğretim yılı başında kayıt sırasında ailelerden alınan gönüllü bağışlar ile başlayan ve dergi parası, karne parası vb. adlar altında tüm öğretim yılı boyunca süren bir para toplama olgusuna tanık olduğunu, ayrıca konunun her yıl basın-yayın organları aracılığıyla kamuoyunun gündemine gelmesine ve tartışılmasına karşın, günümüze dek bu soruna çözüm bulunamadığını belirtmiştir.

Ailelerin yapmış oldukları doğrudan eğitim harcamaları içinde en fazla harcama türü ise dersane, özel ders ve kurs ücretleridir. Öyle ki çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen ailelerin 2002 yılında yapmış oldukları eğitim harcamalarının % 8'i dersane-özel ders için yapılan harcamalar olmak üzere % 13,1'i doğrudan ödemelerdir (TÜİK, 2006). Aynı araştırmaya göre çocuklarını kamu ilköğretim okuluna gönderen aileler özel dersaneler-özel ders için yılda 152.438.386.983,491 TL harcama yapmıştır. Bu miktar çocuklarını özel okullara gönderen ailelerde azalmakta ve yıllık 5.648.968.108,795 TL olmaktadır.

Dersanelere ve özel derslere 2002 yılında hanehalkının ödediği miktar, toplam eğitim harcamaları içinde yüzde 12'lik bir pay oluşturmaktadır. Özel dersane ve derslere resmi eğitim kurumlarında eğitimlerini sürdüren öğrenciler 747 milyon 631 bin 811 dolar, özel eğitim kurumlarındaki öğrenciler ise 167 milyon 109 bin 573 dolar aktarırken, ailelerin yaptıkları toplam harcama miktarı 914 milyon 741 bin 384 doları, öğrencilerin sınavlar için yaptıkları harcamanın toplamı ise 39 milyon 339 bin doları bulmuştur (TÜİK, 2006).

Ailelerin belirtilen harcama türlerine en fazla harcama yapmayı gerektiren durum eğitim sistemidir. Nüfusun yoğunlaştığı Türkiye'de nitelikli okullara girmek, üniversiteye giriş sınavlarında gösterilecek başarının önkoşuludur. Bu nedenle Türkiye'de yaşayan gençler için üniversite giriş sınavı büyük önem taşımakta iyi bir üniversiteye giden yolun da iyi bir ortaöğretim kurumundan geçmesi beklenmektedir (Geçer ve Başer, 2004, 51). Bu sebeple OKS (Ortaöğretim Kurumları Sınavı) / OGS'ye (Ortaöğretime Geçiş Sınavı) katılan öğrenci sayısının her yıl artmasına karşın (Örneğin 2000 yılında giren aday sayısı 419.216 iken 2008 yılında 905.930 olmuştur) sınavı sınırlı sayıda öğrencinin kazanacağını bilmesi çocuklarını en iyi

ortaöğretim kurumuna yerleştirmek isteyen aileleri, maddi imkânları ölçüsünde eğitim harcaması yapmaya yönlendirmektedir.

Bilindiği gibi, Türkiye eğitim sistemindeki okul kalitesi ve öğrenme çıktıları, farklı okul türleri arasında ciddi değişimler göstermektedir. Örneğin, Anadolu Liselerinde ve Fen Liselerinde öğrenim gören öğrenciler, genel liselerde ve meslek liselerine öğrenim gören öğrenciler ile karşılaştırıldığında, tüm eğitim göstergeleri bakımından çok daha yüksek performansa sahiptir (Kahveci, 2009). Geçer ve Başer, (2004) İzmir’de yaptıkları ilgili araştırmada OKS’ye girmiş ve sınavda başarılı olmuş 5 Anadolu Lisesinin hazırlık sınıflarında okuyan öğrencilerin % 98’inin bu sınava hazırlanmak için dershaneye gittiklerini belirlemiştir. Araştırmacılar, öğrencilerin dershaneye gitme oranlarına ve ailelerinin ekonomik durumlarına baktıklarında, Anadolu liselerini dershaneye gitmeyen ve ekonomik durumu iyi olmayanların kazanamadıklarını görmüştür (Kahveci, 2009, 64). İlköğretim, ortaöğretim ya da yükseköğretim kademelerinde eğitime ne kadar ekonomik destek sağlanırsa başarı oranının o kadar artacağı yönünde bir düşünce yaygındır. Bu doğrultuda aileler çocuklarının daha başarılı olmaları için eğitime daha fazla harcama yapmaya yönlendirilmektedir (Kalkan, 2008, 13). Belirtilen nedenlerle aileler özellikle ilköğretimin 6, 7, 8. sınıflarında çocuklarını dershaneye gönderme, özel ders aldırma, çeşitli yayın ve kitaplarla destek olma gibi yöntemlerden yararlanmaya teşvik etmekte belirtilen faaliyetler de onların yaptıkları eğitim harcamalarını artırmaktadır. Konuyla ilgili Tansel ve Bircan’ın (2004) ise yapmış olduğu çalışmada özellikle çocuklarını dershaneye gönderen ailelerin ortalama aylık gelirlerinin 1–15 katı kadar harcama yaptıkları ortaya koymaları da sözü edilen bulguyu desteklemektedir. Her gelir düzeyinden ailenin dershane masraflarının fazla olmasına karşılık belirtilen harcamayı yapıyor olmasının temel nedeni: kamuoyunda sıkça ifade edilen “yararlanan bedelini öder” anlayışının benimsenmesidir (Tural, 2006, 136).

Belirtilen savı doğrulayan diğer bir çalışma da Kahveci’ye (2009) aittir. Kahveci (2009) araştırmasında ailelerin çocukları için yaptıkları doğrudan harcama miktarını (öğrenci başına) ortalama olarak 4478,18 TL bulmuştur. Bu harcamalar arasında ortalama olarak 1243,31 YTL ile dershane için yapılan ödeme miktarı, 998,05 YTL ile özel ders ücreti en yüksek harcama miktarlarını teşkil etmektedir.

Öğrenci başına kurs, dershane, özel ders ve etüt merkezi nedeniyle yapılan ödemeler toplamı ise ortalama olarak 3051,05 YTL'dir. Belirtilen çalışmada ilköğretimin 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin % 75.2'sinin OKS/ SBS'ye hazırlık için okulda açılan kursa, dershaneye, etüt merkezine gitmekte ve/veya özel ders almakta olduğu ortaya konulmuştur.

Türkiye'de 1999-2000 yılları arası özel dershane sayısı 1999 yılında 1808 iken 2010 yılında 4193'e ulaşmıştır. Görüldüğü üzere özel dershane sayısı yıllar içerisinde sürekli artış göstermiştir. MEB verilerine göre (2010) 4193 dershanede toplam 1.174.860 öğrenci ailesi dershanelere doğrudan harcamada bulunmuştur. Bu artışın nedenlerinden biri 2007-2008 eğitim öğretim yılı itibarıyla 6, 7 ve 8. sınıfta her yıl üç ayrı sınav yapılmasıdır. 2007 yılından önce adaylar OKS sisteminde genellikle 8. sınıfta hazırlık amacıyla dershanelere gitmekteyken, OGES sistemiyle bu durum 4. sınıf düzeyine kadar inmiş dolayısıyla sınavlara hazırlık sürecinde ailelerin harcamaları da artmıştır. 2007-2008 yılı verilerine göre 6-14 yaşlar arası dershaneye giden öğrenci sayısı 538.455'dir (TÜİK, 2008). Veriler her ne kadar sadece ilköğretim aşamasındaki çocukların sayısını ve devam ettikleri dershane sayısını içermese de yaklaşık % 120'nin üzerinde görülen bu artış SBS ile birlikte sınav sayısının üçe çıkmasından da bağımsız olarak ele alınamaz. Bu da sınav sayısı arttıkça ailelerin ilköğretim düzeyinde eğitime daha fazla doğrudan harcama yaptıklarının göstergesidir (Duygan ve Güner, 2006, 85).

Ailelerin yaz okuluna yapmış oldukları harcama ise ailelerin yapmış oldukları doğrudan harcamaların yaklaşık % 1.7'sidir. Özdemir de (2011,66) yaptığı araştırmayla ailelerin ilköğretimde % 20.2 oranında yaz okulu gibi takviye etüt/kurslar için doğrudan harcama yaptıklarını ortaya koymuştur.

Özel ders ücretleri ise ailelerin daha fazla eğitim harcaması yapmalarına sebep olan harcama türlerindedir. Örneğin Kamboçya'da yapılan çalışmada aileler çocuklarının akademik performansını artırmak, sınavlara hazırlanmasını sağlamak, kendilerini çocuklarının ödevlerine yardım etme konusunda yetersiz görmeleri, başka ailelerden etkilenmeleri sebepleriyle özel ders için harcamada bulduklarını söylemiştir. Çeşitli ülkelerde çocuklarına özel ders aldırın ailelerin oranlarına

bakıldığında; Brezilya Rio de Janeiro’da 1997 yılında kamu okullarına giden öğrencilerin % 50’sinin özellikle sınıf tekrarı yapmamak için; Kamboçya’da 77 ilköğretim okulundaki 1997-1998 eğitim öğretim yılında şehir okullarındaki öğrencilerin % 60’ının, Mısır’da 1991-1992 yılları arası 300 okuldaki 5. sınıf öğrencilerinin % 54’ü, 8. sınıf öğrencilerinin % 74’ünün; 1994 yılında 4729 hanehalkı üzerinde yapılan incelemede kentlerde yaşayan öğrencilerin % 65’inin kırsal kesimde yaşayanların % 53’ünün; Hong Kok’ta 1996 yılında 507 ilköğretim öğrencisinin % 45’inin; Japonya’da 1993 yılında % 70’inin; 1995-96 yılında Tanzanya’da öğrencilerin % 26’sının özel ders aldığı verisine ulaşılmıştır. Tayvan’da 1996 yılında 4.266 adet özel ders veren merkez açılmış olup 1. 505,491 öğrenci bu merkezlerde özel ders almıştır (Bray, 2007, 24).

Ailelerin yapmış oldukları doğrudan harcamalardan diğeri özel okul ücretleridir. Türkiye’de özel okulların tarihi Osmanlı Dönemine dek uzanmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman’ın Fransızlar’a verdiği ayrıcalıklar (kapütülasyonlar) özel okulların başlangıcı olmuş, Fransızlar Osmanlı Devleti’nde azınlık okulu kurma hakkı kazanmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında ise yine azınlıkların çocuklarının eğitim gördüğü yabancı özel okullar mevcut olup 1930 yılında bu okullarda eğitim gören öğrenci sayısı 30.000 civarındaydı. 1980 yılından sonra özel okulların sayılarında yaşanan artış; iktidara gelen hükümetlerin neoliberal eğitim politikaları uygulamalarıyla birlikte özel okulların açılmasını desteklemelerinin sonucudur. Hükümetlerin sürekli özelleştirmeyi teşvik edici çalışmaları 1988 yılında Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) hazırlamış olduğu (1988, 158) İcra Planında “özel sektörün ilkokul ve diğer okullar seviyesinde özel okul açmaları, yatırım indirimi, düşük faizli kredi sağlama ve benzeri yollarla özendirilmeye devam edileceği” vurgulanmıştır. Dolayısıyla eğitimde özelleştirme politikalarının bir ayağını da özel okullar oluşturmuş hükümetlerin benzer özendirici çalışmaları devam etmiştir.

Psacharopoulos (1994, Akt: Ercan, 1998, 149) yaptığı bir araştırmada ekonomik sektörlere göre eğitimin getirisi incelenmiş; ekonomiye getiri kamu okullarında % 9 düzeyinde olurken bu oran özel okullarda % 11.2 düzeyinde bulunmuştur. Kamunun hantallaşmış eğitim yapısının gerekli performans

değerlendirmelerini yapamaması, eğitim teknolojilerini ve eğitim ortamlarını istenilen düzeye getirememesiyle özel okullara sağlanan teşvikler artmıştır (Hesapçioğlu, 2005, 45). Örneğin 2001-2005 yılı İcra Planlarında özel kesime vergiden muafiyet ve vergi iadesi, ailelere ise eğitim harcamalarının vergiden düşürmesi için olanaklar sağlanacağı belirtilmektedir (DPT, 2000). Böylece kamu tarafından özel okullara belirtilen imkanlar; gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, krediler (İlk iki yılı geri ödemesiz beş yılda dört eşit taksitle ödenir), vergi istisnası (Özel okulun öğretime başlamasından itibaren kalkınmada öncelikli yörelerde 10, diğer yörelerde 5 yıl kurumlar ve gelir vergisinden muaf tutulurlar), bina harcı istisnası, yatırım finansman fonundan yararlanma, enerji desteği, arsa tahsisi, dış kredi teminat mektubu masraflarına katkı, taşınma desteği olarak sıralanabilir (Keskin ve Demirci, 2009, 52).

Türkiye’de kamu özelleştirmelere bu kadar önem verip imkan sağlarken özelleştirme politikalarını uygulayan bazı ülkelerin de eğitimde istedikleri başarıya ulaşamadıkları görülmektedir. Örneğin, Tanzanya’da hükümet, kamu okullarına ayrılan kaynak sıkıntılarından kaynaklanan düşük okullaşma oranlarını yükseltebilmek için özel okulların önündeki yasal engelleri ortadan kaldırmış ve özel okul açmak isteyenlere önemli kolaylıklar sağlamıştır. Bu uygulama okullaşma oranlarında artışlara neden olsa da beklenenin aksine özel okullardaki öğrenciler kamu okullarındaki öğrencilere göre daha başarısız olmuşlardır (Lassibille ve Tan, 2001). Belirtilen uygulamanın aksine Türkiye’de 2009 yılı OKS sınav sonuçlarına göre ise, ilk üç sırayı paylaşan toplam sekiz öğrencinin hepsinin de özel okul öğrencisi olması, ÖSS sınavında bütün soruları doğru yaparak 500 tam puan alan 45 öğrencinin devam ettiği 45 ilköğretim okulunun 37 tanesinin özel okul olması aileleri özel okullarda daha nitelikli eğitim verildiği düşüncesine yöneltmektedir. Ayrıca hükümetlerin aileleri özel okullara yönlendirici çalışmalar yapması Türkiye’de çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin sayısını artırmıştır (Kahveci, 2009).

Aktaş (2005) Türkiye’de ailelerin özel okulları tercih etmelerinin nedenleri arasında okulun öğretim kadrosunun niteliğinin ve öğrencilerin başarı düzeylerinin yüksek olması; sosyal aktivitelere daha fazla katılım; kurumun maddi olanakları ile fiziki yapısının iyi olması gibi unsurları sıralamıştır.

Aileleri özel okullara harcama yapmaya neden olan en büyük değişken eğitimin nitelinin özel okullarda daha iyi olduğu yönündeki varsayımlarıdır. Neoliberal politikalar sonucu da 1980’li yıllarda eğitime genel bütçeden daha az pay ayrılmasıyla devlet okullarında sunulan eğitimde nitelik sorunu yaşanmaya başlamıştır (Karakütük, 2006, 221-222). Toplumda devlet okullarında nitelikli eğitim verilmiyor düşüncesi yaygınlaştırılarak özel okulların sayısı ve özel okullara olan istem artmıştır (Özdemir, 2011, 37). Örneğin eğitimde özelleştirme savunucularının başında olan Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Derneği’ne (TÜSİAD) göre toplumda özel ilköğretim okullarının nitelik algısı, devlet ilköğretim okullarına göre çok yüksektir. TÜSİAD’ın yaptırmış olduğu araştırmaya katılanların % 59,4’ü devlete ait ilköğretim okullarının nitelik algısı ile ilgili olumsuz görüş bildirirken, bu oran özel ilköğretim okullarının nitelik algısı için % 2.2’dir (TÜSİAD, 2003, 131).

Aslan (1994) konuyla ilgili yaptığı araştırmayla; nüfusun hızla artması ve bundan doğan sosyal talep baskısının eğitimin her kademesinde sosyal patlamaya yol açtığını, geleneksel okul sistemiyle ilgili büyüyen sorunların (ikili öğretim ve kalabalık sınıflar, okul yapıları, öğretim programları ve eğitim araçları, verimlilik, öğretmen) eğitimde nitelik krizine ve verim düşüklüğüne neden olduğunu saptamıştır. Kamu okullarındaki kalite sorunuyla ilgili Ataklı (1999) tarafından yapılan araştırmada; eğitimde kaliteyi olumsuz etkileyen sorunlar üzerine eğitimci, sağlıkçı, hukukçu, mühendis ve esnaftan oluşan 225 kişinin görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan tüm grup “eğitim bütçesinin yetersiz oluşunu”, eğitimin gelişme ve kalitesini etkileyen en önemli sorun olarak ifade etmiştir (Sakallı, 2010, 33).

Checchi ve Jappell’nin (2003 Akt: Yolcu, 2011,17), Meriç’in (2003, 19) yapmış oldukları araştırma, özel okullara giden çocukların daha nitelikli eğitim aldıkları bulgusuyla paralellik göstermektedir. Örneğin Polonya’da yapılmış buradaki özel okullardan mezun olan öğrencilerin ulusal ya da uluslararası düzeyde yapılan sınavlardan yüksek puan aldığı, bu okullardan mezun olan öğrencilerin daha iyi olarak tanımlanan yükseköğretim programlarına girdiği ve kamu okullarının özel okullara alternatif olmadığı belirtilmiştir (Checchi ve Jappell, 2003 Akt: Yolcu, 2011,17). Bernal de (2004) İspanya’da Zaragoza’da çocuklarını özel okula gönderen ailelerin bu yöndeki tercihlerinin arkasında yatan neden; özel okulların disiplin,

bireysel ilgi ve kazanım düzeyi bakımından kamu okullarına göre daha iyi olmalarıdır. Zaragoza’da 2003-2004 eğitim yılında çocuklarını özel okullara yerleştirmek için başvuran ailelerin sayısı 2970 iken bu sayı kamu okulları için 2329’dur. Bu veriler birlikte ele alındığında değerlendirildiğinde İspanya’da ailelerin, kamu okullarına kıyasla özel okullardan daha fazla istemde bulunmaları, özel okullarda verilen eğitimin niteliğinin daha iyi olduğu yönündeki düşünceyle açıklanabilir.

Akşit (2007) yapmış olduğu çalışmada çocuklarını özel okula gönderen ailelerin, bu okullarda verilen eğitimin niteliğinin mükemmel olduğuna inandıklarını söylemektedir. Somut göstergeleri arasında test puanları, öğretmen/öğrenci oranı gibi değişkenler yer almaktadır. Aileler özel okula gönderdikleri çocuklarının testlerde ve sınavlarda aldıkları başarıyı en önemli getiri olarak değerlendirmektedir. Köse’nin (2007) çalışması da bu bulguyu doğrulamaktadır. İlgili çalışmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin OKS sonucunda, Türkçe-Matematik ve Fen-Matematik alanında aldıkları puanlar, mezun oldukları okullara göre ciddi farklılıklar göstermektedir. Her iki alanda da en yüksek puanları (Türkçe-Matematik puanı ortalama olarak 390.2, Fen-Matematik puan ortalama 387.14) “özel” ilköğretim okullarından mezun olan öğrenciler alırken en düşük puanları (Türkçe-Matematik 286.99, Fen-Matematik 284.9) alt düzey kamu okullarından mezun öğrenciler almaktadır. Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin bu okullarda sunulan eğitimin kalitesi ile bir yükseköğretim kurumuna yerleşmenin oldukça zor olduğu düşüncesi onları ilgili alanda harcama yapmaya yöneltmektedir (Köktaş, 2009, 107).

Yukarıda sıralanan nedenlerle aileler çocuklarını kamu okullarından çok özel okullara göndermeye istekli olmakta, çocuklarını özel okula gönderen aileler de en fazla eğitim harcamasını yapmaktadır. ERG (2011, 161-162) verilerine göre Türkiye’de özel ilköğretime devam eden öğrencilerin oranı % 1.8 iken özellikle 2004 yılından sonra artmış ve 2011-2012 eğitim öğretim yılında % 2.9’a yükselmiştir. Bu da özel ilköğretim okuluna giden öğrenci sayısındaki artışla birlikte ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının da artması anlamına gelmektedir. Konuya araştırmanın yapıldığı Kastamonu düzeyinde bakılırsa 2010-2011 yılları arasında özel ilköğretim okuluna devam eden % 1’lik öğrenci oranının 2011-2012 yıllarında

% 1.2'ye yükseldiği görülmektedir. Kastamonu'da son bir yıl içinde özel ilköğretim okuluna giden öğrenci sayısının artmasıyla birlikte ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamaları da artmıştır.

Ailelerin eğitime yapmış olduğu doğrudan harcama türü içinde kıyafetlere yapmış oldukları harcamalar da yer almaktadır. Örneğin Endonezya'da 1992 yılında hanehalkı kıyafetler için ilkokul düzeyinde % 21 oranında 10.980 Rupiah (1 \$ = 9.677 Rupiah), ortaokul düzeyinde 19.977, lise düzeyinde 25757 Rupiah harcamada bulunmuştur. Vietnam'da ise aileler bir öğrenci için 12.200 Dong (1 \$= 20,807.31 Dong) kıyafet harcaması yapmıştır. Tayland'ta kıyafetler için çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler 302 Baht özel okula gönderen aileler 654 Baht harcamada bulunmuşlardır. Filipinler'de ise çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler 752 Peso, çocuklarını özel okula gönderen aileler ise kıyafet için 1267 Peso, ulaşım için 1948 Peso harcamışlardır (Bray, 1996, 23-70).

Bray'in (1999, 53) araştırmasına göre 1999 yılında Kamboçya'da aileler kıyafet harcamaları için yılda en az 8500 en fazla 95000 olmak üzere ortalama 31.200 Riyal para harcamıştır. Üniforma giderleri zorunlu olmamasına karşın okulların ısrar etmesi sebebiyle Uganda ve Zambiya'da aileler azımsanmayacak derecede harcama yapmaktadır (Özdemir, 2011, 19).

Diğer bir doğrudan harcama ailelerin kitaplara yapmış olduğu harcamalardır. Bray'in (1992, 23) yapmış olduğu çalışmaya göre 1992 fiyatlarıyla ailelerin ilköğretim düzeyinde kitaplara yapmış olduğu eğitim harcaması 3.020 rupiah olup bu miktar ailelerin ilköğretim harcamalarının % 5.8'idir. Örneğin Kamboçya'da aileler yılda en az 4000 en fazla 25.000 Riel olmak üzere ortalama 8500 Riel kitaplar için harcamada bulunmuştur. Aynı çalışmada ailelerin kırtasiye harcamaları en az 1500, en fazla 25.000 Riel olmak üzere ortalama 5000 Riel tutarındadır (Bray, 1999, 53). Tayland'da kitaplar için çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler 280 Baht, özel okula gönderen aileler 625 Baht harcamada bulunmuşlardır. 1993 yılında yine Kamboçya'da şehir merkezindeki aileler bir öğrenci için 87.000 Riel harcama yapmıştır (Bray, 1996, 70-71).

Ulaşım için yapılan harcamalar da ailelerin yapmış olduğu doğrudan harcamalardandır. Ailelerin okul servisi için yaptıkları harcamalar yüksek meblağlara ulaşmaktadır. Örneğin Tayland'da 1987 yılında hanehalkının ilköğretim düzeyindeki yıllık harcamaları araştırılmış çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin 32; çocuklarını özel okula gönderen ailelerin 326 baht harcamada bulunduğu tespit edilmiştir (Bray, 1996, 23). Aynı çalışmaya göre Endonezya'da 1992 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre hanehalkı ulaşım için ilkokul düzeyinde 1957, ortaokul düzeyinde 18047, lise düzeyinde ise 42.390 Rupiah harcamada bulunmuştur. Moğolistan'da aynı yıl ulaşım için aileler 11.9 Tughrik harcamıştır. Vietnam'da aileler bir öğrenci için 1993 yılında 200 Dong ulaşım harcaması yapmıştır. Kamboçya'da ise 1993 yılında aileler bir öğrenci için 138.000 Riel harcamada bulunmuştur bunun 11.400 Riel ilkokul düzeyinde yapılan ulaşım harcamalarıdır. Filipinler'de aileler yılda 1948 Peso eğitim harcamasında bulunmuşlardır. Bu harcamanın 670 Peso'sunu çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler, 18108 Peso'sunu da çocuklarını özel okullara gönderen aileler yapmıştır (Bray, 1996, 62-71).

Bray'e göre (1999, 21) Afrika ülkelerinden Mauritius'da aileler tarafından ilköğretime yapılan harcamaların % 11.8'i; Asya ülkelerinden Endonezya'da ise % 3.7'si ulaşımına ayrılmaktadır. Adı geçen çalışmaya göre Kamboçya'da çocuklarını ilköğretim okullarına gönderen ailelerin % 50'sinden daha azı ulaşım harcaması yapmaktadır. Bunun nedeni Kamboçya'da ulaşımında bisiklet kullanımının yaygın olmasıdır (Bray, 1999, 127).

Fransa'da okul ulaşımına yapılan harcamalar 1990'dan 2001 yılına kadar yaklaşık % 50 oranında atmıştır. Fransa'da 2001 yılında yapılan dolaylı harcamalar göz önüne alındığında, okul ulaşımına yapılan harcama eğitime yapılan toplam ailelerin harcamalarının % 0.5'ine karşılık gelmektedir (ECR, 2005). Finlandiya'da ise ilköğretim sırasında öğrencinin evinin okula uzaklığı beş kilometreden fazlaysa, öğrenci ücretsiz taşınmaktadır. Yine öğrenciler, yaşının uygun olmaması ya da yalnız başına okula gitmesinin güç olması durumunda ulaşım hizmetinden ücretsiz yararlanma hakkına sahiptir. Dolayısıyla Finlandiya'da aileler ulaşım için hemen hemen hiç harcama yapmamaktadırlar (ECR, 2005).

Türkiye’de ise Bakanlığın adrese dayalı kayıt sistemine göre, öğrenci evine en yakın okula kayıt olmasına yönelik düzenleme bulunmaktadır. Fakat bu düzenlemeye karşın servisi olmayan okul hemen hemen yoktur. Özellikle okul servislerine harcanan paralar çok büyük meblağlara ulaşmakta ve servis hizmetleri büyük bir rant oluşturmaktadır (Altuntaş, 2005, 8). TÜİK tarafından 2002 yılında yapılan araştırmada ise ailelerin yaptıkları eğitim harcamalarının % 4’ünün servis ücreti olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (TÜİK, 2006). Yapılan bu araştırmaya göre çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler 92.916.948.277.223 TL servis harcamasında bulunurken çocuklarını özel okullara gönderen aileler 22.860.376.413.390 TL eğitim harcamasında bulunmuştur (TÜİK, 2006).

2.4.1.2.2.2. Ailelerin Yapmış Oldukları Doğrudan Olmayan (Dolaylı) Parasal Harcamalar

Dolaylı parasal harcama beslenme, kırtasiye, sosyal faaliyetler için yapılan harcamalar, okul harçlıkları gibi eğitim harcamalarını kapsamaktadır (Kahveci, 2009, 41; Karakütük, 2006, 220).

Belçika’da 2001 yılında ailelerin eğitime yaptığı harcamaların % 15’i dolaylı harcamalardır. Ayrıca Belçika’da 1997-2001 yılları arasında ailelerin eğitime yaptığı dolaylı harcamaların oranı % 25 artmıştır. Güneydoğu Asya Ülkelerinden Myanmar’da 1994 yılında yapılan araştırmaya göre aileler ilkökul düzeyinde bir öğrenci için 703 Kyat (1 \$ = 855.485 Kyat) dolaylı harcama yapmıştır. Bunlardan kıyafet, kırtasiye, çanta için 378 Kyat, kitap ve eğitim malzemeleri için 53, ulaşım ve cep harçlıkları için 211 ve diğer harcamaları içeren dolaylı harcamaları için 61 Kyat harcamada bulunmuştur (Bray, 1996, 26).

Ailelerin yapmış olduğu dolaylı harcamalardan biri yemek için yapılan harcamalardır. 2001 yılında yapılan bir araştırmaya göre okul kantinlerine yapılan harcamalar ortalama olarak eğitime yapılan dolaylı harcamaların 2/3’ünden fazladır. Bu harcamalar ailelerin eğitime yaptığı harcamaların % 10’nu oluşturmaktadır. Moğolistan’da 1993 yılında aileler yiyecek ve barınma için bir öğrenci için 28,9 (1 \$= 1387 Tughrik) harcamada bulunmuştur. Ailelerin barınma için yapmış oldukları eğitim harcamasına bakıldığında Japonya’da 1990’dan 2000 yılına kadar barınmaya

yapılan ortalama öğrenci harcamasının kamu ve özel üniversitelerde % 41 artmış olmasına karşın kamu üniversiteleri için yapılan barınma giderinin % 60 olduğu görülmektedir (ECR, 2005).

Ailelerin yapmış olduğu dolaylı eğitim harcamalarına Türkiye açısından bakıldığında 2002 yılı TÜİK verilerine göre çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen ailelerin yapmış oldukları dolaylı parasal harcamalar 1.942.713.557.643.212 TL olarak gerçekleşmiştir. Çocuklarını özel ilköğretim okuluna gönderen ailelerin yaptıkları dolaylı harcama miktarı da 88.979.090.843.935 TL'dir. Böylece ailelerin yaptıkları eğitim harcamalarının % 11.4'ünün dolaylı harcamalara yapıldığı ortaya çıkmıştır (TÜİK, 2006).

2011 yılında yapılan bir araştırmaya göre ailelerin ilköğretim okullarına % 47.7 oranında kermes, şenlik ve çay günü gibi organizasyonlarla; % 7.0 okulda düzenlenen gösterilerle; % 6.5 fotokopi; % 5.4 deneme sınavları; % 4.7 sınav başvurusu; % 2.0 fotoğraf çekimi; %1.7 rozet, takvim vb. satışlarla; % 4.7 diğer harcamalarla yaklaşık % 80 oranında dolaylı eğitim harcaması yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır (Özdemir, 2011, 66).

Ailelerin dolaylı harcamalarından bir diğeri de çocuklarına verdikleri cep harçlıklarıdır. Mauritius'da yapılan bir çalışmaya göre aileler eğitim harcamalarının % 24.8'ini cep harçlığı olarak yapmaktadır (Bray, 1999, 21). 1992 yılında Endonezya'da ailelerin ilköğretim düzeyinde çocuklarına verdikleri cep harçlıklarının hanehalkı eğitim harcamalarına oranı ise % 32.8 ile 17.170 Rupiah olmakla birlikte bu harcama ortaokul düzeyinde 37.126, lise düzeyinde 57.757 Rupiah'tır (Bray, 1996, 23).

Türkiye'de ise ailelerin çocuklarına harçlık verme yoluyla yapmış oldukları dolaylı harcama çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen ailelerde 590.728.680.355.810 TL ve çocuklarını özel ilköğretim okullarına gönderen ailelerde 28.235.893.320.303TL'dir (TÜİK, 2006).

Ailelerin çocuklarının devam ettikleri okullarda düzenlenen sosyal faaliyetlere katılımı için yapmış oldukları harcamalar da dolaylı eğitim harcaması içinde

düşünülür. Kamboçya’da yapılmış olan çalışmadan elde edilen bulgulara göre aileler okulda düzenlenen festivaller, organizasyonlar ve sosyal etkinlikler için yılda 450.000 ile 20.600.000 Riel arasında harcama yapmaktadır (Bray, 1999, 56).

Endonezya’da eğitim harcamalarının kamu tarafından yapılmasıyla birlikte, sosyal faaliyetler için yeterli ödeneğin olmaması bu faaliyetlerin okullardan kaldırılmasına neden olmuştur. Üstelik ailelerin eğitime harcama yapmalarına sıcak bakılmadığı gibi sosyal faaliyetler için sponsor bulunamaması öğrencilerin bu faaliyetlerden yararlanamamasına neden olmuştur (Feitra, 2010).

Türkiye’de ise Özdemir’in (2011,66) araştırma bulgularına göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları harcamaların % 47.7’si okulda düzenlenen kermes, şenlik ve çay günü gibi organizasyonlara yapılan harcamaları oluştururken, % 7’si de okulda düzenlenen gösterilere yönelik harcamalar oluşturmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) 11 numaralı genel gözlem raporunda; görece olarak ailelerin yapmış oldukları dolaylı harcamaların da ücretsiz eğitim hakkından yararlanmanın önünde engel oluşturduğu ve bu hakkın gerçekleşmesini tehlikeye soktuğu belirtilmekte ve ortadan kaldırılması için çaba gösterilmesi gerektiğine işaret edilmektedir (Özsoy, 2007).

2.4.1.2.2.3.Vazgeçme Maliyeti

Kaynaklar kıt, buna karşın gereksinimler çok ve çeşitlidir. Kıt kaynakların alternatif kullanımları arasında tercih yapmak, seçilen alternatifin dışında kalanları feda etmek gerekir. Alternatif maliyet ya da fırsat maliyeti olarak da kullanılan vazgeçme maliyeti; kıt kaynakların kullanımı arasında seçilen seçeneğin dışındaki seçenekleri feda etmek, diğer bir deyişle bazı gereksinimleri karşılama fırsatını kaçırmak anlamına gelir. Örneğin eğitime ayrılan herhangi bir kaynak sağlık ya da güvenlik için kullanılabilirdi. Birey açısından değerlendirildiğinde ise eğitime ayrılan zaman, başka alanlarda kullanılmadığı için kazanç kaybının oluşabileceği söylenebilir (Kavak ve Burgaz, 1994, 100).

Bireyler bir ekonomik etkinlikte bulunarak gelir elde edebilecekken bir eğitim kurumuna devam ederek, gelir elde etmekten vazgeçebilir. Böylece bu eğitim kurumuna devam etmenin vazgeçme maliyeti, bir işte çalışarak elde edilebilecek gelirdir (Karakütük, 2006, 219-220). Görülüyor ki vazgeçme maliyeti kavramı, ‘kıt kaynakların’ kullanımında tercih yapmanın önemini belirten ve her ekonomik kararın bir bedeli olduğunu ortaya koyan bir kavramdır.

Vazgeçme maliyetini ölçmede pratikte güçlükler bulunmaktadır. Her öğrenim gören öğrencinin, eğitim yerine ekonomik bakımdan aktif yaşamı seçtiğinde, hemen iş bulması kesin değildir (Türköz, 2002, 62). Vazgeçilen gelirin hesaplanmasında işsizlik meselesinin dikkate alınması hesapların hassasiyeti ve güvenilirliği açısından da önemli olmaktadır (Yıldız, 2000).

Vazgeçme maliyeti kavramının parasal maliyet ya da harcama kavramından çok daha geniş bir anlama sahip olduğu açıktır. Günlük dilde maliyet kavramı genelde parasal anlamda kullanılmaktadır; ancak vazgeçme maliyeti, harcanan parayla temsil edilen gerçek kaynaklar anlamında kullanılır. Bu gerçek kaynaklar sadece satın alınan kaynakları kapsamaz, aynı zamanda alınıp satılmayan kaynakları da içerir. Böylece eğitimin vazgeçme maliyeti eğitim sürecinde kullanılan tüm gerçek kaynakları kapsar (Woodhall, 1987, 393).

Eğitimde vazgeçme maliyeti kavramını, bir örnek yardımı ile açıklamak konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Örneğin bir öğrenci ilköğretim sonrası eğitime devam etmek yerine kendisine gelir getirecek bir işte çalışması durumunda, hem kendisi gelir sağlayacak hem de ekonominin üretim gücüne katkıda bulunacaktır. Oysa, bireyin çalışmak yerine eğitime devam etmesi, hem kendisinin hem de ailesinin elde edebileceği gelir miktarından vazgeçmesini gerektirecek, toplum açısından ekonominin üretim gücünde bir azalma olacaktır. İşte eğitimi sürdürmek için öğrencinin ve toplumun katlanmak zorunda olduğu bu fayda kayıpları eğitimde vazgeçme maliyeti olarak adlandırılmaktadır. Bray (1999) vazgeçme maliyetinin sadece öğrencinin okula gelip gittiği zaman olarak değil, aynı zamanda iş piyasasındaki ve aileye olan katkısını da içerdiğini ifade etmektedir. Yaptığı basit bir hesaplamayla bunu biraz daha somutlaştırmaktadır. Buna göre

Kamboçya’da bir erkek çocuğunun işçi olarak günde 3000 Riel’den yıllık 225.000 Riel; kız çocuğunun tarımda çalışarak günde 2000 Rielden yıllık ortalama 140.000 Riel kazancı olabileceği halde süre ve emeklerini eğitime ayırmalarıyla belli bir maliyetten vazgeçtikleri görülür.

Eğitimde vazgeçme maliyeti, birey ve toplum için söz konusudur. Toplumun katlandığı vazgeçme maliyeti, hizmeti sunmak için kullanılan tüm kaynakların, alternatif alanlarında kullanılmamasından doğan fayda kayıplarıdır. Bireyin katlandığı maliyet ise zamanın alternatif değeri olarak ortaya çıkan, gelir getirebilecek bir işte çalışmamaktan dolayı vazgeçilen gelir akımları ve vazgeçilen boş zamandır. Özellikle zamanın değeri, birey için önemlidir. Bireylerin kendi zamanları, beşeri sermaye oluşumundaki maliyetler içinde en önemli faktördür. Çünkü bireyin zamanının değeri vazgeçme maliyetini belirleyeceğinden, yatırımın karlılığını da etkileyecektir (Thurow, 1970, 130 Akt: Baykal, 2006, 39).

Eğitimde vazgeçme maliyeti; “ücretli istihdamdan dolayı kazanılacak ücret kaybının yanı sıra, ev işlerinde kullanılan çocuk emek-zaman kaybını da kapsamaktadır. Özellikle düşük gelirli aileler için çocuk gelirlerinin aile bütçesine katkısı önemlidir. Bu açıdan vazgeçme maliyetinin değeri yüksek gelirli ailelere göre düşük gelirli ailelerde daha yüksektir (Stewart, 1995, 190 Akt: Baykal, 2006, 40). İlköğretim çağının düşük yaş gruplarını kapsadığı düşünülürse ilköğretimde kaybedilen kazançlar olarak ifade edilen vazgeçme maliyetinin, ilköğretim dönemi yaş grubunda çalışma söz konusu olmadığından- diğer eğitim düzeylerine oranla çok daha düşük düzeyde olduğu ileri sürülebilir (Ünal, 1996, 327). Ayrıca eğitimde vazgeçme maliyeti, öğretmen ve diğer personelin zamanı, kitapların kullanımı, donatımı, mobilya, ısı, ışık, materyal ve okul binalarını da içermektedir (Woodhall, M., 1994, 3 Akt: Küçük, 2005, 34).

Eğitim için kullanılan bina ve diğer malzemelerin vazgeçme maliyetleri amortismanlar olarak değerlendirilmektedir. Kullanılan bina ya da malzemeler başka bir alanda yahut gelir getirici faaliyetlerde kullanılabilirdi. Getirilerden vazgeçilerek bina, malzemeler eğitim adına kullanılmaktadır. Amortismanlar vazgeçme maliyetleri içinde değerlendirilmekte fakat bazı eğitim ekonomistleri tarafından

amortismanlar dolaylı eğitim harcamaları içinde ele alınmaktadır (Küçük, 2005, 35). Görüldüğü üzere vazgeçme maliyetleri çok çeşitli ve maliyetli kayıpları da içermektedir.

2.4.1.2.3. Hanehalkı Eğitim Harcamalarını Etkileyen Değişkenler

Hanehalkı eğitim harcamalarını etkileyen değişkenlere ilişkin olarak, ilgili alanyazında farklı sınıflandırmalara rastlamak mümkündür. Örneğin Tilak (1988, 61), hanehalkı eğitim harcamalarını etkileyen değişkenleri iki gruba ayırmıştır. Bunlardan ilki, hanenin genel özellikleri diğeri okulla ilgili değişkenlerdir. Hanenin genel özellikleri arasında sosyal özellikler (kast, bölge, etnik köken), ekonomik özellikler (hanehalkı geliri, mesleki düzey), demografik değişkenler (hanehalkının büyüklüğü) ve eğitim (hane bireylerinin eğitim düzeyi) bulunmaktadır. Okulla ilgili değişkenler ise okulun yerleşim yerinin özelliği, okulda öğle yemeği, ücretsiz üniforma, okullarda ücretsiz ders kitapları ve kırtasiye vb yardımların yapılması, okuldaki öğretmenlerin istihdam biçimleri, okulun kamu okulu, özel okul ya da kamu destekli yarı-özel okul olup olmaması; çocuğun gelişim özellikleri, köyü gelişme faktörü ve köy gelişim endeksidir.

Adem (1997, 83–84) eğitim harcamalarını etkileyen değişkenler arasında; ülkenin ekonomik düzeyi, kişi başına düşen ulusal gelir, siyasal iktidarların izlediği politika, halkın eğitim istemi ve eğitime gösterdiği ilgi, öğrenci sayısı, öğrenim çağında bulunan nüfusun okullaşma oranı, okullarda okutulan ders sayısının artması, eğitim personeli sayısının fazlaca artırılması, araştırma çalışmalarının hızla artması ve öğretimin teknik hale gelmesini sıralamıştır.

Başka bir gruplandırma da European Commissionu tarafından 2005 yılında yapılmıştır. European Commissionu Raporu'nda (ECR) yer alan sınıflandırmada ailelerin çocuklarının eğitimleri için yaptıkları harcamalar kişisel, kültürel, kurumsal, sosyo-demografik, ekonomik ve ailesel değişkenlerle doğrudan ilişkili olduğu için eğitim harcamalarını etkileyen etmenler de bu başlıklar altında ele alınmıştır.

Gürler, Kırıcı, Turgutlu ve Üçdoğruk (2007, 90) eğitim harcamalarını etkileyen başlıca değişkenleri; en yakın okula uzaklık, anne ve baba eğitim yılları, yaşanan yerin kır-kent olmasına göre incelemiştir.

Arthaud (2008, 23) ailelerin hanehalkı eğitim harcamalarını etkileyen değişkenleri üç grupta sınıflandırmıştır. Bunlardan ilki ailenin özellikleridir. Bu özellikler içinde anne babanın yaşı, cinsiyet, eğitim düzeyi ve mesleği gibi karakteristik özellikleri yer almaktadır. İkincisi aileye ilişkin değişkenlerdir. Belirtilen grup içinde ise ailenin tipi, büyüklüğü, ailenin geliri, toplam harcaması ve okula devam eden öğrenci sayısı bulunmaktadır. Bu değişkenlerden üçüncüsü ise ailelerin ikamet ettiği bölgenin özellikleridir.

Yolcu (2011, 14-27) ise hanehalkı eğitim harcamalarını etkileyen değişkenleri; kişisel ve kültürel algılara ilişkin algılar, kurumsal değişkenler, ekonomik değişkenler ve sosyo-demografik değişkenler olmak üzere dört başlık altında ele almıştır. Kişisel ve kültürel algılara ilişkin değişkenler arasında eğitimin kamu kaynakları dışında finanse edilmesi, ailelerin çocuklarının eğitimine verdiği önem, toplumsal sınıf beklentileri yer almaktadır. Hanehalkı eğitim harcamalarını etkileyen kurumsal değişkenler arasında ise kamu okullarındaki eğitimin niteliği, yasal düzenleme ve politikalar, kayıt ve öğrenim ücretleri, öğrenciler için finansal araçlar, kariyer araları, vergi teşvikleri ve öğrenci kontenjanları bulunmaktadır. Ekonomik değişkenler; işgücü piyasasının durumu, eğitimin getirisi, ailenin geliridir. Sosyo-demografik değişkenler ailelerin eğitim durumu, anne babanın mesleği, cinsiyet, hanehalkının yaşadığı yer ve farklı eğitim düzeylerine katılımıdır.

Bu çalışmada yukarıda belirtilenlerden yola çıkarak hanehalkı eğitim harcamalarını etkileyen değişkenler; kişisel ve kültürel algılara ilişkin etmenler, sosyo-ekonomik değişkenler ve okulla ilgili değişkenler olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

2.4.1.2.3.1. Kişisel ve Kültürel Algılara İlişkin Etmenler

Kişisel ve kültürel algılar, genellikle aile bireylerinin inançlarıyla ilgilidir. Bu algılar; eğitimin kamu kaynakları dışında finanse edilmesi, ailelerin çocuklarının

eğitimine verdikleri önem, toplumsal sınıf beklentileri, toplumsal norm ve değerlerle ilişkilendirilmektedir (nal, 1996; Tezcan, 1996; Tilak, 2002; ECR, 2005; Tomul, 2008; Yolcu, 2011).

1-Eğitimin Kamu Kaynakları Dışında Finanse Edilmesi

Devletin yeniden yapılandırılması çerçevesinde yerelleşme ve neoliberal politikaların etkisiyle kamunun eğitime yönelik harcamalarında dikkate değer azalma gözlenmektedir (nal, 1996). Buna karşın bireylerin eğitimin bir kamu hizmeti olarak tüm yurttaşlara ücretsiz sunulması yönündeki beklentileri, onların bireysel eğitim harcamalarını etkilemektedir. Örneğin, Avrupa Birliği (AB) yesi 15 ülkede yapılan araştırmada, katılımcıların % 57'si eğitim harcamalarını karşılamaya istekli değilken, % 43'ünün istekli olması yukarıda söylenenlerle örtüşmektedir. Eğitim harcamalarını karşılamaya en az istekli olan ülke % 33 ortalama ile Fransa iken, en fazla istekli olan ülke % 58 ortalamayla Lüksemburg'tur. Belçika, İspanya ve Portekiz'de çalışmaya katılanlar, eğitim için harcama yapmaya daha az istekli görünürken, Danimarka ve Lüksemburg'dakiler ise eğitim için harcama yapmaya daha isteklidir (ECR, 2005).

Son yıllarda devletin eğitimi bir kamu hizmeti olarak sunma sorumluluğundan uzaklaşmasıyla, ailelerin hanehalkı btcelerinden eğitime yaptıkları harcamalar, onların buldukları sosyo-ekonomik düzey (SED)'e göre farklılaşmıştır. Yolcu'nun (2011, 15) yapmış olduğu araştırma ailelerin SED'inin onların eğitim harcamalarıyla ilgili bakış açılarını da etkilediğini doğrulamaktadır. Türkiye'de çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen ailelerden alt ve orta sosyo-ekonomik düzey (SED)'deki aileler eğitimin maliyetine katılımını doğru bulmamakla birlikte, eğitimi kamusal bir hizmet olarak algılamaktadır. Alt ve orta SED'de bulunan ailelerin aksine, st SED'de yer alan aileler eğitimin maliyetine daha fazla katılmaktadır. Belirtilen görüş de eğitimin kamu kaynakları dışında finanse edilmesinin önünü açmaktadır.

2-Ailelerin Eğitime Verdikleri Önem

Aileler eğitimin yararına ve gelecekte onun somut bir getirisi olacağına inanıyorsa daha fazla harcama yapmaktadır. Örneğin, tarımla uğraşan ve eğitim durumu düşük aileler çocuklarını kendileriyle karşılaştırarak yaşamın devamında eğitim görmenin çok da önemli olmadığı ve eğitim görmeden de gereksinimlerin karşılanabileceği düşüncesiyle eğitime para harcamaya gerek görmemektedir. Aile, eğitimi gereksiz ve masraflı bir hizmet olarak algılayıp çocuğu aile içinde daha çok işgücü olarak değerlendirdiğinde çocuklarının eğitimine harcama yapmaz. Eğitimsel kazanımların yeterince algılanmadığı bir toplumda eğitim harcamaları asgari düzeyde kalır (Akça, 2002, 22).

Düşük statülü işlerde çalışanlar, daha üst statüde çalışanlarla kendilerini karşılaştırdıklarında aralarındaki gelir, iş pozisyonu, konum ve iş rahatlığının nedenini eğitim farklılığından kaynaklandığını görür. Çocuklarını kendilerinden daha üst seviyede ve kendilerinden daha iyi çalışma koşullarında görmek isteyen aileler çocuklarının eğitimlerine önem vererek amaçlarını gerçekleştirmek adına harcama yapmaya istekli davranır. Bu aileler, çocuklarının gelecekte daha iyi bir yaşam standardına sahip olmaları için gelirlerinin önemli bir kısmını onların eğitimine aktarmaya hazırdır. Bunu daha önce de belirtildiği üzere sadece çocukları için değil kendi hayatlarını garanti altına almak için de yaparlar (ECR, 2005).

3-Ailelerin Toplumsal Sınıf Beklentileri

Ailelerin sınıf beklentilerinin eğitim harcamalarını etkilemesinden önce toplumsal sınıf kavramına değinmekte fayda vardır. Toplumsal sınıf kavramı ilk kez Marx tarafından kullanılmıştır. Max Weber (1978 Akt: Durand, 1995) toplumsal sınıfı, bir bireyin rant ya da gelir elde etmek için sahip olduğu/olmadığı mal ve hizmetlerden yararlanma derecesi veya onları kullanma tarzının tipik sonucu olan şans olarak tanımlar. Weber (1978 Akt: Aktaş, 2000, 67) toplumu, gelir durumlarına göre üç ayrı sınıfa ayırmıştır. Ona göre toplumsal sınıflar üretim ve mübadele ilişkilerinden hareketle tanımlanarak ürettikleri işe göre bir sınıfa tabidir. Toplumsal sınıflar daha çok bireylerin bir araya gelişi olarak tanımlanır. Marx belirttiği görüş doğrultusunda bireylerle ilgilenmez, dikkatini ekonomik ya da politik nedenlerle

oluşmuş toplumsal sınıflara yönelir. Marx ve Engels'e göre de (1998, Akt: Aktaş, 2000, 66) sınıflar kendilerini ancak birbirleriyle ilişki içinde var ederler. Böylelikle sınıf ilişkisi kavramı sınıf kavramının oluşturucusudur. Bir sınıf diğer bir sınıfla ilişkisi olmadan düşünülemez. Marx ve Engels, bireyler ancak başka bir sınıfa karşı ortak bir mücadele verdikleri ölçüde kendileri de bir sınıf oluşturur demektedir.

Toplumsal sınıf kavramıyla ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. 'Benzer sosyal şartlar içinde bulunmak, benzer statüye sahip olmak ve benzer değer hükümleri taşımak gibi üç ana faktör tarafından oluşturulan sosyal gruplar'; 'Hemen hemen aynı iktisadi güce sahip olan, hayat üslupları birbirine uyan, aynı kültür ve terbiyeyi almış olan, iktisadi menfaatleri müşterek olan ve kendini aynı durumda hisseden fertlerin teşkil ettikleri topluluk' tanımları bunlardan bir kaçıdır (Arslantürk ve Amman, 2011, 393).

Toplumdaki çeşitli sınıfların ön plana çıkması, o sınıfa ait olabilmek için çaba harcamayı gerektirir. Aileler, çocuklarına toplumda saygınlık ve statü sağlayan, çocuklarının konumundan kendilerinin de fayda sağlayabilecekleri meslekler edinmeleri için eğitime harcama yapmaya istekli olmaktadır. Çocuklarının avukat, hakim, doktor, kaymakam, öğretim görevlisi, üst yönetici gibi meslekleri edinmesini istemeleri de ailelerin bu uğurda yaptıkları eğitim harcamalarını artırmaktadır (Yolcu, 2011). Fakat Türkiye'de yaşayan ve ayrı bir toplumsal sınıf olarak algılanan çeşitli etnik kökendeki aileler statü yönelimli olsalar da eğitim harcamalarını artıramaz. Örneğin Romen kökenli çocuklar ailelerinin gelirlerine katkı sağlamak amacıyla okula gitmemekte, çocukları için de harcama yapmamaktadır. Romen çocukların ailelerinin işgücüne katılımı açısından sorunlar yaşanması ve istihdam edilmeyen Romen ailelerin yaşadıkları sosyo-ekonomik nedenlerden ötürü çocuklarını okutamaması, Türkiye şartlarında iş bulamadıkları için çocuklarına yaptıkları eğitim harcamalarını da azaltmaktadır. Aynı durum Türkiye'nin doğu kesiminde yaşayan ve 'kürt' olarak adlandırılan aileler açısından da böyledir (BETAM, 2003). Toplum içinde oluşturulan sınıflandırmalar ailelerin işgücü ve istihdam durumunu doğrudan, ailelerin eğitim harcamalarını da dolaylı olarak etkilemektedir. Toplum içinde yer alan bazı azınlık kesimlerde eğitim harcamalarının çok az olduğu görülmektedir. Bu ailelerin yapmış oldukları harcamaların az

olmasının nedeni azınlık olmalarından ziyade çeşitli sosyal haklardan yoksun olmalarıdır. Bernal (2005), çingeneler, göçmenler gibi temel sosyal haklardan mahrum olan varsıl olmayan kesimin çocuklarını daha çok kamu okullarına gönderdiklerini ve yapmış oldukları eğitim harcamalarının da düşük olduğunu belirtmektedir.

Sözü edilen değişkenlerin dışında eğitimin toplumsal sınıfa olumlu yansımalarından biri de, kişilerin çevresini genişletme olanağı sunmasıdır. Eğitimli kimseler ilerde iş ya da meslek bakımından ilişki kuracak ve birbirlerine yardım edeceklerdir. Böylece birbirlerinin mesleklerinde yükselmelerine yardımcı olabilecek her tür anlaşma ve işbirliği olanakları hazırlanmış olmaktadır. Bu konuda askeri eğitimle ilgili bir araştırmada askeri akademidekilerin arkadaşlıklarının onların ilerdeki atamalarında ne kadar önemli olduğu ortaya konulmuştur (Tezcan, 1992, 62). Kırsal kesimlerde bile aileler çocuklarının gerek ekonomik ve gerekse toplumsal statülerinin yükselmelerinde eğitimin rolünü anlamışlardır (ECR, 2005).

Türkiye’de son dönemde eğitime olan büyük rağbette eğitimin statü artışı sağlamanın payı büyüktür. Durumun farkında olan aileler, eğitimin kişilerin menfaatleri doğrultusunda fayda getirmesi, bu menfaatten hem çocuklarının hem çocukları aracılığıyla kendilerinin yararlanabilmeleri için eğitime harcama yapmaya daha istekli olmakta fakat bazı aileler de istek duymalarına karşın çeşitli değişkenlere göre eğitim harcaması yapabilmektedir (Bakış, 2009).

4-Ailelerin Sahip Oldukları Toplumsal Değerler ve Normlar

Norm, kültürün belirlediği yerleşik davranış kurallarıdır. Her kültürde toplumsal düzeni sağlayan, bireylere yol gösteren, doğru ve yanlış, olumlu ve olumsuz belirleyen kurallar, standartlar ve fikirler bulunur. Bütün bunlara norm adı verilir. Normlar toplumda yaşayan insanların ne şekilde hareket etmelerine ilişkin kurallardan oluşur. Bir davranışın norm haline gelebilmesi için fertler arasında ortaklaşa uyulan bir davranış olması, davranışa bir değer atfedilmesi, davranışa uyulmadığı takdirde o davranışla ilgili bir yaptırım gücünün ortaklaşa kabul edilmesi gerekir. Bu anlamda sosyal norm, belirli bir grupta veya toplumda standartlaşmış yol gösterici ve idare edici davranış şekilleridir. Fertlerin davranışlarının başkaları

tarafından nasıl değerlendirileceğinin rehberidir. Fertlerin davranışlarının tasvip edilip edilmeyeceğini ortaya koyar. Özetle normlar, toplum üyelerini belirli olaylar karşısında belirli tarzda davranmaya zorlayan kurallardır (Elster, 1989; Arslantürk ve Amman, 2011, 264).

Değerler ise bir toplumun kültürünü öğrenmek, o kültürlerin değerlerini bilmek demektir. Diğer bir deyimle, arzuladıkları yaşamın ne olduğuna ilişkin fikirlerini öğrenmek o toplumun değerlerini oluşturur. Değerler insanların iyiyi, doğruyu, güzeli ve çirkini tanımlamak için koymuş oldukları standartlar; hangi toplumsal davranışların iyi, doğru ve istendik olduğunu belirten, paylaşılan ölçüt ve fikirlerdir. Normların temelinde değer yargıları bulunur. Ancak her değer yargısının norm oluşturması söz konusu değildir. Normlar, değer yargılarının bir açıklaması olarak ortaya çıkar. Bu nedenle her normda bir değer yargısı vardır fakat her değer yargısı norm değildir. Sosyal değerler de sosyal normlar gibi davranışların belli bir kalıba göre yapılmasını ister. Normların temelinde değer yargıları bulunduğu gibi değer yargılarının temelinde tutum ve inançlar bulunur. Norm ve değer arasındaki en temel farklılık değerlerin soyut ve genel kavramlardan meydana gelmesi, normların ise belirgin ve yol gösterici oluşudur. Bir toplumun değerleri, normları etkilemesi açısından büyük önem taşır. Örneğin, eğitime değer veren bir toplumun eğitimi yaygınlaştırması, eğitimle ilgili normlara ağırlık vermesi beklenir. Toplum aşırı nüfus artışına değer veriyorsa, toplumsal normlar büyük ailenin ortaya çıkışını destekler bir vaziyet alır (Arslantürk ve Amman, 2011, 264).

Günümüze dek biyologlar ve sosyal psikologlar arasında tercihlerin, normların ve kültürel davranışların içsel olduğuna dair büyük bir uzlaşma mevcuttur. Tercihler, değerler ve davranış normlarının nesiller arasında aktarıldığı iki ana yolun olduğu iddia edilir. Onlar genetik ve kültürel aktarım sürecinin ürünleridir. Gerçekte Heckman (2006) tarafından iddia edildiği gibi bilişsel ve bilişsel olmayan beceriler örneğin yetenekler ve tercihler, genetik özellikler ve bireysel deneyimin etkileşimi tarafından yönlendirilir. Genetik özelliklerin aktarımı şüphesiz ki sadece ailelerden çocuklarına doğrudur. Öte yandan kültürel aktarım, kapalı sosyal ilişkilerin yanı sıra dikey ve yatay sosyal ilişkileri de içerdiği için daha geniştir. Kültürel aktarım; tercihlerin, değerlerin ve davranış normlarının sosyal etkileşimle iletilmesi olarak

tanımlanır. Bu tanım, bir sosyalleşme sürecini ve davranışsal özelliklerin nesilden nesile geçişini, ailelerden görülen davranışların taklit edilmesini ifade eder (Bisin ve Verdier, 2006).

Eğitim, tercihlerin sosyalleşme ve rol modellerinin taklidi ile iletildiği önemli bir alandır. Sosyo-psikolojik alanyazına göre aileler çocuklarının eğitime yaklaşımlarını şekillendirmede yaygın bir etkiye sahiptir. Örneğin Cohen (1987) ailelerin kendi eğitimsel başarıları ile ilgili standartlar koyarak çocuklarının yaklaşımını ve eğitimsel çabalarını etkilediğine dair güçlü deneysel bilgiler sunmaktadır. Ailelerin eğitime yönelik sahip oldukları değer ve normlarla biçimlenen olumlu özellikler çocuklarını da etkilemektedir. Ailesinin eğitime değer vermesi sonucu yüksek eğitim düzeyine sahip olan aileler, kendi çocuklarının eğitimine daha fazla önem vermeye ve daha fazla harcama yapmaya eğilimlidir (Kirchsteiger ve Sebald, 2010, 502; Steelmann ve Powell, 1991).

Toplumsal değer ve normların etkisi ile bireyler geleneksel olandan uzaklaşmak istememektedir. Inkeles ve Smith (Akt: Eskicumalı, 2003, 18) toplumsal değişim sürecini incelediği altı gelişmekte olan ülkede, modern insanı geleneksel insandan ayıran yedi özelliği belirlemiştir. Bunlar: (1)Yeniliğe açık olmak, (2) Aile ve din gibi geleneksel otoritelerden bağımsız hareket etmek, (3) Bilimsel düşünmeye sahip olmak, zorluklar ve problemler karşısında çaresizliğe ve kaderciliğe kapılmamak, (4) Yüksek statülü bir mesleğe ve yüksek düzey bir eğitime sahip olma isteği, (5) Planlamaya önem verme, zamana riayet etme, (6) Sivil toplum örgütlerinde aktif rol alma, toplumsal sorunlarla ve bölgesel politikayla ilgilenme ve (7) Bilgi alanındaki gelişmelerini takip etmeyi spor, din ve bölgesel işlere tercih etmektir.

Geleneksel bir insanı belirtilen niteliklere sahip modern bir insana dönüştürecek beş önemli faktör; şehirleşme, kitle iletişim araçları, modern girişimcilik, politik ilerleme ve eğitimidir. Eğitim insanların düşüncelerini geleneksellikten modernliğe dönüştüren en önemli araçtır. Geleneksellikten ayrılmamak daha çok eğitimsiz kişilerde görülmekte olup bu kişilerin içinde buldukları toplumsal değer ve normlar eğitime yapılan harcamaları etkilemektedir

(Alat ve Alat, 2011, 1358). Daha çok az gelişmiş ülkelerde görülen ve geleneksellikten ayrılmayan aile tiplerinde çocukların gelecekle ilgili çok yönlü düşünememe ailelerin eğitime yönelik tutumlarını, harcamalarını eğitim yönünde kullanmalarını etkilemektedir. Dışarıya ve dış çevreye kapalı, belli kişi ya da kişilerin boyunduruğunun sürdüğü, kişilerin kararları alan değil de daha çok başkaları tarafından kendileri için alınan kararları uygulayan aile tipinde çocukların alacakları eğitime karar veren aileler, yapacakları harcamaları da kendileri belirlemektedir. Karar verenlerin doğrultusunda harcama yapılmasıyla da aileler eğitimin finansmanına daha az katılmaktadır (Tezcan, 1992, 204).

Toplumsal normlar kişinin eline verilmiş senaryolara benzer. Kişi bu senaryolara göre rolünü ifa eder ve toplumda bir statü kazanır. Ancak gerek formel normlar (hukuk normları; kanun, tüzük, yönetmelik, yönergeler), gerekse informel normlar (örf, adet, töre, gelenek, ahlak, din) olsun durağan değil hareketli bir yapıya sahiptir ve bu da toplumsal hareketliliğe yol açar (Arslantürk ve Amman, 2011, 154). Toplumsal sınıflar birbirleriyle ilişki içinde olarak toplumsal hareketliliği meydana getirmektedir. Farklı sınıfa ait kişiler diğer sınıflara ait bireylerle sürekli etkileşim halinde olarak hareketlilik yaratır. Çünkü eğitim toplumsal statü sağlama araçlarından biri olarak ele alınmaktadır. Yapılan uygulamalı araştırmalar ABD, İngiltere ve İskandinav ülkelerinde eğitimin, yüksek statülere tırmanmakta başta gelen bir 'Hareketlilik Merdiveni' durumuna geldiğini göstermektedir. Gerçekten eğitim, toplumsal sınıf yapısındaki durum ile çeşitli ilişkiler içindedir. Örneğin bir kimsenin statüsünün değerlendirilmesi onun ne kadar eğitim gördüğüne ve ne çeşit bir eğitimden geçtiğine göre tayin edilir. Araştırma sonuçları yüksek okul mezunlarının % 55'inin yüksek saygınlıklı mesleklere sahip olduklarını ortaya koyar. Oysa lise mezunlarının sadece % 6'sı yüksek saygınlığa sahip meslek statüsündedir (Tezcan, 1992, 63).

Geleneksel toplum yapısındaki ebeveynlerden biri ya da her ikisinin olmadığı durumda evin en büyük ferdinin fedakarlık yapması gerekir algısı feda edilen kişi için yapılan eğitim harcamalarını azaltır. Ailenin büyüğü olmak bazı şartlarda eğitim hizmetlerinden yararlanmayı olumsuz etkileyerek harcamaları azaltmaktadır (Akça, 2002, 22). En büyük çocuk aleyhinde yaşanan olumsuzluk bazı ailelerde de ortanca

çocukları etkilemektedir. Aileler ilk çocuklarında yüksek beklenti içinde olduklarından ilk çocuklarının eğitimlerine harcama yapmaya daha istekli olmaktadır. Ailelerde son çocuğa önem verilmesi alışkanlığı ise evin en küçük çocuğunun eğitimine harcama yapılmasına neden olmaktadır. Fakat ortanca çocuklara yapılan eğitim harcamaları değerlendirildiğinde durumdan ortanca çocukların olumsuz olarak etkilendikleri görülmektedir (Yolcu, 2011).

Toplumsal değer ve normlar kadınların eğitimlerini de etkilemektedir. Çünkü sosyal ve kültürel engeller arasında ailenin izin vermemesi, çalışan kadınla ilgili toplumsal algının yarattığı rahatsızlık, kadından evde bakım hizmetlerinin beklenmesi kadınların eğitim almaları önünde engel teşkil etmektedir. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından 1999 yılında yaptırılan “Cumhuriyetin 75. Yılında Kadınların Statüsü” isimli araştırmadan kız çocuklarının okutulmaması dolayısıyla ailelerinin bu çocuklara eğitim harcamaları yapmamaları nedenlerinden birinin de ailenin tutumu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tunç, 2009). UNICEF’in (2003) araştırmasına göre kız çocuklarının okutulmamasında gelenek ve dini inançlar rol oynamaktadır.

Van’da ahlaki kurallara olan bağlılık, okula gönderilmeyen kız çocuklarının gönderilmemeleri nedenlerinden birisidir (İlhan, 1994). Gürol ve Dilli’nin (2006) ilgili çalışmalarının bulgularına göre kız çocuklarının okula gönderilmeme nedenleri arasında toplum tarafından kınanma korkusu ve kız çocuklarına evlenince kocaları bakar düşüncesi yer almaktadır. TÜSİAD ve KAGİDER’in (2008) “Cinsiyet Eşitsizliği Raporu; Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri” adlı ortak çalışmasında toplumdaki ataerkil yapının eğitimi de etkilediği belirtilmektedir. İlhan (1994, 258) yapmış olduğu çalışmayla kız çocuklarını okula göndermeyen ailelerin toplumda ayıplanma ve kınanma korkusu yaşadıklarını belirtmiştir. Çünkü aileler kızların küçük yaşta evlenmelerini doğru kabul eden bir kültürel geleneğe sahiptir. Ayrıca onların belli bir yaştan sonra erkek öğrencilerle bir arada bulunmalarının sakıncalı durumlara yol açacağı görüşüne sahiptir. Geleneksel aile ve toplumsal yapı kızların okumasını gerekli görmez.

Kız çocukları ile erkek çocukları arasında ayırım yapan toplumların görüşleri yapılan harcamaları etkilemektedir. Öyle ki okula gönderilmeyen kız çocukları ailelerin bu çocuklara eğitim harcamaları yapmamaları sonucunu doğurmaktadır. Aile içinde kadına ve kız çocuğuna değer verilmediğini, sürekli horlandığını, aşağılandığını kültürlenme yoluyla öğrenen bir erkek çocuğunun baba olduğunda kız çocuklarına karşı aynı biçimde davranması olasıdır. Daha ötesi kız çocuğunun eğitimine gereken önemi vermeme ve eğitim harcamaları yapmaktan kaçınma davranışları da görülebilmektedir. Belirtilen bu duruma kırsal kesimde ya da büyük kentlerin belli kesimlerinde bulunan okullarda sıklıkla rastlanmaktadır. Aile sahip olduğu kültürel veya dini değerler gereği kız çocuğunun bir erkek çocuğunun yanında oturmasını istemediğinden kız çocuklarının eğitimine olumsuz yaklaşabilir (Yolcu, 2011).

Yukarıdaki söylenenleri Alat ve Alat'ın (2011,1358-1364) araştırmasından elde edilen bulgular doğrulamaktadır. Örneğin bazı aileler, dini ya da sosyo-kültürel nedenlerle kızlarının iyi huylu, terbiyeli yetiştirilmesi için eğitimi bir tehdit olarak algılayıp okulda ailenin değerlerine aykırı şeyler öğretilceği kaygısıyla kızlarını okutmak istememektedir. Daha çok kırsal kesimde yaygın olan 'kız çocuğu okutulmaz' düşüncesinin hakim olduğu bir aile ortamında yetişen aile fertleri kendi kızlarının okumaları hususunda istekli olmamaktadır. Zorunlu bırakıldıklarında ise eğitim harcamasını isteksiz olarak yaptıklarından harcama miktarı minimum değerde kalmaktadır.

Eğitim almak için yaşadığı ortamı değiştirmek zorunda kalanlara önyargıyla yaklaşıldığı bir aile ortamında yetişen aile bireyleri, çocuklarının eğitimi için farklı ortamlara gidilmesi gerektiğinde buna izin vermez. Eğitimin harcama gerektiren bir kurum olmasını kabul etmeyen, kendileri de olanaklar dahilinde eğitim almış ailelerin bakış açılarını yıkmak zordur. Onlar da kendi aileleri gibi kıt olan kaynaklarını eğitime değil zorunlu ihtiyaçları için kullanmaktadırlar. Kız çocuklarının kolayca kandırılabilirdiği düşüncesinde olanlar kızları için eğitim harcaması yapmak istemez. Yine kızların ailelerin denetimi altında kalması ve göz önünde olması gerektiğine inanan toplumların yaptıkları eğitim harcamaları olmamakta ya da çok düşük düzeyde kalmaktadır. Muhafazakar aileler kızlarını

buldukları ortam dışında okula göndermek istemezler. Yatılı okul imkanları sunulmasına rağmen bu imkandan da yararlanmaktan kaçınırlar. Çünkü yatılı okullar hakkında eğitim seviyesi düşük olanların yanı sıra eğitilmiş kişilerce de yapılan olumsuz yorumlar aileleri etkiler. Örneğin konuyla ilgili bir araştırma kapsamında görüşlerine başvurulmuş Kastamonu'da Meslek Yüksek Okulu'na devam eden bir üniversite öğrencisi, YİBO'ların (Yatılı İlköğretim Bölge Okulları) kızlar için uygun olmadığı görüşünü şu sözlerle yansıtmaktadır: 'Normal devlet yurtlarında kızların girdikleri yerlere erkekler de girebiliyor...' (Alat ve Alat, 2011, 1358-1366).

Dini değerleri yüksek olan aileler çocuklarının dinlerini öğrenip daha ahlaklı olmaları, hafız olmaları halinde ise sunulan istihdam imkanlarından yararlanabilmeleri sebebi ile ilköğretimden sonra çocuklarını daha çok yatılı Kuran Kursları'na göndermektedir. Kuran Kursları bir nevi meslek okulları olarak görülmektedir. Çocuklarının her türlü ihtiyaçları bu yatılı Kuran Kursları'nda karşılandığından ailelerin eğitim harcaması yapmalarına gerek de kalmamaktadır. 20 yaşında kızlara evde kalmış gözüyle bakılan toplumlarda okumanın kızların evlenme çağını geçirmelerine sebep olacağını düşündüklerinden kızlar okula gönderilmemektedir. Ailelerin kız çocuklarını bir an önce evlendirmek istemelerinin diğer bir sebebi ise bazı toplumlarda geleneksel hale gelen başlık parasıdır. Başlık parası almak isteyen aile, çocuğunu okula gönderip harcama yaptıktan sonra evlendirip gelir elde etmeyi tercih etmektedir. Adı geçen alışkanlıkların yaygın olduğu yerlerde ailesinin kararlarını uygulamak istemeyen çocuklar başkalarına kaçmayı tercih etmekte bu da eğitim yapmalarına engel olmaktadır. Böylece ailelerinin eğitim harcaması yapmalarına da gerek kalmamaktadır (Aydemir, 2010).

Belirtilen toplumsal algıların dışında toplumda yaygın olan diğer bir düşünce de yüksek tahsil yapan kişilerin istihdam edilmeyerek işsiz kaldığı ya da çok cüzi ücretlerle çalıştırıldığıdır. Bu anlayış, toplumdaki kişilerin eğitime bakış açısını olumsuz etkilemektedir. İleride maddi kaygılar yaşanma ihtimali aileleri eğitime harcama yapmaktan alıkoymaktadır. Konuyla ilgili olarak yapılan bir araştırma kapsamında köy muhtarının görüşlerine başvurulmuş, köy muhtarı da eğitilmiş gençlerin işsiz gezmesinin çocuklarda ve ailelerde eğitime devam etme konusunda motivasyon kaybına yol açtığını bunun da eğitim harcamalarını etkilediğini ifade

etmiştir (Alat ve Alat, 2011, 1358-1366). Daha çok kırsal kesimde eğitime olumsuz yaklaşan kişilerce çıkartılan dedikodular da eğitime yapılan harcamaları etkilemektedir. Etraftan duydukları dedikoduları ciddiye alan aileler çocuklarını okutmamak için direnmektedir. Özellikle kız çocuklarının namuslarıyla ilgili ortaya sürülen olumsuz görüşler öğrenci ailelerini etkilemektedir. Namusla ilgili çıkartılan dedikodular, namusuna aşırı olarak önem veren toplumlarda etkisini göstermekte, dedikodulara inanılmasa da etraftan çekinme aileleri okuldan uzaklaştırmaktadır (Aydemir, 2010). Öte yandan deneyimler, kızların ve kadınların eğitim gereksinimlerine öncelik vermenin tüm topluma daha iyi sağlık, daha iyi beslenme, daha az doğurganlık ve yoksulluğun azalması olarak geri döneceğini göstermektedir (Kavak, 2010, 28). Psacharopoulos ve Patrinos (2004 Akt: Kavak, 2010, 26) kadın eğitimine yapılan yatırımın getirilerinin erkeklere yapılan yatırımdan daha yüksek olduğuna katılmakla birlikte ilköğretim kademesinde erkeklerin getiri oranının kadınlardan daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Toplumlarda farklı iş mesleklerine değer verildiği hatta bu ayrımın taşıdıkları kıyafetler bazında bile yapıldığı bilinmektedir. Beyaz ve mavi önlük tanımlaması da buradan gelmektedir. Güney Kore’de kolej mezunu olmayan mavi yakalı işçilere, onların kolej mezunu beyaz yakalı yöneticileri tarafından ikinci sınıf yurttaşlar gibi davranılmaktadır. Böylece, bu ülkede aileler daha fazla saygı ve iyi bir konum için çocuklarının eğitimlerine yatırım yapmaya daha fazla istekli olmaktadır (ECR, 2005).

2.4.1.2.3.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenler

Ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen diğer bir faktör sosyo- ekonomik değişkenlerdir. Bunlara aşağıda sırasıyla yer verilmiştir.

1-Anne-Babanın Eğitim Düzeyi

Eğitim düzeyi yüksek olan anne babalar, daha yüksek bilgi düzeyine sahip olduklarından çocukları için daha fazla harcama yapmaktadır. Çünkü eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin gelir düzeyleri de yüksek olduğundan hanehalkı gelirlerinin önemli bir kısmını çocuklarının eğitimine ayırmaktadır. Anne ve babanın

her ikisinin eğitim düzeyi harcamaları etkilemekle birlikte, özellikle babanın eğitim düzeyi harcamalarda daha etkili olmaktadır. Daha açık bir ifade ile babanın eğitim düzeyine göre eğitim harcaması artmakta ya da azalmaktadır. İlgili alanyazında bu sayıltıyı doğrulayacak araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin Knodel ve Wongsith (1991) anne-babanın sahip oldukları eğitim düzeyinin, çocukların sahip olacakları eğitim düzeylerini de etkilemesiyle eğitilmiş ailelerin daha fazla harcamada bulunacağına dikkat çekmektedir. Tilak (2002, 28), ailedeki eğitim düzeyi en yüksek olan birey ile öğrenci başına yapılan harcama arasında anlamlı bir ilişki olmadığını, aile reisi olarak babanın eğitim düzeyi ile öğrenci başına yapılan eğitim harcaması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Annenin eğitim düzeyi ile kızların okula devamı ve kızlara yapılan eğitim harcamaları arasında pozitif bir korelasyon vardır. Gelbal (2008) yaptığı araştırmada annenin eğitim düzeyi ile birlikte evdeki olanakların yüksek olmasının başarıyı arttırdığını ortaya koymuştur. Eğitimi fazla olan aileler çocuklarının ileri kademelerde eğitim almalarını sağlayacaklar bunu yaparken de artan eğitim kademeleriyle birlikte eğitim harcamaları da artacaktır (Haan ve Plug 2006 Akt: Gürler, Kırıcı, Turgutlu, Üçdoğruk, 2007, 91). Örneğin Peru'da çocuklarının eğitimine daha fazla harcamada bulunan ailelerin eğitim süreleri ortalama 11.2 yıl; en az harcama yapanların ise 4.6 yıldır (Alfonso, 2002 Akt: Yolcu, 2011, 24).

Shi'nin (2006 Akt: Yolcu, 2011, 24) Çin'de yaptığı araştırma ise anne ve babanın eğitim düzeyi ile eğitime yapılan harcamalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı yönündedir. Bu durumun olası nedeni, Çin'de uygulanan tek çocuk politikasıdır. Bu durum ailelerin çocuklarının eğitimine yatırım yapmaya daha istekli olmalarına yol açmaktadır. Çin'de eğitim düzeyi yüksek olan beyaz yakalı işlerde çalışan babaların; eğitim düzeyi daha düşük olan mavi yakalılara ve diğer işlerde çalışanlara göre, ilkokula devam eden çocuklarının eğitimine yılda ortalama 20 \$ daha fazla harcama yapmaktadır.

Babası bir yıl daha fazla eğitim alan erkek çocuklarının eğitime katılım olasılığı ve bu katılım karşısında yapılan harcamalar % 15 artarken, bu oran kız çocuklarında % 10 dolaylarındadır. Başka bir deyişle babanın eğitim seviyesindeki artış erkek ve kız çocukların eğitime katılımı ve yapılan eğitim harcamalarını aynı

oranda etkilememektedir (ERG, 2009, 15). Gignoux ve Ferreira'nın (2010, 4-6) yapmış oldukları çalışma sonucuna göre eğitimli anneler çocuklarının okula kayıt oranlarını artırmakla birlikte yapılan harcamaları da artırmaktadır. Yine aynı çalışmaya göre, ailelerin eğitim düzeyleri önemli olmaktadır. Fakat babanın eğitim düzeyi sadece kız çocuklarının okula gönderilmesinde daha fazla etkili iken, babaların eğitimli ya da eğitimsiz olması erkek çocuklarının okula gönderilmesinde etkili olmamaktadır.

Türkiye'de konuyla ilgili çalışmalara bakıldığında Tomul'un (2008) araştırması çocuğa yapılan eğitim harcamaları üzerinde anne-babanın eğitim düzeyinin önemli bir rolü olduğunu belirtir. Adı geçen çalışmanın bulgularına göre babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuğa yapılan eğitim harcamaları artmaktadır. Babanın eğitim düzeyindeki artışın etkisi kızlara yapılan eğitim harcaması üzerinde daha etkilidir.

Köktaş'ın (2009, 59) yaptığı araştırma da Tomul'un araştırma bulgularını desteklemektedir. Belirtilen çalışmanın sonuçlarına bakıldığında; okur yazar olmayan ailelerin eğitim harcamaları % 1.3; okuryazar olanların % 1.7; ilkokul mezunu % 25; ortaokul mezunu % 8.7; orta ve dengi melsek % 0.2; lise % 18.2; lise dengi meslek % 7.1; ön lisans % 3.2; fakülte % 23.8 ve yüksekokul mezunu olan ailelerin harcamaları % 10.3 oranındadır. Burada ilkokul mezunlarının, yükseköğretim mezunlarından daha fazla harcama yapıyor olmalarının nedeni bu ailelerin eğitime ya da çocuklarının geleceğine yükseköğretim mezunlarından daha fazla önem verdiklerinden değil, çalışmada sayı olarak daha fazla olmalarından kaynaklanmaktadır.

Eğitim düzeyi daha yüksek olan anne ve babaların çocuklarının eğitim düzeylerinin daha yüksek ve bunun sonucunda da yaptıkları harcamanın daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim durumu yüksek ailelerin maddi gelirlerinin fazla olması nedeniyle de eğitim harcamaları yüksektir (Tural, 2012).

2-Anne ve Babanın Mesleği

Anne babanın iş hayatı ile yapılan eğitim harcaması arasında ilişki olduğunu ortaya koyan araştırma bulguları mevcuttur. İş hayatında uzman ve teknisyenlik gibi mesleklere sahip olan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları daha fazladır. Tarım ile uğraşan ailelerin yapmış oldukları harcama ise diğer mesleklere göre daha azdır. Tarım işlerinde çocukların ailelerine yardım etmesi nedeniyle eğitime ayrılan kaynak azalmaktadır (Arthaud, 2008, 25). Bu görüşün aksine Hindistan'da tarım sektöründe çalışan aileler ilkokula devam eden çocuklarının eğitime yüksek miktarda harcama yapmaktadır. Bunun nedeni tarım sektöründe çalışan ailelerin çocuklarının en azından ilkokul düzeyinde eğitim almalarını istemeleridir. İleri eğitim kademelerinde eğitim için harcamalar da artacağından aileler sadece ilkokul eğitimi alacak olan çocuklarına tek kademe için harcama yapmaktan kaçınmaz (Tilak 2002).

Gignoux ve Ferreira'nın (Akt: DPT ve DB, 2010) daha önce bahsedilen araştırmalarında, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı olan PISA (Programme for International Student Assessment) sınavının Türkiye verileri üzerinden yaptıkları araştırma ile babaları servis sektöründe çalışanların, zanaatkar ya da esnaf olanların, atölye ve makine operatörü ya da montajcısı olarak çalışanlar ve işsiz olanların; babaları parlamenter, üst düzey bürokrat, uzman, tekniker ya da memur olanlardan daha başarısız oldukları ortaya çıkmıştır. Başarısız çocukların aileleri çocuklarının başarı düzeylerini artırmak için özel okul, takviye ek ders, kurs ve dersane eğitime harcama yaparak eğitimin finansmanına daha fazla dahil olmaktadır.

Bernal (2013, 50) anne ve babanın mesleğinin eğitim harcamalarında önemli bir değişken olduğunu belirtmektedir. Araştırmacıya göre daha az eğitim harcamasında bulunan çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler genellikle işçi sınıfından olmaktadır. Bu ailelerde anne genellikle çalışmamaktadır. En fazla eğitim harcamasında bulunan çocuklarını özel okula gönderen ailelerde anne ise çoğunlukla çalışmakta olup bireyler yüksek gelir getirici işlerde çalışmaktadır.

3-Ailenin Gelir Düzeyi

İlgili alanyazında yapılan araştırmalar, aile geliri ile eğitime yapılan harcamalar arasında doğrudan ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin Bolivya'da aile bireyleri tarafından elde edilen toplam gelirin, çocukların eğitimine yapılacak harcamalar üzerinde belirleyici olduğu gözlenmektedir (www.unicef.org).

Bray (1999,15) ailenin gelir düzeyinin eğitime yönelik harcamalar üzerinde belirleyici olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla gelir durumu iyi olan aileler eğitim harcamalarına daha eğitim harcaması yapmakta iken, gelir durumu iyi olmayanlar ya daha az eğitim harcaması yapmakta ya da bu harcamaları hiç yapmamaktadır.

Hindistan'da Tilak (2002, 29) tarafından yapılan çalışma ailelerin geliriyle yapmış oldukları eğitim harcamaları arasında beklenenin aksine negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Tilak'ın (2002, 29) araştırmasına göre alt gelir grubundaki aileler toplam gelirlerinin % 6.9'unu çocuklarının eğitimine harcarken, bu oran üst gelir gruplarına doğru azalmaktadır. Üst gelir grubunda olan aileler ise toplam gelirlerinin % 0.63'ünü çocuklarının eğitim harcamasına ayırmaktadırlar. Nijerya'da yapılan araştırma da ailelerin gelir düzeyleri ile ters orantılı olarak eğitime katıldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Benzer bulguya Tayland örneğinde de rastlanılmaktadır. Gelir düzeyi en düşük aileler kendi bütçelerinin % 47'sini ilköğretime ayırırken, bütün aileler göz önüne alındığında bu oran % 16'lara gerilemektedir. Tilak'ın bulgularıyla zıt olan bulgulara alanyazında daha sık rastlanmaktadır. Örneğin World Bank (2002), Admassie (2003 Akt: Tomul, 2007, 123), ECR'ye (2005) göre ailenin geliri çocuğun eğitimini okul ücretleri, kitap, üniforma ve taşıma ücretleriyle doğrudan etkilerken; gelişmiş bölgelerde ikamet etme, iyi akran grubu içinde yer alma ve iyi eğitim veren okullara gidebilme olanakları sağlayarak dolaylı etkilemektedir.

Aile geliri ile çocuğun eğitimine yapılan harcama arasındaki ilişki, ülkelerin eğitim finansmanına ve eğitim kademelerine göre farklılık göstermektedir. Maitra (2003), Bangladeş'te eğitim talebi üzerinde kişisel ve hanehalkı özelliklerinin etkilerini açıklamaya çalışmıştır. Aile gelirindeki artışın eğitim harcamalarına katılımda artış sağladığını belirtmiştir. Aile reisinin işsizliği sebebiyle herhangi bir

gelirinin olmaması ailelerin eğitime yapacakları harcamayı minimuma indirmektedir (ECR, 2005).

Anne ve babanın çalışarak gelir elde etmeleri ailelerin varıllığı üzerinde önemli bir etkidir. Varsıl ailelerin, çocuklarının eğitimi için ayıracağı kaynak, şüphesiz yoksullara göre daha fazla olacaktır. ABD’de yapılan bir araştırmada çocuklar için 17 yaş düzeyine kadar olan harcamalar incelenmiştir. Buna göre yoksul, orta ve zengin ailelerin bulunduğu grupların yapmış oldukları eğitim harcamaları karşılaştırılmış ve yoksul ailelerle zengin aileler arasında yaklaşık 13.000 \$ fark olduğu görülmüştür. Güney Afrika’da yapılan başka bir araştırmada alt gelir grubunda yer alan ailelerin harcama bütçesi içerisinde eğitim harcamalarının % 1,79 oranında bir yere sahip olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada orta ve üst gelir düzeyindeki ailelerin harcama bütçeleri içerisinde eğitim harcamalarının oranının % 2,81 olduğu belirlenmiştir. Kanada’da 2008 yılında hanehalkı eğitim harcaması ortalama 2,179 \$’dır. Belirtilen gelir dağılımı, gelir dilimlerine göre farklılık göstermektedir. Buna göre, en alt gelir diliminde bulunan hanehalkının harcaması yılda ortalama 415 \$ iken, üst gelir diliminde bulunanların 8580 \$’dır (Martins, 2006 Akt: Yolcu, 2011, 12).

Türkiye’de ilgili alanyazında yapılan araştırmalar ailelerin gelir düzeyi arttıkça öğrenci başına yaptıkları harcama miktarının arttığını desteklemektedir. Bu çalışmalardan biri olan Kahveci’nin (2009, 94-95) çalışması, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını incelemektedir. İlgili araştırmanın verilerine bakıldığında; aylık geliri 500 TL’den az olan ailelerin ortalama 788,71 TL, aylık geliri 500-1000 TL olan ailelerin ortalama 1404,99 TL, aylık geliri 1001-2000 TL olan ailelerin ortalama 3458,36 TL, aylık geliri 2001-4000 TL olan ailelerin ortalama 7757,37 TL ve aylık geliri 4001 TL ve üzerinde olan ailelerin ortalama 7798,81 TL harcama yaptıkları görülmektedir. Köktaş Altuğ’un (2009, 109) hanehalkı eğitim harcamaları analizinden elde edilen sonuçlara göre yükseköğretim öncesi ve ortaöğretim sonrası eğitim harcamalarının yaklaşık % 42’si gelir düzeyi yüksek aileler tarafında yapılmaktayken, gelir düzeyi düşük aileler tarafından yapılan eğitim harcamasının oranı sadece % 2’dir.

Köktaş (2009,10) ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını çeşitli bölgeler kapsamında araştırmış ve en fazla eğitim harcamalarını İstanbul'daki ailelerin yaptığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun sebebi İstanbul'da araştırma kapsamında olan ailelerin yaklaşık % 80'inin orta ve üzeri gelir diliminde yer almasıdır. Dolayısıyla gelir düzeyi yüksek olan aileler, daha fazla eğitim harcaması yapmaktadır. Eğitim harcamalarının gelir içerisindeki oranı itibariyle ikinci sırada % 2.3 ile Ege Bölgesi yer almakta, onu % 2.4 ile Batı Anadolu Bölgesi izlemektedir. Ege Bölgesinde yer alan ailelerin analizinde, hanelerin yaklaşık % 63'ünün, Batı Anadolu Bölgesinde ise yaklaşık % 67'sinin gelir dağılımında orta ve ortanın üzerinde dilimlerde yer aldığı görülmüştür. Yapılan harcamanın gelire olan oranında, Güneydoğu Anadolu Bölgesi % 0.7, Ortadoğu Anadolu Bölgesi % 0.5 ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi % 0.2 ile son sıralarda yer almaktadır. Bu oranlar, Türkiye ortalaması olan % 1.5'in oldukça altındadır. Yapılan harcamaların gelir içerisindeki payını azaltan en önemli değişken, ailelerin gelir diliminde alt sıralarda yer almasındandır denilebilir. Bölgelerin gelir dilimleri incelendiğinde Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nde bu oranın yaklaşık olarak % 58, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise % 71 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

TÜİK'in (2011) araştırmasına göre, aylık ortalama geliri 907 TL olan aileler gelirinin 0.9'unu eğitime ayırırken, aylık ortalama geliri 3066 TL olan aileler ise gelirinin 3.4'ünü eğitime ayırmaktadır.

4-Cinsiyet

Erkek ile kadın arasında fiziksel farklılıkların yanı sıra duygusal, ilgi alanları ve düşünce farklılıkları da bulunmaktadır. Bu sebeple toplumsal yaşantıda erkek ve kadın farklı değerlere sahiptir. Her ne kadar kız çocuklarının daha iyi eğitim almaları arzulansa bile, ilgili alanyazında yapılan araştırmalar ailelerin çocukları için yapmış oldukları eğitim harcamalarının onların cinsiyetine göre farklılaştığını ortaya koymaktadır (Köktaş, 2009, 62).

Hemen hemen bütün ülkelerde ilköğretim kademesi yasalarla zorunlu hale getirilmesine karşın, eğitim alanındaki cinsiyet farklılıkları devam etmektedir. Bu sorunun neden yok edilemediği, Hill ve King'in (1993, 1-50) maliyet/ fayda analizi

modeli ile yanıtlanabilir. Belirtilen modele göre eğitim maliyetleri getirileri aşınca aileler kızlarının eğitimine yatırım yapmaktan kaçınır. Maliyet/ fayda analizi modeline göre kız çocuklarının eğitimi maliyetli olmaktadır. Her iki cinsiyet için maliyetin aynı olduğu durumlarda bile aileler erkek çocuklarının eğitim görmesinin kendileri için daha fazla getirisi olacağını düşünebilirler. Eğitimin getirilerinin cinsiyete göre belirlenmesiyle, ilköğretimin kadınlara sağladığı getiri % 12.8 iken, erkeklerde bu oran % 20.1 olmaktadır. Tüm öğretimin ortalama getirisi kadınlarda % 9.8, erkeklerde ise % 8.7 düzeyindedir. Buna göre, kadınların eğitimden elde ettikleri getiri, erkeklerin elde ettikleri getiriden daha yüksektir. Kadınların eğitimden elde ettikleri getirinin erkeklere göre daha yüksek olması, temel olarak kadınların ortalama eğitim düzeylerinin düşük olmasına dayandırılmaktadır. Ayrıca, özellikle gelişmiş ülkelerin okullaşma oranı içerisinde kızların payının yüksek olması da, kadınların eğitimle daha fazla getiri elde etmesine bağlanmaktadır (Adem, 1993, 338).

Çalışmalarda cinsiyete göre eğitim düzeyi karşılaştırıldığında, 15 yaş ve üzeri kadınların ortalama eğitim süresinin, 1960 yılında 4 yıldan 1980 yılında 5 yıla ve 2000 yılında 6 yıla yükseldiği görülmüştür. Aynı sürelerde ise erkeklerde eğitim düzeyinin sırasıyla 5, 6 ve 7 yıla yükseldiği saptanmıştır. Gelişmişlik düzeyine göre ortalama eğitim yılına bakıldığında, gelişmekte olan ülkelerin en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerdeki kadın ve erkeklerin ortalama eğitim süreleri, 1960 yılında sırasıyla 1 ve 2 yıl iken, 1980 yılında 2 ve 4, 2000 yılında ise 4 ve 6 yıl olmuştur. Gelişmiş ülkelerde ise, kadın ve erkeklerin ortalama eğitim süreleri 1960 yılında yaklaşık 6 yıl iken, 1980 yılında yaklaşık olarak 8 yıla ve 2000 yılında yaklaşık 10 yıla çıktığı saptanmış artan sürelerle birlikte ailelerin kız çocuklarına yaptıkları harcamalar da artmıştır (Gürler, Kırıcı, Üçdoğruk, Turgutlu, 2007, 91). Kumbhampati (2008 Akt: Yolcu, 2011, 25) ilgili araştırmasında ailelerin kız ve erkek çocuklarının eğitimine yapmış yaptıkları harcamalarla, yapılan bu harcamaların geri dönüş oranı arasında kayda değer bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Aileler, tahmin edileceği gibi, erkek çocuklarına daha fazla harcama yapmaktadır. Bunun nedeni yoksulluk ve iş gücü piyasası koşullarının aileleri çocuklarının eğitim harcamalarıyla ilgili bir tercih yapmak zorunda bırakması, onların da oğullarının eğitimine öncelik vermesi gösterilebilir.

Kız çocuklarından çok erkek çocukların eğitimine yatırım yapmayı tercih eden ülkelerden biri Hindistan'dır. Bu ülkede 2011 yılında ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının sadece % 0.8'i kızlar için yapılmıştır (www.nationmaster.com). Kadınların eğitimine erkeklere göre daha az önem verilmesi, kast kültürünün günümüz Hindistan'ında halen fonksiyonel olduğunu göstermektedir (Arslantürk ve Amman, 2011, 401). Hindistan'da cinsiyet ayrımının belirgin bir şekilde ortaya konulmasıyla birlikte, kadınlar için çalışma şartlarını iyileştirme çalışmaları yapılarak, yerel yönetimlerde kadına görev verilerek eğitimdeki eşitsizlikler önlenilmeye çalışılmaktadır. Eğitimde yaşanan bu olumsuzluğu gidermek için Hindistan'da ders programları kızların ev işleriyle ilgilenmeleri gerçeğine göre esnek şekilde hazırlanarak kızların eğitime katılımı artırılmaktadır (Klatzer, 2011, 15).

Eğitim çoğu ülkede parasız olsa bile, eğitimin parasız olarak sunulması maliyetinin hiç olmadığı anlamına gelmez. Okul masrafları kimi ailelere çok fazladır. Okula gitmek, kız çocuklarının evde ailelerine kendilerinden beklenen kadar yardım edememelerine neden olabilir. Aileler kızlarının tarlada çalışmasını tercih edebilir, okulda verilen eğitimin bir kadın için gereksiz olduğu düşünebilir. Okumuş erkeklerin kızların eğitimi ile ilgili olumsuz yorumlarda bulunmaları ve onların görüşlerinin toplum tarafından daha fazla kabul görmesi, aileler tarafından kızlara eğitim harcaması yapmasının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Okutmak yerine kızların erken yaşta evlendirilmesi aileler için daha az maliyetlidir. Özellikle bazı kesimlerde kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi ailelerin kızlarını okutma kararlarında engel teşkil etmektedir. İstihdam edilmede önceliğin erkeklere verilmesi de erkek çocuklarına yapılan eğitim harcamalarını artıran değişkenler arasındadır. Örneğin Bahreyn'de okulu bitiren kız çocuklarının gelir getiren iş bulma olanakları, erkek çocuklarına göre daha sınırlıdır (Yolcu, 2011).

Ailelerin çocuklarının kız ya da erkek olmasına göre yapmış oldukları eğitim harcamaları arasındaki farklılıklar, çocuklarını gönderdikleri okulun kamu okulu ya da özel okul olması bakımından da farklılaştığını gözlemek mümkündür. Örneğin The National Household Education Surveys Program (NHES, 1993, 76), Amerika'da özel okullarda cinsiyete dayalı hanehalkı eğitim harcamalarıyla ilgili yapılan bir

çalışmada okula devam eden çocukların % 38,7'sinin kız, % 61,3'ünün erkek olduğu gözlenmektedir. Alderman, Orazem ve Paterno'nun (2001, 22) Pakistan'da yaptığı çalışma da özel okula giden erkek çocukların oranının kız çocuklarından daha fazla olduğunu desteklemektedir.

Kenya'da aileler kız çocuklarını özel okullara gönderirken ailenin gelir düzeyini göz önünde bulundurmakta ve buna göre kız çocuklarını özel okula gönderme ya da göndermeme kararını vermektedir. Buna karşın erkek çocuğun kız çocuğuna göre daha nitelikli eğitim alması gerektiği yönündeki inanç, erkek çocuklarının özel okullara gönderilmesinde daha belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla aile gelir durumu iyi olsun ya da olmasın kendi ekonomik koşullarını zorlamak pahasına olsa bile, erkek çocuklarını özel okula göndermektedir (Nishimura ve Yamano, 2008, 11)

Yukarıda belirtilen benzer durum Türkiye için de geçerlidir. Buna göre, 2003 yılında toplamda 69299 olan özel okul öğrenci sayısının 37621'inin erkek; 31 678'inin de kız öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. 2005 yılında 75693 öğrencinin 41486'sı erkek 34207'si kız öğrencidir. 2006-2007 verilerine göre 85547 öğrencinin 46509'u erkek olup 39038'i kızdır. 2008-2009 yılları arasında 110896 öğrencinin 60634'ü erkek 50262'si kız öğrencidir. 2010-2011 yılları arasında ise toplamda 128446 özel okul öğrencisinin 72 510'u erkek ve 55936'sı kız öğrencidir (MEB, 2003-2011, 37). Erkek çocuklara kız çocuklardan daha fazla önem verilmesi ve ailelerde de daha çok erkeklerin aile reisi olma durumları çoğunlukla aile reisleri olan babaların çocukları için yapacakları eğitim harcamalarını cinsiyete göre farklılaştırmıştır. Toplum içindeki bu algı kız çocukları aleyhinde olmaktadır.

Türkiye'de 2000-2001 öğretim yılında ilköğretim öğrencileri arasında kızların oranı % 46.2'dir. Bu oran 2004-2005 öğretim yılında % 47.1'e ulaşmıştır. Kızların ilköğretim düzeyindeki okullaşma oranlarındaki daha anlamlı yükselme Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde meydana gelmiştir. 2000-2001 öğretim yılında ilköğretimde kızların oranı Doğu Anadolu Bölgesinde % 41.5; Güneydoğu Anadolu Bölgesinde % 42.0'dir. Bu oranlar 2004-2005 öğretim yılında sırasıyla % 44.3 ve % 44.6'ya yükselmiştir (DPT, 2000-2005, 31).

Kız çocuklarının okulu bırakmalarının 3, 5 ve 6. sınıf başlarında olduğunu belirten Dülger (2004 Akt: Alat ve Alat, 2011, 1358-1359) bu durumu ailelerin kız çocukları için okuma yazma öğrenmeyi yeterli bulmaları ve ergenlik çağına yaklaşan kızlarını evde tutmayı tercih etmeleriyle açıklamaktadır. İlkokul diploması verilmesi uygulamasının sona ermesiyle birlikte kimi anne babalar için kızlarını daha fazla okutmanın bir anlamı kalmamış ve aileler beşinci sınıfa kadar beklemek yerine kızlarını çok daha önce okuldan alma yolunu tercih etmişlerdir. Türkiye’de yapılan araştırmalara bakıldığında belirtilen durumun eğitim harcamalarına yansıdığı görülmektedir. Türkiye’de de diğer bazı ülkeler gibi erkek öğrencilere kız öğrencilerden daha fazla harcama yapıldığını göstermektedir. Türkiye’de okullaşma oranları zorunlu eğitim sonrasında hızla azalmakta ve özellikle cinsiyet temelinde büyük bir farklılaşma görülmektedir. Zorunlu olan ilköğretimde bile net okullulaşma oranı kızlarda % 88’e kadar düşmüştür. 2006-2007 yılları arasında ilköğretim çağındaki nüfusun % 90.13’ü eğitim almakta, bu oran erkeklerde % 92.25 iken kız çocuklarında % 87.93’te kalmaktadır. 2003-2004 yılları arasında 35 501 kamu ilköğretim kurumundaki toplamda 10 318 650 öğrencinin 5 470 485’i erkek 4 848 165 tanesi de kız öğrenci iken 2010-2011 yılları arasında ise 10 713 806 öğrencinin 5 479 157’si erkek ve 5 234 649’u kızdır (MEB, 2010-2011, 37).

Çalışmanın yapıldığı Kastamonu’da 2011 yılında kamu ve özel ilköğretim okullarındaki 106,63 oranındaki öğrenci sayısının % 106,93’ü erkek, % 106,32’si kız çocuğudur. % 86,88 oranında ortaöğretim öğrenci oranının % 93,07’si erkek ve % 80,50’si kız öğrencidir. Kastamonu’da kız ve erkek öğrenciler arasında okullaşma oranında fazla bir farklılık yaşanmazken bazı bölge ve illerde bu farklılık kendini hissettirmektedir. Örneğin Doğu Anadolu ve G. Doğu Anadolu Bölgelerindeki okullar değerlendirildiğinde bütün kademelerde erkek öğrenci oranının kız öğrencilere göre fazla olduğu görülür (MEB, 2011, 27).

5-Ailenin Yaşadığı Yer

Ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen bir diğer değişken ise, ailelerin yaşadığı yerdir. İkamet edilen bölgenin kır-kent ayrımına bakıldığında, farklı düzeylerde harcama yapıldığı gözlenmektedir. Buna göre kentte yaşayan

aileler, kırdaki yaşayanlara oranla daha fazla harcama yapmaktadır. Kentte yaşayanlar, kırdaki yaşayanlara oranla eğitim hizmetlerinde ulaşım bakımından daha şanslıdır. Ailelerin yaşadığı yerin kent ya da kırsal kesim olmasının eğitime yapılan harcama miktarında farklılık yaratmasıyla ilgili alanyazında yapılan araştırmalar da bu beklentiyi doğrular niteliktedir. Örneğin Vietnam’da ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları harcama türleri yaşadıkları yerin kent ya da kır olmasına göre farklılaşmaktadır. Vietnam’da kentte yaşayan aileler 199.600 Dong, kırsalda yaşayan aileler 61.100 Dong harcamada bulunmuştur. Bu harcamalar türlerine göre incelendiğinde kentte yaşayan ailelerin bir öğrenci için 27.600 Dong kıyafet, 34.600 Dong kitap, 600 Dong ulaşım, 54.300 Dong yiyecek ve barınma için harcama yaptıkları görülürken kırsalda yaşayan ailelerin bu harcamaları kıyafet için 9200 Dong, kitap için 21.500, ulaşım için 100, yiyecek ve barınma için 17.500 Dong’tur (Bray, 1996).

Kamboçya’da ailelerin yapmış oldukları harcama türleri de ailenin yaşadığı yerin köy ya da kent olmasına göre farklılık göstermektedir. Örneğin ailelerin kitaplar için yapmış oldukları eğitim harcaması kırsalda en az 4000, en çok 25000 ortalama olarak 9600 iken kentte yapmış oldukları eğitim harcamaları en az 4200, en çok 12800 ortalama olarak 6700 Riel’dir. Ailelerin kırtasiye harcamaları ise kırsalda en az 1500, en çok 25000 ortalama olarak 5700 Riel; kentte en az 4500 en çok 6500 ortalama olarak 3900 Riel’dir. Ailelerin yapmış oldukları kıyafet harcamaları kırsalda yaşayan hanehalkında en az 8500 en çok 95000 ortalama olarak 31300 Riel bulunurken; kentte yaşayan hanehalkında en az 10000 en fazla 95000 ortalama olarak 31100 Riel’dir. Ailelerin laboratuvar malzemelerine yapılan eğitim harcamaları için kırsaldaki öğrenci ailelerinin % 65.2’si kentte yaşayan öğrenci ailelerinin % 69.4’ü harcamada bulunmuştur. Okulda düzenlenen sosyal ve kültürel faaliyetler için kırsalda yaşayan aileler 50.000-8.600.000 Riel harcamada bulunurken bu miktar kentte yaşayan ailelerde 400.000-12.000.000 Riel tutarında olmaktadır (Bray, 1999, 53-56).

Li ve Tsang’ın (2002, Akt: Yolcu, 2011, 26) belirttiğine göre, Çin’de kırsal alanda yaşayanlar ortalama kişi başına 1,577 Yuan eğitim harcamasında bulunurken, kentte yaşayanlar ortalama 4,616 Yuan eğitim harcaması yapmaktadır. Çin’in başkenti olan Beijing (Pekin)’in kent merkezinde yaşayanlar yılda kişi başına

ortalama 7,499 Yuan harcamada bulunmaktadır. Hindistan'da ailelerin eğitim harcamasının en fazla olduğu eyalet 2122 Rs ile Delhi olurken, eğitim harcamasının en düşük olduğu eyalet ise 282,74 Rs ile Lakshdweep'tir. Bernal (2013) çalışmasında en fazla eğitim harcaması yapan çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ağırlıklı olarak şehir merkezinde yaşadıkları bulgusuna ulaşmıştır.

Bolivya'da kırsal kesimdeki aileler, kentte yaşayan ailelere göre daha az eğitim harcaması yapmaktadır. Aynı biçimde bu durum yerleşim yerinin ova, vadi vb. olması bakımından da farklılık göstermektedir (Yolcu, 2011). Görüldüğü üzere ailelerin harcama türlerine göre yapmış oldukları eğitim harcamaları kentlerde fazlayken kırsalda daha azdır.

Türkiye'de ilgili alanyazında ailelerin hanehalkı eğitim harcamalarının kent kır ayrımına göre farklılaştığını gözlemek mümkündür. Örneğin 2011'de ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının % 88'ini kentte yaşayan aileler; % 12'sini de kırdaki yaşayan aileler yapmıştır (TÜİK, 2011).

Ailelerce yapılan eğitim harcamaları ailenin yaşadığı ile göre de değişmektedir. 1994 yılında Türkiye'de ailelerin eğitime yaptıkları harcamalar 19 il kapsamında incelenmiştir. Bu iller Bursa, Kocaeli, İstanbul, Denizli, İzmir, Adana, Antalya, İçel, Ankara, Eskişehir, Kayseri, Konya, Trabzon, Samsun, Zonguldak, Erzurum, Malatya, Diyarbakır ve Gaziantep'tir. Araştırmaya göre eğitim için yapılan harcamalar, ailelerin yaşadıkları illerin sosyo-ekonomik bakımdan gelişmişlik seviyesine bağlı olarak değişmiştir. Kişi başına aylık eğitim harcamalarının en fazla olduğu illerin başında Kocaeli (96.500TL), Ankara (80.600 TL) ve Bursa (68.400 TL) gelmektedir. Kişi başına aylık eğitim harcaması en düşük iller ise Diyarbakır (6.700 TL), Gaziantep (16.300 TL), Erzurum (21.600 TL), Konya (23.500 TL) ve Eskişehir (30.900 TL)'dir (DİE, 1994).

Türkiye'de 2003 yılında yapılan başka bir çalışma eğitim harcamalarının coğrafi bölgelere göre de farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır. Araştırma verilerine göre İstanbul'da aileler gelirlerinin % 4.5'ni, Batı Marmara'da % 1'ini, Ege'de % 2.3'ünü, Doğu Marmara'da % 1.2'sini, Batı Anadolu'da % 2.4'nü, Akdeniz'de % 2.2'sini, Orta Anadolu'da % 0.9'unu, Batı Karadeniz'de % 1.1'ini,

Doğu Karadeniz’de % 1’ini Kuzeydoğu Anadolu’da % 0.2’sini, Ortadoğu Anadolu’da % 0.5’ini ve Güneydoğu Anadolu’da % 0.7’sini eğitime ayırmıştır (Köktaş, 2009, 09). Türkiye ortalaması olan % 1.8 dikkate alındığında, yapılan harcamanın büyüklüğü ortaya çıkmaktadır. Eğitim harcamasının, toplam harcama içerisindeki payı dikkate alındığında Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgeleri son sırada yer almakta ve mevcut oranları Türkiye ortalamasının oldukça altında gerçekleşmektedir (Köktaş, 2009, 10).

Kahveci’nin (2009) yapmış olduğu çalışmada ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının bölgesel dağılımına bakıldığında, doğu bölgelerinin Türkiye ortalamasının oldukça altında bir harcama yaptığı görülmektedir. Öyle ki Güneydoğu Anadolu Bölgesi, İstanbul’dan daha fazla öğrenci oranına sahip görünürken, bu öğrenciler için yapılan harcamalarda oldukça geride kalmaktadır.

6-Farklı Eğitim Düzeylerine Katılım

Hemen hemen her ülkenin eğitim sistemi; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim biçiminde hiyerarşik bir yapılanma içindedir. Bu yapılanma beraberinde her bir öğretim düzeyine devam eden çocukların yaş gruplarının farklılaşmasını beraberinde getirir. Bunun anlamı, yaş gruplarına bağlı olarak ailelerin hanehalkı eğitim harcamalarının da farklılaştığıdır. Konuyla ilgili yapılan bir araştırmada hanelerin çocukları küçükken, henüz alt eğitim kademesindeyken eğitim harcamalarının az; çocuklarının yaşı ilerleyip daha üst düzey eğitim kademelerinde yapılan harcamaların da arttığı ortaya çıkarılmıştır (ECR, 2005). Buna göre okul öncesinde ilköğretimden daha az ortaöğretimde yüksek öğretimden daha az eğitim harcaması yapılmaktadır (www.eacea.ec.europa.eu). Örneğin Hindistan’da aileler ilkokula devam eden bir çocuk için yılda ortalama 341 Rs harcama yaparken, ortaokula devam eden için 474 Rs harcama yapmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde öğrenci başına yapılan harcama miktarı 788 Rs olurken, yükseköğretimde ise 1489 Rs’dir (Tilak, 2002). Japonya’da 2002 yılı verilerinden hareketle hanehalkının çocukları için yapmış oldukları eğitim harcamaları farklılaşmaktadır. Bu harcamalar kamu anaokullarında 232.952 Yen, özel anaokullarında 519.038 Yen, kamu ilkokullarında 292.278 Yen, kamu hazırlık okullarında 437,418 Yen, özel hazırlık

okullarında 1.231,719 Yen, tam zamanlı kamu liselerinde 528.195 Yen ve tam zamanlı özel liselerde ise 1.030,569 Yen biçiminde gerçekleşmiştir (www.mext.go.jp).

Türkiye'deki konuyla ilgili araştırmalara bakıldığında Tural'ın (1998) araştırmasında toplam öğrenci maliyetinin okul türüne göre önemli ölçüde farklılaştığını ortaya koyduğu görülür. Benzer biçimde Türkiye'de 2002 yılında hanehalkının çocukları için yapmış oldukları harcamalarda da farklılaşmalar bulunmaktadır. Çocuklarını kamu okul öncesi eğitim kurumlarına gönderen aileler 18.355.967 Milyon TL, özel okullara gönderen aileler 34.217.164 Milyon TL; kamu ilköğretim okullarına gönderen aileler 2.185.666.943 Milyon TL, özel ilköğretim okullarına gönderen aileler de 358.633.918 Milyon TL harcama yapmıştır. Kamu ortaöğretim okullarına gönderen aileler toplam 1.298.725.348 Milyon TL, özel ortaöğretim 142 645.746 Milyon TL; kamu önlisans yükseköğretim kurumları için 258.796.682 Milyon TL, özel önlisans yükseköğretim kurumları için 36.796.358 Milyon TL; kamu üniversitelerine gönderen aileler 1.167.200.165 Milyon TL, özel üniversitelere gönderenlerin ise 312.444.302 Milyon TL harcama yaptıkları gözlenmektedir (TÜİK, 2006)

7-Ailenin Büyüklüğü

Yapılan tüketim harcamasının büyüklüğü genellikle ailelerin sahip olduğu fert sayısına göre farklılaşmaktadır. Beşeri sermaye kuramı ise, hanehalkı fert sayısı artışıyla yapılan eğitim harcamasının pozitif yönde etkileşimi olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumda ailede bulunan fert sayısı arttıkça, eğitime ayrılan payın oransal olarak da artması beklenir. Bununla birlikte ilgili alanyazında bazı çalışmaların bunun tersi yönde sonuçlar içerdiği gözlenmektedir. Söz konusu araştırma bulgularına göre, ailede bulunan fert sayısı arttıkça, eğitime yönelik olarak yapılan harcamaların azaldığı ortaya konulmaktadır (Houston, 1995 Akt: Köktaş, 2009, 65).

Geniş ailelerdeki çocuk sayısının fazla oluşu, çocukların yeteri kadar eğitim almalarına engel olmaktadır. Çünkü aileler gelirlerinden eğitime ayırdıkları payı öğretime devam eden çocukları arasında paylaşırma zorunluluğu hissetmektedir.

SBS, ÖSS gibi sınavlara hazırlanan çocuklarına ayırdıkları payı artırıp diğer çocuklarının payını azaltacak ya da diğerleri için harcama yapamayacaklardır. Ailesinin eğitim harcamasını diğer kardeşleriyle paylaşmak zorunda kalan çocuk/çocuklar takviye eğitim alamayabilir, gerekli kurslara katılamayabilir, sosyal aktivitelerden yararlanamayabilirler. Bu da onların okuldaki ve kişisel ilişkilerindeki başarısını düşürebilir. İmkanlardan yararlanamayan bu çocuklarda psikolojik sorunlar da oluşabilir. Oysaki iki ya da üç çocuklu dar ailelerde anne babalar çocuklarının eğitimine daha fazla harcama yapmaktadır (Tezcan, 1992, 137). Bunun yanı sıra çok çocuklu bir ailede büyümek okula kayıt oranlarını düşürmekte ya da ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamasını azaltmaktadır (DPT, 2010).

İlgili alanyazında yapılan araştırmalar yukarıda belirtilenleri doğrulamaktadır. Örneğin Tomul'un (2008, 154) yaptığı araştırma sonucuna göre ailede yaşayan birey sayısının fazla olması çocuğa yapılacak eğitim harcamasını azaltmakta iken, birey sayısının az olması eğitime yapılan harcamaları artırmaktadır. Aile büyüklüğünün kırsalda dört kişi, kentte ise üç ve daha az kişi olması eğitim harcamalarında marjinal düzeyde etkili olmaktadır.

2.4.1.2.3.3. Okulla İlgili Değişkenler

1. Okulun Türü

Okul türü eğitim alınan yerin kamu okulu ya da özel okul olması; eğitim alınan kamu ya da özel okullardaki liselerin genel lise, meslek lisesi, fen lisesi ya da Anadolu lisesi olma özelliklerine göre farklılaşmasıdır. Belirtilen farklılaşmayla birlikte ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları da farklılaşmaktadır.

Konuya okulun kamu okulu ya da özel okul olmasına göre ailelerin yapmış oldukları eğitim harcaması bakımından yaklaşıldığında; öncelikle kamu okulu ya da özel okul ayrımının neye göre yapıldığının açıklanmasında fayda var. Kamu okulu; devlet tarafından kurulan, yönetilen ve finansmanı sağlanan okullardır. Özel okul ise tüzel kişi ya da kuruluşlar tarafından kurulan, yönetilen finansmanının eğitimden yararlanan ya da onların aileleri tarafından sağlandığı okullardır.

Günümüzde kamu okullarına çocuklarını gönderen ailelerin, çocuklarını özel okullara gönderen aileler kadar olmasa da kayda değer oranda hanehalkı bütçesinden eğitime harcama yaptıkları gözlenmektedir. Türkiye eğitim sisteminin tüm kademelerinde ciddi bir finansman sorunu yaşanırken 16 Ağustos 1997 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren 4306 sayılı “8 Yıllık Kesintisiz İlköğretim” Yasası’nın uygulanmasına 15 Eylül 1997’de resmen geçilmesiyle birlikte fizik-mekan, modern araç-gereç, öğretmen-personel ihtiyacı ve ilköğretimde finansman sorunu daha da çok ön plana çıkarmıştır (Altuntaş, 2005, 3).

İlköğretimdeki öğrenci sayısı fazlaşmasına rağmen devletin bütçeden eğitime ayırdığı pay azalmıştır. Ayrılan payın da büyük kısmı personel maaşlarına ayrılmıştır. Bu durumda ihtiyaçlarını devletten ayrılan bütçeyle gideremeyen okul yöneticileri finans arayışı içine girmişler ve öğrenci ailelerini finans kaynakları içine dahil etmişlerdir. Böylece ailelerin çocuklarının eğitimi için çeşitli adlar altında para talep edilmesinin önünü açmıştır. Türkiye’de 2002 yılında ilköğretim harcamalarının üçte birinden biraz fazlası ailelerin harcaması olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Türkiye’de neoliberal politikalarından en çok etkilenen öğretim düzeylerinin başında ilköğretimin geldiğini ve çocuklarını kamu okullarına gönderseler de eğitimin maliyetinin önemli bir bölümünün ailelerce karşıladığını göstermektedir (Yolcu, 2007,7).

Konuya özel okullar açısından bakıldığında çeşitli sebeplerin aileleri özel okul tercihinde etkili olduğu görülmektedir. İngiltere’de ailelerin özel okul tercihleri üzerine bir araştırma yapılmış; ilköğretim düzeyinde çocukları öğrenim gören ailelerin çocuğun mutluluğu, eğitim kalitesi, okul kültürü, okulun atmosferi, okul disiplini ve davranış, öğrenci ihtiyaçlarının karşılanması, çocukların akademik olarak zorlanması, okulun eve yakınlığı, sınıf mevcutlarının az olması sebepleriyle özel okula gönderdikleri tespit edilmiştir (Hesapçioğlu ve Nohutçu, 1998). Sanders de (2002) ailelerin özel okul tercihlerinde rol oynayan faktörleri; okulun akademik kalitesi, okula ulaşımın kolay olması, okulda uygulanan ders programının ve ders dışı faaliyetlerinin niteliği, okula devam eden öğrenci topluluğunun sosyal yapısı ve fiyat olarak sıralamıştır.

Bu konuyla ilgili ABD’de yapılan başka bir çalışmada, özel okul seçimiyle ilgili en önemli sebepler sıralanarak; ailelerin çocuklarını devlet okuluna göndermek yerine neden daha fazla para harcayarak özel okula gönderirler sorusuna yanıt aranmıştır. Belirtilen sebepler; daha iyi bir akademik eğitim, dinî prensipler, kişiye özel eğitim, yenilikçi öğretim, daha fazla güven, daha küçük yaşlarda eğitim imkânı, ailelere karşı sorumluluk, daha fazla eğitim saati, özel ihtiyaçlara özel cevaplar şeklinde sıralanmıştır. Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin, çocuklarının okulda daha iyi eğitildiğine, kuralların ve öğretmenlerin okuldaki disiplini sağladığına, öğretmen ve öğrencilerin birbirlerine karşılıklı saygı duyduklarına, çocuklarının okulu sevdiğine daha çok inandıkları tespiti yapılmıştır. İlgili araştırmayla ilgili bir anket çalışması yapılmış olup anket sonucunda ankete katılan ailelerin % 38,7’sinin kız çocuklarını, % 61,3’ünün erkek çocuklarını özel okulda okuttukları ortaya çıkmıştır (NHES, 1993, 76).

Alderman, Orazem ve Paterno (2001, 9) Pakistan’da yapmış olduğu çalışmada çocuklarını özel okula gönderen ailelerin okulun bulunduğu çevreye yakınlığı, niteliği gibi sebeplerle gelir durumu iyi olmasa bile bu okulları tercih ettikleri görülmüştür. Nishimura ve Yamano (2008, 10) da özel okullardaki nitelik algısının ailelerin bu okullara yapmış oldukları harcamaları artırdığını belirtmiştir.

Hindistan’da hanehalkınca yapılan eğitim harcamasının miktarı, çocuğun devam ettiği okulun kamu okulu, devlet destekli yarı-özel okul ya da devletten destek almayan özel okul olup olmamasına göre de farklılık göstermektedir. Çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen aileler her bir çocuk için yılda ortalama 322 Rs harcama yapmaktadır. Belirtilen harcama miktarı, devletten yardım alan yarı-özel okullarda % 20 artış gösterirken, özel okullarda ise yaklaşık olarak üç katına çıkmaktadır (Tilak, 2002). Japonya’da 2002 yılı verilerinden hareketle hanehalkının çocukları için yapmış oldukları eğitim harcamaları farklılaşmaktadır. Bu harcamalar kamu anaokullarında 232,952 Yen, özel anaokullarında 519,038 Yen, kamu ilkokullarında 292,278 Yen, kamu hazırlık okullarında 437,418 Yen, özel hazırlık okullarında 1.231,719 Yen, tam zamanlı kamu liselerinde 528.195 Yen ve tam zamanlı özel liselerde ise 1.030, 569 Yen biçiminde gerçekleşmiştir (Yolcu, 2011).

Kamu okullarında yaşanan nitelik sorunları sebebiyle özel okullara öğrenci transferleri olmaktadır. Özel okulların matematik ve dil eğitiminde kamu okullarına göre daha başarılı olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerdeki varsıl olmayan ailelerin özel okulları seçmesinde bir dayanak oluşturmaktadır. Türkiye’de ise yukarıda belirtilen değişkenlerle çocuklarını özel okula gönderen ailelerin sayısı artmış, 1980 ve 1996 yılları arasında (sekiz yıllık zorunlu ilköğretim öncesi) ilköğretim sisteminde yer alan özel okulların sayısı da yıllık ortalama % 173 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde kamu okullarının sayıları % 0.1 oranında artmıştır. Özel ilköğretim okullarında 1980 yılında 21.518 olan öğrenci sayısı yıllık ortalama % 7.4’lük artışla 1996 yılında 67.660’a ulaşmıştır. Aynı dönemde devlet ilköğretim okullarına devam eden öğrenci sayısındaki yıllık ortalama artış % 0.6 olmuştur. 1980-1996 yılları arasında devlet ilköğretim okullarında öğretmen sayıları yıllık ortalama % 0.8 azalırken, özel okullarda yıllık ortalama % 109 oranında artmıştır. 1980-1996 yılları arasında özel ilköğretim okullarında bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 25’ten 16’ya düşerken, devlet ilköğretim okullarında ise bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 26’dan 30’a yükselmiştir (MEB, 1996).

Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim sonrası (1997 ve 2005 yılları arasında) ise ilköğretim sisteminde yer alan özel okullar yıllık ortalama % 3.2 oranında artarken devlet okullarının sayıları % 3.9 oranında azalmıştır. Özel ilköğretim okullarında 1997 yılında 156.945 olan öğrenci sayısı yıllık ortalama % 2.3’lük artışla 189.090’a ulaşmış, devlet ilköğretim okullarına devam eden öğrenci sayısındaki yıllık ortalama artış % 1.7 olmuştur. Öğretmen sayılarında ise (1997-2005) yıllık artış oranı devlet okullarında % 2.9 iken, özel okullarda bu oran % 16.2’dir. 1997-2005 yılları arasında özel ilköğretim okullarında bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 27’den 10’a, devlet ilköğretim okullarında ise bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 30’dan 27’ye düşmüştür (MEB, 2005).

Türkiye’de TÜİK’in 2002 yılında yapmış olduğu hanehalkı eğitim harcamasına göre çocuklarını kamu ilköğretim okuluna gönderen aileler 2.344.515.734.740.250 TL; çocuklarını özel okula ilköğretim okuluna gönderen aileler ise 370.778.615.329.785 TL eğitim harcaması yapmıştır.

Türkiye’de 2005-2006 yılına gelindiğinde 628 özel ilköğretim okulunda 75.693 öğrenci, 2006-2007 yılında 696 özel ilköğretim okulunda 85.547 öğrenci, 2007-2008’de 711 özel ilköğretim okulunda 92.827 öğrenci, 2008-2009 yılları arasında 783 özel ilköğretim okulunda 110.896 öğrenci, 2009-2010 yılında 709 özel ilköğretim okulunda 116.619 öğrenci ve 2010-2011 yılları arası 774 özel ilköğretim okulunda 128.446 tane özel ilköğretim öğrencisi bulunmaktadır (MEB, 2010-2011, 38).

TÜİK tarafından 2006 yılında yapılan araştırmaya göre hanehalkının çocukları için yapmış oldukları harcamalarda farklılaşmalar bulunmaktadır. Söz konusu araştırmaya göre, çocuklarını kamu okul öncesi eğitim kurumlarına gönderen aileler 18.355.967 milyon TL, özel okullara gönderen aileler 34.217.164 milyon TL; kamu ilköğretim okullarına gönderen aileler 2.185.666.943 milyon TL, özel ilköğretim okullarına gönderen aileler de 358.633.918 milyon TL harcama yapmıştır.

Kamu ortaöğretim okullarına gönderen aileler toplam 1.298.725.348 milyon TL, özel ortaöğretim 142 645.746 milyon TL; kamu önlisans yükseköğretim kurumları için 258.796.682 milyon TL, özel önlisans yükseköğretim kurumları için 36.796.358 milyon TL; kamu üniversitelere gönderen aileler 1.167.200.165 milyon TL, özel üniversitelere gönderenler ise 312.444.302 milyon TL harcama yaptıkları gözlenmektedir.

Türkiye’de 2011 yılı itibariyle 1.054 özel anaokulu, 898 özel ilköğretim okulu, 798 özel lise bulunmakla birlikte özel okullarda okuyan öğrencilerin sayısı 498 bine ulaşmıştır (MEB, 2011). İstatistiksel verilerden de anlaşıldığı üzere aileler zamanla özel okulları daha fazla tercih etmektedir. Bu sonuç da devlet okullarının niteliğiyle ilgili ailelerin görüşlerini yansıtmakta ve ailelerin eğitim harcamalarını artırmaktadır.

Okul türünün kamu ya da özel olmasından başka açık öğretim olması, genel lise ya da meslek lisesi olarak ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarına bakıldığında çeşitli araştırma sonuçları karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri olan Tural’ın (1998) araştırma sonucuna göre toplam öğrenci maliyeti okul türüne göre önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Araştırmaya katılan mesleki ve teknik öğrencilerinin eğitim harcamaları diğerlerine göre en düşük olanıdır. TÜİK’in

(2002) yaptığı hanehalkı eğitim harcamaları araştırmasında genel ortaöğretim kademesi için yapılan harcamaların 2.996.613.692 TL, Mesleki ve teknik ortaöğretimde yapılan hanehalkı harcamalarının ise 1.997.142.766 TL olduğu belirlenmiştir.

Ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyinde harcamaların okulun açık ilköğretim okulu ya da kamu ilköğretim okulu olmasına göre de farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 16’da belirtilen farklılaşma görülmektedir.

Tablo 15: Açık ilköğretim Okulu Ve Kamu İlköğretim Okullarında Harcama Gruplarına Göre Ailelerin Yapmış Oldukları Eğitim Harcamaları (TL)

Harcama grupları	Okul Türleri	
	Açık İlköğretim	Kamu İlköğretim
Eğitim kurumlarına ödenen miktar	824256789149	249.363.790.113.547
Özel dersaneler-özel Ders	354281720471	152.438.386.983.491
Servis ücreti	0	92.916.948.277.223
Sınav ücreti	27398283576	17.672.017.878.120
Eğitim araç ve gereçleri	2889038936767	762.912.700.306.334
Öğrenci geçimi için yapılan harcama	1160607807387	590.728.680.355.810
Eğitim için fertlere alınan kılık kıyafet	269825994184	478.483.210.825.728
TOPLAM HARCAMA	5525409531540	2.344.515.734.740.250

(Kaynak: TÜİK, 2006)

Tablo 15’de görüldüğü üzere çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen aileler, çocuklarını açık ilköğretim okuluna gönderen ailelerden daha fazla eğitim harcaması yapmıştır.

Eğitim İzleme Raporu (2010) verilerine göre Türkiye’de 2010-2011 eğitim öğretim yılında ailelerin % 56.4’ü çocuklarını genel ortaöğretim kurumlarına göndermiştir. Genel ortaöğretim kurumlarına gönderilen öğrencilerin kurumlarının türlerine göre oranlarına bakıldığında; % 16.3’ünün akademik seçiciliği olan liselere, % 1.6’sının Anadolu Öğretmen Liselerine, % 2.7’sinin Özel Liselere, %

11.5'inin Açık Liseye, % 24.2'sinin de Genel Liselere de devam ettiği görülür. Aynı araştırmaya göre 2010-2011 eğitim öğretim yılında ailelerin % 43.6'sı çocuklarını mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına göndermişlerdir. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına gönderilen öğrencilerin kurumlarının türlerine göre oranlarına bakıldığında; %33.6'sı Mesleki ve Teknik Liselere, % 5'i İmam Hatip Liselerine, % 0.2'si Özel Eğitim Meslek Liselerine, % 0.04'ü Özel Meslek Liselerine, % 4.9'u Açık Meslek Lisesine devam etmektedir. Ailelerin çocuklarını gönderdikleri çocuklarının oranı okul türlerine göre değişmekle birlikte ailelerin eğitim harcama oranları da bu oranın etkisiyle farklılaşmaktadır.

2. Öğretim Basamakları

Ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının miktarı çocuklarının öğrenim gördüğü sınıf düzeyine göre değişmektedir. Örneğin Kahveci (2009) ilgili araştırmasında ailelerin 6. sınıfta okumakta olan her bir öğrenci için 2.291 YTL; 7. sınıfta okumakta olan her bir öğrenci için 2.077 YTL ve 8. sınıfta okumakta olan her öğrenci için 3.808 YTL harcama yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Sakallı da (2010, 49) yapmış olduğu çalışmada ailelerin yapmış oldukları harcamaların miktarının çocuklarının öğrenim gördüğü sınıfa göre değiştiği sonucuna ulaşmıştır. Örneğin eğitim katkı ve harcamalarının miktarı 6. sınıftaki öğrenci ailelerinde, 7. sınıf ve 8. sınıf öğrenci ailelerine göre daha düşüktür. Çünkü SBS için alınan özel ders, dersane eğitimi, kurs ve etütler için yapılan harcamalar bu sınıflarda ailelerin yaptıkları harcama miktarını artırmaktadır. Çocuklarının iyi bir liseye yerleşmesini isteyen aileler 7. ve 8. sınıflarda eğitim gören çocukları için daha fazla harcama yapmaktadır. Harcama türü açısından 7. sınıftaki öğrencilerin ailelerinin harcama miktarı ile 8. sınıf öğrenci ailelerinin harcama miktarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur (Sakallı, 2010, 50).

Ayrıca Brey (2007, 24) Malezya'da 1990 yılında ailelerin yapmış oldukları harcamaları artıran özel ders harcamalarını, çocuklarının devam ettikleri sınıf düzeylerine göre 8420 öğrenci ailesi üzerinde incelemiştir. Buna göre çocuklarını ilköğretim 3. sınıfa gönderen ailelerin % 59'u; 5. sınıfa gönderen ailelerin % 53'ü; 6. sınıfa gönderen ailelerin % 31'i çocuklarına özel ders aldırılmaktadır. Bu da ailelerin

yapmış oldukları harcamaların öğretim basamaklarına göre değiştiği bulgusunu doğrulamaktadır.

Myanmar'da ailelerin yapmış oldukları eğitim harcaması çocuklarını gönderdikleri öğretim düzeyi arttıkça artmaktadır. Öyle ki 1990 yılında aileler ilkokul düzeyinde 703, ortaokul düzeyinde 2521, lise düzeyinde 2842 Keys dolaylı eğitim harcamasında bulunmuştur (Bray, 1996, 26).

Endonezya'da ise 1992 yılında aileler ilkokula gönderdikleri çocukları için 8782 Rupiah, ortaokul düzeyinde 36.314, lise düzeyinde 66.296 Rupiah eğitim harcamasında bulunmuştur. Endonezya'da çocukların öğretim basamakları arttıkça ailelerinin yapmış oldukları eğitim harcamaları artarken, Vietnam'da aileler en fazla eğitim harcamasını ortaokula gönderdikleri çocukları için yapmıştır (Bray, 1996, 61-96).

3. Okulun Çevresinin Sosyo-Ekonomik Düzeyi

Okulların buldukları yakın çevrenin özellikleri ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkilemektedir. Okulun SED'i bakımından ailelerin eğitimden beklentileri ve çocuklarının eğitim harcamalarına katılımları farklılaşmaktadır. Bu konudaki beklenti okulun SED'i arttıkça ailelerin eğitim harcamalarının daha fazla olmasıdır. Aktaş'ın (2004, 45) yapmış olduğu araştırması da belirtilen bulguyu desteklemektedir. Aktaş (2004, 45), okulların bir eğitim öğretim yılında öğrenci başına elde ettikleri gelir miktarının alt SED' deki okullarda 6,71 TL, üst SED'deki okullarda 100 TL arasında olduğunu ortaya koymuştur.

Gümüş, Tümkaya ve Dönmezer (2004, 55), çalışmalarında Adana ilindeki farklı SED'deki okulların, hizmet ve niteliklerinde büyük farklılıkların olduğu gözlemiştir. Buna göre, orta ve üst SED'de bulunan okulların katkı payı toplama oranlarının yüksek olduğu buna bağlı olarak fiziki olanaklarının daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında bulunan üst SED'deki bir okulda öğrenci başına 14,40 TL para toplandığı, alt SED'deki okullarda ise katkı payı toplanması konusunda bile zorlanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Tural (2006, 247), kaynağa ulaşma ya da kaynak elde etmede herhangi bir sorun yaşamayan orta ve üst

gelir gruplarından ailelerin çocuklarının devam ettiği okulların, daha temiz mekanlar olduğunu dile getirmektedir.

Araştırmada elde edilen bu bulgu, Yolcu (2007, 184) tarafından ortaya konulan ilgili araştırma bulgusu ile de benzerlik göstermektedir. Aileler tarafından yapılan temizlik harcamalarının artmasına bağlı olarak orta SED'deki okulların temizliğinin alt SED'de bulunan okullara göre daha iyi olduğu gözlenmiştir.

Özdemir'in (2011, 6) ilköğretim okullarını kapsayan araştırma sonuçlarına göre üst SED'de yer alan okullara aileler öğrenci başına yaklaşık 180 TL harcama yapmakta iken; orta ve alt SED'deki okullardaki bu miktar 66 TL ile 32 TL olmaktadır. Bununla beraber öğrenci başına gelir miktarı alt SED'deki okullarda 19,18 TL, üst SED'deki okullarda ise 412,22 TL'dir. Aynı araştırmada okulların SED'leri yükseldikçe ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının artmasıyla birlikte personel ve temizlik malzemesi harcamalarının da arttığı bu sayede öğrencilerin daha sağlıklı ve temiz bir ortamda bulunduğu belirtilmiştir.

İlköğretim okullarına aileler tarafından yapılan eğitim harcamalarının okulun SED'ine göre farklılaşması, okullar arasında önemli düzeyde olanak eşitsizliklerini de beraberinde getirmiştir. Örneğin gecekondü bölgesindeki okullar katkı payları ya da diğer gelirleri toplamak bir yana öğrencilere okul yönetimi, öğretmenler tarafından maddi destek sağlandığı görülmektedir. Buna karşın görece daha varlıklı okullar ihtiyaçlarını karşılamakta sıkıntı yaşamamaktadır (Altuntaş, 2005,337). Konuyla ilgili Tural (2002, 337), ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyinde eğitim harcamalarının okul bölgesinin sosyo-ekonomik düzeyine göre büyük ölçüde farklılaştığını ve bu değişkenin de okullar arasında önemli düzeyde fırsat eşitsizlikleri oluşturduğunu gözlemlemiştir.

4. Okulda Yürütülen Sosyal ve Kültürel Etkinlikler

Okulda düzenlenen etkinliklerin her birinin belli bir maliyet gerektirmesi eğitimdeki harcamaları artırmaktadır. Örneğin okuldaki müsamerelere katılan bir öğrencinin gerekli kostüm, malzemeler için harcama yapması, müzik resitallerinde görev alan bir öğrencinin çaldığı enstrümanı satın alma maliyetine katlanması

gerekebilir. Okul tarafından düzenlenen şehir içi ya da şehir dışı gezilerin ücretleri de öğrencilerden yani o öğrencilerin ailelerinden alınmaktadır. Bu durumda ise harcama miktarını karşılayabilecek maddi imkanı olanlar gezilere katılırken, imkanı olmayan öğrenciler de sosyal ve kültürel etkinliklerden mahrum edilmektedir. Katılmak isteyen öğrenci aileleri ise etkinlikler için gerekli olan finansmanı karşılamak zorunda kalmaktadır.

Zoraloğlu, Şahin ve Fırat'ın (2005) çalışması da bu bulguyu desteklemektedir. İlgili araştırmada, SED düşük okulların sosyal ve kültürel etkinlikleri yapmak için kaynak bulamadıkları bu yüzden de bu tür etkinlikleri gerçekleştiremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer bir bulgu, Polat'ın (2007) araştırmasında da görülmektedir. Bu çalışmaya göre okulda öğrencilerin kültürel etkinliklere katılmada ya da kültürel etkinliklerden yararlanmada ailenin gelir düzeyi, dolayısıyla okulun bulunduğu SED belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu farklılaşma hem öğrencilerin katılım ve yararlanmasını hem de okulun düzenlediği kültürel etkinliğin ne olması gerektiğini belirlemektedir. Bu durumda SED' in kültürel etkinliklerde adaletsiz uygulamalara yol açtığı söylenebilir.

Özdemir'in (2011, 66) ilköğretim okullarında yaptığı araştırmada okul aile birliği bütçesindeki gelirlerinin yarısından fazlasının (% 54,7'sinin) kermes, şenlik, gösteri ve çay günü gibi sosyal etkinliklerden oluştuğu görülmektedir. Bu da ailelerin okulda yürütülen sosyal ve kültürel etkinliklere % 54.7 oranında harcama yaptıkları bulgusunu vermektedir.

5. Okulun Büyüklüğü

Okul büyüklüğü kavramının tartışması ilk olarak Amerika'da başlamış ve Avrupa'ya yayılmıştır. Okul büyüklüğü okulun içindeki eğitsel alanları, öğrencilerin kullandığı toplumsal alanları, iş görenlerin kullandığı alanları, kullanılan eğitim araç gereçleri ve öğrenci sayısını kapsayan bir bütün olarak tanımlanmaktadır. Okulun büyüklüğü; etkili bir öğretimin sunulabilmesi, okulun iyi yönetilebilmesi için önem taşıyan bir kavramdır (Karakütük ve diğerleri, 2012). ABD'de birçok araştırmacı

günümüzde okulların 400-500 öğrenciden daha büyük olmaması gerektiğini iddia ederken geçmişte dünya üzerindeki birçok okul tek odalı evlerden meydana gelmiştir (Kalfa, 2006, 21).

Barker ve Gump (Akt: Kalfa, 2006, 26) öğrencilerin katıldığı müfredat dışı aktivitelerin sayısı ve çeşitliliğinin küçük okullarda daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece okulun verimi, başarısı artarken ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları da küçük okullarda daha fazla olmaktadır. Aileler 1990'lı yıllarda daha çok küçük okulları tercih etmişler sınıf mevcudu düşük olan bu okullarda eğitimin finansmanına daha çok dahil olmuşlardır. Bu tercihte 1990'dan sonra yapılan araştırmaların sonucunda ulaşılan "küçük okullar iyidir" ortak yargısı da etkili olmuştur (Kara kütük ve Tunç, 2004).

Küçük okulların ailelere daha maliyetli olmasıyla ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Örneğin New York şehir okullarında yapılan bir araştırmaya göre, her öğrencinin ve her mezunun maliyeti küçük okullarda daha fazla olmaktadır. Anne ve babalar küçük okullardaki müdürü ve öğretmenleri tanıdıkları için daha çok bu tip okulları tercih etmekte ve harcamalarını da bu tip okullara yapmaktadır. Kendileri çocuklarının gelişimleri hakkında daha iyi bilgilendirilmekte, çocukları da okul aktivitelerine daha çok katılırken bunun bedelini karşılamak da ailelere düşmektedir (Walberg, 1994 Akt: Pehlivan, 2002, 122).

Ailelerin eğitim harcamalarını artıran en önemli sebeplerden biri de sınıf mevcududur. Sınıf mevcudu az olan okullar aileler tarafından daha fazla tercih edilmektedir. Öğrenci sayısı az olan sınıflarda çocukların daha başarılı olacağı umulur. Fakat OECD araştırma sonuçları, öğrenci/öğretmen oranı ile performans arasında basit bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bir sınıfta bulunan öğrenci sayısı Japonya, Kore, Meksika, Brezilya, Şili ve İsrail'de 30 ve üzeri iken, Danimarka, İzlanda, Lüksemburg, İsviçre ve Rusya Federasyonu'nda 20 ve aşağısıdır. Buna rağmen örneğin Lüksemburg'da PISA matematik ölçeğinin en üst grubundaki öğrencilerin oranı ancak % 2.7, Japonya'da % 8.2'dir (OECD Indicators, 2006, 2).

İlgili alanyazında yer alan araştırmalara göre, okul büyüklüğü ile başarı arasında ilişki yokken okul büyüklüğü ile eğitim harcamaları arasında ilişki

bulunmaktadır (Kalfa, 2006). ABD’de büyük ve küçük okulları temel alan karşılaştırmalı bir araştırmada küçük okullardaki başarı oranının yüksek, devamsızlık oranının daha düşük ve disiplin sorunlarının daha az ve mezun oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca küçük okullarda öğretmen, aile ve öğrencilerin doyumlarının büyük okullara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Küçük okulların belirtilen olumlu yanlarına karşın, maliyetinin yüksek oluşu küçük okulların en olumsuz yönünü oluşturmaktadır (Yolcu, 2011).

Çocuklarının kalabalık sınıflarda kaybolmasını istemeyen aileler kamu okullarında istedikleri imkanı bulamadıklarından özel okulları tercih etmek zorunda kalmaktadır. Örneğin ABD’de 1955 yılında sınıf başına düşen öğrenci sayısı 27 iken 1997’de 17’ye düşürülmüştür (ERG, 2011, 183). Türkiye’de ise artan nüfusla birlikte sınıflar daha da kalabalıklaşmaktadır. Bu da aileleri ya özel okullara ya da küçük okullara yönlendirmiştir. Bahsedildiği üzere özel okul kapsamındaki sınıf ve öğrenci mevcudu az olan okullarda ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarıyla birlikte özellikle büyük şehirlerde fazla rağbet edilen ve genel olarak tercih edilen büyük okullara da ailelerce yapılan harcamalar artmaktadır (Burgaz, 2002).

2011-2012 eğitim öğretim döneminde ilköğretim düzeyinde bir öğretmene 20 öğrenci düşmektedir. Konuya araştırma kapsamı içinde yer alan Kastamonu açısından bakıldığında 2011-2012 eğitim öğretim döneminde ilköğretim düzeyinde bir öğretmene 15 öğrenci düşmektedir (ERG, 2011, 184).

6. Okula Uzaklık

Okulla ev arası uzaklık ailelerin yaptıkları eğitim harcamalarını etkilemektedir. Çünkü okul ile ev arasındaki uzaklık öğrencinin yürüyerek gidip gelebileceği bir uzaklıkta değilse, okul ulaşım araçlarına yapılan harcamalar, hanehalkı eğitim harcamasını artırıcı bir unsur olabilmektedir. Kuramsal olarak okulun öğrenci aldığı çevre; okul ile ev arasındaki uzaklığa, çevrenin nüfus yoğunluğuna ve okul büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Okulla ev arasındaki uzaklıkta okulun eve uzaklığından daha çok okula gidiş süresi dikkate alınmaktadır. Örneğin Kosta Rika’da okulun öğrenci aldığı çevre bir ilkokul öğrencisi için 3,5 km, İran’da 2 km, İrlanda’da 2 mildir. Buna karşılık tüm ülkelerde bir ilkokul öğrencisi için okula gidiş

süresi en fazla 45 dakika dolayında bir süre olarak benimsenmektedir. Bu çerçevede okulun öğrenci aldığı çevre okula gidilirken harcanan süre ve kullanılan ulaşım araçlarının hızına bağlıdır (ECR, 2005, 26).

Bernal (2013) çalışmasında çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin okula yakın bir bölgede oturduklarını ve eve yakın oldukları için bu okulları tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Çünkü eve yakın olduğunda ailelerin çocuklarının okula ulaşımı için harcama yapmalarına gerek kalmayacaktır. Dolayısıyla bu aileler, çocuklarını gönderdikleri okulların eğitim niteliğiyle pek ilgilenmemektedir. Onlar için önemli olan okulun eve yakın olması yani herhangi bir harcama gerektirmeyen uzaklıkta bulunmasıdır.

Türkiye’de 2006 yılında 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Türkiye’deki nüfus sayımlarının da veri kaynağını oluşturacak yeni bir sistem kurulmuştur. Sistemin kurulmasına yönelik tüm çalışmalar, Türkiye İstatistik Kurumu koordinasyonunda il ve ilçelerde vali ve kaymakamların başkanlığında oluşturulan yürütme komiteleri marifetiyle gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, önce Türkiye’deki tüm adres bilgilerinin kaydedildiği Ulusal Adres Veri Tabanı kurulmuştur. Daha sonra, bu adreslerde ikamet eden vatandaşlar T.C. kimlik numaraları, yabancı uyruklu kişiler ise pasaport numaraları aracılığıyla adresle ilişkilendirilerek kayıt altına alınmış ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) oluşturulmuştur. TÜİK tarafından kurulan ADNKS, 5490 sayılı Kanun gereği İçişleri Bakanlığı’na devredilmiştir (MEB, 2011, 17).

Türkiye’de ilköğretim okulları ADNKS’ye göre oluşturulan adrese bağlı kayıt sistemiyle öğrenci almaktadır. Öğrencinin okula giderken harcadığı sürenin en fazla 40 dakika, yaya olarak 4.5 km yol olması hususlarına dikkat edilerek öğrencilerin gidecekleri okullar belirlenir (Karakütük, 2000, 40). Bu doğrultuda aile, hangi çevrenin ikametinde yer alıyorsa belirtilen alan içinde yer alan ilköğretim okuluna çocuğunu gönderir. Yönetmelikte yer alan ifadelere göre öğrencilerin oturdukları en yakın ilköğretim kurumuna kaydedilmeleri esastır. Her okulun öğrenci alacağı çevre, okulun imkanlarına göre kayıtlar başlamadan 20 gün önce tespit edilir. Bu tespit, il ve ilçe merkezlerinde milli eğitim müdürünün başkanlığında ilköğretim kurumları ile

bünyesinde ortaokul bulunan ortaöğretim kurumları müdürlerinden oluşturulacak komisyon tarafından yapılır. Bu komisyonlara ilgili muhtarlar da çağrılır (Karakütük, 2000, 41).

Aileler adrese dayalı kayıt sistemine göre belirlenen okullara çocuklarını göndermek istemezlerse eğitim harcamaları artmaktadır. Çünkü diğer okullar kendi alanları dahilinde olmayan öğrenciyi kabul etmek zorunda değildir ve bu kozu da maddi alanda sonuna kadar kullanmak isteyebilir.

Aileler belirlenen okulların dışında bazı okullara rağbet etmektedir. Aslında rağbet edilen okullar ekonomik problemler yaşamamaktadır. Çünkü bu okullar o bölgenin en çok tercih edilen okulu oldukları için genelde yardım kaynakları oldukça farklı ve çoktur. Gelir düzeyi yüksek olan aileler ikamet ettikleri yerlere bakılmaksızın çocuklarını belli gözde okullara göndermektedir. Böylece, bu okullar çocuklarını kaydettirmek isteyen ailelerden yasal olmamasına karşın kayıt ücreti adı ile doğrudan harcama yapmalarını istemektedir. Bu da okulların gelir durumlarını artırıcı bir değişkendir (Altuntaş, 2005, 7).

Adrese bağlı kayıt sistemi dışında tercih edilen okulların ailelere yüklediği diğer bir harcama servis ücretleridir. Adres dışı seçilen okulun ikamet edilen yere mesafesi arttıkça aile servis için daha çok masraf yapmak durumunda kalmaktadır. Türkiye’de okulların servis ücretleri valilikler tarafından tayin edilir. Örneğin 2011 yılı İstanbul en yakın mesafe ücreti 140 liradır. Ankara’da 108, İzmir’de 95 lira Bursa’da ise 90 liradır. Türkiye genelinde yaklaşık 180 bin servis aracı bulunmakta, metropolde 0-3 kilometre olan kısa mesafede ücretin 140’tan başlayıp 325 liraya kadar çıkmaktadır. İlköğretim ve okulöncesi için de ilave olarak aylık 35 lira rehberlik hizmet bedeli alınmaktadır. Konuya Kastamonu ölçeğinde yaklaşıldığında 2011’de Belediye Encümeni tarafından belirlenen servis tarifesine göre 3-15 km mesafeler tam gün dört sefer 85 TL ve 100 TL arasında değişirken, yarım gün iki sefer için 60 TL ile 75 TL arasında ücret belirlenmiştir (www.haber3.com).

Bazı aileler de servis ücreti harcaması yapmamak için özellikle çocuklarını göndermek istedikleri okulun öğrenci aldığı yerleşim yerlerinde oturmayı tercih etmektedir (Yolcu, 2009, 90).

Evin okula uzaklığı özellikle kızların okullaşmasında önemli bir engeldir. Okulun uzak oluşu ailelerde kız çocuklarının güvenliği ve namusu konusunda kaygı yaratabilir bu sebeple de aileler çocuklarını okula göndermek istemeyip eğitim harcamalarına katılmayabilir. Bu nedenle Bangladeş, Kolombiya, Fas ve Pakistan yerel küçük okullar formülünü benimsemiştir (Adem, 1997, 343-344).

İlköğretim okullarının öğrencilerin yürüyerek ulaşabilecekleri bir mesafede, ortaöğretim kurumlarının da mahallede uygun bir mesafede olması beklenmektedir. Ayrıca okulların güvenli olduğu okullara aileler daha fazla harcama yapmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, okulun yerinin trafiğin yoğun olduğu yerleşim yerlerinden, sanayi, alışveriş ve eğlence merkezlerinden uzak olması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Yolcu, 2011).

7. Okulun Öğretim Türü

Okulun öğretim türü okulun sabahçı-öğlenci olmasıyla ikili öğretim yapması yahut okulların sabahtan öğleden sonraya kadar tek ve belli bir zaman diliminde yaptıkları tekli öğretim türü olmasıdır.

Türkiye’de ikili öğretim, ilk ve ortaöğretimdeki kapasite yetersizliğinden kaynaklanan sorunları çözmede yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Talebin yoğun olduğu yerlerde ek yatırıma (bina) ihtiyaç duyulmadan eğitim arz kapasitesini genişletmenin yöntemlerinden biri olarak kullanılmaktadır.

İlköğretimde okulların % 76.9’unda tekli öğretim, % 23.1’inde ikili öğretim yapılmaktadır. 2004 yılında 5.767.000 öğrenci ikili öğretim yapan okullarda öğrenim görmektedir (M.E.B, 2004, 17). 2005 yılı sonunda ise ikili öğretim yapan okullardaki öğrenci sayısı 5.647.000 olmuştur. Aynı dönemde ikili öğretim yapılan derslik sayısı 83.259’den 87.547’ye yükselmiştir. Böylece ikili eğitim yapılan dersliklerde dersliğe düşen öğrenci sayısı 69’dan 64’e çekilmiştir (DPT, 2005). MEB (2012) verilerine göre 2011-2012 eğitim öğretim yılında 8.437 okulda ikili öğretim yapılmaktadır. Bunlardan 6.953’ü ilköğretim okulu, 1.484’ü ortaöğretim okullarıdır.

İlköğretim okulunun, sabahçı-öğlenci olarak ikili ya da tam gün eğitim vermesi de ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkilemektedir. Sabahtan öğlene kadar eğitim gören çocukların öğlen yemeklerini evde yeme imkanları olduğu için yemek masrafı yapmalarına gerek kalmamaktadır. Öğlen derse girerek akşam çıkan bir öğrencinin akşam yemeği vaktinde evde olması da yapılan harcamaları azaltır. Fakat sabah derse girip akşam üzeri dersten çıkan öğrencilerin öğlen yemeklerini yemek için ya evlerine gitmeleri ya da yemekhane, kantin gibi yerlerde bu ihtiyaçlarını gidermeleri gerekmektedir. Evleri buldukları okuldan uzakta olan öğrenciler yemek ihtiyaçları için masraf yapmak zorunda kalmaktadır. Bu da ailelerin yaptıkları eğitim harcamalarını büyük oranda artırmaktadır. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi okul kantinlerine yapılan harcamalar ailelerin eğitime yaptığı harcamaların % 10'unu oluşturmaktadır (ECR, 2005).

Kastamonu'daki okullar öğretim türüne göre incelendiğinde; Kastamonu'da ikili öğretimin sadece ilköğretim ve anaokullarında uygulanmakta olduğu görülmektedir. Buna göre Kastamonu'da 241 ilköğretim okulunun 237 tanesinde tekli, 4 tanesinde ise ikili öğretim yapılmaktadır (Kastamonu Milli Eğitim Müdürlüğü, 2012).

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Kamu okullarına ve özel ilköğretim okullarına çocuklarını gönderen ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının miktarı ile bu harcamalara etki eden değişkenleri belirlemeye yönelik bu araştırma tarama modelinde, betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırmalarda, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların “ne” olduğunu tanımlamaya, açıklamaya çalışılır. Bu tür araştırmalarda, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkileri göz önünde bulundurularak çözümlenmeye çalışılır (Kaptan, 1998, 59). Betimsel bir araştırmada önemli olan, sıradan detaylara dikkat etmek, günlük yaşamın yüzeysel küçük ayrıntılarını sorgulamaktır. Söz konusu bu küçük detaylar, neyin olup bittiğinin anlaşılmasına yardım eder ve gerçekliğin diğer katmanlarına ilişkin ipuçları verir (Kuş, 2009, 82). Betimsel araştırma modelinde olan bu çalışma kapsamında nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Kastamonu il merkezinde bulunan kamu ve özel ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin aileleri oluşturmaktadır. Kastamonu il merkezinde 22 kamu, 2 de özel ilköğretim okulu olmak üzere toplam 24 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Kamu ilköğretim okullarında 10.000 öğrenci, özel ilköğretim okullarında ise 456 öğrenci öğrenim görmektedir (Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2012). Buna göre 10.456 öğrenci ailesi bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır.

3.2.1. Örneklem

Araştırmada evrenin tamamına ulaşılması kolay ve ekonomik bulunmadığından dolayı, çalışma evreninden örneklem alınması yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın örnekleme oluşturulurken, oranlı küme örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Oranlı küme örnekleme yönteminde evren, araştırma bulguları açısından önemli farklılıklar getirebileceği düşünülen değişken ya da değişkenlere göre alt evrenlere ayrılmaktadır (Karasar, 2008,115). Araştırmada ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarının çocuklarını gönderdikleri okulun kamu ya da özel okul olması bakımından olduğu kadar, kamu okullarının içinde bulunduğu SED'göre ailelerin yapmış olduğu harcamaların nasıl bir farklılık gösterdiği ortaya konulmak istenilmiştir. Dolayısıyla, Kastamonu merkezinde iki özel okul olması nedeniyle, bu okullar doğrudan araştırmanın örnekleme dahil edilmiştir. Bununla birlikte, Kastamonu il merkezinde bulunan 22 kamu ilköğretim okulunun alt, orta ve üst alt SED gruptan hangisine dahil edileceğinin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu sınıflandırmalar yapılırken Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yetkilileri ve ilgili okul yöneticileriyle görüşülmüştür. Ayrıca araştırmacı tarafından okullar ziyaret edilerek örnekleme dahil edilebilecek okulların, hangi alt SED içinde yer aldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bütün bu çalışmalar sonucunda her SED'den ikişer okul seçilerek araştırmanın örneklem grubuna dahil edilmiştir.

Araştırmanın örnekleme; iki alt SED, iki orta SED ve iki üst SED olmak üzere altı kamu ilköğretim okulu ile iki özel ilköğretim okulundan olmak üzere sekiz ilköğretim okulunda bulunan öğrencilerin ailesinden oluşmaktadır. Örnekleme dahil edilen ilköğretim okulları, SED'leri ve öğrenci sayıları Tablo 16'da verilmektedir.

Tablo 16: Örnekleme Yer Alan Okulların Özellikleri

Okul	Kamu	Özel	SED	Öğrenci Sayısı
Ali Fuat Darende İlköğretim Okulu	✓	-	Üst	944
Şerife Bacı İlköğretim Okulu	✓	-	Üst	667
Candaroğulları İlköğretim Okulu	✓	-	Orta	1040
Merkez İlköğretim Okulu	✓		Orta	1069
İsfendiyarbey İlköğretim Okulu	✓	-	Alt	395
23 Ağustos İlköğretim Okulu	✓	-	Alt	405
Aral Fen İlköğretim Okulu	-	✓	Üst	355
Bahçeşehir İlköğretim Okulu	-	✓	Üst	101
TOPLAM	6	2	-	4976

(Kaynak: Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İstatistik Birimi, 2012)

Veri toplama aracı, araştırmanın örnekleminde bulunan okulların, 1-8. sınıf düzeyindeki birer şubesine uygulanmıştır. Kamu ilköğretim okullarına uygulanan 800 anketten 779'u (% 97); özel ilköğretim okullarına uygulanan 150 anketten de 88'i (% 59) geri dönmüştür. Buna göre araştırmada kamu ilköğretim okullarında 779 aileye, özel ilköğretim okullarında ise 88 aileye ulaşılmıştır. Fakat kamu ilköğretim okullarından dönen 779 anketin 72 tanesi; özel ilköğretim okullarından dönen 88 anketin 6 tanesi uygun biçimde doldurulmadığından değerlendirme dışı tutulmuştur.

Özel ilköğretim okullarına dağıtılan 150 anketin geri dönüş oranının düşük olmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Özel okullardan Bahçeşehir İlköğretim Okulu öğrencilerinin kamp döneminde olması; Kastamonu ilinde iki özel okulun bulunması; tekrar anket uygulamanın yaz tatili dönemine girilmesiyle mümkün olmaması bu nedenler arasında sıralanabilir. Bütün bunlar çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen ailelere uygulanan anket sayısı ile çocuklarını özel okullara gönderen ailelere uygulanan anket sayısı karşılaştırıldığında sayı bakımından belirgin bir farklılık ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kamu ilköğretim

okullarından değerlendirmeye alınan anket sayısı 707 (% 90) iken özel okullardan değerlendirmeye alınan anket sayısı 82'dir (% 10). Böylece araştırmaya toplam 789 anket dahil edilmiştir.

Balcı (2009, 102), evrendeki kişi sayısının 100.000'in üzerinde olduğu araştırmalarda güven düzeyinin 0.5 olarak alındığında uygun örneklem büyüklüğünün 384 kişi olduğunu belirtmektedir Buna göre, yukarıda belirtildiği üzere bu araştırmaya 789 kişi katılmıştır. Dolayısıyla, bu sayının araştırmanın evrenini temsil yeteneğine sahip bir örneklem büyüklüğü olduğu söylenebilir.

3.3. Veri Toplama Aracı ve Geliştirilmesi

Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen anket yoluyla elde edilmiştir. Anket en basit tanımıyla soru-cevap tekniğiyle uygulanan sistematik bir veri toplama formudur. Buna göre, ankette araştırmanın problemi ile ilgili olarak çeşitli kimselerin konu hakkındaki bilgi ve tecrübelerinden yararlanmak amacıyla çok sayıda soru yer alır. Bir diğer tanımla anket; bireyin veya grubun kendisi hakkında bilgi vermesidir (Kuğu, 2003, 1-2). Anket, sosyal bilimlerle ilgili araştırmalarda laboratuvar niteliğinde olup, maddi imkanları fazla zorlamadan bilgileri doğrudan doğruya kolayca toplamaya uygun bir tekniktir. Anket önceden belirlenmiş bir konuyla ilgili olarak insanlara bir takım sorular sorularak uygulanır. Bir çeşit yazılı iletişim tekniği ile uygulanan veri toplama yöntemidir (Baloğlu, 2006, 94).

Araştırmanın veri toplama aracının geliştirilmesinde ilgili alanyazında yer alan benzer araştırmalardan yararlanılmıştır (Akça, 2002; Tilak, 2002; TÜİK, 2006; Arthaud, 2008; Kahveci, 2009; Sakallı, 2010; Yolcu, 2011). Veri toplama aracı ilk önce taslak olarak hazırlandıktan sonra 14 kişilik bir uzman grubunun görüş ve önerilerine sunulmuştur. Alan uzmanlarından gelen dönütler doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılarak veri toplama aracının kapsam geçerliliği sağlanmıştır. Bunun dışında ölçme aracı araştırma grubunda bulunan okullardaki ailelerden 10 kişiye uygulanarak, uygulama öncesinde soru maddelerinin aileler tarafından okunup anlaşılmasında bir sorun olup olmadığı ortaya konulmak istenmiştir. Yapılan bu ön uygulama sonrasında soru maddelerinin okunup anlaşılmasında herhangi bir sorun

olmadığı anlaşılmıştır. Araştırmanın verileri 15 Mayıs-15 Haziran 2012 tarihleri arasında toplanmıştır.

Veri toplama aracı iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda araştırmanın bağımsız değişkenlerine (okulun türü, okulun öğretim biçimi, okula ulaşım, çocuğun kiminle yaşadığı, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba meslek durumu, aylık gelir ve ailedeki kişi sayısı, ilköğretime devam eden çocuk sayısı ve devam edilen öğretim düzeyi) yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci kısımda ise araştırmanın bağımlı değişkeni olan ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Bu doğrultuda ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin harcama kalemleri 23 alt başlık olarak listelenmiştir. Ailelerin bu harcama kalemlerinin karşılardaki kutucuklara, 2011-2012 öğretim yılı içinde her bir harcama kalemi için yaptıkları miktarını ortalama olarak TL cinsinden yazmalarını istenmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama aracının uygulanması için gerekli yazılı izin 13 Nisan 2012 tarihinde Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınmıştır. Bunun ardından anket formu yeterli sayıda çoğaltılarak ilgili okullardaki öğrenciler vasıtasıyla ailelere 15 Mayıs-5 Haziran 2012 tarihleri arasında uygulanmıştır. Anketler, sınıf öğretmenleri ile birlikte sınıflarda öğrencilere dağıtılmış ve ertesi gün ailelerine doldurularak geri getirmeleri istenmiştir. Daha sonra araştırmacı tarafından anket uygulaması yapılan okullara gidilerek öğrencilerden aileleri tarafından doldurulan anket formları toplanmıştır.

3.5. Verilerin Çözümü Ve Yorumu

Araştırmadaki harcamalara ilişkin verilerin çözümlemesinde yüzde ve frekanslardan yararlanılmıştır. Araştırmanın verilerinde örneklem grubunun genel yapısını tanıtıcı frekans ve yüzde dağılımları kısa açıklamaları ile birlikte yer verilmiştir. Anket ile elde edilen veriler, araştırmanın problem cümleleri ve bu problem cümlelerinin sunulduğu sırasına göre istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur.

Verilerin analizinde SPSS 11 paket programı kullanılmıştır. Analizlere geçilmeden önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine Kolmogorov Simirnov Z testi ile bakılmış ve verilerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle parametrik olmayan testler uygulanmıştır. Verilerin normal olmamasındaki en büyük değişken çalışmaya katılan çocukları kamu okullarında okuyan ailelere uygulanan anket sayısının (707); çocukları özel okullarda okuyan ailelere uygulanan anket sayısının da (82) arasındaki sayısal uzaklıktandır. Özel okullar açısından ulaşılan örneklemin az olmasının nedeni de Kastamonu ilinde yalnızca 2 tane özel okul olmasındandır. Farklılığa yönelik yapılan analizlerde gruplar arası farklılaşmalarda verilerin homojen olmaması sebebiyle Kruskal–Wallis Testleri ve T-Testleri uygulanmış normal dağılım göstermeyenlerde gruplar arasındaki farklılığı bulmak için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Aynı dağılım içerisinde incelenen verilerde dağılımın normal dağılım göstermesi nedeniyle de Anova Testi (Okul türlerine göre toplam harcama incelenirken okullar kendi türleri içinde incelendiğinden ve SED durumları sadece kamu okulları içinde incelendiğinden) kullanılmış olup farklılığın hangi grup arasında olduğunu bulmak için de Post-Hoc Tukey a testi uygulanmıştır. Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin çocuklarının öğrenim gördükleri ilköğretim okulları SED'lerine göre 3 farklı gruba ayrılmıştır. Bunlardan ilki alt SED'deki ailelerin, ikincisi orta SED'deki ailelerin ve üçüncüsü üst SED'deki ailelerin çocuklarının öğrenim gördüğü okullardır. Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin eğitim harcamaları analiz edilirken dağılımın normal dağılım göstermesi nedeniyle parametrik testlerden One-Way Anova Testi uygulanmıştır.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Bulgular

Tablo 17’de anket içerisinde yer alan değişkenlere ait frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 17: Araştırmanın Bağımsız Değişkenlerine İlişkin Frekans Dağılımları

Değişken		Okul Türü				TOPLAM	
		Kamu		Özel		N	%
		n	%	n	%		
Kiminle Yaşadığı	Anne-Baba ile	664	93.9	79	96.3	743	94.2
	Anne ile	27	4.1	3	3.7	30	3.8
	Baba ile	5	0.7	0	0	5	0.7
	Diğer	11	1.3	0	0	11	1.3
Anne Eğitim	Okur-yazar	16	2.0	0	0	16	2.0
	İlköğretim	372	52.6	7	8.5	379	48.0
	Lise	157	22.2	18	22.0	175	22.4
	Üniversite	162	22.9	57	69.5	219	27.8
Baba Eğitim	Okur-yazar	6	0.9	0	0	6	0.9
	İlköğretim	233	33.0	4	4.9	237	29.9
	Lise	206	29.1	17	20.7	223	28.3
	Üniversite	262	37.1	61	74.4	323	40.9
Anne Meslek	İşçi	64	9.1	12	14.6	76	9.6
	Memur	121	17.1	28	34.1	149	18.9
	Serbest Meslek	26	3.7	4	4.9	30	3.8
	Emekli	5	0.7	0	0.0	5	0.7
	Ev hanımı	491	69.4	38	46.3	529	67.1
Baba Meslek	İşçi	200	28.3	20	24.4	220	27.9
	Memur	267	37.8	31	37.8	298	37.8
	Serbest Meslek	195	27.6	29	35.4	224	28.4
	Emekli	30	4.2	2	2.4	32	4.1
	Çalışmıyor	15	2.1	0	0.0	15	2.1
Aylık Gelir	750 TL. ve Altı	136	19.2	8	9.8	144	18.3
	751-1500 TL.	208	29.4	1	1.2	209	26.5
	1501-2500 TL.	172	24.3	8	9.8	180	22.8
	2501 TL ve üzeri	191	27.1	65	79.3	256	32.4
TOPLAM		707	100	82	100	789	100

Değişken		Okul Türü				TOPLAM	
		Kamu		Özel			
		n	%	n	%	n	%
Evin Mülkiyeti	Kendine/Eşine Ait	301	42.6	49	59.8	350	44.4
	Lojman	56	7.9	6	7.3	62	7.9
	Kira	256	36.2	22	26.8	278	35.2
	Ev Başka Birinin Ama Kira Ödemiyor	76	10.7	4	4.9	80	10.1
	Diğer	18	2.6	1	1.2	19	2.4
Evin Türü	Gece Kondu	23	3.3	0	0.0	23	3.3
	Müstakil Ev	155	21.9	15	18.3	170	21.5
	Apartman Dairesi	480	67.9	62	75.6	542	68.7
	Lojman	49	6.9	5	6.1	54	6.9
Evin Kirası	Kira Ödemiyor	393	55.6	55	67.1	448	56.8
	250 TL ve Altı	120	17	4	4.9	124	15.7
	251-500 TL	175	24.8	9	11.0	184	23.3
	501 ve Üzeri	19	2.7	14	17.1	33	4.2
Ulaşım Türü	Servis	183	25.9	74	90.2	257	32.6
	Yaya	452	63.9	4	4.9	456	57.8
	Aile bireyleri tarafından arabayla	72	10.2	4	4.9	76	9.6
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	2 Kişi	15	2.1	0	0.0	15	1.9
	3 Kişi	80	11.3	25	30.5	105	13.3
	4 Kişi	330	46.7	33	40.2	363	46.0
	5 Kişi	177	25	18	22.0	195	24.7
	6 Kişi ve Üzeri	105	14.9	6	7.3	111	14.1
İlköğretime Devam Eden Öğrenci Sayısı	1 Kişi	359	50.8	51	62.2	410	62.0
	2 Kişi	296	41.9	29	35.4	325	31.2
	3 kişi	52	7.4	2	2.4	54	6.8
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	68	9.6	11	13.4	79	10.0
	2 .Sınıf	68	9.6	3	3.7	71	9.0
	3 .Sınıf	63	8.9	18	22.0	81	10.3
	4 .Sınıf	57	8.1	12	14.6	69	8.7
	5 .Sınıf	84	11.9	2	2.4	86	10.9
	6. Sınıf	42	5.9	5	6.1	47	6.0
	7. Sınıf	37	5.2	4	4.9	41	5.2
	8. Sınıf	14	2.0	1	1.2	15	1.9
	9 (Birden Fazla Öğrenci)	274	38.8	26	31.7	300	38.0
TOPLAM		707	100	82	100	789	100

Tablo 17'nin Devamı:

Değişken		Okul Türü				TOPLAM	
		Kamu		Özel			
		n	%	n	%	n	%
Öğretim Biçimi	Tekli	382	54	64	78	446	56.5
	İkili	325	46	18	22	343	43.5
TOPLAM		707	100	82	100	789	100
Yardım Alma Durumu	Evet	20	2.7	0	0.0	20	2.7
	Hayır	687	97.3	82	100	769	97.3
TOPLAM		707	100	82	100	789	100
Yardım Alınılan Kurum	Yardım Almıyor	687	97.3	82	100	769	97.3
	Sivil Toplum Örgütü	1	0.1	0	0.0	1	0.1
	Şirket	3	0.4	0	0.0	3	0.3
	Vakıf	3	0.4	0	0.0	3	0.3
	SYDV (Soayal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı)	6	0.8	0	0.0	6	0.6
	Diğer	7	1.0	0	0.0	7	0.7
TOPLAM		707	100	82	100	789	100

Çalışmaya katılan toplam 789 ailenin 743'ünün (% 94.2) çocukları anne baba ile birlikte, 30'unun (% 3.8) çocukları anne ile; 5'inin (% 0.7) çocukları baba ile yaşamakta; 11'inin çocuğu da (% 1.3) diğer grubunda (büyük ebeveynlerin, akrabaların yanı) yaşadığını belirtmiştir. 789 ailenin 707'si çocuklarını kamu okullarına (% 91.2) 82'si de (% 8.8) özel okullara göndermektedir. Anne babası ile birlikte yaşayan 664 çocuk (% 93.9) kamu okuluna; 79'u (% 96.3) özel okula gitmektedir. Annesi ile birlikte yaşayan 30 çocuktan (% 3.8) 27'si (% 4.1) kamu okullarındayken; 3'ü (% 3.7) özel okullardadır. Sadece babasıyla yaşayan 5 çocuğun (% 0.7) hepsi de (% 0.7) kamu okullarında eğitim görmekte özel okullarda sadece babasıyla yaşayan çocuk bulunmamaktadır (% 0.0). Diğer grubunda yer alan 11 çocuktan (% 1.3) 11'i (% 1.3) kamu okullarındadır. Okur-yazar olan 16 (% 2.3) annenin 16'sı da (% 2.3) çocuğunu kamu okuluna göndermektedir. İlköğretim mezunu 379 (% 48.0) annenin 372'sinin çocuğu kamu okuluna giderken (% 52.6) 7'si (% 8.5) de özel okula gitmektedir. Lise mezunu 175 annenin (% 22.2) 157'sinin (% 22.2) çocuğu kamu okulunda 18'inin (% 22.0) çocuğu da özel okula girmektedir. Anne eğitim düzeyi üniversite olan 219 ailenin (% 27.8) 162'si (% 22.9) çocuğunu

kamu okuluna; 57'si (% 69.5) çocuğunu özel okula göndermektedir. Baba eğitim düzeyi okur-yazar olan 6 (% 0.8) ailenin 6'sı (% 0.9) çocuklarını kamu okuluna göndermektedir. Baba eğitim düzeyi ilköğretim olan 237 (% 33.0) ailenin 233'ü çocuklarını kamu okuluna gönderirken (% 33.0) 4'ü (% 4.9) çocuklarını özel okula göndermektedir. Baba eğitim düzeyi lise olan 223 ailenin (% 28.3) 206'sı (% 29.1) çocuklarını kamu okuluna 17'si (% 20.7) çocuklarını özel okula göndermektedir. Baba eğitim düzeyi üniversite olan 323 ailenin (% 40.9) 262'si (% 37.1) çocuklarını kamu okuluna 61'i çocuklarını (% 74.4) özel okula göndermektedir.

Anket çalışmasına katılan annelerin meslek durumlarına bakıldığında anne meslek durumu işçi olan 76 ailenin (% 9.6) 64'ü (% 9.1) çocuklarını kamu okuluna; 12'si de (% 14.6) özel okula göndermektedir. Anne meslek durumu memur olan 149 (% 18.9) ailenin 121'i (% 17.1) çocuklarını kamu okuluna; 28'i (% 34.1) çocuklarını özel okula göndermektedir. Anne meslek durumu serbest meslek olan 30 ailenin (% 3.8) 26'sı çocuklarını kamu okuluna (% 3.7), 4'ü (% 4.9) özel okula göndermektedir. Anne meslek durumu emekli olan 5 ailenin (% 0.7) hepsi de çocuklarını kamu okuluna göndermektedir. Anne meslek durumu ev hanımı olan 529 ailenin (% 67.1) 491'i (% 69.4) çocuklarını kamu okuluna 38'i çocuklarını (% 46.3) özel okula göndermektedir.

Ankete katılan babalar meslek durumları bakımından incelendiğinde; baba meslek durumu işçi 220 (% 27.9) ailelerin 200'ü (% 28.3) çocuklarını kamu okuluna 20'si (% 24.4) özel okula göndermektedir. Baba meslek durumu memur olan 298 ailenin (% 37.8) 267'si (% 37.8) çocuklarını kamu okuluna 31'i (% 37.8) özel okula göndermektedir. Baba meslek durumu serbest meslek olan 224 ailenin (% 28.4) 195'i çocuklarını (% 27.6) kamu okuluna, 29'u (% 35.4) çocuklarını özel okula göndermektedir. Baba meslek durumu emekli olan 32 ailenin (% 4.1) 30'u çocuklarını (% 4.2) kamu okuluna, 2'si de (% 2.4) özel okula göndermektedir. Baba meslek durumu işsiz olan 15 ailenin (% 2.1) hepsi de çocuklarını kamu okuluna göndermektedir.

Ankete katılan aileler aylık gelir düzeylerine göre incelendiğinde; aylık gelir düzeyi 750 TL ve altı olan 144 ailenin (% 18.3) 136'sı (% 19.2) çocuklarını kamu okuluna 8'i (% 9.8) çocuklarını özel okula göndermektedir. Aylık gelir düzeyi 751-

1500 TL olan 209 ailenin (% 26.5) 208'i (% 29.4) çocuğunu kamu okullarına gönderirken yalnızca 1'i çocuklarını (% 1.2) özel okula göndermektedir. Aylık gelir düzeyi 1501-2500 TL arası aylık gelire sahip 180 ailenin (% 22.8), 172'si çocuklarını (% 24.3) kamu okullarına göndermekte iken 8'i çocuklarını (% 9.8) özel okula göndermektedir. Aylık gelir düzeyi 2500 TL ve üzeri olan 256 ailenin (% 32.4) 191'i (% 27.1) çocuklarını kamu okuluna 65'i (% 79.3) çocuklarını özel okula göndermektedir.

Ev mülkiyet durumuna göre 350 aile (% 44.4) kendilerine ait evlerde oturmakta, bunlardan 301'i çocuklarını (% 42.6) kamu okuluna, 49'u (% 59.8) özel okula göndermektedir. Ev mülkiyet durumuna göre lojmanda oturan 62 (% 7.9) ailenin 56'sı çocuklarını (% 7.9) kamu okuluna, 6'sı çocuklarını (% 7.3) özel okula göndermektedir. Kirada oturan 278 ailenin (% 35.2) 256'sı çocuklarını (% 36.2) kamu okullarına, 22'si (% 26.8) çocuklarını özel okula göndermektedir. Başkasına ait bir evde oturup da kira ödemeyen 80 ailenin (% 10.1) 76'sı (% 10.7) çocuklarını kamu okuluna, 4'ü de (% 4.9) özel okula göndermektedir. Evin mülkiyeti açısından hiçbir grupta yer almayan 19 ailenin (% 2.4) 18'i (% 2.6) çocuklarını kamu okuluna gönderirken 1'i (% 1.2) özel okula göndermektedir.

Ailelerin yaşadıkları evlerin türleri incelendiğinde evlerin türüne göre gecekonduda yaşayan 23 (% 3.3) aile çocuklarını kamu okullarına göndermektedir. Müstakil evde yaşayan 170 (% 21.5) ailenin 155'i çocuklarını (% 21.9) kamu okuluna; 15'i çocuklarını (% 18.3) özel okula göndermektedir. Apartman dairesinde yaşayan 542 ailenin (% 68.7) 480'i (% 67.9) çocuklarını kamu okuluna; 62'si çocuklarını (% 75.6) özel okula göndermektedir. Lojmanda yaşayan 54 (% 6.9) aileden 49'u (% 6.9) çocuklarını kamu okuluna gönderirken 5'i (% 6.1) de çocuklarını özel okula göndermektedir.

Ailelerin oturdukları evler kiraları bakımından incelendiğinde; 448 ailenin (% 56.8) kira ödemediği, bunlardan 393'ünün (% 55.6) çocuklarını kamu okullarına 55'inin de (% 67.1) özel okula gönderdikleri görülmektedir. 250 TL ve altı kira ödeyen 124 ailenin (% 15.7) 120'si (% 17) çocuklarını kamu okuluna, 4'ü de özel okula göndermektedir (% 4.9). 251-500 TL aylık kira ödeyen 184 ailenin (% 23.3) 175'i (% 24.8) çocuklarını kamu okuluna, 9'u çocuklarını (% 11) özel okula

göndermektedir. 501 ve üzeri aylık kira bedeli ödeyen 33 ailenin (% 4.2) 19'u çocuklarını (% 2.7) kamu okuluna, 14'ü (% 17.1) özel okula göndermektedir.

Okula ulaşım türlerine bakıldığında 257 ailenin (% 32.6) çocuklarını okula servisle gönderdikleri görülürken bunlardan 183'ü (% 25.9) çocuklarını kamu okuluna, 74'ü de (% 90.2) çocuklarını özel okula göndermektedir. 456 aile de (% 57.8) çocuklarını okula yaya olarak göndermektedir. Bunlardan 452'si (% 63.9) çocuklarını kamu okuluna, 4'ü de (% 4.9) özel okula göndermektedir. Çocuklarını okula arabayla gönderen 76 ailenin (% 9.6) 72'si (% 10.2) çocuklarını kamu okullarına gönderirken, 4'ü (% 4.9) çocuklarını özel okula göndermektedir.

Aileler evde yaşayan kişi sayısına göre incelendiğinde evde yaşayan kişi sayısı 2 olan ailelerin sayısı 15'dir (% 1.9). Bu aileler çocuklarını kamu okullarına göndermektedir. Evde yaşayan kişi sayısı 3 olan 105 ailenin (% 13.3) 80'i (% 11.3) çocuklarını kamu okuluna, 25'i (% 30.5) özel okullara göndermektedir. evde yaşayan kişi sayısı 4 olan ailelerin sayısı 363 olup (% 46.0) bunlardan 330'u (% 36.7) çocuklarını kamu okuluna, 33'ü (% 40.2) çocuklarını özel okula göndermektedir. Evde yaşayan kişi sayısı 5 olan 195 aileden (% 24.7) çocuklarını kamu okullarına gönderen 177 aile (% 25), çocuklarını özel okula gönderen 18 (% 22.0) aile bulunmaktadır. Evde yaşayan kişi sayısı 6 ve üzeri olan 111 aileden (% 14.1) 105'i (% 14.9) çocuklarını kamu okuluna gönderirken, 6'sı (% 7.3) çocuklarını da özel okula göndermektedir.

İlköğretime devam eden öğrenci sayısına bakıldığında; ilköğretime devam eden öğrenci sayısı 1 olan 410 bulunmaktadır (% 62.0). Bunlardan 325'i (% 50.8) çocuklarını kamu okuluna gönderirken, 54'ü de (% 62.2) çocuklarını özel okula göndermektedir. 2 öğrenci bulunan 325 ailenin (% 31.2) 296'sı çocuklarını (% 41.9) kamu okuluna, 29'u (% 35.4) özel okula göndermektedir. 3 öğrenci bulunan 54 ailenin (% 6.8) 52'si (% 7.4) çocuklarını kamu okullarına gönderirken 2'si çocuklarını (% 2.4) özel okula göndermektedir.

Ankete katılan ailelerin çocuklarının sınıf düzeyleri incelendiğinde çocuğu ilköğretim 1. sınıfa giden 79 (% 10.0) aile bulunmakta, bunlardan 68'i (% 9.6) çocuklarını kamu okullarına gönderirken 11'i (% 13.4) çocuklarını özel okullara

göndermektedir. Çocukları ilköğretim 2. sınıfta olan 71 (% 9.0) ailenin 68'i (% 9.6) çocuklarını kamu okullarına, 3'ü de (% 3.7) özel okula göndermektedir. Çocukları ilköğretim 3. sınıfta olan 81 (% 10.3) aile bulunmakta bunlardan 63'ü çocuklarını (% 8.9) kamu okullarına, 18'i (% 22.0) çocuklarını özel okullara göndermektedir. Çocukları ilköğretim 4. sınıfta olan 69 ailenin (% 8.7) 57'si çocuğunu (% 8.1) kamu okullarına, 12'si (% 14.6) çocuklarını özel okullara göndermektedir. Çocuğu 5. sınıfta olan 86 (% 10.9) ailenin 84'ü (% 11.9) çocuklarını kamu okullarına gönderirken 2'si (% 2.4) çocuklarını özel okula göndermektedir. Çocuğu 6. sınıfta olan ailelerin sayısı 47 olup (% 6.0) 42'si (% 5.9) çocuklarını kamu okullarına 5'i de (% 6.1) özel okullara göndermektedir. Çocukları 7. sınıfta olan 41 aileden (% 5.2) 37'si (% 5.2) çocuklarını kamu okullarına, 4'ü (% 4.9) çocuklarını özel okullara göndermektedir. Çocuğu 8. sınıfta olan 15 (% 1.9) aile bulunmaktadır. Bunlardan 14'ü (% 2.0) çocuklarını kamu okullarına göndermekte iken, 1'i (% 1.2) çocuklarını özel okula göndermektedir. Ailede birden fazla ilköğretim kademesinde çocuğu eğitim gören 300 (% 38.0) aile bulunmaktadır. Bunlardan 274'i (% 38.8) çocuklarını kamu okullarına gönderirken 26'sı (% 31.7) çocuklarını özel okullara göndermektedir.

Okulun öğretim biçimine göre; 446 (% 56.5) aile çocuklarını tekli öğretim yapan ilköğretim okullarına göndermektedir. Bunlardan 382'si (% 54) çocuklarını kamu okullarına gönderirken 64'ü (% 78) özel okula göndermektedir. Çocuklarını ikili eğitim yapan okullara gönderen 343 aile (% 43.5) olup bunlardan 325'i (% 46) çocuklarını kamu okullarına 18'i de (% 22) çocuklarını özel okullara göndermektedir.

Aileler yardım alma durumlarına göre incelendiğinde yardım alan 20 (% 2.7) aile bulunmakta, hepsi çocuklarını kamu okullarına göndermektedir. Yardım almayan 769 aileden (% 97.3) 687'si (% 97.3) çocuklarını kamu okuluna göndermekte iken 82'si (% 100) çocuklarını özel okula göndermektedir.

Yardım alan bütün ailelerin çocukları kamu okullarına gitmektedir. Bunların yardım aldıkları kurumlara bakıldığında sivil toplum örgütünden yardım alan 1 (% 0.1), şirketten yardım alan 3 (% 0.4), vakıftan yardım alan 3 (% 0.4), SYDV'den

yardım alan 6 (% 0.8) , diğerlerinden yardım alan 7 aile (% 1) bulunmakta iken belediyeden ve müftülükten yardım alan aile bulunmamaktadır.

4.2. Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular

Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarının okulun türü (kamu/özel), okulların SED'i (kamu okulları için), okulun öğrenim türü ve okula ulaşım türü bakımından doğrudan, dolaylı ve toplam harcamaya ilişkin bulguları aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Tablo 18. Ailelerin 2011-2012 Öğretim Yılında İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Harcamaya Miktarı (TL)

Okul Türü	N	Doğrudan Harcamalar (1)	(1)/ (3).%	Dolaylı Harcamalar (2)	(2)/ (3).%	Toplam Harcamaya (3)
Kamu	707	1.359,45	70.8	560,7	29.2	1.920,15
Özel	82	8.792,94	87.5	1.258,25	12.5	10.051,19
Genel Toplam	789	10.152,39	15	1.818,95	85	11.971,34

Tablo 18'e göre, aileler 2011-2012 eğitim öğretim yılı içinde ilköğretim düzeyinde her öğrenci için 11.971,34 TL eğitim harcaması yapmıştır. Bu harcamanın 10.152,39 TL'si (% 85) doğrudan harcamalar; 1.818,95 TL'si de (% 15) dolaylı harcamalar biçiminde gerçekleşmiştir. Konuya kamu ve özel okul ayrımı bakımından yaklaşırsa çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler her bir öğrenci için 1.359,45 TL; özel okula gönderen aileler de 8.792,94 TL eğitim harcaması yapmışlardır. Kamu okuluna çocuklarını gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamanın 1.359,45 TL'si (% 70.8) doğrudan harcamalar, 560,7 TL' si de (% 29.2) dolaylı harcamalar biçiminde gerçekleşmiştir. Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamanın 8.792,94 TL'si (% 87.5) doğrudan harcamalara, 1.258,25 TL'si (% 12.5) dolaylı harcamalara yönelik olduğu

görülmektedir. Ailelerin çocuklarını gönderdikleri okulun kamu okulu ya da özel okul olmasına göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları doğrudan harcamaların harcama türü bakımından dağılımı Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19: Harcama Türlerine Göre Ailelerin 2011-2012 Eğitim Öğretim Yılında Yapmış Oldukları Doğrudan Eğitim Harcamalarının Dağılımı

Doğrudan Harcama Miktarı (TL)						
Eğitim Harcamasının Türü	Kamu (1)	(1)/(3). %	Özel (2)	(2)/(3). %	Toplam (3)	%
Okul-aile birliği ücreti	52,56	100	-	-	52,56	0,7
Kayıt ücreti	2,37	0.1	5.371,16	99.9	5.373,53	68
Gönüllü bağışlar	10,76	8.7	155,74	91.3	170,50	21
Okul tarafından düzenlenen kültürel, sanatsal etkinlikler için yapılan harcamalar	32,96	54.3	27,74	45.7	60,70	0,8
Bilimsel çalışmalar için harcamalar	7,77	21,6	28,35	78,4	36,12	0,4
Okulda düzenlenen sınavlar için yapılan harcamalar (Sınav ve fotokopi ücretleri)	28,95	84	5,49	16	34,44	0,43
Okulun teknolojik donanımı için yapılan harcamalar	27,81	100	-	-	27,81	0,35
Okulun tamiri, bakımı, temizliği, yakıtı, çevre düzenlemesi harcamaları	25,55	100	-	-	25,55	0,32
Karne, diploma ve belgeler için yapılan harcamalar	2,66	100	-	-	2,66	0,033
Okulun kitaplığı için toplanan paralar	8,21	45.7	9,76	54.3	17,97	0,22
Spor paraları için yapılan harcamalar	7,22	10.8	59,76	89.2	66,98	0,84
Masa örtüsü, perde, fotoğraf, mezuniyet yıllıkları için yapılan harcama	25,60	83	5,24	17	30,84	0,38
Okul tarafından açılan kurs harcamaları	71,00	28.7	177,13	71.3	248,13	3,13
Okul dışındaki etüt, özel ders ve dersane için yapılan harcamalar	465,96	60	310,67	40	776,63	9,80
Diğer Harcamalar	260,04	45	318,66	55	578,70	5,95
Okul Aidatı	-	-	635,37	100	635,37	8,021
Kırtasiye harcamaları	170,59	23,8	544,57	75,2	715,16	7
Okul kıyafetleri için yapılan harcamalar	202,63	30,6	460,37	68,4	663	6,5
Ulaşım için yapılan harcamalar	179,86	21	673,17	79	853,03	8,5
TOPLAM	1.359,45	13	8.792,94	87	10.152,39	100

Tablo 19’da görüldüğü üzere ailelerin yapmış oldukları doğrudan eğitim harcaması 10.152,39 TL’dir. Bu harcamanın 1.359,45’i (% 13) çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler; 8.792,94’ünü de (% 87) çocuklarını özel okullara gönderen aileler yapmıştır. aileler okul-aile birliği ücreti için yılda bir öğrenci için 52,56 TL harcamada bulunmuştur. Bu harcamanın tamamı çocuğunu kamu okullarına gönderen ailelerce yapılmıştır. Ailelerin kayıt ücretlerine yaptıkları harcama miktarı 5.373,53 TL’dir. Yapılan harcamanın 2,37 TL’si (% 0.1) çocuğunu kamu okullarına gönderen ailelere; 5.371,16 TL’si de (% 99.9) çocuğunu özel okula gönderen ailelere aittir. Gönüllü bağışlar için harcanan 170,50 TL’nin 10,76 TL’sinin (% 8.7) çocuğunu kamu okullarına gönderen ailelerce; 155,74 TL’sinin de (% 91.3) çocuğunu özel okullara gönderen ailelerce yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Okul tarafından düzenlenen kültürel, sanatsal etkinliklere aileler 60,70 TL harcama yapmış olup bu miktarın 32,96 TL’sini (% 54.3) çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin; 27,47 TL’sinin de (% 45.7) çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yaptıkları gözlenmektedir. Okul tarafından düzenlenen bilimsel etkinliklere yönelik yapılmış olan 36,12 TL harcamanın 7,77 TL’si (% 21.6) çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler tarafından yapılırken, 28.35 TL’si de (% 78.4) çocuklarını özel okula gönderen aileler tarafından yapılmıştır.

Okulda düzenlenen sınavlara 34,44 TL harcama yapılmış olup bunun 28,95 TL’si (% 84) çocuklarını kamu okuluna, 5,49 TL’si de (% 16) çocuklarını özel okula gönderen ailelere aittir. Okulun teknolojik donanımı için yapılan 27,81 TL harcamanın; okulun tamiri, bakımı, temizliği, yakıtı, çevre düzenlemesi için yapılan 25,55 TL harcamanın ve karne, diploma ve belgeler için yapılan harcamanın tamamını (% 100) çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler yapmışlardır. Okul kitaplığına alınan kitaplar için öğrenci başına yapılan harcama 17,97 TL’dir. Bu harcamanın 8,21 TL’sini (% 45.7) çocuklarını kamu okuluna gönderen 9,76 TL’sini de (% 54.3) çocuklarını özel okula gönderen aileler tarafından yapıldığı gözlenmiştir. Spor paraları için ailelerin yapmış olduğu harcama miktarı 66,98 TL’dir. Bunun 7,22 TL’si (% 10.8) çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerce; 59,76 TL’sini (% 89.2) çocuklarını özel okula gönderen ailelerce yapılmıştır. Ailelerin masa örtüsü, perde, fotoğraf, mezuniyet yıllıkları için yapmış oldukları 30,84 TL harcamanın 25,60 TL’sini (% 83) çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin, 5,24 TL’sini (% 17)

çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yaptığı gözlenmiştir. Okul tarafından açılan kurslar için aileler yılda öğrenci başına 248,13 TL harcamada bulunmuş olup, bunun 71,00 TL'si (% 28.7) çocuklarını kamu okuluna gönderen, 177,13 TL'si de (% 71.3) çocuklarını özel okula gönderen ailelere aittir.

Tablo 19'da görüldüğü gibi aileler okul dışındaki etüt, özel ders ve dershaneler için yılda öğrenci başına 776,63 TL harcama yapmaktadır. Bununla birlikte, belirtilen harcama miktarının 465,96 TL'sini (% 60) çocuğunu kamu okullarına gönderen aileler, 310,67 TL'sini de (% 40) çocuğunu özel okullara gönderen aileler yapmıştır. Okul aidatı için yapılan 635,37 TL harcamanın hepsi çocuğunu özel okullara gönderen ailelere aittir. Aileler belirtilen seçenekler dışındaki diğer harcamalar için yılda öğrenci başına toplam 578,70 TL harcama yaparken bunun 260,64 TL'sini (% 45) çocuğunu kamu okullarına gönderen aileler, 318,66 TL'sini de (% 55) çocuğunu özel okullara gönderen aileler yapmıştır.

Kırtasiye türü ders araç gereçleri için yapılan 715,16 TL (% 7) harcamanın 170,59 TL'sini (% 23.8) çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler, 544,57 TL'sini de (% 75.2) çocuklarını özel okula gönderen aileler yapmıştır. Kıyafetler için aileler 663 TL (% 6.5) harcamada bulunurken bunun 202,63 TL'sini (% 30.6) çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler, 460,37 TL'sini de (% 68.4) çocuklarını özel okula gönderen aileler yapmıştır. Ulaşım için 853,03 TL (% 8.5) yapılan harcamanın 179,86 TL'sini (% 21) çocuklarını kamu okullarına gönderen, 673,17 TL'sini de özel okullara gönderen ailelere aittir.

Tablo 20'de ailelerin dolaylı olarak yapmış oldukları eğitim harcamaları verilmiştir. Buna göre ailelerin yapmış oldukları dolaylı eğitim harcaması 1.818,95 TL'dir. Bu harcamanın 560,7'sini çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler; 1.258,25'ini de çocuklarını özel okullara gönderen aileler yapmıştır. Ailelerin çocukları için yapmış oldukları dolaylı eğitim harcamaları türleri bakımından farklılaşmaktadır. Buna göre, aileler resmi tören ve gösteriler için 32,22 TL harcama yaparken bu miktarın 7,59 TL'sini çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler; 24,63 TL'sini de çocuklarını özel okullara gönderen aileler yapmıştır. Çeşitli yardım kampanyaları için aileler 32,31 TL harcama yaparken bunun miktarın 11,27'sini

çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin, 21,04 TL'sini de çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 20: Harcama Türlerine Göre 2011-2012 Eğitim Öğretim Yılında Ailelerin Yapmış Oldukları Dolaylı Eğitim Harcamalarının Dağılımı

Dolaylı Harcama Miktarı (TL)					
Eğitim Harcamasının Türü	Kamu (1)	(1)/(2). %	Özel (2)	(2)/(3). %	Toplam (3)
Resmi tören ve gösteriler için yapılan harcamalar	7,59	23,6	24,63	76,4	32,22
Çeşitli yardım kampanyaları için yapılan harcamalar	11,27	34,9	21,04	65,1	32,31
Barınma için yapılan harcamalar	162,19	36,8	278,41	63,2	440,6
Yemek için yapılan harcamalar	119,61	16,5	603,66	83,5	723,27
Okul harçlığı için yapılan harcamalar	260,04	44	330,51	56	590,55
TOPLAM	560,7	30,9	1.258,25	69,1	1.818,95

Tablo 20'de görüldüğü gibi barınma için aileler tarafından yapılan 440,6 TL harcamanın 162,19 TL'si çocuklarını kamu okullarına, 278,41 TL'si de çocuklarını özel okullara gönderen ailelerce karşılanmıştır.

Yemek için yılda her öğrenci için aileler 723,27 TL harcama yapmışlardır. Bunun 119,61 TL'si çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelere 603,66 TL'si çocuklarını özel okullara gönderen ailelere aittir. Okul harçlığı içinse 590,55 TL harcama yapılırken bunun 260,04 TL'si çocuklarını kamu okuluna gönderen aileler tarafından, 330,51 TL'si de çocuklarını özel okula gönderen aileler tarafından yapılmıştır.

4.3. Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular

Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları harcamaların okulla ilgili değişkenler ile sosyo-ekonomik değişkenlere göre, elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

4.3.1. Okulla İlgili Değişkenlere Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular

Bu kısımda ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının okulun türüne, okulun öğretim biçimine ve okula ulaşım türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

1. Okulun Türü

Tablo 21’de ailelerin okul türüne göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Tablo 21: Okul Türüne Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Okulun Türü	n	\bar{X}	S	sd	t	p*
1- Kamu	707	1.920,15	2.076,975	84	13,559	,000*
2- Özel	82	10.051,19	5.396,898			

*P<.01

Tablo 21’de okul türüne göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının anlamlı biçimde farklılaştığı görülmektedir ($t_{(84)}=13,559$; $P<.01$). Analiz sonuçlarına göre, çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ($\bar{X}_{\text{Özel Okul}}=10051,19$), yapmış oldukları harcama, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailerden ($\bar{X}_{\text{Kamu Okulu}}=1920,15$) daha fazladır.

2. Okulun Öğretim Biçimi

Tablo 22’de okulun öğretim biçimine göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarına ilişkin veriler bulunmaktadır.

Tablo 22: Okulun Öğretim Biçimine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Öğretim Biçimi	N	\bar{X}	S	Sd	t	P
Tekli	446	412,37	3038,994	1	0,480	,015*
İkili	343	372,41	3346,406			

*P< .05

Tablo 22’de yer alan bulgulara göre, çocuğun öğrenim gördüğü okulun öğretim biçimi ile ailelerin eğitim harcamaları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($t_{(1)}=0,480$, $P<.05$). Buna göre, çocuklarını tekli öğretim yapan okullara gönderen ailelerin ($\bar{X}_{\text{Tekli}} = 412,37$) eğitim harcamaları, çocuklarını ikili öğretim yapan okullara gönderen ailelerin ($\bar{X}_{\text{İkili}} = 372,41$) eğitim harcamalarından daha fazladır.

3. Okula Ulaşım Türü

Tablo 23’de okula ulaşım türüne göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 23: Okula Ulaşım Türüne Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ulaşım Türü**	n	\bar{X}	sd	X^2	P*	Anlamlı Fark**
1- Servis	257	522,06	2	130,319	,000	1-2**
2- Yaya	456	319,73				1-3**
3- Özel araba	76	416,97				2-3**

*P<.01

Tablo 23’deki analiz sonuçları incelendiğinde, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının öğrencilerin okula ulaşım türüne göre, anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir ($X^2_{(2)}=130,319$, $P<.01$). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testine başvurulmuştur. Söz konusu test sonuçlarına bakıldığında çocuğunu okula servisle ve yaya olarak gönderen ailelerin yapmış oldukları toplam eğitim harcamaları arasında

anlamli bir farklılık vardır. Buna göre; ($U=29153.500$, $P<.01$) çocuğunu okula servisle gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamalar ($\bar{X}_{servis}= 522,06$) çocuğunu okula yaya olarak gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamalardan ($\bar{X}_{yaya}= 319,73$); ($U= 6555,000$, $P< .01$) çocuklarını okula servisle gönderen ($\bar{X}_{servis}=522,06$) ailelerin harcamaları çocuklarının okula ulaşımını özel arabalarıyla sağlayan ailelerin ($\bar{X}_{özel araba} = 416,97$) harcamalarından; ($U= 12447,000$, $P< .01$) çocuklarını okula yaya olarak gönderen ailelerin yaptıkları harcamalar ($\bar{X}_{yaya}= 319,73$), çocuklarını okula özel arabalarıyla götüreren ailelerin yaptıkları harcamadan ($\bar{X}_{özel araba} = 416,7$) anlamli olarak daha fazladır.

4.3.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular

Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının öğrencinin kiminle yaşadığı, anne- baba eğitim düzeyi, anne- baba meslek durumu, ailenin gelir düzeyi, evin mülkiyet durumu, evin türü, evin kira olma durumu, evin kira tutarı, ailede yaşayan kişi sayısı, ilköğretime devam eden çocuk sayısı, çocukların devam ettiği sınıf düzeyi, ailelerin eğitim yardımı alma durumları ve yardım alınan kuruluşlarla ilgili elde edilen bulgular aşağıda sırasıyla verilmiştir.

1. Öğrencinin Kiminle Yaşadığı

Tablo 24'te öğrencinin kiminle yaşadığına göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 24: Öğrencinin Kiminle Yaşadığına Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcaması İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Kiminle Yaşadığı**	n	\bar{X}	sd	X^2	p*	Anlamli Fark* *
1- Anne-Baba ile	743	400,5555	3	8,381	,039	1-2**
2- Anne ile	29	304,90				
3- Baba ile	5	228,60				
4- Diğer	12	338,33				

* $P< .05$

Tablo 24'e göre öğrencinin kiminle yaşadığına göre ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2_{(3)}=8,381$, $P<.05$). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için de Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Söz konusu testin sonucuna göre ($U=8160,000$; $P<.05$) anne-babası ile yaşayan çocukların ailelerinin ($\bar{X}_{\text{Anne-baba}}=390,02$) yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları, yalnızca annesiyle yaşayan çocukların ailelerinin ($\bar{X}_{\text{Anne}}=296,38$) yapmış olduğu harcamalardan anlamlı biçimde daha fazladır.

2. Anne Eğitim Düzeyi

Tablo 25'te anne eğitim düzeyine göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Tablo 25: Anne Eğitim Düzeyine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Test Sonuçları

Anne Eğitim Düzeyi**	n	\bar{X}	sd	X^2	p*	Anlamlı Fark **
1- Okur-yazar	16	238,69	3	131,267	.000	1-3**
2- İlköğretim	379	309,40				2-4**
3- Lise	175	441,84				3-2**
4- Üniversite	219	517,13				3-4**
						4-1**

* $P<.01$

Tablo 25'teki analiz sonuçlarına göre, annelerin eğitim düzeyleri ile ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı harcamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2_{(3)}=131.267$, $P<.05$). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Mann-Whitney U testi sonuçları göz önüne alındığında, ($U=697,500$, $P<.01$) anne eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Lise}}=441,84$) yapmış oldukları harcamalar, anne eğitim düzeyi okur-yazar olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Okur-yazar}}=238,69$ TL) yapmış oldukları harcamalardan; ($U=19739,000$, $P<.01$) anne eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Üniversite}}=517,13$) yapmış oldukları harcamalar anne eğitim düzeyi ilköğretim olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{İlköğretim}}=309,40$) yapmış oldukları harcamalardan; ($U=21830,000$, $P<.01$) anne eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Lise}}=441,84$) yapmış oldukları harcamalar anne eğitim düzeyi

ilköğretim olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{İlköğretim}}= 309,40$) yapmış olduğu harcamalardan; ($U= 15324,500$, $P< .01$) anne eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Üniversite}}= 517,13$) yapmış oldukları harcamalar, anne eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Lise}}= 441,84$) yapmış oldukları harcamalardan ve ($U= 605,500$, $P< .01$) anne eğitim düzeyi üniversite mezunu olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Üniversite}}= 517,13$) yapmış olduğu harcamalar, anne eğitim düzeyi okur-yazar olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Okur-yazar}}= 238,69$) yapmış oldukları harcamalardan anlamlı biçimde daha fazladır (Tablo 25).

3. Baba Eğitim Düzeyi

Tablo 26'da baba eğitim düzeyine göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 26: Baba Eğitim Düzeyine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Baba Eğitim**	N	\bar{X}	sd	X^2	p*	Anlamlı Fark**
1- Okur-yazar	7	271,43	3	114,175	.000	1-4**
2- İlköğretim	236	281,15				2-3**
3- Lise	223	385,81				2-4**
4- Üniversite	323	487,20				3-4**

* $P< .01$

Tablo 26'daki analiz sonuçlarına göre babaların eğitim düzeyleri ile ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2_{(3)}=114.175$, $P< .01$). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır.

Mann-Whitney U testi sonuçları bakımından ($U= 514,000$, $P< .01$) baba eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Lise}}= 167,41$) yapmış oldukları harcamalar, baba eğitim düzeyi okur-yazar olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Okur-yazar}}= 77,43$) yapmış oldukları harcamalardan; ($U=19096,000$, $P<.01$) baba eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Lise}}= 262,37$) yapmış olduğu harcamalar, baba eğitim düzeyi ilköğretim olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{İlköğretim}}= 199,42$) yapmış oldukları harcamalardan; ($U= 18456,000$, $P< .01$) baba eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Üniversite}}= 340,86$) harcamaları, baba eğitim düzeyi ilköğretim olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{İlköğretim}}= 196,70$) yapmış oldukları harcamalardan

ve ($U= 26507,500$, $P< .01$) baba eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Üniversite}}=302,93$) harcamaları, baba eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Lise}}=230,87$) yapmış olduğu harcamalardan anlamlı olarak daha fazladır (Tablo 26).

4. Annenin Meslek Durumu

Tablo 27’de annenin meslek durumuna göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Tablo 27: Anne Meslek Durumuna Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Anne Meslek**	n	\bar{X}	Sd	X^2	p*	Anlamlı Fark**
1- İşçi	76	385,86	4	60,165	.000	2-5**
2- Memur	149	521,54				
3- Serbest Meslek	30	402,12				
4- Emekli	5	500,70				
5- Ev Kadını	529	359,27				

* $P< .01$

Tablo 27’ye göre, annelerin meslekleri ile ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2_{(4)}= 60.165$, $P< .01$). Farkın hangi meslek guruplarında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre ($U= 22986,500$, $P< .01$) anne meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}}= 521,54$) yapmış olduğu harcamalar, anne meslek durumu ev kadını olan öğrencilerin ailelerin ($\bar{X}_{\text{Ev kadını}}= 359,27$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından anlamlı olarak daha fazladır (Tablo 27).

5. Baba Meslek Durumu

Tablo 28’de babanın meslek durumuna göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler aşağıdadır.

Tablo 28: Babanın Meslek Durumuna Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Baba Meslek**	N	\bar{X}	sd	X^2	P*	Anlamlı Fark**
1- İşçi	220	354,24	4	48,713	,000	1-2**
2- Memur	298	463,24				1-5**
3- Serbest Meslek	224	364,81				2-3**
4- Emekli	32	331,80				2-4**
5- Çalışmıyor	15	222,77				2-5**
						3-5**

*P< .01

Tablo 28'e göre babaların meslekleri ile ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2_{(4)}=48.713$, $P<.01$). Farkın hangi meslek gruplarında olduğunu bulmak için de Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre ($U= 23474,500$, $P< .01$) baba meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}}= 463,24$) yapmış olduğu eğitim harcamaları, baba meslek durumu işçi olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{İşçi}}= 354,24$ TL) yapmış oldukları harcamalarından; ($U=1057,000$, $P< .01$) baba meslek durumu işçi olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{İşçi}}=354,24$) harcamaları, babaları çalışmayan öğrencilerin ailelerinin ($\bar{X}_{\text{Çalışmayan}}=222,77$ TL) harcamalarından; ($U= 23176,500$, $P<.01$) baba meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}} = 289,02$) harcamaları, baba meslek durumu serbest meslek olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Serbest Meslek}}= 224,90$) yapmış oldukları harcamalardan; ($U= 3246,500$, $P< .01$) baba meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}}= 463,24$) yapmış olduğu harcamalar, baba meslek durumu emekli olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Emekli}} =331,80$) harcamalarından; ($U= 925,500$, $P< .01$) baba meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}}= 463,24$ TL) yapmış oldukları harcamalar, baba meslek durumu işsiz olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Çalışmayan}}= 222,77$) yapmış oldukları harcamalardan ve ($U= 1061,000$, $P<.01$) baba meslek durumu serbest meslek olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Serbest Meslek}}= 364,81$) yapmış oldukları harcamalar baba meslek durumu işsiz olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Çalışmayan}}= 222,77$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından anlamlı şekilde daha fazladır (Tablo 28).

6. Aylık Gelir Düzeyi

Ailelerin aylık gelir düzeylerine göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29: Aylık Gelir Düzeylerine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamasına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	f	P*	Anlamlı Fark ** (Tukey a)
Gruplararası	1,726	3	5,754		,000	1-3**
Gruplariçi	8,559	785	1,090	52,775		1-4**
Toplam	1,029	788				2-3**
						2-4** 3-4**

P* < .05 1**, 750 TL ve altı 2**, 751 TL-1500 TL 3**, 1501 TL-2500 TL

4**, 2501 TL ve üzeri

Tablo 29’da görüldüğü gibi gelir durumlarına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($F_{(3-785)} = 52,775$; $P < .05$) anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Tukey a testine bakılmıştır. Buna göre aylık gelirleri 2501 TL ve üstü olan ailelerin ($\bar{X}_{2501 \text{ TL ve üstü}} = 529,39$) yapmış oldukları eğitim harcamaları diğer gelir gruplarındaki ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarından anlamlı şekilde daha fazladır. Aylık gelirleri 1501-2500 TL arasında olan ailelerin ($\bar{X}_{1501-2500 \text{ TL}} = 427,11$) yapmış oldukları eğitim harcamaları aylık gelirleri 750 TL ve altı olan ailelerin ($\bar{X}_{750 \text{ TL ve Altı}} = 244,90$) ve aylık gelirleri 751-1500 TL arasında olan ailelerin ($\bar{X}_{751-1500 \text{ TL}} = 306,15$) yapmış oldukları toplam harcamalardan anlamlı şekilde daha fazladır (Tablo 29).

6. Evin Mülkiyeti ve Kira Olma Durumu

Tablo 30’da ailelerin yaşadıkları evin mülkiyet durumuna göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 30: Ailelerin Yaşadıkları Evin Mülkiyetine Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Evin Mülkiyeti**	n	\bar{X}	sd	X^2	p*	Anlamlı Fark**
1- Kendime-Eşime Ait	350	418,00	4	15,599	,004	1-4**
2- Lojman	62	420,94				
3- Kira	278	386,99				
4- Ev Başka Birine Ait Ama Kira Ödemiyor	80	324,29				
5- Diğer	19	301,66				

* $P < .05$

Tablo 30'da görüldüğü üzere, ailelerin yaşadıkları evin mülkiyet durumu ile ilköğretim düzeyinde eğitime yaptıkları hanehalkı harcamaları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($X^2_{(4)} = 15.599$, $P < .05$). Bu farkın hangi gelir grupları arasında olduğunu ortaya koymak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre ($U = 10684,000$, $P < .05$) oturlan evin mülkiyeti kendine-eşine ait olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Kendine-eşine ait}} = 418,00$) yapmış olduğu ilköğretim düzeyindeki hanehalkı eğitim harcamaları; başka birine ait evde oturup kira ödemeyen ailelerin ($\bar{X}_{\text{Ev Başka B.A.K.Ö.}} = 324,29$) yapmış oldukları ilköğretim düzeyindeki hanehalkı eğitim harcamalarından anlamlı şekilde daha fazladır (Tablo 30).

Ailelerin yaşadıkları evin kira olma durumuna göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31: Ailelerin Yaşadıkları Evin Kira Olma Durumuna Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamasına İlişkin t Testi Sonuçları

Evin Kira Olma Durumu	n	\bar{X}	S	sd	t	p
1- Kira Ödemiyor	448	2751,50	3577,327	722,890	0,028	,977
2- Kira Ödüyor	341	2744,11	3664,166			

$P > .05$

Tablo 31'de yer alan analiz sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, ailelerin evleri için ödedikleri kira tutarı ile ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları

hanehalkı harcamaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($t_{(722,890)} = 0,028$, $P > .05$) (Tablo 31).

7. Evin Türü

Ailelerin yaşadıkları evin türüne göre yapmış oldukları ilköğretim düzeyindeki hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 32’de yer almaktadır.

Tablo 32: Ailelerin Yaşadıkları Evin Türüne Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Evin Türü **	n	\bar{X}	sd	X^2	p*	Anlamlı Fark** *
1- Gecekondu	23	248,13	3	38,596	,000	1-3* *
2- Müstakil Ev	170	317,83				1-4* *
3- Apartman Dairesi	542	420,11				4-2* *
4- Lojman	54	448,47				2-3* *

* $P < .01$

Tablo 32’de görüldüğü üzere, ailelerin yaşadıkları evin türüyle ilköğretim düzeyinde yaptıkları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($X^2_{(3)} = 38.596$, $P < .05$). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre ($U = 3539,000$, $P < .01$) apartman dairesinde oturan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Apartman D.}} = 420,11$) yapmış olduğu harcamalar gecekonduda oturan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Gecekondu}} = 248,13$) yapmış oldukları harcamalardan; ($U = 34182,000$, $P < .01$) apartman dairesinde oturan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Apartman D.}} = 420,11$) yapmış olduğu harcamalar, müstakil evde oturan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Müstakil}} = 317,83$) yapmış oldukları harcamalardan; ($U = 295,500$, $P < .05$) lojmanda oturan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Lojman}} = 448,47$) yapmış olduğu harcamalar, gecekonduda oturan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Gecekondu}} = 248,13$) yapmış olduğu eğitim harcamalarından ve ($U = 3000,000$, $P < .05$) lojmanda oturan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Lojman}} = 448,47$) yapmış olduğu harcamalar, müstakil evde oturan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Müstakil Ev}} = 317,83$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından anlamlı şekilde daha fazla bulunmuştur (Tablo 32).

8. Evin Kira Tutarı

Ailelerin yaşadıkları evin kira tutarına göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler Tablo 33'te verilmiştir.

Tablo 33: Ailelerin Yaşadıkları Evin Kira Tutarına Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Kira Tutarı**	n	\bar{X}	sd	X^2	p*	Anlamlı Fark* *
1- 250 TL ve altı	124	309,81	3	37,703	,000	1-2**
2- 251-500 TL arası	184	418,00				1-3**
3- 501 TL ve üstü	33	565,56				2-3**

* P< .01

Ailelerin yaşadıkları evin kira tutarı ile ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($X^2_{(3)}=37.703$, $P<.01$). Eğitim harcamalarındaki farkın hangi gelir gruplarında olduğunu bulmak için Mann- Whitney U testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre, ($U=8204,000$, $P<.01$) yaşadıkları eve 251-500 TL arası kira ödeyen ailelerin ($\bar{X}_{251-500TL}=418,00$) yapmış oldukları eğitim harcamaları, 250 TL ve altı kira ödeyen ailelerin ($\bar{X}_{250 TL ve Altı}=309,81$) ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamalarından; ($U=865,500$, $P<.01$) yaşadıkları eve 501 TL ve üstü kira ödeyen ailelerin eğitim harcamaları ($\bar{X}_{501TL ve Üstü}=565,56$), 250 TL ve altı kira ödeyen ailelerin ($\bar{X}_{250 TL ve Altı}=309,81$) ve ($U=1783,000$, $P<.01$) yaşadıkları eve 501 TL ve üstü kira ödeyen ailelerin yapmış oldukları harcamalar ($\bar{X}_{501TL ve Üstü}=565,56$) 251-500 TL arası kira ödeyen ailelerin ($\bar{X}_{251-500TL}=418,00$) yaptıkları eğitim harcamalarından anlamlı biçimde daha fazladır (Tablo 33).

9. Ailedeki Kişi Sayısı

Ailedeki kişi sayısına göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 34'te yer verilmiştir.

Tablo 34: Ailedeki Kişi Sayısına Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ailedeki Kişi Sayısı**	n	\bar{X}	sd	X^2	p*	Anlamlı Fark **
1- İki Kişi	15	324,73	4	22,370	,000	2-5** 3-5** 4-5**
2- Üç Kişi	105	438,47				
3- Dört Kişi	363	396,88				
4- Beş Kişi	195	420,61				
5- Altı Kişi ve Üstü	111	312,24				

* P< .01

Tablo 34'e göre, ailedeki kişi sayısı ile ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır ($X^2_{(4)}=22.370$, $P<.01$).

Eğitim harcamalarındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Test sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, ($U=4107,000$, $P<.01$) üç kişiden oluşan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Üç Kişi}}=438,47$) yapmış oldukları eğitim harcamaları, altı ve daha fazla kişiden oluşan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Altı Kişi ve Üstü}}=312,24$) yapmış oldukları harcamalardan; ($U=15741,500$, $P<.01$) dört kişiden oluşan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Dört Kişi}}=396,88$) yapmış olduğu harcamalar, altı ve daha fazla kişiden oluşan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Altı Kişi ve Üstü}}=312,24$) yapmış oldukları harcamalardan ve ($U=7829,000$, $P<.01$) beş kişiden oluşan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Beş Kişi}}=420,61$) yapmış oldukları harcamalar, altı ve daha fazla kişiden oluşan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Altı Kişi ve Üstü}}=312,24$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından anlamlı şekilde daha fazla olduğu gözlenmektedir (Tablo 34).

4.3.2.10. İlköğretime Devam Eden Öğrenci Sayısı

İlköğretime devam eden öğrenci sayısına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgulara Tablo 35'de yer verilmiştir.

Tablo 35: İlköğretime Devam Eden Öğrenci Sayısına Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

İlköğretime Devam Eden Öğrenci Sayısı	n	\bar{X}	sd	X^2	P
1- Bir kişi	410	387,84	2	2,930	,231
2- İki kişi	325	409,64			
3- Üç kişi	54	361,24			

P > 05

Tablo 35'e göre, ailede ilköğretime devam eden öğrenci sayısı ile ailelerin ilköğretim düzeyinde eğitime yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($X^2_{(2)} = 2.930$, $P > 05$). Bununla birlikte, ilköğretime devam eden öğrenci sayısı bakımından en fazla eğitim harcamasını iki öğrencisi bulunan aileler ($\bar{X}_{\text{İki Kişi}} = 409,64$) yaparken, en az harcamayı da üç öğrencisi olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Üç Kişi}} = 361,24$) yaptıkları anlaşılmaktadır (Tablo 35).

11. Sınıf Düzeyi

Tablo 36'da sınıf düzeyine göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları verilmiştir.

Tablo 36: Öğrenim Görülen Sınıf Düzeyine Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi**	n	\bar{X}	sd	X^2	p*	Anlamlı Fark**
1- 1. SINIF	79	371,24	8	17,797	,023	2-3** 2-8** 2-9** 5-9**
2- 2. SINIF	71	319,12				
3- 3. SINIF	81	422,88				
4- 4. SINIF	69	413,26				
5- 5. SINIF	86	378,25				
6- 6. SINIF	47	345,81				
7- 7. SINIF	41	401,28				
8- 8. SINIF	15	488,87				
9- İlköğretime devam edilen sınıf düzeyleri birden fazla	300	414,44				

* **P < .05**

Tablo 36’da görüldüğü üzere, ailelerin ilköğretime devam eden çocuklarının sınıf düzeyi ile ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($X^2_{(8)} = 17.797$, $P < .05$). Yapılan Mann-Whitney U testine göre ($U = 2135,000$, $P < .05$) çocukları ilköğretim 3. sınıfa giden ailelerin ($\bar{X}_{3.Sınıf} = 85,64$) yapmış olduğu eğitim harcamaları, çocukları ilköğretim 2. sınıfa giden ailelerin ($\bar{X}_{2.Sınıf} = 66,07$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından ve ($U = 292,000$, $P < .05$) çocukları ilköğretim 8. sınıfa giden ailelerin ($\bar{X}_{8.Sınıf} = 59,53$) yapmış oldukları eğitim harcamaları, çocukları ilköğretim 2. sınıfa giden ailelerin ($\bar{X}_{2.Sınıf} = 40,11$) yaptıkları eğitim harcamalarından anlamlı olarak daha fazladır (Tablo 36).

12. Yardım Alma Durumu

Ailelerin çocuklarının eğitimleri için yardım alma durumlarına göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 37’de yer almaktadır.

Tablo 37: Ailelerin Yardım Alma Durumuna Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Yardım Alma Durumu	n	\bar{X}	S	T	Sd	p
1-EVET	20	1.298,95	1.228,724	4,775	26,637	,077
2-HAYIR	769	2.784,07	3.645,043			

$P > .05$

Tablo 37’de görüldüğü üzere ailelerin çocuk/çocuklarının eğitimleri için yardım alma durumları ile ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($t_{(26,637)} = 4,775$, $P > .05$). Bununla birlikte çocuklarının eğitimleri için herhangi bir yerden yardım almayan öğrenci ailelerinin ($\bar{X}_{Hayır} = 2.784,07$) yapmış oldukları eğitim harcamaları, yardım alan öğrenci ailelerinin ($\bar{X}_{Evet} = 1.298,95$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından daha fazladır (Tablo 37).

13. Yardım Alınan Kuruluşlar

Yardım alınan kuruluşlara göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 38’de yer almaktadır.

Tablo 38: Yardım Alınan Kuruluşa Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Yardım Alınan Kuruluşlar	n	\bar{X}	Sd	X^2	p
1- Sivil Toplum Örgütü	1	3,00	2	0,571	,751
2- Şirket	3	3,67			
3- Vakıf	3	3,47			
4- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV)	6	1,94			
5- Diğer	7	2,02			

P>.05

Yapılan analiz sonucunda yardım alınan kuruluşlar ile ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmektedir ($X^2_{(2)} = 0,571$, $P > .05$). En fazla harcamayı şirketten yardım alan öğrenci aileleri ($\bar{X}_{\text{Şirket}} = 3,67$) yapmış olmakla birlikte her üç gruptan yardım alan ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyinde hanehalkı eğitim harcamaları birbirlerine çok yakın değerlerdedir (Tablo 38).

4.4. Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının; okulla ilgili ve sosyo-ekonomik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulguları sırasıyla ele alınmıştır.

4.4.1. Okulla İlgili Değişkenlere Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının okula ulaşım türü, okulun öğretim biçimi ve okulun SED'ine ilişkin bulgularına sırasıyla yer verilmiştir.

1. Okula Ulaşım Türü

Okula ulaşım türüne göre, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 39'da bulunmaktadır.

Tablo 39: Okula Ulaşım Türüne Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	p*	Tukey a Testi**
Gruplararası	1,203	2	6,013	14,471	,000	1-2**
Gruplarıçi	2,925	704	4155254,424			
Toplam	3,046	706				

* P< .01 1**. Servis 2**. Yaya 3**. Özel Araba

Tablo 39'da görüldüğü gibi, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($F_{(2-704)}= 14,471$; $P< .01$) okula ulaşım türü bakımından, anlamlı biçimde farklılık göstermektedir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Post-Hoc Tukey a testine bakılmıştır. Çocuklarını servisle okula gönderen ailelerin ($\bar{X}_{\text{Servis}}= 2.580,70$) yapmış oldukları eğitim harcamaları, çocuklarının okula ulaşımını yaya olarak sağlayan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Yaya}}= 1.620,30$) yapmış oldukları harcamadan anlamlı biçimde daha fazladır (Tablo 39).

2. Okulun Öğretim Biçimi

Tablo 40’da okulun öğretim biçimine göre, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 40: Okulun Öğretim Biçimine Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Okulun Öğretim Biçimi	n	\bar{X}	S	Sd	t	P
1- Tekli	382	1.876,56	1.887,811	705	343	,732
2- İkili	325	1.930,37	2.281,997			

Tablo 40’da görüldüğü gibi çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($t_{(705)}= 343$; $P> 01$) okulun öğretim biçimine göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Çocukları tekli öğretim yapılan okullarda öğrenim gören ailelerin yapmış oldukları harcamalar ($\bar{X}_{\text{Tekli}}= 1.876,56$), ikili öğretim yapılan okullarda öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin yapmış oldukları harcamalardan ($\bar{X}_{\text{İkili}}= 1.930,37$) daha fazladır (Tablo 40).

3. Okulun SED’İ

Tablo 41’de çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin çocuklarının öğrenim gördükleri ilköğretim okullarının SED’lerine göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular ele alınmıştır.

Tablo 41: Okulun SED’ine Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P*	Anlamlı Fark (Tukey Testi) **
Gruplararası	1,491	2	7,455	337,640	,000	1-2**
Gruplarıçi	1,554	704	2208081,581			
Toplam	3,046	706				

* $P < 0.5$ 1**. Alt SED 2*. Orta SED 3**. Üst SED

Tablo 41’de görüldüğü gibi, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları okulun SED’ine göre ($F_{(2-704)}= 337,640$; $P<.05$) anlamlı bir biçimde farklılık göstermektedir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Post-Hoc Tukey testine bakılmıştır. Buna göre, çocuklarını üst SED’deki kamu okullarına gönderen ailelerin ($\bar{X}_{\text{Üst SED}}= 3.678,72$) ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları, çocuklarını alt ($\bar{X}_{\text{Alt SED}}= 444,24$) ve orta SED’deki kamu okullarına gönderen ailelerin ($\bar{X}_{\text{Orta SED}}= 1.262,00$) harcamalarından; çocuklarını orta SED’deki kamu okullarına gönderen ailelerin ($\bar{X}_{\text{Orta SED}}= 1.262,00$) yapmış oldukları harcamalar da çocuklarını alt SED’deki kamu okullarına gönderen ailelerin ($\bar{X}_{\text{Alt SED}}= 444,24$) yapmış oldukları harcamalardan anlamlı şekilde daha fazladır (Tablo 41).

4.4.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının öğrencinin kiminle yaşadığı, anne-baba eğitim durumu, anne-baba meslek durumu, ailenin gelir düzeyi, evin mülkiyet durumu, evin türü, evin kira tutarı, ailede yaşayan kişi sayısı, ilköğretime devam eden çocuk sayısı, çocukların devam ettiği sınıf düzeyi, ailelerin eğitim yardımı alıp almama durumları ve yardım alınan kuruluşlara göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

1. Öğrencinin Kiminle Yaşadığı

Tablo 42’de öğrencinin kiminle yaşadığına göre, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Tablo 42: Öğrencinin Kiminle Yaşadığına Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Öğrencinin Kiminle Yaşadığı**	n	\bar{X}	Sd	X^2	P*	Anlamlı Fark**
1- Anne-Baba ile	664	359,44	3	8,198	,042	1-2**
2- Anne ile	27	266,19				
3- Baba ile	5	226,40				
4- Diğer (Anneanne-babaanne, yakın akraba, komşu vb.)	11	299,45				

* $P < .05$

Tablo 42'ye göre, öğrencinin kiminle yaşadığına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları harcamalar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2_{(3)}=8,198$, $P<.05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için de Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Söz konusu testin sonuçlarına bakıldığında, ($U=6596,000$; $P<.05$) anne-babası ile yaşayan öğrencilerin ailelerinin ($\bar{X}_{\text{Anne-baba}}=359,44$) ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları, yalnızca annesiyle yaşayan çocukların ailelerinin ($\bar{X}_{\text{Anne}}=266,14$) ilköğretim düzeyinde yapmış olduğu harcamalarından anlamlı biçimde daha fazla bulunmuştur (Tablo 42).

2. Anne Eğitim Düzeyi

Tablo 43'te anne eğitim düzeyine göre, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 43: Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocuklarını Kamu İlköğretim Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Test Sonuçları

Anne Eğitim Düzeyi**	n	\bar{X}	sd	X^2	p*	Anlamlı Fark* *
1- Okur-yazar	16	235,59	3	74,969	,000	1-3**
2- İlköğretim	372	297,93				1-4**
3- Lise	157	406,45				2-3**
4- Üniversite	162	443,62				2-4**

* P< .01

Tablo 43'teki analiz sonuçlarına göre, annelerin eğitim düzeyleri ile ailelerin yapmış oldukları harcamalar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2_{(3)}=74,969$ P<.01). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, (U= 685,500, P< .01) anne eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{Lise}= 406,45$) ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları, anne eğitim düzeyi okur-yazar olan ailelerin ($\bar{X}_{Okur-yazar}= 235,59$ TL) yapmış oldukları harcamalarından; (U=571,000, P< .01) anne eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin ($\bar{X}_{Üniversite}= 443,62$) yapmış oldukları harcamalar, anne eğitim düzeyi okur-yazar olan ailelerin ($\bar{X}_{Okur-yazar}= 235,59$ TL) yapmış oldukları harcamalarından; (U= 20393,500, P< .01) anne eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{Lise}= 406,45$) yapmış oldukları harcamalar, anne eğitim düzeyleri ilköğretim olan ailelerin ($\bar{X}_{İlköğretim} = 297,93$) yapmış oldukları harcamalarından; (U=17482,000, P< .01) anne eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin ($\bar{X}_{Üniversite}= 443,62$) yapmış oldukları eğitim harcamaları, anne eğitim düzeyi ilköğretim olan ailelerin ($\bar{X}_{İlköğretim} = 297,93$) yapmış oldukları harcamalarından anlamlı olarak daha fazla bulunmuştur (Tablo 43).

3. Baba Eğitim Düzeyi

Tablo 44'te baba eğitim düzeyi bakımından çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 44: Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocuklarını Kamu İlköğretim Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Test Sonuçları

Baba Eğitim Düzeyi**	n	\bar{X}	sd	X^2	P*	Anlamlı Fark **
1- Okur-yazar	6	213,83	3	73,753	.000	2-3** 2-4** 3-4**
2- İlköğretim	233	272,93				
3- Lise	206	355,92				
4- Üniversite	262	427,79				

* P< .01

Tablo 44'te görüldüğü üzere babaların eğitim düzeyleri ile ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur ($X^2_{(3)}=73,753$ P< .01). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, (U= 18250,000, P< .01) baba eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{Lise}= 355,92$) yapmış oldukları harcamalar, baba eğitim düzeyi ortaokul/ilköğretim mezunu olan ailelerin ($\bar{X}_{İlköğretim}= 272,93$) yapmış oldukları harcamalardan; baba eğitim düzeyi yüksekokul/ üniversite mezunu olan ailelerin ($\bar{X}_{Üniversite}= 427,79$) yapmış olduğu eğitim harcamaları baba eğitim düzeyi ortaokul/ilköğretim mezunu babaların ($\bar{X}_{İlköğretim}= 272,93$) yapmış oldukları harcamalardan ve baba eğitim düzeyi yüksekokul/ üniversite mezunu olan ailelerin ($\bar{X}_{Üniversite}= 427,79$) yapmış olduğu eğitim harcamaları baba eğitim düzeyi lise olan ailelerin ($\bar{X}_{Lise}= 355,92$) yapmış oldukları harcamalardan anlamlı olarak daha fazladır (Tablo 44).

4. Anne Meslek Durumu

Çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen annelerin meslek durumlarına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 45'te yer verilmiştir.

Tablo 45: Anne Meslek Durumuna Göre Çocuklarını Kamu İlköğretim Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Anne Meslek**	n	\bar{X}	sd	X^2	P*	Anlamlı Fark **
1- İşçi	64	323,04	4	48,850	,000	1-2**
2- Memur	121	467,90				
3- Serbest Meslek	26	348,04				
4- Emekli	5	492,30				2-5**
5- Ev Kadını	491	328,87				

* P< .01

Tablo 45'e göre, annelerin meslek durumuna göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2_{(4)} = 48,850$, $P < .01$). Farkın hangi meslek guruplarında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre, ($U = 2271,000$, $P < .01$) anne meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}} = 467,90$) yapmış oldukları harcamalar; anne meslek durumu işçi olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{İşçi}} = 323,04$) yapmış oldukları harcamalardan ve ($U = 17947,500$, $P < .01$) anne meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}} = 467,90$) yapmış oldukları ilköğretim düzeyinde eğitim harcamaları anne meslek durumu ev kadını olan öğrencilerin ailelerinin ($\bar{X}_{\text{Ev Kadını}} = 328,87$) eğitim harcamalarından anlamlı olarak daha fazladır (Tablo 45).

5. Baba Meslek Durumu

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin babalarının meslek durumlarına göre yapmış oldukları toplam eğitim harcamaları Tablo 46'dadır.

Tablo 46: Baba Meslek Durumuna Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyindeki Toplam Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Baba Meslek**	n	\bar{X}	Sd	X^2	P*	Anlamlı Fark* **
1- İşçi	200	320,28	4	58,887	,000	1-2**
2- Memur	267	427,38				2-3**
3- Serbest	195	306,50				2-5**
4- Emekli	30	301,25				
5- Çalışmıyor	15	220,37				

* P< .01

Tablo 46'ya göre, baba meslek durumu ile ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2_{(4)}=58.887$, $P<.01$). Farkın hangi meslek gruplarında olduğunu bulmak için de Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre ($U=18458,000$, $P<.01$) baba meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}}=427,38$) yapmış olduğu eğitim harcamaları, baba meslek durumu işçi olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{İşçi}}=320,28$ TL) yapmış oldukları harcamalarından; ($U=17094,500$, $P<.01$) baba meslek durumu serbest meslek olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Serbest Meslek}}=306,50$) yapmış oldukları harcamalar, baba meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}}=427,38$) yapmış olduğu eğitim harcamalarından; ($U=914,500$, $P<.01$) baba meslek durumu memur olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Memur}}=427,38$) yapmış olduğu eğitim harcamaları baba meslek durumu çalışmayan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Çalışmayan}}=220,37$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından anlamlı biçimde daha fazla bulunmuştur (Tablo 46).

6. Aylık Gelir Düzeyi

Tablo 47'de çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin aylık gelir düzeylerine göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 47: Aylık Gelir Düzeyine Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P*	Tukey a Testi **
Gruplararası	4,019	3	1,340	35,626	,000	1-3** 1-4**
Gruplarıçi	2,644	703	3760513,618			2-3**
Toplam	3,046	706				4-2**

* $P<.01$ 1**, 750 TL ve altı 2**, 751-1500 TL 3**, 1501-2500 TL 4**, 2501 TL ve üzeri

Tablo 47'de görüldüğü gibi gelir durumlarına göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($F_{(3-703)}=35,626$; $P<.01$) anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Post-Hoc Tukey a testine bakılmıştır. Buna göre, gelirleri 2.501 TL ve

üzeri olan ailelerin ($\bar{X}_{2501 \text{ TL ve üzeri}} = 2.840,81$) yapmış olduğu eğitim harcamaları, aylık gelirleri 751-1500 TL arasında olan ailelerin ($\bar{X}_{751 -1500 \text{ TL}} = 1.329,97$) ve aylık gelirleri 750 TL ve altı olan ailelerin ($\bar{X}_{2501 \text{ TL ve üzeri}} = 2.840,81$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından; aylık gelirleri 1501-2500 TL arasında olan ailelerin ($\bar{X}_{1501 - 2500 \text{ TL}} = 2.332,27$) eğitim harcamaları da aylık gelirleri 751- 1500 TL arasında olan ailelerin ($\bar{X}_{751 -1500 \text{ TL}} = 1.329,97$) ve aylık gelirleri 750 TL ve altında olan ailelerin ($\bar{X}_{2501 \text{ TL ve üzeri}} = 2.840,81$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından anlamlı biçimde daha fazla bulunmuştur (Tablo 47).

7. Evin Türü

Kamu okullarına çocuklarını gönderen ailelerin yaşadıkları evin türüne göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler Tablo 48'de yer almaktadır.

Tablo 48: Ailelerin Yaşadıkları Evin Türüne Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P*	Tukey a Testi **
Gruplararası	1,367	3	4,557	11,012	,000	1-4**
Gruplarıçi	2,909	703	4137788,27			
Toplam	3,046	706				

* P<.01 1**. Gecekondu 2**. Müstakil Ev 3*. Apartman Dairesi 4**. Lojman

Tablo 48'de, ailelerin yaşadıkları evin türüne göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($F_{(3-703)} = 11,012$; $P < .01$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Post-Hoc Tukey testine bakılmıştır. Test sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, lojmanda yaşayan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Lojman}} = 2.579,86$) ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları harcamalar, gecekondu ($\bar{X}_{\text{Gecekondu}} = 1.004,96$) ve müstakil evde yaşayan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Müstakil}} = 1.199,30$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından; apartman dairesinde yaşayan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Apartman D.}} = 2.101,66$) yapmış oldukları eğitim harcamaları müstakil evde yaşayan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Müstakil}} = 1.199,30$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından anlamlı biçimde daha fazladır (Tablo 48).

8. Evin Mülkiyeti ve Kira Olma Durumu

Tablo 49’da kamu okullarına çocuklarını gönderen ailelerinin yaşadıkları evin mülkiyet durumuna göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamasına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 49: Evin Mülkiyet Durumuna Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Gruplariçi	3,484E7	4	8710834,219	2,031	,088
Gruplararası	3,011E9	702	4288771,060		
Toplam	3,046E9	706			

P>.05 1. Kendine/Eşine Ait 2. Lojman 3. Kira 4.Ev Başka Birinin Ama Kira Ödemiyor 5. Diğer

Tablo 49’da görüldüğü gibi, ailelerin yaşadıkları evin mülkiyet durumuna göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($F_{(4, 702)}=2,031$; $P>.05$) anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Ailelerin yaşadıkları evin kira olma durumuna göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgilere Tablo 50’de yer verilmiştir.

Tablo 50: Evin Kira Olma Durumuna Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Evin Kira Olma Durumu	n	\bar{X}	s	Sd	t	P
3- Kira Ödemiyor	393	1820.84	2.030,413	655,835	1,146	0,62
4- Kira Ödüyor	314	2001,99	2.132,798			

P>. 05

Tablo 50’de görüldüğü gibi yaşanan evin kira olma durumuna göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($t_{(655,835)}= 1,146$; $P>. 05$) anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

9. Evin Kira Tutarı

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerden kirada oturanların, yaşadıkları evin kira tutarına göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler Tablo 51'dedir.

Tablo 51: Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin Evlerine Ödedikleri Kira Tutarına Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Kira Tutarı	n	\bar{X}	sd	X^2	P
1- 250 TL ve altı	120	1.479,18	2	,878	,645
2- 251-500 TL	175	2.300,47			
3- 501 TL ve üzeri	19	2.554,74			

$P > .05$

Tablo 51'de görüldüğü gibi, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerden kirada oturanlar, oturdukları eve ödedikleri kira tutarı ile ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2_{(2)} = 0,878$, $P > .05$).

10. Evde Yaşayan Kişi Sayısı

Tablo 52'de çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin evde yaşayan kişi sayısına göre yapmış oldukları eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 52: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Gruplararası	3,568	4	8920828,467	2,081	,082
Gruplarıçi	3,010	702	4287574,512		
Toplam	3,046	706			

$P > .05$

Tablo 52'de görüldüğü gibi, çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($F_{(4-702)} = 2,081$; $P > .05$) evde yaşayan kişi sayısı bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

11. İlköğretime Devam Eden Öğrenci Sayısı

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde okuyan çocuk sayısına göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler Tablo 53'te verilmiştir.

Tablo 53: İlköğretime Devam Eden Öğrenci Sayısına Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	p*	Tukey a Testi**
Gruplararası	5,486	2	2,743	6,457	,002	1-2** 1-3**
Gruplarıçi	2,991	704	4248157,276			
Toplam	3,046	706				

* P< .05 1**. 2 Kişi 2**. 3 Kişi 3**. 4 Kişi 4**. 5 Kişi 5**. 6 Kişi ve Üzeri

Tablo 53'te görüldüğü gibi çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($F_{(2-704)} = 6,457$; $P < .05$) ilköğretime devam eden öğrenci sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Post-Hoc Tukey testine bakılmıştır. Buna göre ilköğretime devam eden çocuk sayısı üç olan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcaması ($\bar{X}_{\text{Üç kişi}} = 2.475,21$), ilköğretime devam eden çocuk sayısının iki ($\bar{X}_{\text{İki kişi}} = 2.115,24$) ve ilköğretime devam eden çocuk sayısının bir olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{Bir kişi}} = 1.641,76$) yapmış oldukları eğitim harcamalarından anlamlı biçimde daha fazladır (Tablo 53).

12. Devam Edilen Sınıf Düzeyi

Tablo 54'te kamu okullarına çocuklarını gönderen ailelerin, çocukların devam ettiği sınıf düzeyine göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 54: Sınıf Düzeylerine Göre Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P*	Tukey a Testi**
Gruplarıçi	1,433	8	1,791	4,307	,000	2-8** 2-9**
Gruplararası	2,902	698	4158029,265			
Toplam	3,046	706				

* P< .01 1**-1. Sınıf 2**- 2. Sınıf 3**- 3. Sınıf 4**- 4. Sınıf 5**- 5. Sınıf 6**- 6. Sınıf 7**- 7. Sınıf 8**- 8. Sınıf 9**- Birden Fazla Öğrenci

Tablo 54'te görüldüğü gibi, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin çocuklarının devam ettikleri sınıf düzeyine göre yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($F_{(8-698)}= 4,307$; $P<.01$) anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Post-Hoc Tukey a testine bakılmıştır. Buna göre çocukları ilköğretim 8. sınıfa devam eden ailelerin ($\bar{X}_{8.Sınıf} = 3.189,07$) yapmış oldukları harcamalar çocukları 2. sınıfa devam eden ailelerin ($\bar{X}_{2.Sınıf} = 1.305,75$) yapmış oldukları harcamalardan anlamlı olarak daha fazladır. Birden fazla ilköğretime giden çocuğa sahip ailelerin birden fazla öğrencinin ilköğretim seviyelerine göre yapmış oldukları eğitim harcamaları da ($\bar{X}_{Birden Fazla} = 2.342,30$) çocukları 2. sınıfa devam eden ailelerin ($\bar{X}_{2.Sınıf} = 1.305,75$) yapmış oldukları harcamalardan anlamlı olarak daha fazladır (Tablo 54).

13. Eğitim Yardımı Alma/ Almama Durumu

Kamu okullarına çocuklarını gönderen ailelerin eğitim için yardım alıp almama durumlarına göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler Tablo 55 'de yer almaktadır.

Tablo 55: Çocuklarını Kamu Okullarına Gönderen Ailelerin Eğitim İçin Yardım Alma Durumlarına Göre, İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Yardım Alma Durumu	n	\bar{X}	S	Sd	t	P
1- Evet	20	1298.95	1228.724	705	1,282	,072
2- Hayır	687	1917.93	2093.624			

P> .01

Tablo 55’de görüldüğü üzere, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin yardım alma durumları ile ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(705)}= 1,282$; $P> .01$).

4.5. Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin Yapmış Oldukları Harcamalara İlişkin Bulgular

Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları harcamaların okulla ilgili değişkenlere ve sosyo-ekonomik değişkenlere göre analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

4.5.1. Okulla İlgili Değişkenlere Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular

Çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının okula ulaşım türüne ilişkin bulguları aşağıda yer almaktadır. Çalışma kapsamında anket uygulanan özel okulların tümü tekli öğretim yapmaktadır. Kastamonu ilinde ikili öğretim yapan özel okul bulunmadığından okulun öğretim biçimi tekli olduğundan çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları okulun öğretim biçimine göre herhangi bir analize tabi tutulmamıştır.

1. Okula Ulaşım Türü

Çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin çocuklarının okula ulaşım türlerine göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 56: Okula Ulaşım Türüne Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Okula Ulaşım Türü	n	\bar{X}	sd	X^2	P
1- Servis	74	42,28	2	,878	,645
2- Yaya	4	36,25			
3- Özel Araba	4	32,25			

* $P< .05$

Tablo 56'ya göre çocuklarını özel okula gönderen ailelerin okulun ulaşım türüne göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2_{(2)} = 8,878, P > .05$).

4.5.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Çocuklarını Özel Okullara Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Bulgular

Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının araştırmanın sosyo-ekonomik değişkenlerle ilgili değişkenleri arasında yer alan öğrencinin kiminle yaşadığı, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba meslek durumu, ailenin gelir düzeyi, evin mülkiyet durumu, evin türü, evin kira olma durumu, evin kira tutarı, ailede yaşayan kişi sayısı, ilköğretime devam eden çocuk sayısı, çocukların devam ettiği sınıf düzeyi, ailelerin eğitim yardımı alma durumları ve yardım alınan kuruluşlarla ilgili elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. Öğrencinin Kiminle Yaşadığı

Tablo 57'de öğrencinin kiminle yaşadığına göre, çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Tablo 57: Öğrencinin Kiminle Yaşadığına Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin t Testi Sonuçları

Öğrencinin Kiminle Yaşadığı	n	\bar{X}	S	Sd	t	P
1- Anne-Baba ile	79	9807,32	5217,462	80	2,146	,371
2- Anne ile	3	16473,33	7331,721			

$P > .05$

Tablo 57'de, ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının ($t_{(80)} = 2,146, P > .05$) öğrencilerin kiminle yaşadıklarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir.

2. Anne Eğitim Düzeyi

Tablo 58’de çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin anne eğitim düzeyine göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Tablo 58: Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Anne Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	sd	X^2	P
1- İlköğretim	7	40,29	2	,192	,908
2- Lise	18	39,58			
3- Üniversite	57	42,25			

P>.05

Tablo 58’de görüldüğü gibi, çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($X^2_{(2)} = 0,192$, P>.05) öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

3. Baba Eğitim Düzeyi

Tablo 59’da çocuklarını özel okula gönderen ailelerin baba eğitim düzeyine göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 59: Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Baba Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	Sd	X^2	P
1- İlköğretim	4	5293.33	2	3,859	,145
2- Lise	17	9297.47			
3- Üniversite	61	10603.30			

P>. 05

Tablo 59’da görüldüğü gibi, çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($X^2_{(2)}=3,859$; $P>. 05$) öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4. Anne Meslek Durumu

Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin anne meslek durumlarına göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 60’da verilmiştir.

Tablo 60: Anne Meslek Durumuna Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Annenin Mesleği	n	\bar{X}	sd	X^2	P
1- İşçi	12	52,75	3	3,174	0,360
2- Memur	28	40,05			
3- Serbest Meslek	4	40,75			
4- Ev Kadını	38	39,09			

$P>. 05$

Tablo 60’da görüldüğü gibi, ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları ($X^2_{(3)}=3,174$; $P>. 05$) çocuklarını özel okula gönderen ailelerin anne meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Tablo 60’da görüldüğü gibi çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamaları ($X^2_{(3)}= 3,174$; $P>. 05$) anne meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

5. Baba Meslek Durumu

Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin baba meslek durumlarına göre, yapmış oldukları hanehalkı harcamalarına ilişkin bilgiler Tablo 61’de sunulmuştur.

Tablo 61: Baba Meslek Durumuna Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Babamın Mesleği	n	\bar{X}	sd	X^2	P
1- İşçi	20	39,80	3	,195	,978
2- Memur	31	41,41			
3- Serbest Meslek	29	42,78			
4- Emekli	2	43,00			

Tablo 61’de görüldüğü gibi çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($X^2_{(3)}=0,195$; $P>. 05$) baba meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

6. Aylık Gelir Düzeyi

Tablo 62’de çocuklarını özel okula gönderen ailelerin aylık gelirlerine göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 62: Aylık Gelirlerine Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Aylık Gelir (TL)	n	\bar{X}	sd	X^2	p
1- 750 TL ve Altı	8	27,63	3	5,027	,170
2- 751-1500 TL	1	75,00			
3- 1501-2500 TL	8	39,13			
4- 2501 TL ve üzeri	65	42,98			

Tablo 62’ye göre çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($X^2_{(3)}= 5,027$; $P>. 05$) aylık gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

7. Evin Türü

Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yaşadıkları evin türüne ilköğretim düzeyinde göre yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bilgiler Tablo 63'te verilmiştir.

Tablo 63: Yaşadıkları Evin Türüne Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Evin Türü	n	\bar{X}	Sd	X^2	P
1- Müstakil Ev	15	42,53	2	1,979	,373
2- Apartman Dairesi	62	42,42			
3- Lojman	5	27,00			

P>. 05

Tablo 63'e göre çocuklarını özel okula gönderen ailelerin, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($X^2_{(2)}= 1,979$; P>. 05) evin türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlenmektedir.

8. Evin Mülkiyeti ve Kira Olma Durumu

Tablo 64'te çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yaşadıkları evin mülkiyet durumuna göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 64: Yaşadıkları Evin Mülkiyet Durumuna Göre Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Evin Mülkiyet Durumu	n	\bar{X}	Sd	X^2	P
1- Kendine/Eşine Ait	49	38,78	4	9,284	,054
2- Lojman	6	24,67			
3- Kira	22	50,86			
4- Ev Başka Birinin, Kira Ödemiyor	4	39,75			
5- Diğer	1	77,00			

Tablo 64'e göre çocuklarını özel okula gönderen ailelerin, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($X^2_{(4)}=9,284$; $P>.05$) evin mülkiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 65'de ailelerin yaşadıkları evin kira olma durumuna göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Tablo 65: Evin Kira Olma Durumuna Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Eğitim Harcamalarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Evin Kira Olma Durumu	n	\bar{X}	S	Sd	t	P
1- Kira Ödemiyor	55	9401,49	4966,018	80	1,570	,104
2- Kira Ödüyor	27	11374,67	6067,017			

$P>.05$

Tablo 65'de görüldüğü üzere çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($t_{(80)}= 1,570$; $P>.05$) evin kira olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

9. Evin Kira Tutarı

Ailelerin yaşadıkları evin kira tutarına göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular Tablo 66'da yer almaktadır.

Tablo 66: Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerden Kirada Oturanların Ödedikleri Kira Tutarına Göre İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin F Testi Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Gruplarıçi	1,917	3	6,391	2,300	,084
Gruplararası	2,168	78	2,779		
Toplam	2,359	81			

$P>.05$ 1.250 TL ve altı 2. 251-500 TL 3. 501 TL ve üzeri

Tablo 66'ya göre çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları ($F_{(3-78)}= 2,300$; $P>.05$) ailelerin evlerine ödedikleri kira tutarlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

10. Evde Yaşayan Kişi Sayısı

Tablo 67'de çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin evlerinde yaşayan kişi sayısına göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 67: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Evde Yaşayan Kişi Sayısı	n	\bar{X}	Sd	X^2	P
1- Üç Kişi	25	38,76	3	3,737	,291
3- Dört Kişi	33	43,26			
1- Beş Kişi	18	46,97			
2- Altı Kişi ve üstü	6	26,83			

$P>.05$

Tablo 67'de görüldüğü gibi çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($X^2_{(3)}=3,737$; $P>.05$) evde yaşayan kişi sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

11. Sınıf Düzeyi

Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin çocuklarının devam ettiği ilköğretim sınıf düzeyine göre, ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları Tablo 68'de verilmiştir.

Tablo 68: Çocukların Devam Ettiği Sınıf Düzeyine Göre Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarına İlişkin İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

İlköğretim Sınıf Düzeyi	n	\bar{X}	Sd	X ²	P
1- 1. Sınıf	11	36,27	8	7,216	,514
2- 2. Sınıf	3	30,67			
3- 3. Sınıf	18	40,72			
4- 4. Sınıf	12	39,71			
5- 5. Sınıf	2	21,00			
6- 6. Sınıf	5	29,80			
7- 7. Sınıf	4	44,75			
8- 8. Sınıf	1	37,00			
9-Birden Fazla Öğrenci	26	49,83			

P>05

Tablo 68’de görüldüğü gibi, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($X^2_{(8)}= 7,216$, P>05) ilköğretime devam eden öğrenci sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

12. İlköğretime Devam Eden Çocuk Sayısı

Tablo 69’da çocuklarını özel okula gönderen ailelerin ilköğretime devam eden çocuk sayısına göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 69: Çocuklarını Özel Okula Gönderen Ailelerin İlköğretime Devam Eden Çocuk Sayısına Göre Eğitim Harcamalarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

İlköğretime Devam Eden Çocuk Sayısı**	n	\bar{X}	Sd	X ²	p*	Anlamlı Fark **
1- Bir Kişi	51	35,30	2	13,801	,001	1-2**
2- İki Kişi	29	54,12				
3- Üç Kişi	2	16,50				

* P< .05

Tablo 69’da görüldüğü gibi, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ($\chi^2_{(2)} = 13,801, P > 0,05$) ilköğretime devam eden öğrenci sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Mann-Whitney U testine bakılmıştır. ($U = 394,500, P < 0,05$) Buna göre, iki ilköğretim öğrencisine sahip olan ailelerin ($\bar{X}_{\text{iki kişi}} = 54,12$) yapmış oldukları harcamalar, bir ilköğretim öğrencisine sahip ailelerin ($\bar{X}_{\text{bir kişi}} = 35,30$) yapmış oldukları harcamalardan anlamlı şekilde daha fazladır.

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

5.1. Tartışma

Bu bölümde, verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular ilgili alan yazındaki araştırma sonuçları ile karşılaştırılarak ortak ve farklı yönlerine vurgu yapılmıştır.

5.1.1. Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamalarının Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Harcama Türlerine İlişkin Elde Edilen Bulgulara Yönelik Tartışma

Bu bölümde ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarının okulla ilgili değişkenlerden olan okul türü, okulun öğrenim türü, okulun SED'i, okulun yeriyle ilgili elde edilen bulguları tartışılmıştır.

Araştırma bulgularına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları okul türünün kamu ya da özel olması bakımından farklılık göstermektedir. Buna göre, çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler, ilköğretim düzeyinde bir öğretim yılında kamu okulunda okuyan bir öğrenci için toplamda 1.901,30 TL eğitim harcaması yaparken, çocuklarını özel okula gönderen aileler bir öğrenci için toplamda 1.051,20 TL harcama yapmışlardır. Araştırma sonucunda çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının beş katından daha fazla bulunmuştur. Bunun sebebi çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin gelir düzeyinin fazla olmasıyla açıklanabilir. Elde edilen bu bulgu Bray (1996, 12-76), Baum ve Payea (2005, 17), TED (2006) ve TÜİK'in (2007) araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Bray (1996, 12) Tayland'da çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin her bir öğrenci için 767 Baht, özel okula gönderen ailelerin de 3084 Baht ilköğretim düzeyinde eğitim harcaması yaptıklarını belirtmiştir.

TÜİK'in (2006) 2002 yılında yaptığı araştırma özel okullardaki artan öğrenci sayısı ile birlikte ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının da yükseldiğini ortaya koymaktadır.

TED (2007), Türkiye genelinde 18 ildeki ilköğretim okulunda "İlköğretimin Sorunları Alan Araştırması" yapmış ve çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin öğrenci başına aylık 50-100 TL arasında; çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin de aylık 501 TL'nin üzerinde harcama yaptıkları bilgisine ulaşmıştır.

TÜİK'in (2007) araştırmasına göre ise çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen aileler öğrenci başına 730 milyon TL (480 dolar) harcıyor iken, çocuklarını özel ilköğretim okuluna gönderen aileler öğrenci başına 2.492 milyon TL (1.639 dolar) harcama yapmışlardır (TÜİK, 2007).

Yapılan bu araştırmada ise ailelerin 2011-2012 eğitim öğretim yılı içinde ilköğretim düzeyinde her öğrenci için 11.971,34 TL eğitim harcaması yaptığı bulgusuna ulaşılmaktadır. Belirtilen harcamanın 10.152,39 TL'si (% 85) doğrudan harcamalar olarak gerçekleşmiştir. Çocuklarını kamu okuluna gönderen aileler bir öğrenci için 1.359,45 TL; özel okula gönderen aileler de 8.792,94 TL doğrudan eğitim harcaması yapmıştır.

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin yapmış oldukları doğrudan eğitim harcamaları ailelerin SED'ine göre farklılaşmaktadır. Çocuklarını kamu okuluna gönderen üst SED'deki ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları doğrudan eğitim harcamaları 980.386 TL iken, çocuklarını kamu okullarına gönderen orta SED'deki ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları doğrudan eğitim harcamaları 213.173 TL ve çocuklarını kamu okullarına gönderen alt SED'deki ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları doğrudan eğitim harcamaları da 165.946 TL'dir.

Dolaylı eğitim harcamalarına bakıldığında; ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının 1.818,95 TL'si (% 15) dolaylı harcamalar biçiminde gerçekleşmiştir. Bu harcamanın 560,7 TL'sini (% 29.2) çocuklarını kamu okuluna gönderen aileler, 1.258,25 TL'sini de çocuklarını özel okula gönderen aileler yapmıştır.

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin yapmış oldukları dolaylı eğitim harcamaları ailelerin SED'ine göre farklılaşmaktadır. Çocuklarını kamu okuluna gönderen üst SED'deki ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları dolaylı eğitim harcamaları 322.05 TL iken, çocuklarını kamu okullarına gönderen orta SED'deki ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları dolaylı eğitim harcamaları 173.09 TL ve çocuklarını kamu okullarına gönderen alt SED'deki ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları dolaylı eğitim harcamaları da 65.51 TL'dir.

Görüldüğü üzere çocuklarını kamu okullarına gönderen üst SED'den aileler de çocuklarını özel okula gönderen aileler kadar olmasa da eğitime yüksek miktarlarda harcama yapmaktadır. Ailelerin SED'lerine göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarında görülen bu farklılıklaşmanın fırsat ve olanak eşitsizliğini beraberinde getirdiği söylenebilir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu ilgili alanyazında yer alan araştırma bulgularıyla örtüşmektedir (Kavak, Ekinci ve Gökçe (1997), Duru Bellat (2000), Kurul Tural (2002, 337), Keskin ve Demirci (2003, 57-58), Aktaş (2004), Gümüş, Tümkaya ve Dönmezer (2004), Altuntaş (2005, 337), Karakütük (2006, 226-227), Tural (2006, 137) Yolcu (2007, 184), Polat (2007), Özdemir (2011, 6)).

Yukarıda belirtilen araştırmacılar, çalışmalarında ilköğretim hizmetlerinden yararlananların (ailelerin) doğrudan harcamalar yaparak eğitimin maliyetine katılmalarını 'zorunlu eğitimin devlet okullarında ücretsiz sunulması' ilkesini zedeleyen bir nitelik olarak değerlendirmişler durumu eşitlik ilkesine aykırı görmüşlerdir.

Duru Bellat (2000), üst SED'deki ailelerin yapmış oldukları doğrudan eğitim harcamalarının fazla olması sebebiyle üst SED'deki ailelerin çocuklarını gönderdikleri okulların donanımlarının daha iyi olduğunu, diğer yandan, alt SED'de bulunan ailelerin çocuklarını gönderdikleri okulların gelir düzeylerinin düşük olması sebebiyle donanımlarının da yetersiz kaldığı bulgusuna ulaşmıştır. Bu araştırmacılar, SED'i yüksek olan ailelerin çocuklarına tanınan özel bir öğrenim ortamına erişim fırsatının, okullardaki sosyal eşitsizlikleri artıran önemli bir değişken olduğuna katılmaktadır.

Kurul Tural (2002, 337), ilköğretim okullarının özel finansman kaynaklarının ailelerin SED'ine göre büyük ölçüde farklılaştığını ve okullar arasında önemli düzeyde fırsat eşitsizliklerine sebep olduğunu gözlemlemiştir. Tural'a göre (2002, 246), orta ve üst SED'deki ailelerin yapmış oldukları doğrudan harcamaların fazla olması çocuklarının daha temiz mekanlarda, daha teknolojik sınıflarda, daha zengin bir kütüphane ve laboratuvar ortamında öğrenim görmelerine olanak sağlamıştır. Alt SED'deki ailelerin çocukları ise ailelerinin yapmış oldukları doğrudan eğitim harcamalarının az olmasıyla birlikte daha olumsuz şartlarda öğrenim görmektedirler.

Keskin ve Demirci (2003, 57-58), eğitimde yaşanan bu olumsuz durumun eğitimde eşitlik ilkesine zarar verdiğini ve eğitimin ancak gelir düzeyi yüksek üst SED'deki ailelerin çocuklarının yararlanabileceği bir piyasa unsuruna dönüştüğü tespitinde bulunmuşlardır.

Aktaş (2004) da ilgili araştırmasında üst SED'deki ailelerin çocuklarını gönderdikleri okulların donanımlarının daha iyi olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan, alt SED'de bulunan okulların gelir düzeylerinin düşük olduğunu ve bu okullara çocuklarını gönderen ailelerin daha az harcama yapıyor olmasıyla okulların elde ettikleri gelirlerin de az olduğunu oluşan bu farklılığın da okullardaki donanım farklılığıyla belirgin hale geldiğini belirtmişlerdir (Aktaş, 2004, 30-45).

Gümüş, Tümkaya ve Dönmezer (2004, 55) yapmış oldukları araştırmalarında, SED'i yüksek olan ailelerin yapmış oldukları doğrudan harcama miktarının etkisiyle çocuklarını gönderdikleri okulların gelirlerinin fazla olduğunu ve bunun da okullarda hizmet akışı ve eğitimin niteliğinde gözle görülür bir farklılaşma yarattığını ortaya koymuşlardır. Eğitimin niteliğindeki bu farklılaşmanın nedeni; okulların içinde buldukları çevrenin SED'inin ailelerin eğitim harcamalarını, ailelerin eğitime harcamalarının da eğitimin niteliğini etkilemesindedir. Buna göre, alt SED'deki ailelerin çocuklarını gönderdikleri okullar, ailelerin harcama miktarlarının da alt seviyede kalmasıyla ancak zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilmekte; ailelerin yaptıkları harcamanın artmasıyla birlikte okullar zorunlu giderlerin yanı sıra, eğitimin niteliğini artırmaya yönelik çalışmalara harcama yapabilmektedirler. Bununla birlikte, üst SED'de bulunan ailelerin yapmış oldukları harcama

miktarlarının yükselmesiyle okulların elde ettikleri gelir de doğrudan eğitimin niteliğini artırmaya yönelik çalışmalara harcanmaktadır. Bu okulların fiziki yapı ve teknolojik donanımlarının ailelerin SED'lerine göre yapmış oldukları harcamalara bağlı olarak alt ve orta SED'de bulunan okullardan oldukça farklı bir yapıda olduğu göze çarpmaktadır.

Altuntaş (2005, 337) ilgili araştırmasında, ailelerin ilköğretim okullarına yapmış oldukları harcamaların okulun SED'ine göre büyük ölçüde farklılaştığını, bu durumun da okullar arasında önemli düzeyde olanak eşitsizlikleri yarattığını gözlemiştir. Okullara buldukları SED'e göre bakıldığında SED'i düşük okulların katkı payları ya da bunun dışındaki gelirleri toplayamazken, SED'i normal ya da yüksek olan okulların, daha rahat harcama yaptıkları gözlenmektedir. Böylece gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarını gönderdikleri alt SED'deki okullarla gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarını gönderdikleri üst SED'deki okullar arasında fiziksel donanım açısından önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada elde edilen bu bulgu, Yolcu (2007, 184) tarafından ortaya konulan ilgili araştırma bulgularıyla da benzerlik göstermektedir. Söz konusu araştırmada, orta SED'deki ailelerin çocuklarını gönderdikleri alt SED'deki okulların temizliğinin alt SED'de bulunan okullara göre daha iyi olduğu gözlenmiştir.

Polat (2007, 104) ilgili çalışmasında ilköğretim düzeyinde dahi eğitime erişimde yoksullar aleyhine adil olmayan bir durum ortaya çıktığını belirterek edinilen bulguları doğrulamaktadır.

Özdemir'in (2011, 6) ilköğretim okullarını kapsayan araştırma sonuçları da araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Özdemir'in ilgili araştırma sonucuna göre üst SED'deki ailelerin çocuklarını gönderdikleri üst SED'deki okullara aileler öğrenci başına yaklaşık 180 TL doğrudan eğitim harcamaları yapmakta iken; orta ve alt SED'deki okullardaki bu miktar 66 TL ile 32 TL dolayındadır. Bununla beraber öğrenci başına gelir miktarı alt SED'deki okullarda 1918 TL ile en düşük seviyede yer alırken, bu miktar üst SED'deki okullarda 41222 TL ile en yüksektir. Aynı araştırmada okulların SED'leri yükseldikçe personel ve temizlik malzemesi

harcamalarının da yükselmekte olduğu ve bu sayede öğrencilerin daha sağlıklı ve temiz bir ortamda bulunduğu belirtilmiştir.

Gerek okullar arasında gerekse aynı okulun sınıfları arasında ailelerin gelir düzeyine göre yaşanan toplumsal ayrışma süreçleri, eğitim ortamını bir kamusal alan olmaktan çıkarmakta, farklı sosyo-kültürel grupların sahiplendiği ve diğerlerini dışladığı eğitim mekânlarına dönüştürmektedir.

Elde edilen bu bulgulara göre üst SED'deki ailelerin yapmış oldukları harcamalar orta SED'deki ailelerin yapmış oldukları harcamalardan yaklaşık üç kat ve alt SED'deki ailelerin yapmış oldukları harcamalardan seksen üç kat daha fazladır. Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin SED'leri arttıkça yapılan eğitim harcamalarının da arttıkları görülmüş ve en fazla eğitim harcamasının çocuklarını üst SED'deki kamu okullarına gönderen ailelerce yapıldığı ortaya konulmuştur. Altuntaş'ın (2005) araştırma kapsamında elde ettiği veriler de bu sonucu desteklemektedir. Söz konusu araştırmada, ailelerin harcamalarının ancak $\frac{1}{4}$ 'ünü eğitime ayırabildiklerini, bu oranın SED durumu daha düşük olan okullardaki öğrenci ailelerinde 0,5'e kadar düştüğü sonucuna ulaşılmıştır (Altuntaş, 2005, 5).

Okulun SED'i, alt SED'deki okullara gönderilen çocuklar, orta ve üst SED'deki okullara gönderilen çocuklarla karşılaştırıldığında onların eğitim hakkından aynı nitelikte ve eşit olarak yararlanmalarında bir engel oluşturmaktadır. Oluşan bu engeli biraz da olsa ortadan kaldırabilmek adına SED'i yüksek olan okullarla SED'i düşük olan okullar arasında oluşturulan sosyal adaletsizlik 'kardeş okul' uygulamaları gibi projelerle giderilmeye çalışılsa da aradaki eşitsizlik tam olarak ortadan kaldırılamamıştır.

Araştırmada, çocuklarını tekli öğretim yapan okullara gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının, çocuklarını ikili öğretim yapan okullara gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarından daha fazla olduğu gözlenmektedir. Bunun nedeni ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları harcamalar, okulun tekli ya da ikili öğretim yapmasına göre farklılaşmasına karşın, birlikte bu harcamaların kamu okulları bakımından farklılaşmamasıdır. Bununla birlikte çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin okulun türüne göre yapmış

oldukları eğitim harcamaları her ne kadar bir farklılaşmasa da çocuklarını tekli öğretim yapan kamu okullarına gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamalar, çocuklarını ikili öğretim yapılan okullara gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamalardan daha fazla bulunmuştur. İkili öğretim yalnızca kamu okulları için geçerli bir öğretim türü olup özel okullar tekli öğretim yapmaktadır.

Çocuklarını tekli öğretim yapan okullara gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının daha fazla olmasının nedeni, tekli öğretim yapan okullarda öğrencilerin sabah okula gelip öğle arasını da okulda geçirmeleri gösterilebilir. Öğle arası için evinde yemek yeme imkanı olmayan öğrencilerin çoğu yemek ihtiyaçlarını okul yemekhanesinde, kantinde gidermektedir. Ayrıca anne ve babanın çalıştığı aileler çocuklarını tekli öğretim yapan okullara göndermeyi tercih etmektedir. Anne ve babanın çalışıyor olması gelir düzeyini artırıcı bir etkiye sahipken gelir düzeyinin yüksek olmasıyla ailelerin eğitim harcamalarının da yükselmesi beklenir.

Tilak (2002, 92) ilgili çalışmasında ilkökul ve ikinci kademedede özellikle öğle yemeğinin hanehalkı harcamalarını hatırı sayılır derecede artırdığını belirtmiştir. ECR'de de (2005) belirtildiği gibi bu durum ailelerin eğitim harcamalarını arttırıcı bir rol oynamaktadır. Öyle ki okul kantinlerine yapılan harcamalar ailelerin eğitime yaptığı harcamaların % 10'unu oluşturmaktadır (ECR, 2005).

İkili öğretim yapan okullarda öğle aralarında yemek için yapılan harcamalardan başka çeşitli eğitsel faaliyetler, kurslar düzenlenmektedir. İkili öğretim yapan okullardaki öğrenciler öğle aralarında sosyal ve kültürel etkinliklere de katılmaktadır. Öğrencilerin belirtilen faaliyetlere, kurslara katılabilmeleri için de ailelerinin fazladan harcama yapmaları gerekmektedir. Bütün bu değişkenler de tekli öğretim yapan okullara çocuklarını gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamaları arttırmaktadır. Oysa ikili öğretim yapan okullarda sabah derse girenler öğlen okuldan çıkmakta, öğlen derse girenler akşam dersten çıkmaktadır. Böylece ailelere yemek ya da okulda düzenlenen faaliyetler için yapılan harcamalar fazla yük olmamaktadır.

Çalışmadan ve ulaşılan kaynaklardan elde edilen bulgular ailelerin gelir düzeylerinin eğitim açısından çeşitli eşitsizlikler doğurduğunu desteklemektedir. Örneğin gelir durumu yüksek olan ailelere okul seçimi açısından seçenekler

sunulurken, gelir düzeyi düşük olan ailelerden devletin kendileri için seçtikleri okullara çocuklarını göndermeleri beklenmektedir. Gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarını gönderecekleri okulu seçme hakları olmamakla birlikte gelir düzeyi yüksek olan aileler tercihlerine uygun ve teknolojik açıdan daha donanımlı okullara çocuklarını gönderebilmektedirler.

Araştırmadan okula ulaşım türüne göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarının farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çocuklarını okula servisle gönderen ailelerin yapmış oldukları harcama, çocuklarını okula özel arabalarıyla ve yaya olarak gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarından daha fazladır. Okula yaya olarak çocuklarını gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları ise en az miktarda kalmaktadır. Kahveci 'nin (2009) çalışması da bu bulguyu destekler niteliktedir. Buna göre ailenin aylık geliri arttıkça öğrenci başına kurs ve dershaneye gidilen günler için yapılan yıllık ulaşım harcamaları miktarı da artmaktadır.

Ailelerin okula ulaşım türüne göre yapmış oldukları eğitim harcamaları okulun kamu ya da özel olmasına göre incelendiğinde; çocuklarını servisle kamu okullarına gönderen ailelerin 2.580,70 TL; yaya olarak gönderen ailelerin 1.620,30 TL harcama yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından edinilen sonuca göre servisle çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler daha fazla eğitim harcaması yapmaktadırlar. Örneğin Alderman, Orazem ve Paterno'nun (2001, 21) Pakistan'da yapmış olduğu çalışmada çocuğunu kamu okuluna gönderen ailelerin yıllık 280-400 Rupee ulaşım için harcama yaptıkları görülmüştür.

Her ne kadar çocuklarını özel okula gönderen ailelerin okulun ulaşım türüne göre yapmış oldukları harcamalar farklılık göstermese de, çocuklarını okula servisle gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamaların daha fazla olduğu gözlenmiştir. En fazla harcamayı çocuklarını özel okula servisle gönderen aileler olmasının nedeni, ailelerin tercih ettikleri okul için ulaşım harcaması yapabilecek gelir düzeyine sahip olmaları gösterilebilir. TÜİK'in (2007) araştırması da bu bulguyu destekler niteliktedir. Yapılan araştırmadan çocuklarını özel okula gönderen ailelerin gelir düzeylerinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Hesapçioğlu ve Taymaz'a göre

de (1998, 256) düşük gelir seviyesinde olan ailelerin eğitim harcamaları da düşük olmaktadır.

Çocuklarının okula ulaşımını servisle ya da özel bir araçla sağlayan ailelerin eğitim harcamaları artmakla birlikte bu ailelerin okul seçimi olanakları da artmaktadır. Çünkü çocuklarını yaya olarak okula gönderen aileler adrese dayalı kayıt sistemine göre çocuklarını belirlenen okullara göndermektedirler. Belirtilen aileler, SED bakımından alt ya da orta düzeydedir. Fakat çocuklarını adrese dayalı kayıt sistemi dışında nitelikli olduğu düşünülen okullara göndermek isteyen ailelerin üst SED’de oldukları ortaya çıkmaktadır. Ulaşılan bu bulguyu Aktaş’ın (2004) çalışması da destekler niteliktedir.

Aktaş (2004) söz konusu araştırmasında, üst SED’de olan aileler tarafından tercih edilen bu okulların öğrenci mevcutlarının da daha fazla olduğunu ve aileler tarafından yapılan harcamaların da öğrenci sayısı ile birlikte arttığını gözlemlemiştir. Bu çalışmada da ailelerin adrese dayalı kayıt sistemi dışından okul seçtiklerinde yaptıkları harcamaların arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çünkü okulun en yakın çevreden seçildiği, adrese dayalı okulun dışına çıkıldığında ulaşım, yemek gibi masraflar da ortaya çıkmakta bu da beraberinde ailelerin yaptıkları eğitim harcamalarını artırmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre SED’i alt ya da orta düzeyde olan aileler çoğunlukla ulaşım masraflarının olmayacağı yakın okulları tercih ederken SED’i yüksek aileler adrese dayalı kayıt sistemine bağlı kalmaksızın ve ulaşım masrafları da yaparak daha nitelikli olduğu kabul edilen okulları tercih etmişlerdir. Elde edilen bulgu Lai-ngok’nun (2004, 62-63 Akt: Yolcu, 2011) ve Bernal’ın (2013) araştırmasıyla da örtüşmektedir.

Lai-ngok’nun (2004, 62-63 Akt: Yolcu, 2011) araştırma yaptığı Çin’in eyaletlerinden biri olan Guangdong’da, belirlenen okul bölgesi dışındaki okulları tercih eden ailelerin SED bakımından üst seviyede oldukları görülmüştür. Bernal (2013) da Zaragoza’da yaptığı çalışmada çocuklarını özel okula gönderen ailelerin gelirleri sebebiyle istedikleri okulu seçme imkanları varken, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin temel seçim ölçütlerine bağlı kalmasından bahsetmiştir.

Bu durum Türkiye’de adrese dayalı kayıt sistemi dışındaki okulları tercih eden ailelerin SED’lerinin yüksek olması durumuyla benzerlik göstermektedir.

Okula ulaşım türüne göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları harcamalarının ailelerin SED’ine göre farklılaşması, okul seçimlerinde yaşanan fırsat eşitsizliğinin en bariz örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Buna göre SED’i yüksek olan aileler; ulaşımını servisle ya da özel arabalarıyla sağlayarak çocuklarını daha nitelikli olduğu kabul edilen okullara gönderebiliyorken; SED’i düşük olan aileler çocuklarını adrese dayalı kayıt sistemi içinde yaya olarak ulaşabilecekleri bir okula göndermek zorunda kalmaktadır. Bu durumun da SED’i yüksek ailelere tanınan okul seçim hakkının, SED’i düşük ailelere tanınmama eşitsizliğini beraberinde getirdiği söylenebilir.

5.1.2. Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yaptıkları Eğitim Harcamalarının Sosyo-Ekonomik Değişkenlere Göre Farklılaşmasıyla İlgili Sonuç ve Tartışma

Araştırmada öğrencinin kiminle yaşadığına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarının farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Öyle ki anne-babası ile birlikte yaşayan kamu okullarına giden çocukların aileleri daha fazla harcama yapmışlardır. Anne-babasından biriyle yahut anne-babası dışında kişilerle yaşamak zorunda kalan kamu okullarına gönderilen çocukların ailelerinin yapmış oldukları harcama miktarı ise daha düşük olmaktadır. Bu durumun sebebi özellikle her iki ebeveynin çalıştığı ailelerde yalnızca anne ya da yalnızca babasıyla kalan çocukların ailelerinin gelirlerinin düşmesidir. Ayrıca gelir düzeyi düşük olan ya da kırsal kesimde yaşayan aileler çocuklarını ilköğretim okulu bulunan yerlerdeki akrabalarının yanlarında eğitimlerine devam etmelerini istemekte bu durumda da yapılan eğitim harcamaları çok düşük düzeyde kalmaktadır. Araştırmadan elde edilen bu bulguyu Baum ve Payea’nın (2005), Omori’nin (2010) çalışmaları da desteklemektedir. Baum ve Payea’ya (2005, 17) göre sadece annesiyle yaşayan 18 yaşından küçük çocukların % 49’u lise eğitimini devam ettiremezken bu oran anne babası evli olan ve birlikte yaşayan çocuklarda % 19’da kalmıştır. Bu da demektir ki anne babasıyla yaşayan çocukların öğrenim basamaklarına yükselme durumları daha fazla olmakla beraber bu ailelerin eğitim harcamaları da daha yüksek olmaktadır.

Omori'ye göre ise (2010,3) tek ebeveyn veya nikâhsız yaşayan ebeveynlerin çocukları dezavantajlıdır ve tek ebeveynlerin yapmış oldukları eğitim harcamaları çok düşük olmaktadır. Bunun başlıca nedeni hanehalkının düşük geliri olması ve eğitim seviyeleridir. Eğitim ve kitaplara para harcama oranlarına bakıldığında evli çiftlerin olduğu hane halkının evli olmayanlarla, özellikle tek annenin olduğu ve nikâhsız yaşayan hane halkıyla kıyaslandığında bu alanlara harcama yapmada yüksek bir yüzdeliğe sahip olduğu görülmüştür. Bu farklılıkların temelde hane halkının sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerinden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Ayrıca aynı çalışmada tek babanın olduğu yaşam tipinde ailelerin, evli çiftlerin olduğu hanelerden daha az harcadığı bulunmuştur. (Omori, 2010, 13,14).

Çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları farklılaşmasına karşılık çocuklarını özel okula gönderen ailelerde bu farklılık görülmemektedir. Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamalarda annesiyle birlikte kalan çocukların ailelerinin anne-babasıyla kalan çocukların ailelerinden daha fazla harcama yaptıkları bulgusuna ulaşılmış olmasına karşın bu beklenen bir bulgu olmamaktadır. Çünkü daha önce de belirtildiği üzere özellikle her iki ebeveynin birlikte yaşamalarıyla gelir dağılmamakta, çocuğun eğitimi için yapılan harcama da daha fazla olmaktadır. Fakat, tek ebeveynde ailedeki gelir miktarı azaldığından çocuk için yapılacak eğitim harcamalarının da azalması beklenmektedir.

Anne eğitim durumuna göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları farklılık göstermektedir. Buna göre eğitim düzeyi lise olan ailelerin yapmış oldukları harcamalar, anne eğitim düzeyi okur-yazar ailelerin yapmış oldukları harcamalardan; anne eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin yapmış oldukları harcamalar anne eğitim düzeyi ilköğretim olan ailelerin yapmış oldukları harcamalardan; anne eğitim düzeyi lise olan ailelerin yapmış oldukları harcamalar anne eğitim düzeyi ilköğretim olan ailelerin yapmış olduğu harcamalardan; anne eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin yapmış olduğu harcamalar, anne eğitim düzeyi lise olan annelerin yapmış olduğu harcamalardan ve anne eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin yapmış olduğu harcamalar da anne eğitim düzeyi okur-yazar olan ailelerin yapmış oldukları harcamalardan anlamlı şekilde daha fazladır. Görüldüğü

üzere çocuklarını kamu okullarına gönderen anne eğitim düzeyi üniversite olan aileler daha fazla harcama yapmışlardır.

Çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin harcamaları, anne eğitim düzeyine göre farklılaşmasına karşın, çocuklarını özel okula gönderen ailelerde bu farklılık görülmemektedir. Çocuklarını kamu okullarına gönderen anne eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamaları; anne eğitim düzeyi okur-yazar, ilköğretim, lise olan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarından daha fazla bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi arttıkça ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları da artmaktadır.

Baba eğitim durumuna göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları farklılık göstermektedir. Buna göre baba eğitim durumu lise olan ailelerin yapmış oldukları harcamalar, baba eğitim durumu okur-yazar olan ailelerin yapmış oldukları harcamalardan; baba eğitim durumu lise olan ailelerin yapmış olduğu harcamalar, baba eğitim durumu ilköğretim olan ailelerin yapmış oldukları harcamalardan; baba eğitim durumu üniversite olan ailelerin harcamaları, baba eğitim durumu ilköğretim olan ailelerin yapmış oldukları harcamalardan ve baba eğitim durumu üniversite olan ailelerin harcamaları, baba eğitim durumu lise olan ailelerin yapmış olduğu harcamalardan anlamlı olarak daha fazladır. Baba eğitim düzeyi arttıkça ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları da artmaktadır.

Baba eğitim düzeyine göre ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları okul türü bakımından incelendiğinde; çocuklarını kamu okullarına gönderen baba eğitim düzeyi üniversite olan ailelerin daha fazla harcama yaptıkları bulgusuna ulaşılmaktadır. Elde edilen bu bulgu Tural'ın (2002, 6), Tilak'ın (2002, 28), Haan ve Plug (2006 Akt: Gürler, Kırıcı, Turgutlu, Üçdoğruk, 2007, 91) ve Tomul'un (2008) ilgili araştırmaları bulguları ile tutarlıdır. Buna göre, Tural (2002, 6), eğitim durumu yüksek babaların maddi gelirlerinin fazla olması nedeniyle eğitim harcamalarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tilak (2002, 28), aile reisi olarak babanın eğitim düzeyi ile öğrenci başına yapılan eğitim harcaması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Haan ve Plug (2006 Akt: Gürler, Kırıcı, Turgutlu, Üçdoğruk, 2007, 91) da çalışmalarında, anne ve babanın eğitim düzeyinin, bireyin eğitim düzeyi üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Eğitim düzeyi daha yüksek olan anne ve babaların çocuklarının eğitim düzeylerinin daha yüksek ve bunun sonucunda da yaptıkları harcamanın daha fazla olduğu; ailelerin yapmış oldukları harcamalar açısından babanın eğitim düzeyinin, annenin eğitim düzeyinden daha fazla etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Tomul (2008), babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuğa yapılan eğitim harcamalarının arttığını ortaya koymuştur.

ERG (2011, 195) verilerine göre hanehalkı reisinin eğitim durumu arttıkça kız ve erkek çocukların ilköğretime ve eğitime katılım oranları artmakta bu da ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını artırmaktadır. Anne babanın eğitim durumu arttıkça anne baba daha fazla gelir getirici profesyonel meslek grupları içinde yer almakta bu da ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını artırmaktadır. Bu araştırmada ise, çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin harcamaları baba eğitim düzeyine göre farklılaşmasına karşın çocuklarını özel okula gönderen ailelerde bu farklılık görülmemektedir. Baba eğitim düzeyi ilköğretim/ortaokul olan çocuklarını özel okula gönderen aileler 5.293,33 TL, baba eğitim düzeyi lise olan aileler 9.297,47 TL ve baba eğitim düzeyi üniversite olan aileler 10.603,30 TL harcamada bulunmuşlardır. Bunun nedeni ailelerin gelir düzeyinin yüksek olmasıdır.

Araştırmada çocuklarını özel okula gönderen ailelerin anne ve baba eğitim durumlarına göre yapmış oldukları harcamalar farklılaşmasa da üniversite mezunu olan anne ve babaların daha fazla eğitim harcaması yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Edinilen bulguyu The National Household Education Survey (NHES) (1993) raporu da desteklemektedir. Buna göre akademik seviyesi yüksek ailelerin çocuklarını özel okula göndermeye daha eğilimli oldukları ve yapmış oldukları harcamaların da artış gösterdiği görülmektedir.

Bütün bu edinilen bulgular ailelerin eğitim düzeyinin arttıkça yapmış oldukları eğitim harcamalarının da arttığını göstermektedir. Elde edilen bu bulguyu Eckstein (1999) ve Wolpin (2001) de desteklemektedir. Eckstein (1999), Omori (2010, 3) ve

ECR (2002, 33) ilgili araştırmalarında daha az eğitim görmüş ailelerin çocukları için daha az harcama yaptıklarını tespit etmişlerdir. Örneğin Omori (2010, 14) ilgili çalışmasında kitaplara yapılan harcamaların yüksek yüksek eğitim almış hanelerde daha fazla olduğu bulgusuna ulaşmıştır. ECR (2002, 33) ise üniversite mezunu ailelerin, çocuklarının da en azından kendileri gibi üniversite eğitimi almalarını istemeleri sebebiyle eğitim için yapmış oldukları eğitim harcamalarının arttığını tespit etmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgu, yukarıda belirtilen araştırma bulguları ile her ne kadar desteklense de Tilak'ın (2002, 28) çalışmasıyla çelişmektedir. Tilak (2002, 28), yapmış olduğu araştirmasında ailedeki eğitim düzeyi en yüksek olan birey ile öğrenci başına yapılan harcama arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirtmiştir.

Anne meslek durumuna göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları farklılık göstermektedir. Buna göre anne meslek durumu memur olan aileler 449,73 TL harcama yaparken, anne meslek durumu ev kadını olan aileler 308,45 TL harcama yapmışlardır. Görüldüğu üzere anne meslek durumu memur olan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları daha fazladır. Anne meslek durumu memur olan ailelerin yapmış oldukları harcamanın daha fazla olmasının nedeni, memur olan annelerin aylık düzenli bir gelire sahip olmalarıdır. En az harcamayı ise anneleri ev kadını olan çocukların aileleri yapmıştır. Bu beklenen bir bulgudur. Çünkü geliri olmayan annelerin buldukları ailelerde gelir sadece babadan sağlandığı için anneleri çalışan ailelere göre daha düşük seviyede kalmaktadır.

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin anne meslek durumuna göre eğitim harcamaları incelendiğinde ise, en fazla eğitim harcamasının anne meslek durumu emekli olan aileler tarafından yapıldığı gözlenmektedir. Çocuklarını kamu okuluna gönderen anne meslek durumu ev kadını olan ailelerin yapmış oldukları harcama en düşük miktarda kalmaktadır. En az eğitim harcamasını anne meslek durumu ev kadını olan annelerin yapmasının nedeni, daha önce de söz edildiği gibi ev kadını olan annelerin herhangi bir gelirlerinin olmayışındandır. Çünkü mesleği ve geliri olmayan anne çocuğu için eğitim harcaması yapamayacaktır. Yüksek gelir getirici işlerde çalışan anneler de çocukları için daha fazla eğitim harcaması

yapacaklardır. ECR'nin (2005) bulguları da elde edilen bulgularla örtüşmektedir. ECR'ye (2005) göre, annenin mesleği düşük ücret ödenen bir meslek ise, bu durumda eğitime yatırım yapmaya istekli olmayacaktır. Bununla birlikte, annenin mesleğinin yüksek ücret ödenen bir meslek grubuna dahil olması, eğitime yatırım yapılmasında daha istekli davranılmasına yol açar.

Araştırma bulgularına göre anne meslek durumu memur olan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları, anne meslek durumu işçi olan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarından daha fazladır. Genellikle halk arasında beyaz yakalı işler olarak tanımlanan memurluk mesleğinde çalışan annelerin buldukları ailelerin harcamalarının mavi yakalı işler olarak tanımlanan olan işçi mesleğinde çalışan ailelerin yapmış oldukları harcamalardan fazla olmasını Shi de (2006 Akt: Yolcu, 2011, 25) desteklemektedir. Yapılan ilgili araştırma sonucuna göre, beyaz yakalı işlerde çalışanlarla mavi yakalı işlerde çalışanların yapmış oldukları harcama arasında bir fark bulunmaktadır. Bu fark beyaz yakalı işlerde çalışanların yaptıkları eğitim harcamalarının mavi yakalı işlerde çalışanların yapmış oldukları harcamalardan daha fazla olması şeklindedir. Yine yapılan çalışmada anne eğitim durumu memur olan ailelerin harcamaları anne meslek durumu serbest meslek olan ailelerden daha fazla bulunmuştur. Edinilen bu bulgu Tilak'ın (2002) araştırma sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Tilak (2002), araştırmasında profesyonel meslek gruplarına dahil olan ailelerin eğitim harcamalarının, ticaretle uğraşan serbest meslek sahibi ailelere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin yapmış oldukları harcamalar anne meslek durumuna göre farklılık göstermesine karşın çocuklarını özel okula gönderen ailelerde ise bir farklılık görülmemektedir. Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin eğitim harcamaları her ne kadar anne meslek durumuna göre farklılaşmasa da en fazla eğitim harcamasını anne meslek durumu işçi olan ailelerin yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Anne meslek durumu memur ve serbest meslek olan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları birbirlerine çok yakın miktarlarda iken en az eğitim harcamasını yine anne meslek durumu ev hanımı olan aileler yapmıştır. Yapılan bu çalışmada çocuğunu özel okula gönderen ailelerin anne meslek durumuna bakıldığında 4'ünün serbest meslek sahibi, 12'sinin işçi, 28 tanesinin memur ve 38

tanisinin ev kadını olduğu görülür. Dolayısıyla çocuğunu özel okula gönderen ailelerin anne meslek durumunun en fazla ev kadınlığı olduğu söylenebilir. Bu bulgu Bernal'ın (2013) çalışma bulgusuyla çelişmektedir. Çünkü araştırmacının Zaragoza'da yaptığı araştırmasında çocuğunu özel okula gönderen ailelerin anne meslek durumlarını incelenmiş ve büyük kısmının çalışmakta olduğunu ortaya çıkarmıştır. Fakat bu çalışmadaki bulgu annelerin büyük kısmının çalışmamakta olduğunu göstermektedir. Bu durum baba meslek durumu ile açıklanabilir. Babaların yüksek gelir getirici bir işe sahip olması durumunda annelerin çalışmayı tercih etmediği görülür.

Baba meslek durumuna göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları farklılık göstermektedir. Baba meslek durumuna göre ailelerin eğitim harcamalarına bakıldığında en fazla eğitim harcamasını baba meslek durumu memur olan ailelerin yaptığı görülmektedir. En az harcamayı ise babaları çalışmayan çocukların aileleri yapmıştır. Geliri olmayan baba çocuklarının eğitimi için harcama yapamayacaktır. Çünkü gelir ailelerin eğitim harcamalarını etkilemektedir. Fazla gelir getiren mesleklere sahip babaların buldukları ailelerin eğitim harcamaları yükselirken, düşük düzeyde gelir getiren mesleklere sahip babaların buldukları ailelerin eğitim harcamaları da düşük düzeyde kalmaktadır. Kanada'da yapılan hanehalkı eğitim araştırmasından elde edilen sonuçlar da bu bulguyu desteklemektedir. Kanada'da 2008 yılında hanehalkı eğitim harcaması ortalama 2.179 \$ iken bu miktar gelir dilimlerine göre farklılık göstermektedir. Buna göre, gelir düzeyi düşük olan hanehalkının harcaması yılda ortalama 415 \$ iken, gelir düzeyi yüksek olan hanehalkının harcaması ise yılda 8580 \$'dır (<http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca>).

Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin baba meslek durumuna göre eğitim harcamaları incelendiğinde en fazla eğitim harcamasının yine baba meslek durumu memur olan aileler tarafından yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Baba meslek durumu memur olan ailelerin yapmış oldukları harcamanın daha fazla olmasının nedeni, memur babaların aylık düzenli bir gelirin olmasındandır. Baba meslek durumu memur olan ailelerden sonra en fazla eğitim harcamasını baba meslek durumu serbest meslek olan aileler yapmışlardır.

Çocuklarını kamu okuluna gönderen çalışmayan babaların ailelerinin yapmış oldukları harcamalar yine en düşük miktarda olmaktadır. Bu beklenen bir bulgudur. Çünkü babanın mesleği düşük gelir getiren bir meslek ise, bu durumda eğitime yapılan harcamalar da düşük olacaktır. Bununla birlikte, babanın mesleğinin yüksek gelir getiren bir meslek grubuna dahil olmasıyla yapılan harcamalar da yükselecektir. Babanın gelirin olmamasıyla birlikte aileler eğitim harcaması da yapamayacaklardır (ECR, 2005).

Çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin harcamaları baba meslek durumuna göre farklılaşmasına karşın çocuklarını özel okula gönderen ailelerde bu farklılık görülmemektedir. Çocuklarını özel okula gönderen baba meslek durumu işçi olan aileler 39.80 TL, baba meslek durumu memur olan aileler 41.41 TL, baba meslek durumu serbest meslek olan aileler de 42.78 TL harcama yapmışlardır. Görüldüğü üzere çocuklarını özel okula gönderen ailelerin eğitim harcamaları her ne kadar baba meslek durumuna göre farklılaşmasa da baba meslek durumu serbest meslek, memur ve işçi olan ailelerin yapmış oldukları harcamalar birbirine yakın değerlerde olmakla birlikte en fazla eğitim harcamasını baba meslek durumu serbest meslek olan ailelerin yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. En az eğitim harcamasını ise babaları işçi çocukların aileleri yapmıştır. Bernal (2013, 50) işçi sınıfının gelir durumunun düşük ve ekonomik bakımdan dezavantajlı kesim olduklarını belirtmektedir. Çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin anne meslek-baba meslek durumları birlikte ele alındığında babaların yüksek gelir getirici bir mesleğe sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Araştırmadan ve ilgili kaynaklardan elde edilen bulgulara bakıldığında, meslek durumu memur, serbest meslek olan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının diğer meslek gruplarına göre daha fazla olduğu söylenebilir. Kurul Tural da (1998, 257) yapmış olduğu çalışmasında memur, serbest meslek sahibi olan ailelerin eğitim düzeyinin ve gelir seviyesinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Eğitim düzeyi ve gelir düzeyi yüksek olan aileler de daha fazla eğitim harcaması yapacaklardır. ECR'ye göre (2005,37) düşük düzeyde gelir getirici işlerde çalışanlar, eğitime yatırım yapma imkânına sahip değildir. Fakat en azından ebeveynlerden

birinin yüksek düzeyde gelir getirici işlerde çalışması eğitime yapılan harcama miktarını artırır.

Araştırmada aylık gelir düzeyine göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarının farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Ailelerin eğitim harcamaları ve çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin eğitim harcamaları ailelerin gelirleri arttıkça artmaktadır. Bu beklenen bir bulgudur. Çünkü ailelerin gelirlerinin artması eğitime ayırdıkları harcamaların miktarının da artması anlamındadır. Böyle bir bulgu, ailelerin gelir düzeyiyle eğitim harcaması arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Elde edilen bu bulguyu Bray'in (1996), Akça'nın (2002), Maitra'nın (2003), Yolcu'nun (2007), Kahveci'nin (2009), Omori'nin (2010), TÜİK'in (2011) ve Quang'ın (2012) araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

Bray (1996, 76) 1992 yılında Endonezya'da aileleri gelir düzeylerine göre 10 farklı gruba ayırmış ve yapmış oldukları eğitim harcamalarını incelenmiştir. Çalışmasına göre ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarının gelir düzeyleri arttıkça arttığı en düşük gelir grubundaki ailelerin 4093 Rupiah en yüksek gelir düzeyindeki ailelerin de 35.466 Rupiah harcamada bulunduğu bulgusuna ulaşmıştır (Bray, 1996, 61). Yapılan bu çalışmada ailelerin kıyafet, ulaşım ve harçlıklar için yapmış oldukları harcamaların da gelir durumlarına bağlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Örneğin gelir düzeyi düşük aileler ilkokul öğrencileri için 1992 yılında 6887 Rupiah gelir düzeyi yüksek aileler 20.705 Rupiah eğitim harcamasında bulunmuşlardır. Aynı çalışmaya göre gelir durumu düşük olan aileler ortaokula gönderdikleri çocukları için 14.119, liseye gönderdikleri çocukları için 19.256 Rupiah; gelir düzeyi yüksek aileler ortaokula gönderdikleri çocukları için 28.627 Rupiah liseye gönderdikleri çocukları için 32.022 Rupiah kıyafet harcaması yapmışlardır. Ulaşım için gelir durumu düşük olan aileler ilkokula gönderdikleri çocukları için 67 Rupiah, ortaokula gönderdikleri çocukları için 3019, liseye gönderdikleri çocukları için 10577 Rupiah; gelir düzeyi yüksek aileler ilkokula gönderdikleri çocukları için 21.061 Rupiah, ortaokula gönderdikleri çocukları için 28.627 rupiah liseye gönderdikleri çocukları için 32.022 Rupiah harcama yapmışlardır.

Cep harçlıkları içinse gelir durumu düşük olan aileler ilkokula gönderdikleri çocukları için 6877 Rupiah, ortaokula gönderdikleri çocukları için 11216, liseye gönderdikleri çocukları için 10675 Rupiah; gelir düzeyi yüksek aileler ilkokula gönderdikleri çocukları için 48.249 Rupiah, ortaokula gönderdikleri çocukları için 78.381 Rupiah liseye gönderdikleri çocukları için 103.828 Rupiah kıyafet harcaması yapmıştır (Bray, 1996, 61-62). Moğolistan'da 1993 yılında ailelerin öğrenim ve kayıt ücretlerine öğrenci başına aylık yapmış oldukları eğitim harcamaları gelir durumlarına göre incelenmiş ve gelir düzeyi düşük ailelerin 1.3 Tughrik; yüksek olan ailelerin 212.3 Tughrik harcama yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Moğolistan'da ailelerin yapmış oldukları kitap, kıyafet, ulaşım, yiyecek ve barınma harcamaları ve bu harcama türlerinden oluşan toplam harcamaları gelir düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Moğolistan'da gelir düzeyi yüksek aileler kitaplar için 65.1 Tughrik, kıyafetler için 176.8 Tughrik, ulaşım için 29.2 Tughrik, yiyecek ve barınma için 51.9 Tughrik olmak üzere toplamda 587.7 Tughrik harcamada bulunmuştur. Yapılan harcama miktarı gelir düzeyi düşük olan ailelerde kitaplar için 20.7, kıyafetler için 70.6, ulaşım için 2.6, yiyecekler ve barınma için 4.4 ve toplamda 103.5 Tughrik olmaktadır (Bray, 1996, 74). Vietnam'da da 1993 yılında ailelerin yapmış oldukları harcama türleri gelir düzeylerine göre değişmiştir. Buna göre çocuklarını ilkokula gönderen gelir düzeyi yüksek olan aileler öğrenci başına kıyafet için 32.300 Dong (VND), kitaplar için 17.900, ulaşım için 700, yiyecek ve konaklama için 76.300 ve toplam harcama olarak 214.900 Dong harcamada bulunmuşlardır. Vietnam'da gelir düzeyi düşük olan ailelerde harcamalar kitaplar için 23.600, kıyafetler için 3400, yiyecekler ve barınma için 3000 ve toplamda 35.100 Dong'tur. Gelir düzeyi düşük olan aileler ulaşım içinse herhangi bir harcamada bulunmamışlardır (Bray, 1996, 64).

Akça'nın (2002) çalışma sonucuna göre, ailelerin hanehalkı bütçesinden eğitime yaptıkları harcamalar, onların gelir düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Akça'nın ilgili çalışmasının sonuçlarına göre yükseköğretim öncesi ve ortaöğretim sonrası eğitim harcamalarının yaklaşık % 42'si gelir düzeyi en yüksek ailelerce yapılmış en yoksul gelir düzeyine sahip ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamasının oranı ise sadece %2'de kalmıştır. Aynı çalışmada çocuklarını kamu okullarına gönderen gelir düzeyi düşük (aylık 0-250 milyon lira) ailelerin ilköğretim

için yaptığı ortalama harcama miktarının 269 milyon lira olduğu, gelir düzeyi yüksek (aylık 751 milyon lira ve üzeri) ailelerin toplam harcama miktarının ise 907 milyon lira olduğu hesaplanmıştır. 250 milyon liranın, 01.06.2001 tarihinde Türkiye'de geçerli asgari ücretin yaklaşık iki katı olduğu belirtilerek ailelerin ilköğretim harcamalarına büyük oranda katıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Maitra (2003), aile gelirindeki artışın ailelerin eğitim harcamalarını artırdığını belirtmiştir. Buna göre, en alt gelir diliminde bulunan ailelerin harcaması yılda ortalama 415 \$ iken, üst gelir diliminde bulunan ailelerin harcaması 8580 \$'dır.

Yolcu'nun (2007) yapmış olduğu araştırma bulguları, ailelerin gelirinin onların eğitim harcamalarını etkilediğini doğrulamaktadır. Buna göre Türkiye'de çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen ailelerden gelir düzeyi düşük alt SED'de olan ailelerin aksine, gelir düzeyi daha fazla olan orta ve üst SED'den olan ailelerin eğitime daha fazla harcama yapmaya istekli oldukları görülmüştür.

Ailelerin gelir düzeyi arttıkça öğrenci başına yaptıkları harcama miktarının arttığını destekleyen diğer bir bulgu da Kahveci'ye aittir. Kahveci'nin (2009, 94-95) ilköğretim düzeyindeki çocukların ailelerinin yaptıkları harcamalarla ilgili araştırmasından elde edilen verilere bakıldığında; aylık geliri 500 TL'den az olan ailelerin ortalama 788,71 TL, aylık geliri 500-1000 TL olan ailelerin ortalama 1404,99 TL, aylık geliri 1001-2000 TL olan ailelerin ortalama 3458,36 TL, aylık geliri 2001-4000 TL olan ailelerin ortalama 7757,37 TL ve aylık geliri 4001 TL ve üzerinde olan ailelerin ortalama 7798,81 TL harcama yaptıkları görülmektedir.

Omori (2010, 3) çalışmasında aile gelirinin ailenin çocuklarına yapmış olduğu harcamalarda temel faktör olduğunu açıklamıştır.

TÜİK'in (2011) yapmış olduğu gelire göre hanehalkı tüketim harcamaları araştırmasına bakıldığında aylık ortalama geliri 907 TL olan hanehalkının, gelirinin 0.9'unu eğitime ayırdıkları, aylık ortalama geliri 3.066 TL olan hanehalkının ise gelirinin 3.4'ünü eğitime ayırdıkları anlaşılmaktadır (www.tuik.gov.tr).

Qunag'ın (2012, 68) Vietnam'da 2006 yılında yapmış olduğu çalışmada aileler gelir düzeylerine göre beş ayrı gruba ayrılmış ve yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları incelenmiştir. Buna göre; ailelerin gelir düzeyleri arttıkça yapmış oldukları eğitim harcamalarının da arttığı gözlenmiştir. İlgili araştırmaya göre en alt gelir durumunda olan aileler 5.618.000 VND eğitim harcaması yaparlarken en üst gelir düzeyinde yer alan aileler de 64.654.000 VND eğitim harcamasında bulunmuştur.

İlgili alanyazında Tansel (1998), Tomul (2007), Gürler, Turgutlu, Kırıcı ve Üçdoğruk (2007) tarafından yapılan araştırmalar da gelirle eğitim harcamaları arasındaki pozitif ilişkiyi doğrular nitelikte olmasına karşılık araştırmadan edinilen bu bulgu, ECR'deki (2005) bulgularla çelişmektedir. ECR'ye göre (2005) çocuklarını kendilerinden daha üst seviyede ve kendilerinden daha iyi çalışma koşullarında görmek istedikleri için aileler, çocuklarının eğitimlerine önem vererek amaçlarını gerçekleştirmek adına harcama yapmaya istekli davranırlar. Bu aileler, çocuklarının gelecekte daha iyi bir yaşam standardına sahip olmaları için gelirleri fazla olmasa bile sahip oldukları gelirin önemli bir kısmını çocuklarının eğitimine aktarır.

Araştırmada 750 TL ve altında gelir elde eden ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları 910 TL'dir. Türkiye'de 2011 yılında asgari ücretin net 658,95 TL olduğu dikkate alındığında ailelerin, ilköğretim harcaması yaparak gelirlerinin önemli bir bölümünü eğitim için harcadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durumda Yolcu'nun (2007) araştırmasındaki alt gelir düzeyindeki ailelerin, çocuklarının devam ettiği okullardaki eğitim maliyetine niçin katılmak istemediklerini açıklar niteliktedir.

Araştırmada üst gelir düzeyini (2501 TL ve üzeri) temsil eden ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları 2.840,81 TL'dir. Türkiye'deki ortalama aile büyüklükleri dikkate alınır ve ulaşılan bu miktarın okula giden her çocuk için yapıldığı da düşünülürse ilköğretim harcamalarının alt gelir düzeyindeki ailelerle birlikte üst gelir düzeyindeki ailelere de büyük maddi yük getirdiği söylenebilir. Çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin ilköğretim

düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları, ailelerin gelir düzeyine göre farklılaşmasıyla birlikte çocuklarını özel okula gönderen ailelerde adı geçen farklılık görülmemektedir. Buna karşın çocuklarını özel okula gönderen ailelerin aylık gelir durumuna bakıldığında seksen iki aileden altmış beşinin aylık 2501 TL ve üzeri gelire sahip oldukları görülmektedir. Elde edilen bu bulguyu, Nishimura ve Yamano'nun (2008, 11), Küçüker ve Aslan'ın (2010) yapmış oldukları araştırma sonuçları desteklemektedir. Buna göre, Nishimura ve Yamano (2008), Kenya'da yapmış oldukları araştırmada ailelerin gelirinin özel okul seçimi ve bu okullara yapılan harcamalarda en önemli değişken olduğunu ortaya koymuştur.

Küçüker ve Aslan'nın (2010) araştırmasına göre; çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin % 20'sinin aylık 2500 TL'nin altında, % 29,0'unun aylık 2500-3750 TL arasında, % 34,9'unun aylık 3750-5000 TL arasında, % 16,1'inin de aylık 5000 TL'nin üstünde yıllık ortalama gelirleri bulunmaktadır.

Yapılan bu çalışmada ise çocuklarını özel okula gönderen ailelerde en fazla harcamayı aylık 1501-2500 TL arasında olan ailelerin yaptıkları bulgusuna ulaşılmakla birlikte elde edilen bulgu, beklenen bir bulgu değildir. En fazla eğitim harcamasını 2500 TL ve üzeri gelire sahip çocuğunu özel okullara gönderen ailelerin yapması beklenmektedir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu NHES raporuyla (1993) ve Alderman, Orazem ve Paternoc'un (2001) çalışmasıyla çelişmektedir. NHES raporuna (1993) göre yıllık geliri yüksek ailelerin çocuklarını özel okula göndermeye daha eğilimli oldukları ve yapmış oldukları harcamaların da artış gösterdiği görülmektedir. Alderman, Orazem ve Paterno'nun (2001, 21) Pakistan'da yaptığı çalışmada gelir düzeyi 2000 Rupees'in altında olan ailelerin % 37'sinin özel okula % 40'ının kamu okuluna; 3500-5000 Rupees arasında olan ailelerin % 72'sinin özel okula % 26'sinin kamu okuluna; 10000 Rupees'ten fazla olan ailelerin % 79'unun özel okula % 21'inin kamu okuluna devam ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre ailelerin gelir düzeyi arttıkça özel okula giden öğrenci sayısı da artmaktadır.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında, evin mülkiyetine göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarının farklılaştığı

gözlenmiştir. En fazla eğitim harcamasını 420,94 TL ile lojmanda oturan aileler yapmıştır. Bu durumun sebebi, lojmanda oturan ailelerin belli meslek gruplarından olması ve lojman bedellerinin düşük olmasıyla açıklanabilir. Lojmanda oturan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarına yakın bir harcamayı da 418,00 TL ile kendine ya da eşine ait evde oturan aileler yapmışlardır. Kendine ya da eşine ait evde oturan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamasının, lojmanda oturan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarına bu kadar yakın oluşunun nedenleri arasında oturdukları ev için aylık harcama yapmamaları söylenebilir. Kendine ya da eşine ait evde oturan ailelerin gelirlerinden azalma olmamakta bu durumda aileler daha fazla eğitim harcaması yapabilmektedirler. Araştırma bulgularına göre kirada oturan ailelerin eğitim harcamaları düşük düzeyde kalmaktadır. Bunun sebebi gelirlerinden bir kısmının kira için ayrıldığında ailelerin çocuklarının eğitimleri için yapmış oldukları harcamalardan da kısılmasıdır. Günümüzde kira bedellerinin yüksek olması ailenin gelirinde önemli bir düşüşe sebep olmakta bu da ailelerin eğitime harcamalarını büyük oranda azaltmaktadır. Edinilen bu bulgu, DİE tarafından 1994 yılında gerçekleştirilen ve TÜİK'in 2011 yılı hanehalkı gelir ve tüketim harcamaları anketi sonuçlarıyla da tutarlıdır. DİE'nin (1994) anketine göre, ailelerin gıdadan sonra en çok harcama yaptıkları alan yaşadıkları eve yapmış oldukları kira harcamalarıdır (www.die.gov.tr). DİE'nin (1994) yaptığı ankete göre; konut kira harcamaları ailelerin gelirlerinin yüzde 22,8'ini eğitim harcamaları da ailelerin gelirlerinin %1,42'sini oluşturmaktadır. Anket sonucunda görüldüğü üzere aileler gelirlerinin büyük bir kısmını yaşadıkları eve kira bedeli olarak ayırdıklarında eğitime yaptıkları harcamalar düşük oranda kalmaktadır. TÜİK'in (2011) Hanehalkı Bütçe Araştırması'ndan elde edilen sonuçlara göre; Türkiye genelinde hanehalklarının tüketim amaçlı yaptığı harcamalar içinde en yüksek payı % 25,8 oranıyla konut ve kira harcamaları alırken, eğitim hizmetleri harcamalarına % 2 oranında pay ayrılmıştır.

Çocuklarını kamu okuluna ve özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları evin mülkiyet durumuna göre farklılık göstermemesine karşın, kirada oturan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları daha fazla bulunmuştur. Bu beklenmeyen bir bulgudur. Çünkü kendine ya da eşine ait evde oturan, kira ödemeyen ailelerin daha fazla eğitim harcaması yapması beklenmektedir.

Yapılan çalışmadan elde edilen bulguya göre, ailelerin ilköğretim düzeyinde yaptıkları harcamalar yaşadıkları evin türüne göre çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerde farklılık göstermektedir. Buna göre, lojmanda oturan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları (2.579.86 TL) daha fazladır. Bunun nedeni daha önce de belirtildiği üzere lojmanda oturmanın belli bir meslek grubunda yer almayı gerektirmesi ve lojman bedellerinin çok düşük olmasındandır. En az eğitim harcamasını ise 1.004,96 TL ile gecekonduda oturan aileler yapmışlardır. Bu beklenen bir bulgudur. Çünkü gecekonduda gelir durumu düşük olan aileler yaşamaktadır. Edinilen bu bulgu Çakır'ın (2011) ilgili araştırmasında ulaştığı sonuçlarla örtüşmektedir. Söz konusu araştırmaya göre gelir durumu düşük olanlar gecekonduda yaşamaktadır. Çocuklarını özel okula gönderen ailelerden hiçbirinin gecekonduda yaşamaması da aynı bulguyu desteklemektedir.

Yaşanılan evin türü, çocuklarını özel okula gönderen ailelerin eğitim harcamalarını etkilemese de çocuklarını özel okula gönderen ailelerden en fazla eğitim harcamasını müstakil evde (42,53 TL) ve apartman dairesinde (42,42 TL) oturan aileler yapmıştır. Görüldüğü üzere müstakil evde ve apartman dairesinde oturan ailelerin yapmış oldukları harcamalar hemen hemen aynıdır. Buna karşın lojmanda oturan aile sayısı (5) az olmakla birlikte yaptıkları harcamalar da daha azdır.

Evin kira olma durumu, çocuklarını kamu okullarına ve özel okullara gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarında bir farklılık oluşturmamaktadır. Bu beklenen bir sonuç değildir. Çünkü kira ödemeyen ailelerin gelirlerinden kira için harcama yapılmadığından eğitime yapılacak harcamaların artması, kirada oturan ailelerden de gelirlerinin bir kısmını yaşadıkları eve kira bedeli olarak ödemeleri sebebiyle eğitime daha az harcama yapmaları beklenmektedir. Araştırma bulgusu DİE'nin (1994) ve TÜİK'in 2009 ve 2011 yıllarında yapmış olduğu anket sonuçlarıyla çelişmektedir. DİE'nin (1994) yaptığı anket sonucuna göre; aileler gelirlerinin büyük bir kısmını yaşadıkları eve kira bedeli olarak ayırdıklarında eğitime yaptıkları harcamalar düşük düzeyde kalmaktadır. Nitekim, TÜİK'in 2009 yılı araştırması, Türkiye genelinde hanehalkının tüketim amaçlı yaptığı harcamalar içinde en yüksek payı, % 28,2 oranıyla konut ve kira

harcamalarının aldığını göstermektedir. Gelir düzeyi düşük olan ailelerin harcamaları içinde en yüksek payı da % 28 ile yine konut ve kira harcaması oluşturmaktadır (TÜİK, 2009). Yine TÜİK'in 2011 yılında yapmış olduğu Hanehalkı Bütçe Araştırması'ndan elde edilen sonuçlara göre; Türkiye genelinde hanehalklarının tüketim amaçlı yaptığı harcamalar içinde en yüksek payı % 25,8 oranıyla konut ve kira harcamaları almıştır (TÜİK, 2011). Fakat elde edilen bulgu ulaşılan bu sonuçla ve beklentilerle örtüşmemektedir.

Evin kira tutarına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları farklılık göstermemektedir. Araştırmaya göre çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerden yaşadıkları eve aylık 501 TL ve üstü kira ödeyenler en fazla eğitim harcamasını yapıyorlarken, yaşadıkları eve 250 TL ve altı harcamayı yapan aileler de en az eğitim harcamasını yapmışlardır. Bunun nedeni alt gelir düzeyinde yer alan ailelerin yaşadıkları ev için az harcama yapmalarıyla birlikte eğitim harcamalarının da gelir düzeylerine göre düşük olmasındandır. Gelir düzeyi yüksek olan ve gelirlerine göre yaşadıkları ev için daha çok kira bedeli ödeyebilecek maddi yeterliliğe sahip aileler de eğitime daha fazla harcama yapmaktadır. Belirtilen bulgular TÜİK'in (2011) ilgili araştırmasından elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Buna göre 2011 yılında gelirlerinin % 25,8'ini kira bedeli olarak ayıran hanehalkı eğitim için gelirlerinin % 2'sini ayırırken; gelirlerinin % 29,4'ünü kira bedeli olarak ayıran hanehalkı eğitime gelirinin % 2,6'sını, gelirlerinin % 5,8'ini kira bedeli olarak ayıran hanehalkı da eğitime gelirlerinden ancak % 1,7 pay ayırabilmektedir (TÜİK, 2011). Görüldüğü üzere ailelerin ödeyebilecekleri kira bedelleri arttıkça eğitime ayırdıkları pay da artmaktadır.

Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamaları her ne kadar evin kira tutarına göre farklılaşmasa da, yaşadıkları eve 501 TL ve üstü kira ödeyenlerin eğitim harcamaları daha fazladır.

Araştırma sonucundan görüldüğü üzere yüksek gelir düzeyine sahip aileler oturdukları ev için yüksek harcamalar yapmaktadır. Öyle ki gelir düzeyi yüksek aileler nitelikli evlerde yaşamak istemekte, nitelikli evler için de yüksek kira bedelleri ödemektedirler. Düşük gelire sahip aileler de barınma amacıyla

olduklarından nitelik yönünden daha düşük evlerde yaşamaktadırlar. Elde edilen bu bulgu, Çoban'ın (2012) araştırma sonucuyla da tutarlıdır. Çoban (2012) araştırmasında düşük gelirli ailelerin nitelik bakımından yeterli olmayan evlerde yaşamaları sorununa değinmiştir. Gelir düzeyi yüksek aileler, nitelikli bir ev için yüksek harcamada bulunurlarken, çocuklarının daha nitelikli olarak değerlendirdikleri eğitimi almaları için de yine yüksek harcamalar yapmaktadırlar.

Araştırmada, evde yaşayan kişi sayısına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Araştırmanın bulgularına bakıldığında en fazla eğitim harcamasını evde üç kişi yaşayan ailelerin yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedeni genellikle anne babadan oluşan ailede tek çocuğun olmasıyla harcamaların sadece tek çocuğa paylaştırılmasıdır. Böylece çocuğun eğitimine yapılan harcama da evde başka çocuk olmaması sebebiyle bir kişi için olduğundan fazla miktarda olacaktır. En az eğitim harcamasını ise altı ve daha fazla kişiden oluşan aileler yapmışlardır. Bunun nedeni de gelirin kişi sayısına göre pay edildiğinde her bir kişiye düşen harcama miktarının azlığındandır. Bu durumda çocuk başına düşen harcamalar düşük olduğundan eğitim için ayrılan harcamalar da az olmaktadır.

Çalışmadan ailedeki kişi sayısı arttıkça ailelerin eğitime yapmış oldukları harcamaların azaldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Elde edilen bu bulguyu Tezcan'ın (1992), Houston'un (1995) ve Tomul'un (2008) çalışmaları desteklemektedir. Belirtilen yazarlardan Tezcan (1992, 137) ilgili araştırmasında, evde yaşayan kişi sayısının fazla olduğu geniş ailelerde çocuk sayısının fazla oluşunun, ailelerin eğitime yeteri kadar harcama yapmalarına engel olduğunu söylemektedir. Tezcan'a göre (1992, 137) iki ya da üç çocuklu dar ailelerde anne babalar çocukların eğitimine daha fazla harcama yapabilmektedirler. Houston (1995 akt: Köktaş, 2009, 65) yaptığı çalışmada ailede bulunan fert sayısı arttıkça, eğitim gibi harcamaların payının da azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Tomul'un (2008, 154) yaptığı araştırma sonucuna göre, ailede yaşayan birey sayısının fazla olması çocuğa yapılacak eğitim harcamasını azaltmakta iken, birey sayısının az olması eğitime yapılan harcamaları artırmaktadır. Aile büyüklüğünün kırsalda dört kişi, kentte ise üç ve daha az kişi olması eğitim harcamalarında marjinal düzeyde etkili olmaktadır.

Çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerin harcamaları evde yaşayan kişi sayısına göre farklılaşmamakla birlikte en fazla eğitim harcamasını evde beş kişi yaşayan aileler yapmışlardır. Aynı bulgu çocuklarını özel okula gönderen aileler için de geçerlidir. Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamaları her ne kadar evde yaşayan kişi sayısına göre farklılaşmasa da evde beş kişi yaşayan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları daha fazladır. TÜİK'in (2011) hanehalkı büyüklüğüne göre harcama grubu bazında tüketim harcamalarının dağılımında dört kişiden oluşan hanehalkından sonra en fazla eğitim harcamasını beş kişiden oluşan hanehalkının yaptığı görülmektedir. Buna göre bir kişiden oluşan hanehalkı eğitime % 0,6 oranında harcama yaparken, iki kişiden oluşan hanehalkı % 1, üç kişiden oluşan hanehalkı % 2,1 dört kişiden oluşan % 3, beş kişiden oluşan hanehalkı %2,3 altı ve yedi kişiden oluşan hanehalkının eğitime harcamaları da % 1,3'tür (TÜİK, 2011). Yapılan araştırmanın sonucuna göre de en az eğitim harcamasını evde altı kişi ve üstü yaşayan aileler yapmıştır. En az eğitim harcamasının evde altı kişi ve üstü yaşayan ailelerce yapılması beklenen bir bulgu olmasına karşın en fazla harcamanın evde beş kişi yaşayan aileler tarafından yapılması beklenen bir bulgu değildir.

İlköğretimdeki öğrenci sayısına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları farklılık göstermemekle birlikte en fazla eğitim harcamasını ilköğretime devam eden iki öğrencisi olan aileler, en az harcamayı ise ilköğretime devam eden üç öğrencisi olan aileler yapmaktadır.

Çocuklarını kamu okuluna gönderen ailelerden en fazla eğitim harcamasını ilköğretime devam eden üç öğrencisi olan aileler, en az harcamayı ise ilköğretime devam eden bir öğrencisi olan aileler yapmaktadır. Görüldüğü üzere ilköğretime devam eden öğrenci sayısının artmasıyla birlikte ailelerin eğitime yapmış oldukları harcamalar da artmaktadır. DPT ve DB Çalışma Raporundan (2010) elde edilen bulgu da araştırmada ulaşılan bulguyu destekler. İlgili araştırmaya göre (2010) çok çocuklu bir ailede ilköğretime devam eden öğrenci sayısının artması ailedeki çocukların okula kayıt oranları düşürmekte bu da beraberinde ailelerinin yapmış oldukları eğitim harcamalarının azalmasını getirmektedir.

Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin harcamaları da ilköğretimdeki öğrenci sayısına göre farklılaşmamasına karşın en fazla eğitim harcamasını ilköğretime devam eden iki öğrencisi olan aileler, en az harcamayı ise ilköğretime devam eden üç öğrencisi olan aileler yapmaktadır. Araştırmadan, ilköğretime giden çocuk sayısı arttıkça ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarının artması beklenmiş bu beklentiyi sadece çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin harcamaları karşılarken çocuklarını özel okula gönderen ailelerin harcamaları ve araştırmanın genel sonucu bu beklentiyi karşılamamıştır.

Araştırmada ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları sınıf düzeyine göre farklılık gösterdikleri belirlenmiştir. Çocuklarını ilköğretim 3. sınıfa gönderen aileler 422,88 TL harcama yaparlarken, ilköğretim 2. sınıfa gönderen aileler 319,22 TL harcama yapmışlardır. Çocuklarını ilköğretim 2. sınıfa gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları çocuklarını 3. sınıfa gönderen ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarından fazla olmakla birlikte, çocuklarını 8.sınıfa gönderen ailelerin eğitim harcamaları da çocuklarını 2. sınıfa gönderen ailelerin yaptıkları eğitim harcamalarından daha fazladır. Araştırma bulgularından anlaşılmaktadır ki en fazla eğitim harcamasını 488,87 TL ile çocuklarını 8. sınıfa gönderen aileler yapmışlardır. Çalışmadan elde edilen bu bulguyu Sakallı (2010, 49) da doğrulamaktadır. Araştırmacıya göre ailelerin yapmış oldukları harcamaların miktarı çocuklarının öğrenim gördüğü sınıfa göre değişmektedir.

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular kamu okulları ve özel okullar bakımından ele alındığında, çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin ilköğretim 8. sınıfa giden bir çocuk için yılda toplam 3.189,07 TL harcamada bulunurken, 1. sınıftaki öğrenci için 1.510,40 TL, 2. sınıftaki için 1.305,75 TL, 3. sınıf düzeyi için 1.523,84 TL, 4. Sınıf düzeyi için 1.523,25 TL, 5. sınıftaki bir öğrenci için 1.906,64 TL, 6. sınıftaki bir öğrenci için 1.303,07 TL ve 7. sınıftaki bir öğrenci için de 1.853,14 TL olduğu bulunmuştur. Görüldüğü üzere çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerin eğitim harcamaları çocuklarının devam ettikleri sınıf düzeyine göre farklılaşmış ve en fazla eğitim harcamasını çocukları 8. sınıfa devam eden aileler yapmıştır. Bunun sebebi üst öğrenim kurumlarına geçişin sınavla

olmasındandır. 8. sınıfta girilen ortaöğretim kurumları seçme sınavına (OKS) hazırlık için öğrenci ailelerinin dersane, özel ders, kurslar için yapmış oldukları harcamalardandır. Araştırmada elde edilen bu bulguyu Kahveci'nin (2009) yaptığı çalışma da desteklemektedir. Kahveci (2009, 93), ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıflarda OKS/SBS'ye hazırlık kapsamında ailelerin yaptığı harcamaların türlerini ve miktarlarını belirlemek ve bu harcamaların ailelerin yaptığı toplam eğitim harcamaları içindeki payını ortaya koymak amacıyla öğrenci ailelerine "İlköğretim 6, 7, 8. Sınıflarda Ailelerin Yaptığı Eğitim Harcamalarını Belirleme Anketi" uygulamıştır. Elde edilen bulgulara göre; en fazla eğitim harcamasını 8. sınıf öğrencilerinin ailelerinin yaptıkları sonucuna ulaşmıştır. Kahveci (2009, 93), ilgili araştırmasında OKS/SBS'ye hazırlık için çocuklarını ilköğretim 6, 7, 8. sınıfa gönderen ailelerin çocukları için yaptıkları harcamanın (öğrenci başına) 4.478,18 YTL olduğunu ortaya koymuştur. Harcama miktarlarına göre öğrenci başına kurs, dersane, özel ders ve etüt merkezi için yapılan ödemelerin toplam harcama içindeki payı % 68,13 olmaktadır. Öğrenci başına yapılan harcama miktarının yarısından fazlasının kurs, dersane, özel ders ve etüt merkezleri için yapılması OKS/SBS'ye hazırlık kapsamında ailelerin yaptığı harcama miktarının büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Kahveci'nin (2009, 93) 2009 yılında yaptığı araştırmanın verilerine göre ailelerin yaptığı harcamaların öğrencilerin sınıf düzeyine göre dağılımı bakımından öğrenci başına toplam özel harcama 6. sınıfta okumakta olan 150 öğrenci için ortalama olarak 3436,76 YTL; 7. sınıfta okumakta olan 177 öğrenci için ortalama olarak 3677,69 YTL ve 8. sınıfta okumakta olan 165 öğrenci için ortalama olarak 6283,65 YTL'dir.

Ailelerin OKS/SBS'ye hazırlık için dersane, özel ders, kurslara yönelmeleri ve harcamalarını da bu kurumlara yapmalarıyla eğitim finansmanında para akışı bu yöne kaymış ve Türkiye'de artan talebi karşılamak üzere dersane sayıları artmış, 'dershanecilik sektörü' hızla yayılmıştır. 1970'li yıllarda Türkiye genelinde 174 tane dersane varken, Tansel ve Bircan'ın 'Özel Dershaneler Birliği' verilerini kullanarak yaptıkları çalışmaya göre "kayıtlı" özel dersane sayısı 1995 yılından sonra hızla artış göstermiştir. TÜİK'in yaptığı araştırma sonuçları da bu savı doğrular niteliktedir. Türkiye'de 1995 tarihinden 2007 tarihine kadar Türkiye'deki dersane sayıları sürekli artış göstermiştir. 2008 tarihinden 2010 yılına kadar özel dersane

sayılarında fazla bir artış olmamıştır. Bunun nedeni 2009 yılında yaşanan ekonomik krizin özel sektörü olumsuz etkilemesidir. Kriz dönemiyle birlikte dershaneye giden öğrenci sayısında da azalma yaşanmıştır. Bununla birlikte 2010 yılında 4.193 olan özel dershane sayıları 2011 yılında 4099'a gerilemesine rağmen dershanelere giden öğrenci sayısında 2010 yılına göre artış yaşanmıştır. Duruma araştırma kapsamında olan Kastamonu'dan bakılacak olursa Kastamonu da dershanecilik alanındaki bu artıştan etkilenmiş 2003 yılında 5 olan özel dershane sayısı 2011 yılında 15'e yükselmiştir (ÖZ-DE-BİR 2003 ve 2011). Ayrıca dershane fiyatlarının diğer eğitim harcamalarının genelinden daha pahalıya mal olması yapılan çalışmada da görüldüğü üzere ailelerin yaptıkları harcamalar içerisinde dershanelere ayrılan payın en ön sıralarda gelmesine neden olmaktadır. Elde edilen bu bulguyu Akça'nın (2002) çalışmasından elde edilen bulgular desteklemektedir. Akça'nın (2002) ilgili çalışmasında da en yüksek harcama miktarları arasında 13.765 TL ile dershane ücretleri beşinci sırada yer almaktadır. Ailelerin okul dışındaki etüt, özel ders ve dershane için yapılan harcamaları, çocuğu kamu okullarında okuyan aileler tarafından en fazla eğitim harcaması türü olmasıyla birlikte girilen sınavın 8. sınıfta olmasıyla dershane, özel ders ve etüt harcamaları bu sınıf düzeyinde daha fazla olmaktadır.

Çocuklarını özel okula gönderen ailelerin, çocuklarının devam ettikleri sınıf düzeyine göre yapmış oldukları eğitim harcamalarında herhangi bir farklılaşma görülmemekle birlikte en fazla harcamayı çocukları 7. sınıfa devam eden aileler, en az harcamayı ise çocukları 5. sınıfa devam eden aileler yapmıştır. 8. sınıf düzeyinde çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin eğitim harcamaları azalmıştır. Bunun nedeni, çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler 8. sınıf düzeyinde eğitim harcamalarını sınav sebebiyle artırmalarına karşılık çocuklarını özel okullara gönderen ailelerin bu tür harcamalar yapmamasındandır denilebilir.

Akça (2002), Tansel ve Bircan (2005) dershane, etüt ve özel ders harcamalarının çocuğu özel okullara giden aileler tarafından daha az yapıldığı bulgusuna ulaşmıştır. Buna göre Akça (2002), kamu-özel okul bakımından yapılan bu harcama türünün çocuğunu kamu okullarına gönderen ailelerce daha fazla olmasının nedenini; çocuğunu kamu okullarına gönderen ailelerin okulun niteliğiyle

ilgili tereddütlerini özel ders ve dersane takviyeleriyle gidermeye çalışmaları olarak göstermiştir. Çocuklarını özel okula gönderen aileler ise verilen eğitimin niteliğinin iyi olduğu gerekçesiyle çocuklarına dersane ve özel dersi gereksiz görmektedir.

Tansel ve Bircan (2005) da yapmış oldukları araştırmalarında özel dershaneye giden öğrencileri ailelerini gelir düzeylerine göre incelemişler ve gelir düzeyi orta ve düşük ailelerin çocuklarını daha çok özel dershaneye gönderdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Harcamaların azaldığı sınıf düzeylerine bakıldığında çocukları 2. sınıfa devam eden öğrenci ailelerinin yapmış oldukları harcamaları en az bulunmuştur. Çocuklarını kamu okullarına gönderen ailelerde ise en az harcamayı çocukları 6. sınıfa devam eden aileler yapmıştır.

UNESCO (UIS) / OECD (2005 Akt: Kavak, 2010, 34) verilerine göre eğitim kademeleri yükseldikçe her bir öğrenci için yapılan harcamalar da artmaktadır (Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları ailelerin yardım alma durumuna göre farklılık göstermemektedir. Aynı bulgu çocuğunu kamu okullarına ve özel okullara gönderen aileler için de geçerlidir. Yardım alma durumu her ne kadar ailelerin eğitim harcamalarını farklılaştırmasa da herhangi bir yerden yardım almayan ailelerin eğitim harcamaları yardım alan ailelerin eğitim harcamalarından daha fazladır. Bu beklenen bir bulgudur. Çünkü aileler gelirleri yeterli olmadığı ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamada maddi yetersizlik yaşadıkları için çeşitli kurumlardan yardıma ihtiyaç duymaktadırlar.

Gelir durumu düşük ailelerin eğitim imkânlarına erişilebilirliğinin düşük olması eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldırmakta ve yoksulluğun nesilden nesle aktarılmasının önüne geçilmesinde en büyük problemi teşkil etmektedir. Etkili bir sosyal yardım politikası oluşturulmasında ve yoksullukla mücadelenin başarılı olmasında eğitim faktörü kritik bir önem taşımaktadır. Bu sebeple de gerek kamu kuruluşları gerekse de özel kuruluşlar kaynaklarının bir kısmını eğitim yardımları için kullanmaktadır. Gelir durumunun düşük olmasıyla maddi imkânsızlıklar yaşayan ve bu nedenle çocuklarını okula gönderemeyen ailelere, çocuklarının okula devam etmelerini sağlamak amacıyla çeşitli kuruluşlar tarafından farklı türlerde eğitim yardımları yapılmaktadır (www.sosyalyardimlar.gov.tr). Örneğin MEB (2012), 2011

yılında 234.188 ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrenciye aylık 109.58 TL parasal yardım yapmıştır.

Çocuklarının ihtiyaçlarını giderebilecek ekonomik yeterliliğe sahip olan aileler ise çocukları için eğitim harcaması yaparken herhangi bir finansal desteğe ihtiyaç duymamaktadırlar. Bu sebeple de yardım almayan ailelerin yaptıkları ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamaları, yardım alan ailelerin yaptıkları ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamalarına göre daha üst seviyede kalmaktadır.

Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları ailelerin yardım aldıkları kuruluşlara göre farklılık göstermemektedir. Aynı bulgu çocuğunu kamu okullarına ve özel okullara gönderen aileler için de geçerlidir. Yardım alınan kuruluşlar, her ne kadar da ailelerin eğitim harcamalarını farklılaştırmasa da şirketten yardım alan ailelerin eğitim harcamaları vakıf ve sivil toplum örgütlerinden yardım alan ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarından daha fazla bulunmuştur. Çünkü şirketlerin Türkiye'de okutulan öğrencilere yeme, içme, konaklama ve eğitim masraflarını karşılamak üzere vermiş oldukları burslar; bazı koşulların varlığı halinde gelir ve kurumlar vergisinin tespitinde gider olarak dikkate alınabilmektedir. Kurumlar Vergisi Kanununda ise bir hesap dönemi içinde şirketlerin elde ettikleri kurum kazancının tespitinde, Gelir Vergisi Kanununun ticarî kazanç hakkındaki hükümlerinin uygulanacağı belirtilerek açıklama yapılmıştır. Konu ile ilgili yayımlanan 128 seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde konu şöyle açıklanmıştır; “Hizmet erbabına evvelce yapılan veya gelecekte yapılacak hizmetler karşılığında verilen veya sağlanan para, ayın ve menfaatlerin ücreti olarak vergiye tabi tutulacaktır”. Dolayısıyla şirketler yapmış oldukları eğitim yardımları miktarınca vergilerinde azalma olacağı için yapmış oldukları eğitim yardımları daha fazladır denilebilir. En az eğitim harcamasını ise sivil toplum örgütlerinden yardım alan aileler yapmışlardır. Edinilen bu bulguyu ECR (2005, 28) ve Aksoy (2011, 8) da desteklemektedir.

ECR'ye (2005, 28) göre bazı ülkelerde eğitim öğretimi yüklenen bireylere, şirketlere özel vergi teşvikleri uygulanmaktadır ki bu hane halkının eğitime yatırımda bulunması yönünde güdüleyici bir rol üstlenecektir. Aksoy (2011, 8) ise çalışmasında

devletin şirketlere eğitime mali yardımda bulunmaları durumunda vergi indirimi sağlamasından, düşük faizli kredi vermesinden bahsetmektedir. Adı geçen çalışmada şirketler bitkiye benzetilmekte müşteriler de bu bitkinin kökleri olarak nitelenmektedir. Dolayısıyla şirketler yaptıkları eğitim yardımlarıyla devletten sağlandıkları avantajlar bir yana adlarını duyurma, şirket imajına katkıda bulunma, güven sağlama, şirketin bilinirliğini pekiştirme gibi getirilerle müşteri sayılarını artıracaklarını düşünmektedirler. Son yıllarda MEB kapsamında hazırlanan sponsorluk modülünde şirketlerin aktif olarak yer aldıkları görülmektedir. Belirtilen modül eğitimle ilgili faaliyetlerde yapılacak aynı ya da nakdi yardımlara karşı şirketlerin desteklenmesi amacını taşır. MEB hazırladığı bu modülde şirketler tarafından yapılan yardımlarla hem toplumsal ihtiyaçların karşılandığını hem de şirketlerin geleceğin müşterilerini kazandıklarını vurgulamaktadır (MEB, 2008, 4, 29). Aslında MEB bu ifadeleri kullanarak herkese parasız eğitim sunma görev ve sorumluluğunu şirketlerle paylaşmakta aynı zamanda öğrencileri ve onların ailelerini eğitimden faydalanan kişiler olmanın yanında müşteri olarak görme tutumunu göstermektedir. Rikowski (2005, Akt: Aksoy, 2011) belirtilen düşünceye katılmakta şirketlerin sponsorluk faaliyetlerini öğrencileri, onların ailelerinin ve öğretmenleri şirketlerle çalışmaya alıştırmak ilerde okulları kazanç amaçlı şirketlere dönüştürebilmenin alıştırmaya süreci olarak değerlendirmektedir. Molner, Koski Boninger'e göre (2010, 3 Akt: Aksoy, 2011, 23) şirketler eğitime yapmış oldukları yardımlarla pozitif marka imajı yaratmaya çalışmaktadırlar. Öyle ki çocukların hedef alınmasının altında yatan neden, çocukların ailelerin harcamalarını ciddi boyutta etkilemeleri, kendi başlarına çok harcama yapmaları, marka tercihini çocuklukta geliştirerek sadakatlerini ömür boyu sürdürmeye yatkınlıklarındandır.

5.2. Sonuçlar

1. Ailelerin 2011-2012 eğitim öğretim yılında yapmış oldukları toplam harcamalar 11.971,34 TL'dir. Bunun 1.920,15 TL'sini çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler, 10.051,19 TL'sini de çocuklarını özel okullarına gönderen aileler yapmıştır. Çocuklarını kamu ilköğretim okullarına gönderen ailelerin yapmış oldukları doğrudan harcama 1.359,45 TL iken, çocuklarını özel ilköğretim okullarına gönderen ailelerin yapmış oldukları doğrudan harcama miktarı 8.792,94 TL'dir. Çocuklarını

kamu ilköğretim okullarına gönderen ailelerin yapmış oldukları dolaylı harcamalar 560,7 TL olup çocuklarını özel ilköğretim okuluna gönderen ailelerin yapmış oldukları dolaylı harcama miktarı 1.258,25 TL'dir.

2. Okulun öğretim biçimine göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları farklılık göstermektedir. Buna göre çocuklarını tekli öğretim yapan ilköğretim okullarına gönderen ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları, çocuklarını ikili öğretim yapılan okullara gönderen ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamalarından daha fazladır.

3. Ailelerin yapmış oldukları ilköğretim düzeyinde hanehalkı eğitim harcamaları, çocuklarının okula ulaşımını servis, özel araba ve yaya olarak gönderme durumuna göre farklılık göstermektedir. Çocuklarını okula servisle gönderen ailelerin eğitim harcamaları daha fazla bulunmuştur.

4. Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları çocukların anne-baba ile yaşama durumuna göre farklılık göstermektedir. Buna göre en fazla ilköğretim düzeyinde eğitim harcamalarını anne babasıyla birlikte yaşayan çocukların aileleri yapmakta iken en az ilköğretim düzeyinde eğitim harcamalarını babalarıyla yaşayan çocukların aileleri yapmıştır.

5. Anne ve babaların eğitim düzeyleri arttıkça ilköğretim düzeyinde ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamaları da artmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre en fazla eğitim harcamasını anne baba eğitimi düzeyi üniversite olan aileler yapmakta iken en az eğitim harcamasını anne baba eğitimi düzeyi sadece okur-yazar olan anne aileler yapmıştır.

6. Anne ve babaların meslek durumlarına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı harcamaları da farklılaşmaktadır. Ailelerin mesleki statüsü arttıkça ailelerin ilköğretime yapmış oldukları eğitim harcamaları da artmıştır. Buna göre en fazla ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamasını anne meslek durumu memur ve baba meslek durumu memur olan aileler yapmıştır. En az ilköğretim

düzeyindeki eğitim harcamasını ise anne meslek durumu ev kadını, baba meslek durumu çalışmayan aileler yapmıştır.

7. Ailelerin gelir durumu arttıkça ailelerin yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları artmaktadır. En fazla aylık 2501 TL ve üzeri gelire sahip aileler yaparken en az ilköğretim düzeyindeki eğitim harcamasını aylık 750 TL ve altı gelire sahip aileler yapmıştır.

8. Ailelerin yaşadıkları evin mülkiyetine göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları farklılaşmaktadır. Buna göre en fazla eğitim harcamasını lojmanda oturan aileler yaparken en az eğitim harcamasını evin mülkiyeti açısından hiçbir grupta yer almayan diğer grubunda yaşayan aileler yapmıştır.

9. Ailelerin yaşadıkları evin türüne göre yapmış oldukları ilköğretim düzeyindeki hanehalkı eğitim harcamaları farklılık göstermektedir. Lojmanda yaşayan aileler en fazla ilköğretim düzeyinde eğitim harcamasını yaparken en az harcamayı gecekonduda yaşayan aileler yapmıştır.

10. Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları, yaşadıkları evin kira olma durumuna göre farklılık göstermektedir. Yaşadıkları eve kira ödemeyen aileler yaşadıkları eve kira ödeyenlere göre daha fazla eğitim harcaması yapmıştır.

11. Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları, yaşadıkları evin kira tutarına göre farklılık göstermektedir. Yaşadıkları eve 501 TL ve üstü kira ödeyen aileler en fazla harcamayı yaparken en az harcamayı da yaşadıkları eve 250 TL ve altı kira ödeyen aileler yapmıştır.

12. Ailede yaşayan kişi sayısına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları, evde yaşayan kişi sayısına göre farklılık göstermektedir. En fazla eğitim harcamasını evde 3 kişi yaşayan aileler yaparken 6 ve daha fazla kişiden oluşan aileler en az eğitim harcamasını yapmıştır.

13. İlköğretime devam eden öğrenci sayısına göre ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları farklılaşmaktadır. En fazla eğitim harcamasını ilköğretime devam eden öğrenci sayısı 2 olan aileler, en az eğitim harcamasını ilköğretime devam eden öğrenci sayısı 3 olan aileler yapmıştır.

14. Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları ilköğretime devam eden çocuklarının sınıf düzeyine göre farklılaşmakta olup en fazla eğitim harcamasını sınıf düzeyi ilköğretim 8. sınıf olan çocukların aileleri yapmıştır. En az eğitim harcamasını ise sınıf düzeyi ilköğretim 2. sınıf olan çocukların aileleri yapmıştır.

15. Ailelerin yardım alma durumlarına göre ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları farklılaşmamasına karşın en fazla eğitim harcamasını yardım almayan aileler yapmıştır. Yardıma alan ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları yardım almayanlara göre daha az bulunmuştur.

16. Ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamaları yardım alınan kuruluşlara göre farklılaşmamakla birlikte en fazla eğitim harcamasını şirketten yardım alan aileler, en az eğitim harcamasını SYDV'den yardım alan aileler yapmıştır.

5.3. Öneriler

5.3. 1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Eğitimin toplumsal işlevi ve eğitimde sosyal adaleti sağlamak amacı ile eğitimin, kamusal bir hizmet dahilinde, öğrenci ailelerinin gelirine bırakılmayarak, devlet tarafından finanse edilmesi ve eğitime aileler tarafından harcama yaptırılmaması gerekmektedir.

2. Okulun SED'inin dolayısıyla ailelerin gelir durumunun eğitim ortamına yansıtılmaması, eğitimde fırsat ve imkan eşitliği ilkesinin zarar görmemesi için devletin finansmanda baskın taraf olması; bu farklılıkların giderilmesi adına da en

azından ilköğretim düzeyinde Anayasada belirtildiği gibi (m. 42) eğitimin uygulamada parasız olmasının sağlanması gerekmektedir.

3. İlköğretim düzeyinde eğitim her ne kadar parasız olsa da gelir düzeyi çok düşük aileler için çocuklarını okula göndermek masrafları itibariyle hala lüks olarak algılanmaktadır. İlköğretim öğrencilerinin sosyo-ekonomik özelliklerini ortaya çıkaran araştırmalar yapılarak olanağı olmayan gelir düzeyi çok düşük ailelerin çocukları için bursluluk gibi çeşitli özendiriciler uygulamaya konulmalıdır.

4. Çocukların okula devam etmesi için gerekli olan malzemelerin temininde yaşanan sıkıntılar göz önünde bulundurularak yardımcı kitap ve kıyafetler gibi gereksinimler için aileler tarafından yapılan harcamalar önlenmelidir. Maddi olanağı olmayan ailelere devlet tarafından para, kitap, kırtasiye vb. yardımlar yapılmalıdır.

5. Herkesin eğitime eşit erişimi sağlanmalı ve ailelerin eğitimin finansmanına dahil edilmemeleri için eğitime ayrılan bütçe payının artırılması gerekmektedir. Bu amaçla MEB'in ilköğretim okullarına daha fazla finansal destek vermesi gerekmektedir. MEB'ce birleştirilmiş sınıflı köy ilkokulları ve diğer ilköğretim okullarının envanterleri çıkarılmalı, okulların gereksinimleri, öğrenci sayıları, okulların içinde bulunduğu SED dikkate alınarak ödenek aktarılmalıdır. Böylece ailelerden farklı adlarla para toplanmasının önüne geçilebilir.

6. İlköğretim okullarında ailelerin eğitimin finansmanına dahil edilmesi sürecinde öğretmenler ve okul yöneticileri bazı sorunlar yaşamaktadır. Özellikle okul yöneticilerinin mutlaka eğitim yöneticiliği ve bütçe yönetimi konusunda hizmet içi eğitime alınarak bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır. Üniversiteler ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından okul yöneticilerine okul finansmanı, eğitim ekonomisi ve planlaması konusunda seminer veya kurs düzenlenmesi uygun olacaktır. Okul yöneticileri, ilgili kuruluş, kişiler ve kendi aralarında fikir alışverişinde bulunarak ilköğretimin finansmanı ile ilgili karşılaştıkları sorunlara daha iyi çözümler üretebilecektir.

5.3.2. İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma, Kastamonu ilinde kamu ve özel ilköğretim okullarına çocuklarını gönderen ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarını içermektedir. Dolayısıyla, ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları, hanehalkı eğitim harcamalarının belli bir kesitini içermektedir. İleride yapılacak farklı bir araştırma ile okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim düzeyine yönelik eğitim harcamalarının hepsini birden içerecek daha bütünsel bir araştırma yapılabilir.

2. Hanehalkı eğitim harcamalarına yönelik çalışmalar, TÜİK'in ‘‘Hanehalkı Tüketim Harcamaları’’ araştırmaları ve TÜİK'in (2006) şu ana kadar Türkiye'deki hanehalkı eğitim harcaması araştırması bir yana bırakıldığında bu konuda daha fazla ve süreklilik arz eden çalışmalara gereksinim vardır. Bu sebeple ileride başka araştırmacılar konu üzerine eğilerek yaptıkları araştırmalarla Türkiye'de ilgili alanyazındaki eksikliği tamamlayan araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Abaciođlu, N.** (2004). *Eğitimde Kúrselleşme. Sosyalizm ve Eğitim* . Ankara: NK yayınları, s.107-121.
- Adem, M.** (1993). *Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakóltesi Yayınları, No: 172.
- Akça, Ő.** (2002). *Ailelerin İlköğretim Kademesinde Yaptıkları Eğitim Harcamaları (Ankara ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Aksoy, N.** (2011). *Türkiye Kamu Eğitiminde Gizli Ticarileşme: Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşleyiş Biçimleri Ve Eğitimi Ticarileştirme İşlevleri*. Eğitim Toplum Bilim Dergisi. Cilt 9. Sayı 35, 8-27.
- Akşit, N.** (2007). *Educational Reform in Turkey*. In: International Journal of Educational Development, Vol. 27,129-137
- Aktaş, T.** (2004). *İlköğretim Okullarının Bütçe Dışı Gelirleri*. Yüksek Lisans Projesi, Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Aktaş, A.** (2005). *Özel İlköğretim Okulları 1. Kademe Velilerinin Özel Okulları Tercih Sebepleri (Ankaralı Çankaya Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Alat Z., Alat K.** (2011). *Anne Babaların Kızlarını Okutmama Nedenlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi 11/3 :1357-1373.
- Alderman H., Orazem F.P. and Paterno M.E.** (2001). *School Quality, School Cost, and the Public/Private School Choices of Low-Income Households in Pakistan*. Journal of Human Resources 36: 304-326.
- Altıntaş, O.** (2007). *İl Özel İdaresi Harcamalarının Mevcut Ve Potansiyel Olarak Fonksiyonel Analizi* . Planlama Alanı Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Altıntaş Sarıbal, Y.** (2005). *İlköğretim Okullarının Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Düzeyleri (Van İli Örneği)*.Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Van.

Altunya, N. (1999). Eğitim Hakkı. 75. Yılda Eğitim. İstanbul. Türk Tarih Vakfı Yayınları, s. 77-89.

Arabacı, B.İ. (2011). *Türkiye’de ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:10 Sayı:35 (100-112). <http://perweb.firat.edu.tr/personel> adresinden 16.10. 2012 tarihinde alınmıştır.

Argyrous, G. (1998). “*Can Expenditure Cuts Eliminate a Budget Deficit? (The Australian Experience)*”, Working Paper No. 248, August 1998.

Aslan, F. G. (1994). *İlkokul Öğrencilerinin Başarı ve Başarısızlıklarında Aile Faktörü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.

Arslantürk, Z. ve Amman, M.T. (2011). *Sosyoloji Kavramlar, Süreçler, Kurumlar, Teoriler*. Çamlıca Yayınları, İstanbul.

Arthaud, K. (2008). *Household Expenditure for Children’s Education. a Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for The Degree of Doctor of philosophy (Population and Development)*. School of Applied Statistics National Institute of Development Administration.

Aydemir, E. (2010). *Türkiye’de Erken Evlilik Ve Çocuk Gelinler Sorunu*.

[http:// http://usak.org.tr/makale](http://http://usak.org.tr/makale) adresinden 15.09.2012 tarihinde alınmıştır.

Aydın, İ. (1997). *Siyasi Parti ve Hükümet Programlarında Eğitim Öğretim ve Öğretmenler (1908-1997)*. Güncel Sorunlar Dizisi: 1, Ankara.

Bakış, O., Levent, H., İnsel, A., Polat, S. (2009). *Türkiye’de Eğitime Erişimin Belirleyicileri*, Eğitim Reformu Girişimi, İstanbul, s. 22.

Balcı, A. (2009). Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler, Ankara.

Baloğlu, B. (2006). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*. DR Yayınları, İstanbul.

Başaran, İ. E. (1982). İlköğretim ve Yönetimi. Onuncu basım. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayını No: 112.

- Başaran, İ. E.** (2006). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ekinoks Yayınları, Ankara.
- Baum S. and Payea K.** (2005). *Education Pays*. Revised Edition.
- Baykal, Ö.** (2006). *1980 Sonrası Türkiye’de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980-2003)* .Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bernal, J.** (2013). *Eğitimde Özelleştirmenin Sonucu* (Çev: H. Yolcu). Eleştirel Pedagoji, 25 (5), 49-58. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 2004).
- Beydoğan, Ö.** (2006). *Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımına Yönelik Modeller ve Yaklaşımlar*. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 7. Sayı 1, 75-90.
- Bircan, İ.** (Şubat 1979). *Planlı Dönemde İlköğretim ve Ekonomik Politikası*. Kariyer Dışı Uzmanlık Tezi.
- Bisin, A. and Verdier, T.** (1997) . *"The Economics of Cultural Transmission and the Dynamics of Preferences,"* Delta Working Papers 97-03.
- Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Politika Forumu** (2010). *Türkiye’de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış*, İstanbul.
- Bowles, S.** (1999). *Eşitsiz Eğitim ve Toplumsal İşbölümünün Yeniden Üretimi*. (Çev: Kemal İnal). Eğitim ve Yaşam, 13/15. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1977).
- Bray, M.** (1995). *Counting The Full Cost Parental and Community Financing of Education in The East*. A collaborative report by the World Bank and the United Nations Children’s Fund.
- Bray, M.** (1996). *Counting The Full Cost Parental and Community Financing of Education in East Asia*. The World Bank, Washington.
- Bray, M.** (1999). *The Private Costs of Public Schooling: Household and Community Financing of Primary Education in Cambodia*. Unesco, Paris.

Bray, M. and Borevskaya, N. (2001). Geçiş toplumlarında Finansman eğitimi: dersleri *Financing Education in Transitional Societies: Lessons From Rusya ve Çin. Karşılaştırmalı Eğitim İnceleme Russia and China*. Comparative Education Review Vol. 45, No.4, s 477-503. 45, No.4, pp. 477-503.

Bray, M. (2003). Geçiş toplumlarında Finansman eğitimi: dersleri *Community Initiatives in Education : Goals, Dimensions and Linkages With Governments*. Compare, 33(1) 31-45.

Bray, M. (2007). The Shadow Education System: Private Tutoring and Its Implications for Planners (Second edition). Unesco: International Institute for Educational Planning.

Burgaz, B., (2002). *Kalabalık Sınıf Nitelikli Öğretmen*. Bilim ve Teknik Dergisi, s.420.

Bülbül. A. S. (1998). *Dünya Eğitim Bunalımı ve Eğitimin Finansman Sorunu*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Ankara.

Celep, C. (2000). *Eğitimde örgütsel adanma ve öğretmenler*. Anı Yayıncılık, Ankara.

Cingi, S. ve Güran M. C. (2003) *Türkiye’de İktisadi Kalkınmayı tehdit Eden Sorun: Eğitim*. Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt no: 21, Sayı no: 2.

Cohen, J. (1987). *Parents as Educational Models and Definers*. Journal of Marriage and the Family.

Colclough, C. and Lewin, K. (1993). *Educating All the Children: Strategies for Primary Schooling in the South*. Oxford: Clarendon Press.

Cohn, E. & Geske, G.T. (1990). *The Economics of Education, Third edition*. New York: Pergamon Press.

Chossudovsky, M. (1999). *Yoksulluğun Küreselleşmesi: IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İcyüzü*. (Çev: N. Sapan), İstanbul, Çiviyazıları Yayınları.

Cornay, M. (1995). “*Structural, Adjustment and the Changing Face of Education*”. International Labour Review. Vol. 134. No. 6, 1995: 653-673.

Çakır, S. (2011). *Türkiye’de Göç, Kentleşme/ Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sayı:23, s .209-222, Isparta.

Çoban, A. N. (2012). *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, No. 3, 2012, s. 75-108, Ankara.

Çolak, M. (2010). *Eğitim ve Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi*. Kamu-İş Dergisi, C:11/3, İzmir.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) (1994). *Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi, 19 Seçilmiş İl Merkezi Sonuçları*. Ankara.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) (2003). *2003 Hanehalkı bütçe anketinin kapsamı, yöntemi, tanım kavramları*.

<http://www.die.gov.tr> adresinden 04/10/2012 tarihinde alındı.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2009). *Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Dünya Bankası (DB) (2010) *Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı Çalışma Raporu*. Sayı: 4, Ankara.

Duru Bellat, M. (2000). *Fransız Eğitim Sistemindeki Sosyal Eşitsizlikler: Çevresel ve Bireysel Faktörlerin Ortak Etkisi*. (Çev: H. Yolcu). Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 15 (1), 33-40. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 2000).

Durand P.J. (1995). *Marx’ın Sosyolojisi*. (Çev: A. Aktaş). Birikim Yayınları, İstanbul.

Durgun, Ö. (2002). *Küreselleşen Dünyada Kalkınma Süreci Bağlamında Eğitim Harcamaları ve Türkiye Örneği*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Duygan, B. ve Güner, N. (2006). *Income and Consumption Inequality in Turkey: What Role Does Education Play?*. S. Altuğ ve A. Filiztekin (der.), *The Turkish Economy: The Real Economy, Corporate Governance and Reform and Stabilization Policy içinde* (63-91). Londra: Routledge.

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) (2009). *Eğitimde Eşitlik Politika Analizi ve Öneriler*. İstanbul.

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) (2011). *Eğitim İzleme Raporu*. İstanbul.

Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) (1995). *Education at a Glance 2009: OECD Indicators*, Paris.

Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) (2009). *Education at a Glance 2009: OECD Indicators*, Paris.

Elchanan, C. And Geske, G.T. (1990). *The Economics of Education*. Pergamon Press: USA.

Elster, J. (1995). *The Cement of Society*. New York: Columbia University Press.

Ercan, F. (1998). *Eğitim ve Kapitalizm. Neoliberal Eğitim Ekonomisinin Eleştirisi*. Bilim Yayıncılık, İstanbul.

Ergen, H. (1999). *Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Analizi Ve Yükseköğretimde Maliyetler*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eskicumalı, A. (2003). *Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye’nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü 1923-1946*. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, 19 (2), 15-28.

European Commission Report (ECR) (2005). *Private Household Spending on Education and Training Final Project Report*. Retrieved September 15, 2010

Fitriah, A. (2010). *Community Participation in Education: Does Decentralisation Matter? An Indonesian Case Study of Parental Participation in School Management*. Degree of Master of Philosophy in Development Studies at Massey University, New Zealand.

Geçer, Z. ve Başer, N. (2004). *İlköğretimden Ortaöğretime Geçişte Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavının Yeri. İçinde: Ortaöğretimde Yeniden Yapılanma, Sempozyum, 20-22 Aralık 2004, bildiriler (s. 51-62)*. MEB Yayınları, Ankara.

Gelbal, S. (2008). *Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-ekonomik Özelliklerinin Türkçe Başarısı Üzerinde Etkisi*. Eğitim ve Bilim, 33 (150), 1 – 13.

Gök, F. (1998). *Eğitimde Özelleştirme ve Ortaöğretim. Eğitim Ekonomisi ve Eğitimin Sermayeleştirilmesi*. TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası- Kamu Girişimciliğinin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği Sempozyumu Bildirileri. Cilt:1, 6-7 Ekim 1997.

Grossman, M. (1999). *The Human Capital Model of Demand for Health*. NBER, Working Paper, No: 7078, 1-100.

Gülcan, M. C. (2008). *DPT – Uzmanlık Tezleri*. Yayın No: DPT: 2655. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Gürler, K. Özlem, Turgutlu, T., Kırcı, N. ve Üçdoğruk, Ş. (2007). *Türkiye’de Eğitim Talebinin Belirleyicileri. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(512), 89-101.

Gümüş, A., Tümkaya, S., Dönmezer, T. (2004). *Sıkıştırılmış Okullar, Adana’da İlköğretim Okulları Öğretmenleri ve Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. Eğitim-Sen Yayınları, Ankara.

Gürbüz, E. (2005). *Devlet ve Özel İlköğretim Okullarında Hizmet Kalitesinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Araştırma*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 7/1 (2005). 97-119, Ankara.

Gürol, A., ve Dilli C. (2007). *Zorunlu Eğitim Çağında Bulunan Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Sebepleri (Şırnak İli örneği)*. XVI: Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 5-7 Eylül 2007, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Hallak J. (1974). *Eğitimde Maliyet ve Harcamalar*. (Çev: M. Adem), Talim Terbiye Dairesi Yayınları, Ankara, 1974, s.4.

Hançerlioğlu, O. (1993). *Toplumbilim Sözlüğü*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hanushek, E. A. (2006). School Resources. E.A. Hanushek, F. Welch (Ed.). *Handbook of the Economics of Education*. Amsterdam, Elsevier.

Heckman, J. (2006). *Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children*. Science 312 (5782), 1900-1902.

Hemming, R. and Mackenzie, G.A. (1995). (Çev: Cansızlar, D.) *Kamu Harcamaları El Kitabı*. Sayı:199512, Ankara.

Hesapçioğlu, M. ve Nohutçu, A. (1999). *Velilerin Özel Okul Tercihlerini Etkileyen Faktörler ve Özel Okulların Reklam Stratejileri*. M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi. Sayı 11. Cilt – s. 183-202, İstanbul.

Hesapçioğlu, M. (2005). *Eğitim Bilimine Giriş*. Eğitim Kitabevi, Konya

Hesapçioğlu, M. Ve Taymaz, H. (1998). *Türkiye’de Eğitim Yönetimi*. Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları. İstanbul.

Hill, M.A. and King, E.M. (1993). Women’s Education in Developing Countries; (p.1-50). John Hopkins University Press.

Lassibille G. and Tan J.P. (2001) *Are Private Schools More Efficient Than Public Schools? Evidence from Tanzania* Journal: Education Economics , vol. 9, no. 2, pp. 145-172,

Lott, J. (1987). *Eğitim Niçin Devlet Tarafından Sunulmaktadır? Eleştirel Bir Çalışma*. (Çev: M. Meriç).

İlhan, A. (1994). *Van'da Kadın Sorunları ve Bu Sorunların Eğitim Açısından İncelenmesi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.

İktisat Terimleri Sözlüğü (2011) Türk Dil Kurumu Yayınları.

İnandı, Y. (2005). *Avrupa Ülkeleri Eğitim Sistemi İle Türk Eğitim Sisteminde Eğitimin Yönetimi Ve Finansmanı*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İnsel, A. (2006). *İktisat İdeolojisinin Eleştirisi*. Birikim Yayınları, İstanbul.

Kahveci, S. (2009). *Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Sisteminde Uygulanan Sınavların Ailelere Maliyetinin Ailelerin Toplam Eğitim Harcamaları İçindeki Payı*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kalfa, Y. (2006). *Okul Büyüklüğünün Kalite, Verim ve Öğrenci Başarısına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kalkan, M. (2008). *Eğitim Harcamaları İle Öğrenci Başarısı Arasındaki İlişki*. Ahmet Yesevi Üniversitesi Uzaktan Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Ödevi, Gümüşhane.

Karaarslan, E. (2005). *Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi*. Maliye Dergisi, (149), 3673.

Karakütük, K., Tunç, B., Bülbül, T., Özdem, G., Taşdan, M., Çelikkaleli, Ö. ve Bayram, A. (2012). *The Adequacy of Physical Conditions of Public High Schools in Turkey According to Their Sizes*. Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, 45 (2), 183-204.

Karakütük, K. (2000). *Eğitim Yönetimi ve Planlamasının Aracı Olarak Eğitim Bölgesi Uygulamalarına Bir Bakış*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt: 33, Sayı: 1-2.

Karakütük, K. (2006). *Yükseköğretimin Finansmanı*. Millî Eğitim Dergisi, 171, 219- 242.

Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayınları, Ankara.

Karip, E. (2007). *İlköğretimde Kalite: Avrupa Birliği Kalite Göstergeleri Çerçevesinde Kalitenin Değerlendirilmesi*. Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara.

Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2012). *Örgün Eğitim İstatistikleri*. Kastamonu: Kastamonu İl Müdürlüğü İstatistik Şube Müdürlüğü.

Kavak, Y. ve Burgaz B. (1994). *Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*. Pegem Yayıncılık. Ankara.

Kavak, Y., Ekinci, E. ve Gökçe, F. (1997). *İlköğretimde Kaynak Arayışları*. Ankara, Şafak Matbaacılık.

Kavak, Y. (2010). *2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim*. TÜSİAD-T/ 11/ 506. İstanbul.

Kaya, E. (2006). *Kamu Harcamalarının Büyüme Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Keskin, N. Ertürk ve Demirci, A. Aytül (2003). *Eğitimde Çürüyüş*. KİGEM Özelleştirme Değerlendirmeleri No:1, Ankara.

Kirchsteiger, G. and Sebald, A., (2010). *Investments in to Education-Doing as the Parents Did*. European Economic Review 54, 501-516.

Klatzer, I. (2011). *Yerelde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Kılavuzu*. (Çev: Fethi Keleş ve Orhan Bilgin).

Knodel, J. And Wongsith, M. (1991). *Family Size and Children's Education in Thailand: Evidence From a National Sample*. Demography, 28 (1): 119-31.

Köktaş Altuğ, M. (2009). *Türkiye'de Hanehalkı Eğitim Harcamalarının Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Köse, R. (2007). *Aile Sosyo ekonomik ve Demografik Özellikleri İle Okul ve Özel Dershanenin Liselere Giriş Sınavına Katılan Öğrencilerin Akademik Başarıları Üzerindeki Etkileri*. Eğitim Bilim toplum, 5(17), 46–77.

Kuğu , D. T. (2003) *Anket Yöntemi Ödevi*. Celal Bayar Ü. İşletme Bölümü Lisans Ödevi, Manisa.

www.belgeler.com/blg/be1/anket-yntemi adresinden 04.07.2012 tarihinde alınmıştır.

Kuş, E. (2009). *Nitel- Nitel Araştırma Teknikleri*. Anı Yayıncılık, Ankara.

Küçük G. (2005). *Eğitim Yatırımlarının Bireysel ve Sosyal Getirisi: Türkiye’de Çalışan Kadınlar Örneğinde Bir Araştırma*, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Levent, E. (1984). *Türkiye’ de Kalkınma Açısından İlköğretim*. Ankara, DPT.

Levin, B. (2003). *Approaches to Equity in Policy for Lifelong Learning*. The University of Manitoba, Canada.

Lott, J. (2003). *Eğitim Niçin Devlet Tarafından Sunulmaktadır? Eleştirel Bir Çalışma*. (Çeviren: Meriç, M.). (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1987).

Maitra, P. (2003). *Schooling and Educational Attainment: Evidence From Bangladesh*. *Education Economics*. 11 (2), 129–153.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2009). *Mevzuat Dergisi*. Yıl:12

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Bütçe Raporları (2002-2012), Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürü Sunusu (28 Ocak 2006). *‘AB vizyonu, Türkiye’de Eğitim ve Özel Okullar Sempozyumu’*, Antalya.

Oğuzkan, T. (1983). *Orta Dereceli Genel Öğretim Kurumlarının Gelişmesi. İçinde: Cumhuriyet Döneminde Eğitim* (s. 281-311). Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Okçabol, R. (2012). Gericileşmenin ve Piyasalaşmanın Şifreleri 635, 651,652,653,666, 4+4+4 ve...[The codes of backwardness and marketisation 635,651,652,653,666, 4+4+4 ve...] Education Science Society Journal Eğitim Bilim ve Toplum Dergisi, 10 (39), s. 28-41.

Omori, M. (2010). *Hauseholds Expenditures On Children 2007-08. Monthly Labor Review.*

Önder, İ., Arın, T., Akbulut, E. ve Karakaş, E. (1989). *Türkiye’de Kamu Harcamalarının Gelişimi.* Türkiye’de Sosyal Araştırmalar Vakfı, Ankara.

Özbaran, H. (2004). *Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılın Harcama Tiplerine Göre İncelenmesi,* Sayıştay Dergisi. Sayı: 53.

Özben, K. (1997). *Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar.*

Özçelik, U. (2007). *Ortaöğretim Okullarının Finansman Kaynaklarının Okul Yöneticilerinin Görüşlerinden Yola Çıkararak Belirlenmesi (Ankara İli Bala ve Gölbaşı İlçelerinde Bir Çalışma).* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, N. (2011). *İlköğretimin Finansmanında Bir Araç: Okul-Aile Birliği Bütçe Analizi (Ankara İli Örneği).* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özker, N. Ve Esener Ç. (2009). *Türkiye’de Bir Kamu Harcaması Olgusu Olarak Eğitim Harcamaları: Örnek Ülkeler İle Yakın Dönem Karşılaştırma.* Mevzuat Dergisi, Yıl: 12, Sayı. 142.

Öztürk, S. (2002). *İlköğretim Okullarının Finansman Kaynakları (Ankara ili Polatlı İlçesi Örneği).* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özsoy, S. (2004). *Eğitim Hakkı: Kendi Dilini Bulamamış Bir Söylem.* Eğitim Bilim Toplum Dergisi. Cilt: 2 Sayı: 6 Sayfa: 58-84.

Polat, S. (2007). *Eğitim Politikalarının Sosyal Adalet Açısından Sonuçları Konusunda Yönetici ve Öğretmen Görüşleri*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Prendergast, R. and Stewart, F. (1995). *Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma*. (Çev. İ. Eser). YKY Yayınları, İstanbul.

Psacharopoulos, G. (1990). *Education for Development. An Anlysis of Invenment Choices*. Oxford University Press.

Sakallı, F. (2010). *İlköğretim Okulu Öğrenci Velilerinin Eğitim Harcamaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sayılan, F. (2007). *Küreselleşme ve Eğitimdeki Değişim*. E. Oğuz ve A.Yakar (Yayına Hazırlayanlar). Ankara.

Sağiroğlu, N. (2008). *Özgürleştirici Bir Eğitim Arayışı: Eleştirel Pedagoji Okulu*. Eğitim Bilim Toplum Dergisi Cilt:6 Sayı: 24.

Serin, N.(1979), *Eğitim Ekonomisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını No:77, Ankara.

Steelman, L. and Powell, B. (1991). *Sponsoring the Next Generation; Parental Willingness to Pay for Higher Education*. American Journal of Sociology 96 (6), 1505-1529.

Şener, Ü. (2009). *Kadın Yoksulluğu*. Tepav Yayınları, İstanbul.

Özoğlu, M. (2011). *Özel Dershaneler: Gölge Eğitim Sistemiyle Yüzleşmek*. Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı. Sayı:36.

Taytak, M. (2007). *Türkiye’de Özel Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarının Vergiler Ve Vergi Teşvikleri Karşısındaki Konumu (Ege Bölgesi Uygulama Sonuçları)*. Kocatepe Üniversitesi Dergisi, Temmuz, Afyonkarahisar.

Tezcan, M. (1992). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara, Zirve Ofset.

The European Group for Research on Equity in Education Systems (EGREES), “Avrupa Eğitim Sistemlerinde Eşitlik Araştırma Grubu”. <http://www.http://ec.europa.eu/education> adresinden 13.03.2012 tarihinde alınmıştır.

Tilak, Jandhyala B, G. (1988). *Education and Its Relation to Economic Growth Poverty and Incom Distribution*, Washington, D.C.: Wold Bank Discussion Papers.

Tilak, Jandhyala B, G. (2002). *Determinants of Household Expenture on Education in Rural Indiana*. National Council of Applied Economic Research Working Paper Series No.88

Tomul, E. (2007). *Türkiye’de Eğitime Katılım Üzerinde Gelirin Etkisi*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(22), 22-131.

Tomul, E. (2008). *Türkiye’de Ailenin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Eğitime Katılım Üzerinde Görelî Etkisi*. Eğitim Araştırmaları Dergisi, (30), 153-168.

Tunç, A. İ. (2009). *Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri Van İli Örneği*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Haziran 2009. Cilt:V1, Sayı:I, 237-269.

Tural Kurul, N. (2012). *Eğitimin Finansmanı*. Siyasal Kitabevi, Ankara.

Turner, D. (2004). *Birleşik Krallık’ta Özelleştirme, Yerelleştirme ve Eğitim: Devletin Rolü*. (Çev. H. Yolcu). Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 2008, Cilt: 6 , Sayı: 24, 95-107).

Türk Dil Kurumu (TDK) (2011). *Türkçe Sözlük*. Yayın No: 549, Ankara.

Türk Eğitim Derneği (TED) (2007). *İlköğretimin Sorunları Alan Araştırması*. İçinde, S. Özdemir, H. Bacanlı ve M. Sözer (Ed.). *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (331-392). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Türk Eğitim Derneği (TED) (2010). *Ortaöğretime ve Yükseköğretime Geçiş Sistemi*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayını Türk Eğitim Derneği Yayını.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) ve Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (**KAGİDER**) (2008). “Cinsiyet Eşitsizliği Raporu; Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm önerileri”. <http://www.porttakal.com/haber> adresinden 17.03.2012 tarihinde alınmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2006). *Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırması 2002*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2005). *Hanehalkı Tüketim Harcaması, 2005*. 13/08/2012. <http://www.tuik.gov.tr> adresinden 18. 03.2012 tarihinde alınmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2006). *Türkiye İstatistik Yıllığı 2006*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2011). *Hanehalkı Tüketim Harcaması, 2011*. <http://www.tuik.gov.tr>. adresinden 19.05.2012 tarihinde alınmıştır.

Türkmen, F. (2002). *Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması*. Uzmanlık Tezi, Ankara, DPT.Yayın No.: DPT 2665.

Türköz, M. (2002). *Türkiye’de Ortaöğretim Yatırımları ve Verimliliği*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ulaş, Y. (2007). *İlköğretim Okullarının Finans Kaynakları*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Yönetimi Denetimi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı, Denizli.

United Nations (UN) (2004). *World Population Monitoring 2003: Population, Education and Development*. Economic and Social Affairs.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) (2004). <http://www.unicef.org>. Erişim tarihi: 20 Ocak 2011.

Ünal, I. (1996). *Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi*. Epar Yayınları, Ankara.

Ünal, I., Özsoy, S., Yıldız, A., Güngör, S., Aylar, E. ve Çankaya, D. (2010). *Eğitimde Toplumsal Ayırışma*, Ankara.

Üstün, R. (1988). *Maliyet Muhasebesi: İlkeler ve Uygulamalar*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi

Quang, V. H. (2012). *Determinants of Educational Expenditure in Vietnam*. International Journal of Applied Economics, 9 (1): 59-72.

Varış, F. (1988). *Eğitim Bilimine Giriş*. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.

Wolf, L., Schiefelbein, E., Valenzuela, J. (1994). *Improving the Quality of Primary Education in Latin America and the Caribbean toward the 21 the Century*. World Bank Discussion Papers 257. Manufactured in The United States of America.

Yamaç, K. (2010). *Eğitim Ekonomisi*. Sözcü Gazetesi. 24 Mayıs.

Yıldız, Z. (2000). *Eğitim Sürecinde Ortaya Çıkan Kayıpların Gerçek Maliyetlerin Hesaplanmasındaki Önemi*. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/147/yildiz.htm> adresinden 11.09.2011 tarihinde alınmıştır.

Yılmaz, H. H. (2006). *“İlköğretim ve Ortaöğretimde Eşitlik: Türkiye’de Eğitim Harcamalarına Bu Çerçeve de Bakış”*. Türkiye Eğitim Sektörü Çalışması Konferansı, Ankara.

Yolcu, H. (2007). *Türkiye’de İlköğretim Finansmanının Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yolcu, H. (2010). *Neoliberalizm ve Eğitim Politikası*. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt: 5 , Sayı: 18, 45-52)

Yolcu, H. (2011). *Hanehalkının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Etmenler: Kuramsal Bir Çalışma*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:3, Sayı: 5 Güz.

Yolcu, H. (2011). *Kız Meslek Liselerine Olan Bireysel Eğitim İstemini Etkileyen Değişkenler: Kastamonu İli Örneği*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 17 (3), 453-483.

Yolcu, H. (2011). *Sınıf Yönetimini Etkileyen Değişkenler* (Edit. Celal Gülşen). Anı Yayınları, Ankara.

Woodhall, M. (1987). *Earnings and Education Economics of Education: Research and Studies*. Oxford. Pp: 209-217.

World Bank. (2002). *World Development Indicators*. Manufactured in the United States of America.

Web: <http://www.denizce.com/kucuksiniflar.as> adresinden 11 Haziran 2012'de alınmıştır.

Web: <http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca> (Çev: Hüseyin Yolcu (2011). *Hanehalkının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Etmenler: Kuramsal Bir Çalışma*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:3, Sayı: 5 Güz.

Web: <http://eacea.ec.europa.eu> adresinden 1 Kasım 2012'de alınmıştır.

Web: <http://www.egitimbirsen.org> adresinden 10 Şubat 2012'de alınmıştır.

Web: <http://www.haber3.com.tr> adresinden 13 Mart 2011'de alınmıştır.

Web: <http://www.nationmaster.com/graph/edu> adresinden 1 Aralık 2010'da alınmıştır.

Web: <http://www.meb.gov.tr/2003-2004> Sayılar ve Veriler adresinden 7 Aralık 2010'da alınmıştır.

Web: <http://www.meb.gov.tr> adresinden 27 Aralık 2012'de alınmıştır.

Web: <http://www.meb.gov.tr> adresinden 3 Ocak 2012'de alınmıştır.

Web: [http:// www. mext.go.jp/english/statist/05101901/007.pdf](http://www.mext.go.jp/english/statist/05101901/007.pdf) adresinden 4 Mart 2012’de alınmıştır.

Web: [http:// www .memurlar.net.com.tr](http://www.memurlar.net.com.tr) adresinden 8 Mart 2012’de alınmıştır.

Web: <http://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2002005rev> adresinden 14 Ekim 2012’de alınmıştır.

Web: [http:// www . sosyal-yardimlar.gov.tr](http://www.sosyal-yardimlar.gov.tr) adresinden 15 Mart 2012’de alınmıştır.

Web: [http:// www.unicef.org.tr](http://www.unicef.org.tr) adresinden 13 Şubat 2012’de alınmıştır.

Zanten, V. A., (2002). *Başöğretmenler, Öğretmenler ve Aileler Arasındaki Yeni Bölünmeler ve Eğitimsel Değişim: Fransa’daki Duruma İlişkin Küresel ve Yerel Bakış Açıları.* (Çev: H. Yolcu) Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 2009, Cilt: 7, Sayı: 28, 74-99).

Zoraloğlu Y. R., Şahin İ., Fırat N. (2005). *İlköğretim Okullarının Kaynak Sorunu.* *Eğitim Bilim Toplum Dergisi.* Cilt 3, Sayı, 9. s.4-17

Bray, M. & Jiang, K. (2007).

EKLER

EK 1: UZMAN GÖRÜŞÜ ALINAN KİŞİLERİN İSİM LİSTESİ

1. Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

2. Doç. Dr. Sadık Kartal

Mehmet Akif Üniversitesi Eğitim Fakültesi

3. Doç. Dr. Ali Ekber ŞAHİN

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi

4. Yrd. Doç. Dr. Selda POLAT

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi

5. Erdal KÜÇÜKER

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi

6. Şafak AKÇA

Milli Eğitim Bakanlığı, Uzman

7. Ali İlker KURT

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi, Planlaması,
Ekonomisi Doktora Öğrencisi

8. Arslan BAYRAM

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Ana
Bilim Dalı Doktora öğrencisi

9. Zuhâl KÜÇÜK

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi

10. Seda UZUN

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, İngilizce Öğretmeni

11. Erkan ÇATAL

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, Sınıf Öğretmeni

12. Pınar GÜVEN

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, İngilizce Öğretmeni

EK 2: AİLELERİN İLKÖĞRETİM DÜZEYİNDE YAPMIŞ OLDUKLARI HANEHALKI EĞİTİM HARCAMALARINI BELİRLEME ANKETİ (KAMU OKULLARI İÇİN)

Sayın Veli,

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı/Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi yüksek lisans programı öğrencisiyim. **'Kastamonu'da Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları'nı** konu alan bir araştırma yapmaktayım. Yanıtlayacağınız anket, ilköğretim okuluna devam eden çocuk/çocuklarınız için yapmış olduğunuz **eğitim harcamalarının türünü ve miktarını** belirlemek üzere hazırlanmıştır. Yanıtlarınızın yer aldığı anket, hiç kimseye ya da hiç bir kuruma verilmeyecek, yalnızca araştırmacı tarafından kullanılacaktır. Bu anketi doğru yanıtlamanız, araştırmanın sağlıklı sonuçlar vermesi bakımından özel bir önem taşımaktadır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde çeşitli soru türleri bulunmaktadır. **Araştırmanın amacına ulaşması; açıklamaları ve anket sorularını dikkatlice okumanıza, yanıtları özenle seçmenize ayrıca hiçbir soruyu yanıtsız bırakmamanıza bağlıdır.** Lütfen anketin üzerine isim yazmayınız

İlgi ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

BERRU ULUSOY

Yüksek Lisans

İletişim:03662151162
Öğrencisi

BİRİNCİ BÖLÜM -KİŞİSEL BİLGİLER

AÇIKLAMA: Bu bölümde kişisel bilgilerle ilgili sorular bulunmaktadır. Çoğtan seçmeli soruları yanıtlarken durumunuza uygun seçeneğin solundaki parantezin içine (X) işareti koyunuz. Açık uçlu soruları yanıtlarken de boş bırakılan yere lütfen istenilen bilgiyi yazınız.

1.Cinsiyetiniz? Kadın Erkek

2. Çocuk/çocukların anne babayla yaşama durumu?

1.Anne- baba ile birlikte yaşıyor 2. Anne ile birlikte yaşıyor 3. Baba ile birlikte yaşıyor 4. Diğer (Lütfen belirtiniz).....

3. Anne ve babanın eğitim durumu nedir?

Anne

Baba

1. Okuma-yazma bilmiyor

1. Okuma-yazma bilmiyor

2. Okuma yazma biliyor ancak bir okulu bitirmemiş

2.Okuma yazma biliyor ancak okul bitirmemiş

3. İlkokul

3. İlkokul

4. Ortaokul/İlköğretim

4. Ortaokul/İlköğretim

5. Lise

5.Lise

6. Yükseksek okul/ Üniversite

6. Yükseksek okul/ Üniversite

7. Yüksek Lisans/ Doktora

7. Yüksek Lisans/ Doktora

LÜTFEN BİR SONRAKİ SAYFAYA GEÇİNİZ!!!

4. Anne ve babanın mesleği nedir?

Anne Meslek

1. İşçi
 2. Memur
 3. Serbest Meslek
 4. Emekli
 5. Ev hanımı
 6. Diğer (Belirtiniz).....

Baba Meslek

1. İşçi
 2. Memur
 3. Serbest Meslek
 4. Emekli
 5. Çalışmıyor
 6. Diğer (Belirtiniz).....

5. Ailenizin ortalama aylık gelirini yazınız: TL

6. Oturduğunuz evin mülkiyeti aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

1. Kendime-eşime ait 2. Lojman 3. Kira 4. Ev başka birine ait, ama kira ödenmiyor 5. Diğer (Belirtiniz).....

7. Ailenin oturduğu ev aşağıdakilerden hangisidir?

1. Gecekondu 2. Müstakil ev 3. Apartman dairesi 4. Lojman 5. Diğer

8. Eğer oturduğunuz ev kira veya lojman ise aylık kira ücretini yazınız..... TL

9. Çocuk/çocuklarınızın okula ulaşımı hangisiyle olmaktadır?

1. Servisle 2. Yaya olarak 3. Aile bireyleri tarafından arabayla 4. Diğer (Lütfen Belirtiniz).

10. Evinizde siz dahil kaç kişi yaşamaktadır ? kişi

11. Ailede ilköğretime devam eden toplam öğrenci sayısını yazınız

12. İlköğretime devam eden çocuk/çocuklarınızın sayısını devam ettiği sınıf düzeyinin sağındaki kutucuğa rakam olarak yazınız (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

1. Sınıf 2. Sınıf 3. Sınıf 4. Sınıf 5. Sınıf 6. Sınıf 7. Sınıf 8. Sınıf

13. Çocuğunuzun devam ettiği ilköğretim okulu hangi tür öğretim yapmaktadır?

1. Tekli öğretim 2. İkili öğretim

14. Çocuğunuzun eğitim harcamalarını karşılamak için kişi veya kuruluşlardan yardım alıyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır (Bu Soruya Yanıtınız HAYIR ise Lütfen 2. Bölüme Geçiniz).

15. Çocuğunuzun eğitim harcamalarını karşılamak için aşağıdaki kişi veya kuruluşlardan hangisinden yardım alıyorsunuz?

1. Sivil toplum örgütü 2. Şirket 3. Belediye 4. Müftülük 5. Vakıf
 6. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı 7. Diğer (Lütfen belirtiniz).....

BİRİNCİ BÖLÜM BİTTİ. LÜTFEN İKİNCİ BÖLÜME GEÇİNİZ!!!

İKİNCİ BÖLÜM- AİLELERİN İLKÖĞRETİM DÜZEYİNDE YAPTIĞI HARCAMALAR

AÇIKLAMA: Bu bölümde ilköğretime devam eden çocuk/çocuklarınız için 2011- 2012 öğretim yılı içerisinde yapmış olduğunuz harcama miktarını ortalama olarak yazınız. Harcama yapmıyorsanız karşısındaki alanı boş bırakınız.

Eğitim Harcamasının Türü	Yıllık Ortalama Harcama Tutarı TL
Okul-aile birliği ücreti	<input type="text"/>
Kayıt ücreti	<input type="text"/>
Gönüllü bağışlar	<input type="text"/>
Okul tarafından düzenlenen kültürel, sanatsal etkinlikler için yapılan harcamalar (tiyatro, konser, kermes, gezi vb).	<input type="text"/>
Okul tarafından düzenlenen bilimsel etkinlikler için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Okulda düzenlenen sınavlar için yapılan harcamalar (Sınav ve fotokopi ücretleri)	<input type="text"/>
Okulun teknolojik donanımı için yapılan harcamalar (Laboratuvar malzemeleri, bilgisayar, projeksiyon makinesi vb)	<input type="text"/>
Okulun tamiri, bakımı, temizliği, yakıtı, çevre düzenlemesi için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Karne, diploma ve belgeler için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Okulun kitaplığı için toplanan paralar	<input type="text"/>
Spor paraları için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Resmi tören ve gösteriler için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Çeşitli yardım kampanyaları (Kızılay, Yeşilay, Türk Hava Kurumu, deprem vb.) için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Masa örtüsü ve perde için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Fotoğraf, mezuniyet yıllıkları için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Okul tarafından açılan kurslar(resim, ebru, matematik kursu vb.) için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Okul dışındaki etüt, özel ders ve dersane için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Kırtasiye türü ders araç gereçleri için yapılan harcamalar(defter, kalem, kitap vb).	<input type="text"/>
Kıyafetler için yapılan harcamalar (eşofman, forma, spor ayakkabısı, arma vb)	<input type="text"/>
Barınma için yapılan harcamalar (yurt, ev, pansiyon vb. için ödenen yıllık ücret)	<input type="text"/>
Ulaşım için yapılan harcamalar (servis, minibüs, otobüs, taksi vb.)	<input type="text"/>
Yemek için yapılan harcamalar (yemekhaneye, kantine vb. ödenen yıllık ücret)	<input type="text"/>
Okul harçlığı için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Varsa diğer harcamalar (Lütfen belirtiniz).....	<input type="text"/>

ANKET TAMAMLANMIŞTIR. VERDİĞİNİZ DEĞERLİ BİLGİLER İÇİN TEŞEKKÜRLER!!!

EK 3: AİLELERİN İLKÖĞRETİM DÜZEYİNDE YAPMIŞ OLDUKLARI HANEHALKI EĞİTİM HARCAMALARINI BELİRLEME ANKETİ (ÖZEL OKULLAR İÇİN)

Sayın Veli,

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı/Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi yüksek lisans programı öğrencisiyim. ‘Kastamonu’da Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları’nu konu alan bir araştırma yapmaktayım. Yanıtlayacağınız anket, ilköğretim okuluna devam eden çocuk/çocuklarınız için yapmış olduğunuz **eğitim harcamalarının türünü ve miktarını** belirlemek üzere hazırlanmıştır. Yanıtlarınızın yer aldığı anket, hiç kimseye ya da hiç bir kuruma verilmeyecek, yalnızca araştırmacı tarafından kullanılacaktır. Bu anketi doğru yanıtlamanız, araştırmanın sağlıklı sonuçlar vermesi bakımından özel bir önem taşımaktadır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde çeşitli soru türleri bulunmaktadır. **Araştırmanın amacına ulaşması; açıklamaları ve anket sorularını dikkatlice okumanıza, yanıtları özenle seçmenize ayrıca hiçbir soruyu yanıtsız bırakmamanıza bağlıdır.** Lütfen anketin üzerine isim yazmayınız

İlgi ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

BERRU ULUSOY

İletişim: 0366 2151162

Yüksek Lisans Öğrenci

BİRİNCİ BÖLÜM- KİŞİSEL BİLGİLER

AÇIKLAMA: Bu bölümde kişisel bilgilerle ilgili sorular bulunmaktadır. Çoktan seçmeli soruları yanıtlarken durumunuza uygun seçeneğin solundaki parantezin içine (X) işareti koyunuz. Açık uçlu soruları yanıtlarken de boş bırakılan yere lütfen istenilen bilgiyi yazınız.

1.Cinsiyetiniz? Kadın Erkek

2. Annenin ve babanın yaşı nedir? Annenin yaşı: Babanın yaşı:

3. Çocuk/çocukların anne babayla yaşama durumu?

1.Anne- baba ile birlikte yaşıyor 2. Anne ile birlikte yaşıyor 3. Baba ile birlikte yaşıyor 4. Diğer (Lütfen belirtiniz).....

4. Anne ve babanın eğitim durumu nedir?

Anne

1. Okuma-yazma bilmiyor
 2. Okuma yazma biliyor ancak bir okulu bitirmemiş
 3. İlkokul
 4. Ortaokul/İlköğretim
 5. Lise
 6. Yükseksek okul/ Üniversite
 7. Yüksek Lisans/ Doktora

5. Anne ve babanın mesleği nedir?

Anne Meslek

1. İşçi
 2. Memur
 3. Serbest Meslek
 4. Emekli
 5. Ev hanımı
 6. Diğer

(Belirtiniz).....

6. Ailenizin ortalama aylık gelirini yazınız: TL

7. Ailenin oturduğu evin mülkiyeti aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

1. Kendine ait 2. Lojman 3. Kira 4. Ev başka birine ait, ama kira ödenmiyor 5. Diğer (Belirtiniz).....

8. Ailenin oturduğu ev aşağıdakilerden hangisidir?

1. Gecekondu 2. Müstakil ev 3. Apartman dairesi 4. Lojman 5. Diğer

9. Eğer oturduğunuz ev kira veya lojman ise aylık kira ücretini yazınız..... TL

10. Çocuk/çocuklarınızın okula ulaşımı hangisiyle olmaktadır?

1. Servisle 2. Yaya olarak 3. Aile bireyleri tarafından arabayla 4. Diğer (Lütfen Belirtiniz).

Baba

1. Okuma-yazma bilmiyor
 2. Okuma yazma biliyor ancak okul bitirmemiş
 3. İlkokul
 4. Ortaokul/İlköğretim
 5. Lise
 6. Yükseksek okul/ Üniversite
 7. Yüksek Lisans/

Baba Meslek

1. İşçi
 2. Memur
 3. Serbest Meslek
 4. Emekli
 5. Çalışmıyor
 6. Diğer

(Belirtiniz).....

11. Evinizde siz dahil kaç kişi yaşamaktadır ? kişi

12. Ailede ilköğretime devam eden toplam öğrenci sayısını yazınız

13. İlköğretime devam eden çocuk/çocuklarınızın sayısını devam ettiği sınıf düzeyinin sağındaki kutucuğa rakam olarak yazınız(Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

1.Sınıf 2. Sınıf 3.Sınıf 4. Sınıf 5. Sınıf 6. Sınıf 7. Sınıf 8. Sınıf

14. Çocuğunuzun devam ettiği ilköğretim okulu hangi tür öğretim yapmaktadır?

1. Tekli öğretim 2. İkili öğretim

15. Çocuğunuzun eğitim masraflarını karşılamak için kişi veya kuruluşlardan yardım alıyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır **(Bu Soruya Yanıtınız HAYIR ise Lütfen 2. Bölüme Geçiniz).**

16.Çocuğunuzun eğitim masraflarını karşılamak için aşağıdaki kişi veya kuruluşlardan hangisinden yardım alıyorsunuz?

1. Sivil toplum örgütü 2. Şirket 3. Belediye 4. Müftülük 5. Vakıf

6. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı 7. Diğer(Lütfen belirtiniz).....

BİRİNCİ BÖLÜM BİTTİ. LÜTFEN İKİNCİ BÖLÜME GEÇİNİZ!!!

İKİNCİ BÖLÜM

AİLELERİN İLKÖĞRETİM DÜZEYİNDE YAPTIĞI HARCAMALAR

AÇIKLAMA: Bu bölümde ilköğretime devam eden çocuk/çocuklarınız için 2011- 2012 eğitim öğretim yılı içerisinde yapmış olduğunuz eğitim harcamalarının türünü ve miktarını belirlemeye yönelik ifadelere yer verilmiştir. Lütfen belirtilen her bir harcama türüne ilişkin olarak 2011-2012 öğretim yılı içinde yapmış olduğunuz harcama miktarını ortalama olarak yazınız. Eğer harcama yapmıyorsanız karşısındaki alanı boş bırakınız.

Eğitim Harcamasının Türü	Yıllık Ortalama Harcama Tutarı TL
Okul-aile birliği ücreti (özel)	<input type="text"/>
Kayıt ücreti	<input type="text"/>
Gönüllü bağışlar	<input type="text"/>
Okul tarafından düzenlenen kültürel, sanatsal etkinlikler için yapılan harcamalar (tiyatro, konser, kermes, gezi vb).	<input type="text"/>
Okul tarafından düzenlenen bilimsel etkinlikler için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Okulda düzenlenen sınavlar için yapılan harcamalar (Sınav ve fotokopi ücretleri)	<input type="text"/>
Okulun teknolojik donanımı için yapılan harcamalar (Laboratuar malzemeleri, bilgisayar, projeksiyon makinesi vb)	<input type="text"/>
Okulun tamiri, bakımı, temizliği, yakıtı, çevre düzenlemesi için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Karne, diploma ve belgeler için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Okulun kitaplığı için toplanan paralar	<input type="text"/>
Spor paraları için yapılan harcamalar	<input type="text"/>

Resmi tören ve gösteriler için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Çeşitli yardım kampanyaları için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Masa örtüsü, perde, fotoğraf, mezuniyet yıllıkları için yapılan harcama	<input type="text"/>
Okul tarafından açılan kurslar(resim, ebru, matematik kursu vb.)için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Okul dışındaki etüt, özel ders ve derslane için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Kırtasiye türü ders araç gereçleri için yapılan harcamalar(defter, kalem, kitap vb).	<input type="text"/>
Kıyafetler için yapılan harcamalar (eşofman, forma, spor ayakkabısı)	<input type="text"/>
Barınma için yapılan harcamalar (yurt, ev, pansiyon vb. için ödenen yıllık ücret)	<input type="text"/>
Ulaşım için yapılan harcamalar (servis, minibüs, otobüs, taksi vb.)	<input type="text"/>
Yemek için yapılan harcamalar (yemekhaneye, kantine vb. ödenen yıllık ücret)	<input type="text"/>
Okul harçlığı için yapılan harcamalar	<input type="text"/>
Varsa diğer harcamalar	<input type="text"/>

ANKET TAMAMLANMIŞTIR. VERDİĞİNİZ DEĞERLİ BİLGİLER İÇİN TEŞEKKÜRLER!!!

EK 4: İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
KASTAMONU VALİLİĞİ
Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı :B.08.4.MEM.0.37.05.00.044- 6490 11 Ocak 2012

Konu:Anket

VALİLİK MAKAMINA
KASTAMONU

İlgi: a)Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteği Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b)Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 29/03/2012 tarih ve 192 sayılı yazıları.

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün ilgililerle yazıları ile Enstitü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalına Bağlı Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Berru ULUSOY'un "Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapılan Eğitim Harcamaları" konulu tezine ait araştırma önerisi anketi aşağıda belirtilen okullarımız velilerine uygulamak istediği bildirilmektedir.

Söz konusu Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalına Bağlı Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Berru ULUSOY'un Araştırma ve Değerlendirme Komisyonunca uygun görülen "Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapılan Eğitim Harcamaları" konulu anketi (5 s. olarak) ilimiz merkez ilçesi; Ali Fuat Darende, Şehit Şerifbacı, Merkez, Vali Aydın Arslan, Candaroğlu Kuzeykent, 23 Ağustos, İsfendiyarbey, Darende, Özel Aral Fen, Özel Bahçeşehir İlköğretim Okullarındaki öğrencilerin ailelerine uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Bilal YILMAZ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
12/04/2012
Hasan ERKAL
Vali
Vali Yardımcısı

YEMİN BELGESİ**KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Kastamonu

Kastamonu Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları” adlı yüksek lisans tezinin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü'nden başka bir bilim kuruluna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi beyan ederim.

24/04/2013
Berru ULUSOY

EK 5: ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Berru ULUSOY

Doğum Yeri: KARABÜK

Doğum Tarihi: 16.10.1981

Medeni Hali: Bekar

Yabancı Dili: İngilizce, Arapça

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Ön Lisans: KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ- Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu (SHMYO) - (2001)

Lisans: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ- İlköğretim Sınıf Öğretmenliği- (2005)

Yüksek Lisans :

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl :

Bursa M. Kemalpaşa Ormankadı İlköğretim Okulu (Sınıf Öğretmeni) 2005-2006

Van Başkale Cumhuriyet İlköğretim Okulu (Sınıf Öğretmeni) 2006-2007

Sinop Boyabat Halk Eğitim Merkezi (Sınıf Öğretmeni) 2007-2009

Kastamonu Pınarbaşı Şehit Ramazan Akkaya YİBO (Sınıf Öğretmeni) 2009-2010

Kastamonu Sosyal Hizmetler Kurumu Kız Yetiştirme Yurdu (Sınıf Öğretmeni) 2010-2011

□ Kastamonu Ağlı Bereketli İlköğretim Okulu (Müdüş Yetkili Öğretmen)
2011-2012

□ Kastamonu İhsangazi Mergüze YİBO -Somalili Öğrencilere Türkçe Öğretim
Kursu (Öğretmen) 06.02.2012-16.07.2012

□ Kastamonu Küre Cumhuriyet İlköğretim Okulu (Müdüş Yardımcısı)
21.03.2012- 18.10.2012

□ Kastamonu Hüseyin Üster Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Öğretmen)
18.10.2012-Devam ediyor